

WERKEN
VAN
J. A. ALBERDINGK THIJM

VERZAMELD EN GERANGSCHIKT MET INLEIDING
EN OVERZICHT

DOOR
DR. J. F. M. STERCK

DEEL IX

VERSPREIDE VERHALEN
IN PROZA
DEEL IV

LEIDEN
"ARS CATHOLICA" (JOH. L. VAN LITH)

1925

INHOUD

	BLZ.
INLEIDING DOOR J. F. M. S.	I
GEDENKSCHRIFTEN VAN JAN SINKEL DE JONGE . . .	3
EENIGE HOLLANDSCHE VROUWEN DER XVIII ^e EEUW .	60
JOAN NANNING	108
MEJUFVROUW LECLERC	198
HET AMSTERDAMSCH E KUIPERSGILD	285

INLEIDING.

Het vierde deel van Alberdingk Thijm's *Verspreide Verhalen*, het laatste van de door hem zelf gebundelden, is, naar mijn meening, verreweg het belangrijkste. Het bevat zijn historisch-romantische schetsen uit de 18de eeuw, een tijdperk, dat Thijm bijzonder goed wist te schilderen, omdat hij er zoo uitnemend in thuis was, wellicht nog beter dan in de 17de, en er bijzondere liefde voor gevoelde.

„De Gedenkschriften van Jan Sinkel de Jonge” mogen misschien wat lang van stof zijn, het gefingeerde, door Thijm in meesterlijken 18de eeuwschen boekhoudersstijl gestelde dagboek is bedriegelijk van coloriet en toon, of het zóó uit Sinkels handschrift is afgedrukt. Gerrit Braamcamp de koopman-mecenas, vormt het middelpunt, waaromheen deze Katholieke wereld uit de 18de eeuw zich zoo levendig beweegt. Dit verhaal verscheen het eerst in den *Volksalmanak voor Nederlandsch Katholieken* van 1872; het behoort thuis in den kring van het daarna volgende verhaal: *Joan Nanning*. Thijm voert zijn lezers daarbij binnen in die deftige R.K. kringen der 18de eeuw, waarvan zoo weinig bijzonderheden bekend waren; vooral in het kerkelijk leven, waarin de priesters veel meer in het verborgene hebben gearbeid aan het heil der zielen dan vroeger. *Joan Nanning* is geschreven in 1857 en reeds gedrukt in den *Volksalmanak* van 1858, en dus een voorlooper van den daarmee verwanten *Jan Sinkel*. Het is ongetwijfeld een der beste en meest onderhoudende

schilderingen in Thijms trant, en ik meen het gerust te mogen plaatsen in litteraire waarde naast menig stuk van de Camera Obscura. Er staan onsterfelijke tafereeltjes in, zooals dat van den gevluchten pastoor te Vinkeveen, die op zulk een komische wijze door Gerrit Braamcamp met een „syroopkan” in de hand wordt ontvangen, door Busken Huet als een meesterstukje aangehaald. Weinig nog opgemerkt, want nooit herhaald, schijnen de gegevens, die Thijm daarin verstrekt over de reisroute van Keizer Maximiliaan, toen hij van Den Haag uit de H. Stede te Amsterdam heeft bezocht. Belangrijk zijn de herinneringen daaraan, die Thijm mededeelt bijv. een weg in de Meer, die de „Coningen ofte Keyzerswegh” genoemd wordt sedert de reis van den Keizer.

In De Gids van 1883 verscheen „Eenige Hollandsche Vrouwen der 18de eeuw”, waarin bij uitzondering, niet-Katholieke dames worden opgevoerd, die toch weer de belangstelling weten te wekken door de echte lokale kleur, die de schrijver in haar omgeving weet te leggen, waartegen dichtersessen als Sara van der Wilp en Lucretia van Merken, zoo typisch uitkomen.

„Mejufvrouw Leclerc” is uit 1849/1850 en een der vroegere romans van Thijm, afzonderlijk uitgegeven, buiten een jaarboekje of Volksalmanak. Met hoeveel liefde wordt hierin de omgeving van de ruïne van Brederode en Velsereind geschetst, en het onvervalschte natuurgenoet geschilderd, dat toen de „Blaauwe Trappen” die schitterende duingroep, te genieten gaf. Maar die plek was Thijm ook overdierbaar door de lieflijke herinnering, die hij er aan bewaarde van Juni 1846, toen hij op zijn huwelijksreis daar eenige dagen vertoefd had. Dat reisje ging naar Arnhem, Nijmegen, met de boot naar Rotterdam, Delft, Den Haag en Velsen, Haarlem en Amsterdam. Gelukkige menschen, die hun wittebroodsweken zoo rustig genietend konden doorbrengen.

In Mejufvrouw Leclerc wordt de hoofdpersoon beschreven als was de schrijver zelf haar ongenoemde trouwe ridder en bijzonder dikwijls geeft Thijm in dit stuk eigen overpeinzingen weer. Merkwaardig is deze novelle en boeiend

tevens door de sterke romantiek en dramatiek in het verloop van het verhaal. *)

„Het Amsterdamsche Kuipersgild”, verschenen in den Volksalmanak van 1864, is meer een tafereel uit het Gildeleven, dan een eigenlijk verhaal; een geschiedenis van het Amsterdamsche Kuypers- en Wijnverlatersgilde; „waarin de forsche hand van Hendrik Alberding, de fijne blanke van zijn mede-poorter en gildegezel Rodrigo Braamcamp broederlijk omsloot.” Grootendeels puttend uit gegevens van Thijms familie-archief, brengt de schrijver in dit opstel met edelen familietrots dit beroep van een zijner voorvaderen in herinnering.

Wat in al deze Verhalen weer bijzonder treft is Thijms geheel bijzondere vereering, waarmede hij de vrouwen schildert, die hij laat optreden. Het is altijd met een ridderlijken eerbied, die dezen vrome bezielde, dat hij zijn vrouwen voorstelt. En deze deugd is een van Thijms meest kenmerkende eigenschappen van geheel zijn leven.

In schrille tegenstelling met onze dagen staat Thijms hoog verheven vereering voor de vrouwen. Hoe zou hij het voorhoofd gefronst en de blonde lokken geschud hebben, indien hij de steeds sigaretten rookende, beschilderde, nauw en nauwelijks gekleede, hoog-gehakte en kortgeknipte, onzinnig altijd dansende jonge vrouwen van onze dagen gekend had! Een herinnering aan de vereerende en eerbiedige gevoelens, die deze edele ridder, met beschaafde en hoffelijke vormen, tegenover de vrouwen in zijn omgeving aan den dag heeft gelegd, moge Thijm's hooge beginselen, in tegenstelling met de opvattingen van het meerendeel der hedendaagsche mannen, tot voorbeeld ter navolging stellen. En toch stelle men zich dezen fijnen aestheticus niet voor als een stijven en preutschen zwart-

*) In de 1—2 aflevering van Oud-Holland (1925) komt de heer A. J. Schouten terug op de vraag, of Johanna Koerten (Zie Dl. III, bl. 185) roomsch-katholiek was, zooals schrijver beweert, dat Thijm haar, bij zijn mondelinge voordracht van dit verhaal, zou hebben voorgesteld. Nu evenwel uit den gedrukten tekst geenszins blijkt dat Thijm haar bij zijne Kerk zou hebben ingelijfd, komt het mij overbodig voor, deze vraag hier op nieuw te behandelen. Een mondelinge voordracht kan toch zoo licht tot misverstand aanleiding geven.

kijker. Ik heb hem gekend als den meest jovialen en geestigen causeur, steeds vol leuke zinnen en vermakelijke anecdoten in gezelschap. Nog hoor ik zijn gullen lach in den gezelligen kring, zijn plagerij en opgewekte vroolijheid, waarmede hij, als een echte charmeur, de dames, en vooral de jongeren, wist te boeien.

Thijm's omgang met de vrouwen werd geleid door zijn echt vrome en gezonde godsdienstige beginselen, die hem gedurende zijn geheele leven tot richtsnoer gestrekt hebben. Hij de romanticus, de bewonderaar der middeleeuwen, de ridderlijke zanger, heeft levenslang het verlangen gevoeld, in den zin der oude ridders, de kleuren eener Vrouwe te dragen: „pour Dieu et sa Dame”.

Vrouwen hebben Thijm levenslang zeer sterk geboeid. Moge zijn voornaamste eierzucht geweest zijn een goed Katholiek te zijn, zijn tweede was zeker een middeleeuwsche ridder te wezen „zonder vrees noch blaam”. Herhaaldelijk stelt hij zich zoo voor, wanneer hij in een letterkundige polemieek is gewikkeld. Steeds onderteekent hij met trots: „Eq. Ord. S. Greg. M.”.

Thijm's hooge opvatting van vroomheid had tot broederlijke gezelschap zijn even strenge beginsel omtrent eer. Het diepst toonde hij zich gekwetst, wanneer men hem verdacht van een niet eervolle handeling. Als ridder toonde hij een diepe vereering en een onbepaalde hulpvaardigheid voor vrouwen. Daarbij was zijn sterke ontvankelijkheid voor schoonheidsemoties voor hem ook een machtige aantrekking tot het schoone geslacht. Reeds van 1837 is van hem bewaard een versje in het Album van een bevallig meisje, en reeds sedert zijn jongelingsjaren heeft hij de gevoelens, die hem bezielde, aan het papier toevertrouwd.

Doch de allereerste vrouw, die zijn hart sterk heeft geboeid was zijn moeder. Groot was zijn vereering voor haar, die prof. Everts van Rolduc, na haar dood heeft getypeerd als „une âme d'élite, avec une nature épurée par la religion”. Voor haar zoon was zij de eerste vrouw, waarin hij „une âme soeur” vond. Haar levensspreuk „Al wat God belijft” was ook de zijne. In haar na haar

dood geschreven levensschets verklaart hij, hoe haar voorbeeld hem levenslang tot steun in moeilijkheden is geweest ; hij beschouwde haar als zijn beschermengel, toen hij schreef: „Haar edel voorgaan en haar onophoudelijk gebed, hebben haar kinderen op elken leeftijd voor lichtzinnigheid bewaard”. Hier is Thijm weer de Christelijke ridder, die zijn onbesmet blazoen aan den invloed eener vrouw dankt.

Voor zijn beide zusjes, Doortje 5 jaar en Antoinette 9 jaar jonger dan hij, had de oudste broeder reeds als kind een groote bewondering ; als 17-jarige bezingt hij de knappe zusjes, zoowel haar „gratie”, als het „gloren van haar geestjens”, en noemt hij „La brune et la blonde, Les plus gentilles au monde” ; hij prijst „le doux amour qui nous unit”. Doortje was de „serieuze” en „studieuze”, met een groot teekentalent, evenals hij zelf bezat ; van haar, later mevrouw Fuchs, zong hij : „zacht is uw inborst, zacht uw oog en effen is uw blanke ziel”. Antoinette, zijn lieve „Nenny”, de goudblonde, bezingt hij, als „Pronkstuk van ons huisgezin”. Zij, later de echtgenoot van onzen onvolprezen bouwmeester Pierre Cuypers, roerde zijn hart door haar prachtige altstem. Reeds in den huiselijken kring verkreeg Thijm door zijn verkeer met deze hoogstaande vrouwen die fijnbesnaarde ziel, die hem levenslang in alle omstandigheden het schoonste en edelste deed gevoelen. Uit alles wist hij het schoone te puren, en het in anderen te waardeeren. Vooroordeel was hem vreemd, in de vaste overtuiging, dat een sprank van schoonheid in allen en alles schuilt. Zoo was zijn reine en onbedorven aard.

Naast tal van vrienden, bezat hij van jongsaf reeds vele vriendinnen, die zich door zijn geest, hoffelijke vormen en aangeboren kiescheid tot hem voelden aangetrokken. Vriendschap telde voor Thijm onder de groote weldaden van het leven ; „een vreugde van 't leven, die voor den lage niet is wechgelegd”. Buiten den familiekring leerde hij in 1850 zijn charmante nichtjes Van Berckel te Delft, als vriendinnen kennen. Wat hij als 14-jarige reeds dichtte, „Vriendschap, zaligst zoet op aarde, Reinste balsem in de smart”, zong hij een harer toe in welluidend Fransch,

dat later steeds de taal is geweest, waarin hij bij voorkeur zijn vriendinnen bezong :

Nous avons l'amitié, doux baume pour le coeur,
Commerce des esprits qui s'élèvent de terre ;
Aimons nous, aimons nous en dignes soeur et frère,
Cette amitié déjà sert de gage au bonheur".

Er is iets, dat aan Gezelle herinnert, met wien Thijm zooveel overeenstemming had, in het versje, dat hij in Februari 1867 wijdt aan een andere vriendin, die later een overheerschenden invloed op hem zou hebben :

Is 't zoet in Junimaand door veld en bosch te dwalen
In heerlijk zomergroen, bij 't vrijer ademen
Den bloei en weelde van Gods schepping aan te zien, —
O, in den kring van lieve en eensgestemde vrienden
Het schoon der poëzie te speuren en te vinden, —
Is zoeter nog misschien".

Hoe gaarne bracht hij ook het vers van Hooft te pas :

„Eensedigen sijn nader bloedt dan magen".

Vriendschap was voor hem deelen in elkanders leed „mettre nos peines en commun", zooals hij aan eene vriendin schrijft, met onbepert vertrouwen om raad en uitkomst te geven in moeilijkheden. Zulk een vriendschap achtte Thijm alleen mogelijk onder zijn geloofsgenooten, gesterkt door dezelfde genademiddelen, levend in één geest en opgaande in dezelfde feesttijden van de Kerk.

De vriendin tot wie hij in 1845 dichtte :

Je ne saurais que vouloir de la vie
Si de mon coeur
Je ne pouvais te verser, mon amie,
Tout le bonheur,

Zij werd in 1846 zijn „épouse bien aimée".

Thans kon zijn ridderlijk hart zijn Mina Kerst vol liefde toezingen :

Beminde ziel, mijn ster, mijn hoop !
U buigt de onbuigbre schedel.

Zij wordt „zijn heil- en leidstar tevens”. Hij noemt haar

...een rozetwijn, die mijn zwak en stralend leven,
Een doel kwam geven.
En lieflijk richten in zijn vaart”.

Als hij haar in 1860 zijn „Bloemlezing van Nederlandsche dichters” opdraagt, noemt hij haar :

U, die voor mij op 't veld van 't leven
De liefste bloemen samenleest,
U, diebre, zij dees krans gegeven,
Geplukt in 't bloemveld van den geest”.

Thijm was een zeer huiselijk man ; hij was verrukt over de vrouw, die hem zich deed gevoelen als koning in zijn rijk, en door haar aangeboren tact en vriendelijkheid, de echt Hollandsche gastvrijheid hooghield in zijn huis, en zijn vrienden gezellig en vroolijk wist te ontvangen. Hij hield boven alles „le culte de son épouse”, en noemt haar „la seule princesse de mon sort”, en in 1851 bezingt hij zijne vrouw als : „Ziel van mijn ziel, leven van mijn leven”. Zij werd de vrome opvoedster van hunne kinderen en de draagster van zijn „bonheur domestique”, die hij roemt om hare „Vertus, talents et charmes toujours vainqueurs”.

Ne cherche le bonheur
Que dans la paix du coeur”

zong vader Thijm zijn eenige dochter Catharina toe, een begaafde en intelligente vrouw, op wier vorming hij een ontwikkelenden invloed heeft geoefend, en die hij innig heeft liefgehad, zooals blijkt uit de correspondentie, die zij van beiden heeft uitgegeven.

Talooze malen heeft Thijm in zijn werken vrouwen vergeleken met bloemen. Dit was bij hem geen frase of conventie, want inderdaad hij naderde elke vrouw als een bloem, wier schoonheid hij niet alleen bewonderde, maar die hij gevoelde als iets teers en broos, ook al was het goede verborgen tusschen stekelige blaadjes, of zelfs doornen. In elke vrouw, zelfs de niet met schoonheid bedeelde, zag

hij toch iets geestigs, iets moois, hetzij in den blik, of de spraak, of den gang. Bepaald leelijke vrouwen kon Thijm zich niet voorstellen. Bekend is zijn opdracht van Ten Kate's bundel „Nieuwe Rozen” aan een lief nichtjen :

„Rozen aan meisjes te schenken,
Is passend, schoon oud en gewoon :
Men kan er niet anders bij denken,
Dan : Rozen en meisjes zijn schoon !”

De vrouwen waren hem werkelijk de bloemen onder de menschen. In het begin van zijn gedicht „Beatrijs” spreekt de dichter zijn bewondering uit, niet alleen voor de lelies, maar ook voor de „viooltjes, en ook voor het kruid, dat in 't honderd daarnevens zoo zedigjens bloeit”. Hij vereert de goede vrouwen zonder onderscheid. Zoo bezingt hij niet alleen koningin Sophie, en de koningin van Napels, als de vorstinnen van zijn hart, maar zijn sympathie omvatte ook het nederige begijntje dat hem den catechismus had geleerd en den wijzen raad gegeven: „Dat bidden, morgen, gisteren, nu, Dat maakt tevreden menschen”. Ja, in 1861 krijgt het dienstmeisje, de door Lodewijk van Deyssel vereeuwigde Mietje, een heusch gedicht bij haar koperen feest van trouwen dienst in zijn gezin.

Diep werd hij gekrenkt, als in zijn tegenwoordigheid aan de ridderlijkheid tegenover vrouwen werd te kort gedaan. Als 20-jarige maakt hij een verontwaardigd gedicht over den toen nog nieuwen galop, en de wals, omdat het hem ergerde, dat de dames bij die wilde vaart zooveel steviger moesten worden vastgehouden door hare cavaliers, dan bij de oude, kalme menuets, quadrilles en pavanen. Als motto leest men dan het woord van Beets : „En wat, wie geeft hem 't recht, die rijke leest te omvatten?” In een brief aan zijn jongste zuster uit Thijm, in 1862, zijn diepe ergernis over de vrijpostigheid, waarmede de leden eener Japansche ambassade bij een bezoek aan Amsterdam de mooiste meisjes en vrouwen in de wangen knepen !

Maar een vrouw alleen om haar schoone vormen bewonderen, achtte Thijm voor haar een beleediging. Schoon was hem slechts de vrouw, uit wier schoonheid, houding

en gang tot hem sprak de adel van haar ziel, of haar nobel karakter ; haar fijnheid van geest, of reinheid van hart. Zoo was zijn hoffelijkheid tegenover vrouwen geen vorm alleen, maar de natuurlijke uiting van zijn meening over de waarde der vrouw in het leven ; en dus verklaart zich het klassieke van zijn hoofscheid en heuschheid (twee echt Thijmsche woorden !) tot zelfs in kleinigheden, waar, en onder welke omstandigheden hij haar ontmoette. Thijm zou nooit de enveloppe van een brief met speeksel sluiten, omdat hij dit onkiesch achtte tegenover een vrouw vooral. Hij heeft nooit een sigaar of andere tabak gerookt, omdat de damp de dames kon hinderen.

Aan Thijm is wel eens verweten, dat de vrouwenfiguren in zijn verhalen en gedichten alle veel te goed en te nobel zijn, ja zoozeer door deugden uitmunten, dat elk dramatisch conflict er in ontbreekt. Maar past dit niet volkomen bij den ridder-romanticus ? Daar hij de levende vrouwen in zijn omgeving reeds zoo sterk idealiseerde en bij voorkeur beschouwde in de gunstigste belichting, om zich in hare deugden en aantrekkelijkheden te kunnen vermeien, kan hij niet anders dan in zijn fantasie vrouwen scheppen als halve engelen, beheerscht en geleid door de nobelste drijfveeren. In haar vinden wij zoo vaak de eigenschappen terug, die den schrijver zelven sierden. Zij zijn zacht, liefderijk voor hare naasten, haten zelfs hare vijanden niet en zijn meestal gastvrij. Uit het handschrift der dichteresse van het Begijnenklooster te Grave maakt Thijm op, dat zij geestig en fijngevoelig was, twee eigenschappen, die hij in vrouwen bijzonder waardeerde en zelf ook in hooge mate rijk was. Zijn beweeglijkheid van geest en gevoelig hart zijn echt vrouwelijk en vereenzelvigen zich met de vrouwentypen uit zijn werken.

Als toonbeeld van alle deugden schildert hij ons Tesselshade, die wijs en eenvoudig, begaafd en nederig, vroom en liefderijk was. Jammer, dat hij haar bekeering tot de Katholieke Kerk niet heeft gekend ! Ermingaard van Voorne is de trouwe, ondanks veel leed ; Christina van Zweden de bevallige, schrandere en geestige vorstin, doch de nederigheid in persoon, als zij Vondel bezoekt ; Dina Noort-

dijk, het klopje, is de type eener zich opofferende vrouw. Hoe fijn schetst hij ons de lieflijke schoonheid van Johanna Koerten, en van het heilbegeerend jodinnetje, Esther Maura, uit „Een Amsterdamsch Musyck-Collegie”. De zachte Josine uit „De klok van Delft”, blijft als een christelijke Isolde, haar Ewout trouw tot in den dood.

De weemoedige figuur van Magdalena van Vaernewyck is van een onwerkelijke goedheid, vol vergeving voor allen, die haar levensgeluk verbroken hadden. Geen boos woord komt bij zijn heldinnen over de lippen. Slechts één is er maar slecht geluimd, de schoone, maar niet vrome „Mejufvrouw Leclerc”, de aangebeden danseres. Een booze vrouw te schetsen was boven, of liever beneden de kracht van dezen grooten vrouwen-idealisor. De vrouw was voor Thijm de steeds inspireerende Muze van den man. In „De Geboorte der Kunst”, voelt hij als begin van alle poëzie, Adams eerste ontroeringsuiting over de schoonheid van Eva.

Eigenaardig komt Thijm's ridderlijke vereering uit in tal van gedichtjes en recensies, die hij gewijd heeft aan tooneelspeelsters, wier spel hem getroffen had, of zangeressen, die hem door haar zang geroerd hadden. Dikwijls stroomden hem bij een teeder lied, of een mooie voordracht de tranen langs de wangen, of blonk een serafijnsche lach over zijn zacht gelaat.

Maar bij dezen lof was het soms meer zijn „heusche hoffelijkheid”, dan zijn kunstsmaak, die zijn hart dan zoo sterk ontroerde. „Het gebeurde somtijds (zoo verhaalt de bekende tooneelrecensent J. H. Rössing) dat hij dames lof toezwaaide voor studie, terwijl zij zelve zich bewust moesten zijn haar taak niet begrepen, verwaarloosd en elke moeite, elken schijn van studie beneden zich te hebben geacht”. Maar dit slaat meer op Thijm's laatste levensjaren, toen hij tooneelcritieken moest schrijven om den broode.

Eens, het was in 1867, in verband met de Vondelsfeesten en de onthulling van het standbeeld, heeft Thijm een vrouwe ontmoet, die blijkens zijn handschriften een diepen, overweldigenden indruk op hem heeft gemaakt. Zij was de

echtgenoot van een kunstlievend koopman en muntte uit door schoonheid, smaak en geest, gevoegd bij een innige, echte vroomheid. Hij noemt haar „de ziel, die God mij heeft doen verschijnen bij de Vondelsfeesten”. In de latere periode van zijn leven is deze vrouw hem een verheffende muze geweest, die hem moed insprak in de vele moeilijkheden en tegenspoeden, die hem zoo diep hebben getroffen. Naast tal van geestige gedichtjes, in 't Fransch vooral, (zie hierna) bewaar ik in mijn archief een door Thijm van haar beschreven portret, te merkwaardig om er niet enkele gedeelten uit aan te halen, omdat er zoo echt karakteristiek Thijm's oordeel over een door hem vereerde vrouw in uitkomt. Alleen in 't Fransch vermocht hij dit portret te schetsen: „Portrait de Chéréphyliia. Elle est grande, svelte, bienfaite. Sa taille aux formes ondulantes, mais fines, est à la fois souple et ferme. Les traits de son visage peu allongé ne donneraient droit qu'à la qualification de jolie, mais son âme, frappée au coin de la grandeur, perce à travers le voile matériel, lui donne une expression d'une douce fierté et imprime à sa tenue, à son allure, à son coup d'oeil un caractère qui se rapproche de bien près de la majesté. Malheur à celui qu'elle jugerait digne d'un regard de dédain!... Elle a de fortes sympathies pour les caractères grands, courageux, ouverts, mais elle prend quelquefois le semblant pour la vérité... Elle est reconnaissante des hommages, dont elle ne peut manquer d'être l'object, tant des prêtres que des laïques... Elle a l'esprit assez observateur; en certaines matières divinatoire même; son goût n'est que médiocrement exercé. Elle est pieuse, sans excès; son enthousiasme pour la vérité catholique est, d'un côté presque de l'héroïsme, et le serait au besoin; de l'autre il lui amène une assez grande prévention en faveur des prêtres... Elle est bonne et libérale; mais elle n'est pas exempte de petites vanités. Elle tient à son opinion surtout en matière de science, avec une force qui frise l'entêtement. La douceur dans la discussion, les assertions arrondies lui font défaut, du moins vis-à-vis de laïques. Mais si son ton a quelque chose de trop mâle, c'est une

conséquence de l'énergie qu'elle déploie dans les petites choses comme dans les grandes. De là aussi qu'au moindre triomphe, par exemple dans le jeu d'échecs, qu'elle joue avec une rare facilité, elle fait parfois peser sa supériorité sur son partner et ne lui épargne guère des gestes et d'inflexions de voix qui puissent l'humilier".

Dit fijn geschetste portret, waarvan ik hier slechts enkele weinige trekken kan weergeven, toont ons niet slechts welk een diepen indruk deze voortreffelijke Chéréphyllia op den reeds 51-jarigen Thijm gemaakt had, maar hoe ook zijn dichterlijke natuur een Beatrice, een Laura behoefde om hem te verheffen van de aarde, en bij zijn dagelijksche zorgen, en vooral in zijn aesthetische schoonheidsaspiraties, voor te gaan en te inspireeren. Hoe edel zijn gevoelens waren, blijkt ook uit de opdracht van een boek aan haar, waaraan deze verzen ontleend zijn :

Si ce livre est écrit pour les fils et les mères,
 Il ne sera pas mal dans votre noble main,
 Vous dont la charité trouve partout des frères
 A guider, à pousser dans le seul vrai chemin.
 En visitant le pauvre en sa triste demeure
 Puissez courage, et force, et consolation
 Dans l'espoir en bonheur qu'eût à sa dernière heure
 Monique, en recevant Jésus dans sa maison.

Niet minder merkwaardig is een fransch gedicht, dat Thijm aan Chéréphyllia toezond, toen zij in Juli 1867 met haar man en haar schoonvader op reis ging naar Parijs. Hierin komt weer eigenaardig aan den dag, hoe de dichter bij alles gevoelde als een middeleeuwsche ridder. Het vers schijnt de vervulling te zijn van een „philippine", een soort galante weddenschap, in die dagen zeer sterk in trek.

A CHÉRÉPHYLLIA-PHILIPPINE,

la veille de son départ pour Paris.

Permettez moi d'offrir à Philippine
 Le coup de l'étrier.
 J'entends cabrer la ronflante machine....
 Indigne destrier !

Proprement dit, j'ai la machine en haine, —
Dragon, soufflant l'effroi !
Heureux les temps, où belle châtelaine
Montait beau palefroi !

Des chevaliers la main, souvent si rude,
Doucement vint offrir
La coupe d'or, qui de Sainte Gertrude
Contint le souvenir.

Mouillant la lèvre au vin de malvoisie,
Et regardant les cieux,
La châtelaine en son coeur chante et prie,
Et sourit ses adieux.

Au grand galop par la plaine poudreuse,
Sur coursiers bais et blancs,
Des cavaliers la noble voyageuse
Fait resplendir les rangs.

Soins gracieux, chaste sollicitude
Animant ces féaux,
Ne voulant pas plus que Sainte Gertrude
Etre pris en défauts !

De notre temps la machine qui braille
Vous tasse sur ses bancs ;
Pas de merci, quand le serpent déraille,
Culbutant sur ses flancs.

Plus que jamais il faut donc, Philippine,
Souhaiter en ce jour :
Que Dieu pour vous et les vôtres destine
„Salut et bon retour !”

Oui, la vapeur amoindrit les espaces :
Quatre jours n'en font qu'un ;
Mais les pays ne changent pas de places :
Harlem n'est pas Melun.

Oui, les tableaux qui de loin se déroulent
Retracent du bonheur ;
Mais les semaines d'absence s'écoulent
Laissant leur vide au coeur.

Partez, partez, mes élégants nomades !
Tout Paris vous attend ;
Ne laissez pas refroidir les oeillades
Qu'il couve en attendant.

Epiez bien aux rives étrangères
Le vrai son de leur flot ;
Je garderai des plaisirs sédentaires
Le cher et bon dépôt.

22 Juillet, 1867.

Heerlijke tijd, toen het vertrek voor een plezierreisje een dichter aanspoorde om een hoogstaande schoone vrouw in zulke geestige fransche verzen een afscheid toe te zingen !

J. F. M. STERCK.

Heemstede, April 1925.

GEDENKSCHRIFTEN
VAN JAN SINKEL DE JONGE.

AAN COENR. BUSKEN HUET.

Nor fools nor follies tempt [you] to despise
The meanest thing that craw'l beneath [your] eyes.
Byron, *Engl. Bards and Scotch Reviewers*.

Gij hebt mijn' Braamcamp, met zijn zinnelijke tronie,
Om 't stralend oog, dat voor Itaalje blaakt,
Om kunstentempelbouw, bewerkt door *time* EN *money*
En noeste vlijt, — een nieuwen naam gemaakt.

Uw koningsstaf, uw pen, die beurtlings druipt van *honey*
En kina, zweept al wie zij streelt of raakt
Straks op een Beyaert voort, of strompelenden *pony*:
Gij geeft de onsterfelijkheid, ook waar gij wraakt.

Dat is uw schaduwzij: gij spilt het eeuwig leven,
Aan wat uw tooverroede, ondanks u-zelf, beroert:
Zachts dat dus Sinkels asch zijn grafjen worde ontvoerd!

Men meent, dat gij te sterk een nadruk hebt gegeven
Aan 't woord, „dat gij (als elk) twee vaderlanden” hebt:
Wat schaâ, zoo ge, in ons Dietsch, maar toover, heerscht
en scheidt!

26 Feb. 1883.

A. Th.

C. Busken Huet (1826—1885), de bekende letterkundige kritikus en kunsthistoricus, behoorde tot Thijm's litteraire vrienden. Deze laatste schreef in Kruseman's „Zondagsblad” (1860—1861), beoordeelingen van de voorlezingen over de nieuwe Nederlandsche letterkunde en de wordingsgeschiedenis der toenmalige litteratuur, door Huet sedert November 1860 gehouden in de Concertzaal te Haarlem 1). Huet huldigde (Juli 1864) Thijm in een geestige kritiek, opgenomen in de „Litter. Fantasiën” (4e druk, Amsterdam, Funke, 1875, dl I, bl. 134), en eindigde met deze verklaring: „vast zouden er te onzent in zaken van kunst en wetenschap minder ongelukken gebeuren, indien men meer notitie verkoos te nemen van zijne denkbeelden.” Op deze kritiek slaat de eerste strofe van Thijm's opdrachtssonnet. De voorlaatste regel van het sonnet houdt verband met Thijm's vers bij de huldiging van Victor Hugo 27 Februari 1881, waarover hij door Hofdijk scherp werd aangevallen:

„Tout homme a deux pays: le sien et puis la France.”

Soldats, nous saluons, Hugo, votre étendard.

Oui, tout poète est fier de sa double naissance.

Salut, père de tous, Charlemagne de l'art!

1) Zie: A. C. Kruseman door J. W. Enschedé. Amst. 1899. De I bl. 496.

GEDENKSCHRIFTEN
VAN JAN SINKEL DE JONGE,
PRACTISEEREND BOEKHOUDER EN BE-EEDIGT TRANSLATEUR,
Instrueert ook het *Italiaansch* en *Scheeps* boekhouden en in de
Fransche en Italiaansche Taalen.

Laus Deo.

Amsterdam, 12 9bris, 1745.

Alhoewel Ingeschreeve boekhouder en geadmitteert Vertaalter, zo zoude ik my ter naawer nood voor een Schryver durven uyt te geeven, waare het niet dat ik, met alszodanig naa allen schyn optetreden, toch geensins van meeninge ben eene plaats in het Gild (zal ik maar zeggen) van Letterkonstenaars te willen occupeeren.

Ik heb dit 4to-Comptoirboekje, ongeacht deszelfs lynen van Guldens, Stuyvers en penningen, aangelegt tot een Memory-boek, minder omdat het tot een klein „Memoriael” door de Hand van den Boekbinder geschikt was, als omdat ik daarin hoop aanteteekenen wat voor myne naa-Neeven misschien, om de Lessen die daaruyt mooglyk te trekken zyn, nog meer geriefs zal aanbieden dan voor My zelfs, die myn eigen Leeven als te min singulier en te onwaerdig aanzie, om my te vermaaken in deszelfs beschryvinge. Egter beweegt my daarby geensins het voorneemen of de wensch om dit deel Schryvens eenmaal aan de Druk-persse over te leveren; zynde ik volkomen voldaan, indien myne Neeven (zeg ik) by gebreke van stamhouders aan my ontsprooten (en de hoop op dewelke by my niet zeer leevendig is), indien HunEd: uit myne Historie kunnen leeren: hoe wisselvallig het lot der menschen op deeze Werelt genoemt moet worden; hoe de Fortuyn by een Wiel is te vergelyken, waarvan de eene spaak nu opwaarts dan nederwaarts wyst; de Ryke man

en de behoeftige vaak onder het zelfde dak slaapen, en zo voort.

Het is u bekend, geliefde Neeven en Nigten (want ook de meyssies mogen, tot de jaaren gekomen, de lezinge van deze Aanteekeningen wel onderstaan), dat uwe groot-Ouders, — al lang vóór dat Pensionaris Slingeland aanquam, — overleden zyn, en dat, ofschoon uw Vader, mijn broeder Barent, tot Swolle verbleef, ik daarintegen naa Amsterdam ben gezonden en aldaar vrendlyk wierd opgenomen door uw Oome zaliger, Jan Sinckel, — wiens genant ik ben ; met der Woon gevestigd in de Tuyn-straat, alwaar de „Gekroonde Helleveeg” in den gevel stond.

Ik kan met waarheyd zeggen, dat ik geensins, door de vermelding van dit Huys, iets ten quaade bedoel opzigtens uwe Meuje zaliger, Oomes eerste vrouw : Dirckie Hendricksdochter van Hengele. Meuje was tien jaaren vroeger op deze Werelt geweest als Oome : het was dus geensins te bewonderen, dat zy wel eens een boos buytje had. Daarinboven zy was van Calkar van daan, en die hooge spraak geeft ook al te met iets hardes en wreeds aan hetgene men, om van zyn Hert geen moordkuyl te maaken, zo al zegt en doet. Oome is dan ook, toen zy het tydelyke met het eeuwige had verwisselt, en het beetje Geld en goed, dat zy naaliet, met de Dood ontruymt had, in het groote Huys in de N. Lelystraat gaan wonen. Meesterknecht op een droogscheederswinkel, heeft hy nu 12 jaar geleeden Meuje Betje getrouwd en zig dus andermaal in den Huwelyken staat begeeven ; iets dat hy zeker niet zou gedaan hebben, indien hy van denzelven ware afgehouden door quade ondervindinge. Nederig ging hy nu niet op de Vygendam, maar op de Goudsbloemgragt (vulgo 't Fransse Pad) ter markt, en haalde daar Meuje Betje van daan, die hy de voorzigtigheyd gebruykte niet, zo als Meuje Dirkie zaliger, 10 jaar ouder, maar 11 jaar jonger dan zyn eygen zelve te kiezen (1).

Om terug te komen op myn eerste jaaren. Oome besteede my op School by Meester Albertus Rockhorst (2), die toen ter tyd woonde op de Nuwendyk by de Capel-steeg. Ik heb daar, naa vermoogen, heel goed geleerd. Ik had veel

liefhebbery in Schryven en rekenen, en de Vrouw van den Meester leerde my netten knoopen en allerley Huisse-lyke verrigtingen. Bovendien assisteerde ik, twee maal in de week, bij de teken-lessen van Mr. Gerard Lairesse de Jonge, en een yeder vond dat ik wel aanleg had. Op zekere dag hield, bij het uytgaan van 't School, Meester Rockhorst my staande en nam my meê in de binnen-Camer, waar ik, behalve de Vrouw van den Meester, iemand aantrof, die een deftigen Rok droeg, een heel goedig gezigt had, maar byzonder zwarte Handen.

„Zie, Rutgert,” zeyde Mr. Rockhorst tot dezen jongen Heer : „dit is nu het jongetje, dat ik meende. Hy is nu 12 jaar en gaat het School verlaaten : maar toen hy pas vyf was, had Vader Zaliger al zo eenen schik in hem ! Hy is óók uit Overyssel geboortig (3) : hy is schrande, oplettend en gehoorzaam. Ik geloof dat gylieden een heel goed jongetje aan hem zult hebben, en dat hy voor het Comptoir-werk niet minder zal wezen als voor de Kelder.”

De jonge Heer, die ondertussen al een getrouwd Man van 26 jaaren was, zeyde niet veel, maar zag my heel vrindelyk aan.

Den volgenden morgen, in plaats van tegen quartier voor achten naa 't School te trekken, quam de jonge Heer my aan Huys opzoeken. Oome Jan was byzonder minzaam, dat anders in die dagen nog al eens ongelyk uit kon vallen : het was naamelyk February van het jaar, waarin hy den 13ⁿ: van Lente-maand de Bruydegom van Betje Hendriks worden zou. Een dag of agt geleeden was hy óók in zo eene goede luym. Zy hadden hem by het Lakenbereyders-Gild tot Oeverman aangestelt.

Toen de jonge Heer, die zich Rutgerus, of ook wel Rodrigo Braamcamp noemde, zeyde „dat zy 't met my probeeren soudent”, had Oome geen lof genoeg voor my, en zeyde dat hy myn kleeren en myn wywatersbakkie (een geschenk, van moeder zaliger), door eene zorgvuldige Hand by elkaâr gepakt, in de loop van den Dag in de „Zoutsteeg” zou laten bezorgen.

Ik hoorde van dat alles heel nieuw op ; maar dacht best maar op zien komen te spelen. De Heer Rodrigo nam

my by de Hand (hy droeg nu fraaye gestreepte wanten van figonia-wol; de zwarte hand trof my dus niet als gisteren). En daarmede wierd ik, op eene heel eenvoudige manier door myn peet-Oome aan de deur gezet (die my toch niet voor *niet* al die jaren den kost had gegeven, dewyl familie in Swol óók al zo wat aan ons deed). Hij scheen te vinden, dat zyn groote Huys nog te kleyn was om er my en Meuje Betje te gelyk in te herbergen. Noghtans hadden Meuje Dirckie en ik en Oome er, met een Dienstmeyd, heel goed in kunnen logeeren en Meuje Dirckie was nog wél zo veel ouder en dikker als Betje; maar dit is waar, zy wist goed ruym baan te maaken, als het noodig was. . . .

De Heer Rodrigo Braamcamp was sedert 4 jaar getrouwt met de jonge Juffrou Jacoba Francisca van Malsen, van Mynheer van Malsen van de Heeregracht, — een heel deftig huwelyk (4); hy woonde met haar op de Cingel, in een fraay Huys, en nu ging hy, met my aan zyne Hand, van de Tuyn-straat naa de Zoutsteeg.

Hier traden wy in eene nette Tappery binnen, van 2 hooge raamen en een Deur in 't midden. 't Was een der weynige Huysen met nieuwerwetse schuyf-raamen. Waar ze voor dienden weet ik niet, want zy scheenen niet veel open te komen. Er waren sassinetten voor, waar Heeren en Dames met hoeden met pluymen op afgeschildert waren. Boven de deur stond een verguld Inkhorentje, met een halve wapencroon verciert; alles keurig uit wagschot gesneden. Aan een lang, gekrult yzer, wapperde de oude wyn-krans (5), en tegen de Posten waren, ten overvloede, nog een paar halve vaatjes vastgemaakt, waarop VRY WYN stond. Om kort te gaan, het was een effectieve Herberg.

In den winkel zag het er heel netjes uyt. Daar was aan den eenen kant een kleyn spreek-Camertje afgeschooten; aan de andere zyde, achter de Toon-bank, was tegen den muur een soort van Capelletje verbeeld; naamelyk een boog van Timmerwerk en daar was een Schildery, dat Bachus op zyn Wyn-vat voorstelde, — een beeld dat altyd lagchte. Het was echter al heel vuyl geworden en

moeyelyk te onderscheyden, zelfs al brande s' avonds de Toon-banks viere-kaers als een lier.

Op het oogenblik toen wy de Voordeur weêr achter ons hadden hooren digt-klingelen, ging zy weêr open, en twee knegts met een boom op de schouders sukkelden het stoepje op, terwyl zy een groote mand met halve flessen naa binnen sjouwden.

„Geertje,” zeyde een van hen, „daar moeten briefies op. Het bennen die halleve bouteille Porteport voor Myn Heer Andrioli....”

Myn Heer Rodrigo bragt my langs een krom trapje naa de agterkamer, die met venstertjes op de winkel keek; ik kon dus maar even in de vlugt zien, wie dat Geertje was, die die briefies op te plakken kreeg: maar ik moet bekennen — en durf het te doen, omdat dit Memory-boekie niet zal geleezen worden vóór dat Oome Jan Sinkel in het donkere koude graf leyt, — dat ik een gloeyende kleur naa myn kaaken voelde stygen, dat het my hier onder de linker borst geweldig begon te jaagen, en ik nog amper weet, hoe ik met...Rutgert (zal ik maar zeggen) op de agter-Camer gekomen ben, zo was ik van het beeven.

Dat was toch vreemd, dat ik zo sterk was aangedaan, bij een gezigt waar die Knegt (Jurrie heette hy) zo totaal koel by bleef. Ik begryp het nog niet; nog heden ten dage niet, en het is tog al bykans 13 jaar geleeden.

Zy was een jonge Juffrou van ruim 16; volwassen en heel verstandig. Daar waren er die haar byzonder mooy vonden. Toen ik met den Heer Rodrigo op de agter-Camer gekomen was, en hy even uitkeek op de binnenplaats, van waar men door een gangetje ook in het pak-huys kon komen, dat drie stoepen verder in de steeg stond (6), kon ik my niet weêrhouden door de dunne gordyntjes nog eens in de winkel te gluren. Ik zag daar Geertje zitten, achter de toonbank: zy was met eenig Naay-werk bezig en gebruykte onderwyl haar morgen-boteram en koppie koffy. De Zon scheen ik weet niet op welke glazen van de Zoutsteeg; maar daar quam ten minste door de bovenvensters een lantaarnachtige glans, die het hoofd van Geertje met een helder licht omringde. Zy had blonde

haren, zag een weinig bleek en had een fyn gevormd gelaat. De oogen waren nu neêrgeslagen, maar als zy er u meê aanzag dan was er iets roerends in te bespeuren: ik voelde daarby haast altyd een ligten trek tot schreyen. Ja, het quam my voor, dat ook by de oogen van Geertje het vuur, vreemd genoeg, iets met traanen te doen had; ofschoon zy altyd kalm en vrendelyk was, en ik haar nooyt eigentlyk bedroefd heb gezien. Als ik iets meer van haar gelaat moet zeggen, dat ik (de goede God weet met hoe veel dankbaarheid voor zo eene heerlijke schepping en ook met hoe veel respect) zo dikwyls heb aangekeeken, dan viel er in op te merken voor-eerst (zo als de Heer Gerret Braamcamp, de Broeder van Rutger, gezeyt zou hebben) heele eygenaartige oogkassen, volstrekt niet eivormig, maar met een slechts zeer ligt geboogen bovenkant, die, links en regts van ieder oog, in een flaauwen hoek wegzwymde; deze voorhoofds kant werd naader aangeduyd door de fynste en gladste wenkbrouwen, die de Ridder van der Werff ooyt geschilderd heeft. Het zacht ronde jukbeen van den *gelaatshoek* (ik wil toch eenige eer doen aan het teekenonderwijs, dat ik van den zogenaamden „jongen m^r Laïresse” genooten heb), begon vry hoog, en de vastgetrokken, maar donzige kaak had ook aan de onderzyde niets week of zwaks; haar benedenlinie boog naar voren om, tot het mooyste ronde, met een licht putje gemerkt kinnetje, dat men zig voor kan stellen. De oortjes waren fyn en wit, en pasten goed by den hals, die aanstonds in een kameryksch doekje wegdook. Boven op haar hoofd ruste een muts met randstrooken, die egter zo wel het hairkroontje van agteren, als de golvende vlokken aan de slaapen, vry liet; groote ringen, ieder met een bloed-coraal verciert, had zij in hare oortjes.

Je zult wel zeggen, Kinderen, wat heeft Oome dat allemaal goed opgenomen; maar ik heb er ook zes Jaar tyd voor gehad, en nog heden zou ik dat heele persoontje hairfyn kunnen uytschilderen, had ik daar de talenten voor van den Heer Gerret Braamcamp.

In den vroegen morgen, toen ik met zyn Broeder Rutgert op die agter-Camer stond, was Gerret waarschy nlyk nog

met zyne schilderyen en rariteyten bezig; maar zyn Comptoir-stoel hield als altoos Post, met drie andere krukken, in het vertrek beneden, dat uyt de hoogte insgelyks zyn ligt van de binnen-plaats kreeg.

„Zie,” zeyde de Heer Rutgert, „deze Camer is eygentlyk ter dispositie van de Winkeljuffrou. Zy slaapt hier niet in huys — zy heeft een Camer op het Biggynhoff; maar zy kan hier 's avonds en als het in de winkel te druk is om sommige bezigheden regulier af te doen, gebruyk van maaken. Ik toon je dit vertrek, om u te doen beseffen, dat wy 't aan u niet voor slaap-Camer kunnen in-ruymen.”

Uyt deeze communicatie bleek my, dat ik niet slegs in dienst by de Heeren Braamcamp treden zou; maar dat ik ook door hen in huys wierd genomen. Ik schikte my in myn lot.

Daarna deedden wy eene visite op het Comptoir, — een zeer laag vertrek, als ik zeyde vlak onder de agter-Camer. Uyt de winkel trad men er, met drie treden, door een gangetje in af. Het gangetje had ook een deur op de binnen-plaats, en bragt ons in de keuken. Daar vonden wy eene burger-vrouw, bezig met het opvouwen der nachtponnen van twee kinderen, die zy juist naa school was wezen brengen.

„Dat is Tryntje,” zeyde my de Heer Rodrigo, en voegde er naaderhand by, toen wy de localiteyt verder inspecteerden, „zy is een heele knappe vrouw; zy houdt hier het Huys schoon; zy kookt ook voor Geertje; zy is de vrouw van Jan Mencke, die knegt is by myn broêrs schoon-ouders, in den yzerwinkel op het Water.”

Dit egtpaar, vernam ik laater, woonde hier in de keuken en in een camertje daarboven. De camers boven de winkel waren verhuurt. Ik wierd nieuwsgierig waar *myn* nachtleger gespreid zou worden. De geheele wandeling door het Huys had de bestemming my het bewys te leveren, dat ik met een hokje boven het spreek-Camertje, — dat niet anders dan met een leêr te beklimmen was, voor lief moest nemen. Ik zag daar niet veel bezwaar in. Duyzend maal liever was mij toen nog dat hokje, dan laater de aanzienlyke Boekhouders-plaats op het groote Comptoir,

in de laage binne-Camer. Ik zat op het Comptoir, wel is waar, tegenover myn wakkeren oudsten Patroon, den Heere Gerret of eigenlyk Geraldo Braamcamp, — ZEd: keek my niet veel op de vingers, want hy was nog al eens absent, — bezig het zy met zyne andere handels-zaaken, het zy met zyne konst-verzameling: maar uyt myn slaap-Camertje had ik zo van zelf het oog op de winkel, en over de toonbank; en zag daar het cappelletje met den lagchenden god Bachus, en daarvoor, op haar hooge matte stoeltje: Juffrouw GEERTJE Ik heb haar, van het jaar -32 tot het jaar -39, altyd „Juffrou” genoemd. Het verscheurde myn ooren (om van myn Hart te zwygen) dat die lompe wyn-kuypersknegts haar maar altyd „Geertje” vóór en „Geertje” náá tytuleerden; ja zelfs al te met wel eens „Geert” kort-af, of zelfs „Giert”, en dan met eene vertrouwelykheid, of met eene bedaardheid, of op een boertenden toon, of met eene protectie, die my erg tegenstonden.

Langen tyd was ik beniewt te weeten, wat eygentlyk myne betrekking by de Heeren Braamcamp zoude zyn. Hun oude man, die vooral tot gerief van de schippers, die op St Ubes voeren, en hier aan de Wal hun zout losten, de tappery in de *Vergulde Inkhoren* ondernomen had, was al een jaar of eenige dood. De oudste broeder, Mynheer Gerret, was ingeschreeven in het Wynkoopers-gild; de jonge Heer Rutger oefende, eigenlyk gezegt, de Tappery uyt. Gyl. weet, dat de zelfde persoon geen agt-mingelens wynkooper mag wezen en verkoopen wynen, brandewyn, azynen en bieren ter sleet by mindere maat (7). Maar zo ging dat hêel goed. Als broêrs elkander verstaan, kan de eene hand de andere wasschen. Laater hebben de Heeren beslooten, dat Rutgert Meester in het Kuypers-gilde worden zou; daarmeeë wonnen ze de kosten van andere Wyn-Verlaaters uyt, en zoo zou men zien gebeuren, dat de beide broeders Maandag-avond de eene in de Coe-straat, de andere in de Barnde-steeg by de Confraters der beide Gilden zyn pyp ging rooken (8).

Ik was nu eygenlyk niet in wyn-koopers-dienst: want dan had ik als Leerling ingeschreven moeten worden. Ik heb het nooyt goed begreepen; maar de Heeren waren

best voor my, en ik stroopte met playsir 's morgens myn mouwen op en veegde den winkel aan; dat is my nooyt te veel, noch te min geweest, en als Juffrou Geertje dan kwam, en zeyde, dat ik netjes geveegd en goed gestrooyd had, dan was ik nog veel gelukkiger als dat de Heeren my een vrindelyk woord gaven over het bezorgen hunner brieven en pakjes en het vullen van inktkokers en zandbakken.

Het was dan in de Zout-steeg een wel-becalante affaire. Gemeen volk kwam er niet. Matroos zocht het in andere kroegen: maar knappe schippers kwamen er niet zelden by kelkies een deel der fusten leêgdrinken, die ze zelf uyt Spanje of uit Bourdeau hadden aangebragt. Daar ik een groot gedeelte van den dag aan het Copyboek zat, en ook de ingekomen factuuren voor de Wyn-Negotie (wel te onderscheiden van de Tapperye) had in te schryven, merkte ik al-ras, dat het debiet vry wat toe-nam, en het verwonderde my niet, toen de Heer Gerret my op een zekeren morgen zeide, dat hy het Comptoir, voor de Negotie en Reedery, ten zynen huyze ging overbrengen, maar dat hy, voor 't gemak, van de Heeregragt van daan ging en een grootere, digter aan de legplaats der schepen gesituëerde wooning ging betrekken.

Maar eer 't zo ver was, moest er nog veel gebeuren.

Onder de fatsoenlijkste personen, maar die ik het nooyste zag opdagen in den *Vergulden Inkhorn*, behoorde de Italiaander van wien ik hierboven gesproken heb, wiens naam de eerste was, dien ik daar ooyt had hooren uyt-spreken: de wel-Edele Heer Bartolomeus Andrioli, geboortig uyt de stad van Milanen, voornaam Coopman, en Consul van Zyne Keyserlyke Apostolische Majesteyt in Amsterdam.

Ik had iets tégen dien Heer. Hij quam altyd in den winkel met zoo'n geel-bleek gezigt, hy lagchte zeldzaam, ofschoon hy nog niet veel meer dan 30 jaaren oud kon zyn; hy droeg altyd een zwarten rok, met fraaye zyden gewerkte knopen en fyn zwart zyden boordsel; de slippen van zyn halsdoek en zyn lubben waren keurig geborduurt,

zyn kapsel was met zorg gepoedert, zyn blaauwe kin zeer glad geschoren, en (met al zyn bescheydenheid) als hy binnen-quam keeken de lieden op, en spraken met zagte stem.

Dan was altyd zyn eerste blik om het hoekie van het beglaasde schot op de toonbank; hy keek Geertje egter bynaa niet aan, maar staarde op den dikken god Bachus en met den gouden knop van zyn rotting tegen de lippen, vroeg hy dan : „of de Heeren op de Comptoir waren.”

Allengs gebeurde het tog al eens, dat hy juyst onder beurs-tyd quam. De malagaasche schippers waren dan afgezakt en de Coop-luy, die van den Nuwendyk door de Zoutsteeg naa de Beurs dwaalden, had ik zien voorby-gaan. By hun terugkomst uyt den tempel van Mercurius, zouden zy *niet* voorby-gaan; maar een glaassie Portaport voor de toonbank komen gebruyken.

De Heer Andrioli deed daar zelden aan. Het was onder Beurstyd eygenlyk „eeten” voor Juffrou Geertje en voor my, met het huyshouden van Jan Mencke; maar wy moesten elkander zo wat aflossen, om de winkel niet alleen te laten.

Ik was zo ongeveer anderhalf jaar by de Heeren Braamcamp, toen — waarom zou ik den juisten datum niet vermelden? — op Maandag den 19 September 1735 — hun Milaneesche Calant, tegen half een, als de Beurs-gasten binnen waren geloost (9), in ons Wynhuys trad. Juffrou Geertje kleurde een weynig, en toen Tryntje aan het trappie kwam wenken, dat het eeten klaar was, gaf Geertje my een teken, dat ik maar gáan zou. Schoorvoetend voldeed ik aan dit bevel.

Ik zette my, tusschen den oudsten jongen en Jan Mencke zelve, aan de keuken-tafel; ik hoorde den jongen zyn *Onze-Vader* afraffelen, maar dagt aan niets minder dan den goeden God; ik greep myn yzeren vork, maar kon geen enkelen aardappel naa binnen krijgen.

„Jan zit zeker de kermis in het hoofd,” zeide de goede Tryn. Het is waar, dat die Amsterdamsche pret dezen morgen was ingeluyt; *niet* waar, dat ik er aan dagt — om de kermis wil. Ik luysterde naa hetgeen in de winkel ge-

sproken wierd, hoewel ik er geen gebenedyd woord van zou hebben kunnen verstaan; maar ik herleefde, als ik de deur hoorde klingelen; hetzy dat ik hier uyt opmaakte „de Italjaan trekt af”; het zy dat ik bly was, dat ze gestoort wierden. Daar kreeg ik een ingeeving; ik had gedaan met eeten, of eygenlyk met niet eeten.... Wat belette my naa myn Camertje te gaan?

Ik stond op, en sloop naa vooren. Geertje en de Italjaander zaten niet meer in den winkel, noch ook in het spreek-camertje. Een Leerling uyt de wyn-koopery tapte achter de toonbank, voor een Sparwouwer boer en boerin (wier sjees op het Damrak te wachten stond) een glaasje brandewyn. Ik klom langs myne leêr naa myn insteek. Dit myn slaapsalet was een soort pypelaâ en liep van het boven-vóórvenster tot aan het schot der Camer van Geertje. Aan het raam stond myn tafeltje en zyn 2 stoelen, tegen den muur een laâtafel voor myn goed; daarboven hingen twee schilderytjes, dan kwam myn Canarivogel, dan myn wywatersbakkie, dan (in de diepte) myn bedsteê.

Ik hield het voor zeker, dat Geertje een onderhoud met den verveelenden Consul had op haar Camer. Ik vond dit allerslegst...en ik bekenne u, myne waarde Neeven en Nigten, dat ik de zwakheyd had op myn bed te klimmen, om, zo mogelyk te verstaan, wat daar, achter schot, gesproken wierd.

Ik ley myn oor er tegen. Myn eerste indruk was een gelukkige: ik herkende de stem van mynheer Gerret. Zy waren dus met haar *drieën* aan het redeneeren.

„...kunnen duuren,” hoorde ik zeggen, door de diepe, eenigsins ruwe stem van den oudsten Patroon.

„Menschelyker wyze,” antwoordde de Consul; „de dure van tijde zal zó lang niet zyn... *Il mio Zio**) ise oud”, „’eel oud”: iets als *settanta-quattro*, vier en seventig.”

— „Gy weet, *carissimo* †),” antwoorde Gerret, „dat ik je heel graâg gelukkig zou zien, maar *Gertruda* is een pupille van myn ouwen man zaliger, en ik moet voor haar

*) Myn Oom.

†) Myn waarde.

zorgen als een Vader. Ik kan haar niet zo heel lang laten verkeerem...."

— „In dite lande," zeide de Italjaan, „ziet zich, naa my dunke, nog al gemeenlyk' dat de jonge lieden niet *subito* trouwe...."

— „Neen, maar.... het zou hier een vryaadje zyn met iemand uyt een land, waar.... men wel dadelyk trouwt...," hernam Gerret.

„*Caro mio Geraldo* *)" was het wederwoord, „UE. wilt my toch niets *desobligeants* zeggen?...."

„Neen, neen!" zeide Gerret, en lagchte eenigsints hard, dat my zeer onaangenaam was.

Intusschen had ik het geluyd van Geertje nog niet gehoort.

Al vroeger had ik ontdekt, dat ergens in myn bedsteê een quast uit het hout was gevallen. Dit schuynse kykgaatie zocht ik op, en kon genoegzaam zien wat er omging in Geertjes Camer. Zy zelve zat by het venster aan de binne-plaats, met gebogen hoofd en neêrgeslagen oogen; haare lokken hingen langs haar slaapen; haare lieve handen, die nooyt ledig konden zyn, maakten een groot getal plooytjes in den zoom van haar boezelaar.

„*La signorella* †) ies 18 jare, van 'aar leef-tyte, niet waare?" vroeg de Heer Andrioli....

„Ja, in lang nog niet meerderjarig," zeide de Heer Braamcamp, met een grimlach.

„*Bene* ! Laat ons over-komen als lieden van eere," zeide de Italjaan. „Iek, voor myne persone, verbiende my; iek beloove, dat iek 'aar 'and zal neemen, met veel dankbaar-'eid, zoo gouw als die 'and gegeven kan zyn.... Zy en gy blyft vry.... Wy mogen dan tog wel goede vrienden zyn, niet waar, Gertruda?...."

Geertje, die anders geestig en wel ter taale was, antwoordde niets. Zy stond op; zy liet den Consul toe hare hand te neemen en daar een ringetje aan te steeken. Daarop ging zy van de Camer en nam haare plaats in den winkel weêr in.

* Myn lieve Gerrit.

†) Het Juffertjen.

„Ik zal haar dan een weynig meer in onzen kring brengen,” zeide de Heer Gerret.

„En gy zulde 'aar *istruzion*' in 't Fransse en Italjaansse laten geeven ;” zo ging de Consul voort. De beyde vrenden scheenen accoord te gaan.

Dit was een der rampzaligste dagen van myn leeven. Ondertusschen gaf ik my niet geheel aan myne droefheyd over. Ik had al spoedig begrepen, hoe de vork in den steel zat.

De Heer Rutger had my al menig maal gezegd, dat de Heer Bartolomeus Andrioli, in Milanen, een ouden, trotschen Oome had, de Marquis d'Andrioli, die schatryk was en waar hy van moest erven. Haha, dacht ik by my zelf, nu durft hy niet met het meissie van zyn keus te trouwen-uit vreeze, dat die hoovaerdige Oome hem dan onterft — om dat zy niet adelyk en is. Er was in myn bedroefd hart nog plaats voor eenige voldoening, toen ik dit begrepen had; in myne beurs had ik nog een paar zest'halven, om op een boekenstalletje een italjaansche *Grammaire* te koopen.

s' Morgens en s' avonds laat, had ik, sedert 2 jaar, al braaf Fransch gestudeert; daar voegde ik het Italjaansch, nu by. Ik had bovendien in de Nes een oude kennis wonen, een italjaansse kok, die er byzonder zyn werk van maakte om by zyne landgenooten, als ze gastereerden, de saucen te komen bereyden; en had zig hieruyt een aardig middel van bestaan gevonden. Zyn vrouw was een fransche Camenier, die hy by Mevrouw Surmont van Vlooswyk *), waar zy nog al op nieuwe snuffjes gesteld waren, had leeren kennen. Dit waren heele goede beste menschen: die kok en zyne gade. De Zondagsuuren, die hy niet by zyn calanten moest doorbrengen, sleeten wy te samen. De man was dol op de *Canzoni* van Torquato Tasso, en hield vol, dat al de Italjaanen braave lieden waren, ja dat Boccaccio in de Goede Week begonnen was zyn *Decamerone* te schrijven †).

*) Mevrouw Surmont v. Vlooswijck, geb. Marg. Cath. Maria Cromhout. Hare dochter Elisab. Louisa ondertrouwde den 19ⁿ Sept. 1748 met een „Freiherr von Kerckerinck” enz.

†) Delécluze, Dante Alighieri, p. 132.

Hy las tog niet veel, maar kon alles van buyten. Zyne vrouw had een heele raare bibliotheque van Mevrouw van Vlooswyk meêgebracht : ik erinner my vooral 6 kleine deeltjes, vroeger goud op sneê, geschreeven door Scarron en dan 2 deeltjes getitelt *Le diable boiteux* van Le Sage. De auteur heette Le Sage, . . . en in alle eer en deugd zat ik by Madame Mondotegiove (zoo heette de kok) die boekies met haar over en over te leezen, om my in de uytpraak te oeffenen. „C'est gay ; c'est drôle, c'est amusant *),” zeyde zy maar altijd, en begon dan te lagchen en ons een vierde of vyfde koppie Coffy in te schenken. Hy, de man, Pasquale, zat dan, onder de hand, in zeer kleyne hoeveelheden, soms maar weer eenige nieuwe saucen te probeeren, met paddestoelen, kleyne roode ajuyn en allerley goed klaar-gemaakt, dat hem een vernieude reputatie by zyne Calanten bezorgen moest.

Zo heb ik, binnen het jaar, vlot Fransch spreken en tamelyk veel Italjaansch geleerd en zeyde op zekeren vroegen morgen aan Geertje, dat Mynheer Gerret my van haare studys gesproken had — en vroeg bescheyden : „hoe 't er meê ging ?” — „Och, slecht,” zei ze, „zo zonder Meester. . . .”

— „Zo ? heb-je geen meester ?”

— „Neen, in 't begin had mynheer Gerret gedacht, dat ik voor gezelschap by de Juffrou komen zou ; en mynheer Gerret, die zelve ook les in 't Italjaansch nam, had gezegd, dat het zoo goed te pas zou komen, als ik het kon : omdat de Juffrou er geen playsir in heeft ; en de Juffrou zeyde dat Mynheer haar geen rust liet, om eens samen een groote reys naar Spanje te maaken, en dan in Italië, daar veel schilders schynen te wonen, eenige maanden. . . .”

— „Dus zoudt gy dan, als derde man, die reys van veele maanden meêdoen ?” vroeg ik.

— „Ja, ten minste zo was het zeggen.”

Ik wist wel, dat dit de reden niet was, waarom Geertje Fransch en Toscaansch moest leeren.

— „Maar toen ?” zey ik. . . .

— „Maar toen vond de Juffrou weêr beter, dat ik een

*) Dat is vrolijk, dat is aardig, dat is onderhoudend.

Meester apart zou hebben, en nu schynt dit wat duur uyt te komen."

Dit bericht was my zeer naa wensch. Toen ik s'avonds van dien dag Mynheer Gerret een paar Comptoir-boeken naa zyn huys moest helpen draagen, verhaalde ik hem iets van het gesprek, dat ik met Geertje gehouden had, en zeyde hem tevens, „dat, al was ik nog maar een jongen, ik nog al veel aan 't Fransch en Italjaansch gedaan had, en als hij misschien begeerde, dat ik Geertje instrueeren zou, dat het zeer tot zyn dienst was."

En dit is gebeurd; en wy hebben zelfs Tasso en den *Inferno* van Alighieri gedeeltelyk geleezen, maar den 5 *canto* heb ik altyd overgeslaagen. Snelle vorderingen maakte zy; te snel; en zy was zo goed en zo vrindelyk voor my: zo geduldig en leerzaam, en altyd even opgeruynd; en als zy dan het vouwbeen nam en my een tikje op myn wang gaf, dan was ik gelukkiger dan ooyt een Professor van Leyden of aan de *Crusca* zig gevoeld heeft. En tog had zy altoos den ring van den Italjaan aan haren vinger; maar dit moet ik zeggen, hy hield zig aan de afspraak: hij bleef ernstig met haar en quam minder aan dan vroeger: ten minste, zoo ver ik merkte.

Dog, alweêr op zekeren dag (ik zou hem volmaakt goed kunnen noemen, maar het is zonder interest voor u), daar stormt hy den winkel in, zoo wild, dat zyn driekanten hoed haast haaken bleef tusschen deur en Post.

„*Gertruda!*” riep hy uit: „*sono il più felice dei mortali! Oh, che potessi dire: noi, noi, siamo i più felici del mondo, noi, noi!*” *) Hy lette niet op my; hy lette nooyt op my. Ik stond met den langen stoffer in de hand. Geertje werd zo bleek als een doek. „*Che cosa la commuove tanto?*” †) riep zy, zonder haast te weeten wat taal zy sprak. —

„*E morto, il Zio, è morto!*” §) riep hy uyt, en hy nam haar beyde handen over de toonbank heen, en hy smeekte luydkeels om vergeeving en hy trok haar in het midden

*) Ik ben de gelukkigste man van de waereld! o dat kon ik zeggen: wij zijn, wij zijn de gelukkigsten.

†) Wat doet u zoo erg aan?

§) De oom is dood, dood.

van den winkel, en hy viel voor haar neder en sloeg zyne armen om hare knieën en riep: altyd in de zelfde taal: „O zeg niet, dat myn geluksdag nog niet aanbreekt!”

Gy kunt in het Amsterdamsche Puy-boek leezen, dat den 13. Maart 1739 de ondertrou van Bartolommeo Andrioli en Geertruy Springer is ingetekent, en het schynt, dat zy, zo als veele Roomschen, getrouwt zyn te Abcou.

Maar wat gy nergens leezen kunt als in dit Memory-boekie is de volgende brief van Geertje, aan een Juffrou, wier kennis zy ten huize van Gerret Braamcamp gemaakt had, en die zeker niet bestemt was in myn handen te komen.

Deze Juffrou, die ik meermalen gezien en gesproken heb en die eene zeer deegelyke Vrouw was, had den deftigen Heere Gerardus Jacobus Staats tot echtgenoot *) en was de Vrouws zuster van Mynheer Gerret. Zy was een jaar of tien ouder dan Geertje en had vrindschap met haar aangeknoopt, doordien zy, toen het arme kind nog naaulyks wist waarvóór zy Italjaansch en Fransch leerde, haar in deze taalen opwekkend had toegesproken: dus eene zeer beschaafde Dame — dogter uyt een der groote yzerwinkels op het Water.

De brief is in het Italiaans geschreven; ik zal denzelven hier, voor u vertaalen:

Milano, den 15ⁿ Mey 1739.

Myne lieve Jansie!

Wel foey, hoe komt UE: er toe, my zulke harde verwyten toe te voegen, en dan nog wel op zo een plaagzieken ironicquen toon? UE: heeft mooy praaten by het kalme leventje, dat UE: nu al sint veel jaaren leyd. Uw grootste drukte en zorg is het wegbergen van uw zilver, dat in de gepasseerde Maand by uwe Kopere Bruyloft gedient heeft, en voor zulke huyselyke zaaken moet Leentje UE: al mooy in de hand komen. Maar zie *myne* drukten eens, en dan nog wel voor my, die zo weinig gewent ben. Uw zwager heeft my, wel is waar, uyt zyn huys op de Heeregragt laten trouwen, en Betje †) heeft er zig in geschikt om my ook

---

*) Ondertrouwd 19 Sept. 1726.

†) Elisabeth Clumper, huisvrouw van Gerret Braamcamp.

by haar de Bruyds-dagen te doen vieren ; UE: heeft alles gedaan wat gy kondt om my eenigsins voor te bereyden op den nieuwen levens-stand, die ik aanvaerden ging ; zelfs Santje, die het anders nog al hoog heeft *), was heel lief voor my ; ook de jonge Kee †) heeft my nog al aangetrokken : maar het was dan ook wel noodig !

UE: vraagt my, hoe ik het hier hebbe. Wat zal ik UE: daar van zeggen ? — Het zyn wel geen Don-Jerolimoos of Don Rodderiken of Don-quichotten, daar ik vroeger met neef Gerret een of ander van in de Schou-burg gezien heb : maar er zyn, buyten de Signors en Signoras, waar mede wy verkeerren, hier veele *Donnen* : dat wil hier zeggen *edelen*. En deze personen zyn beleeft genoeg ; *te* beleeft zelfs. Ik spreek van de Heeren ; de vrouwen zyn alder-, alderliefst, maar ik geloof, dat het geschiedt om u zo veel te beter agter uwen rug te kunnen betrekken. Zy kunnen my niet uyt-staan ; dat merk ik wel. By de familie van myn man kont er nog by, dat hy ze niet heeft kunnen wys maaken uyt welk aanzienlyk koopmans-geslagt ik gesprooten zou zyn. Eenigen hebben zelve te kennen gegeven, dat ze wel eens zouden willen zien, hoe er zo een hollandsche kettische trou-acte uyt ziet ; en of ik al zeg, dat de Pastoor van Abcou ons huwelyk heeft ingezegend, daar glimlagchen zy over.

Wy hebben hier de *Casa Cattanea* betrokken, een groot gebou, dat toevallig leëgstond. Myn man heeft een heele hofhouding aan moeten leggen, en zyne bezigheden zyn zo veelvouwigh, dat ik hem maar weynig zie.

Och, Jans, waar zyn die dagen heen, toen ik, in 't begin by Bet, en laater by UE: en altyd haast in uw byzyn, les in het Fransch en Itali-aansch nam van dat goede Jantje Sinkel ! Dat was een hart van goud, en ik neem my altyd nog qualyk, dat ik ooyt heb kunnen glimlagchen, als hy, met zo veel kieschen schroom en toch zo gejaagt, my zyne diensten aan-bood. Die borst zou door een vuur voor my gelooopen hebben. Hy was nog al wat jonger dan ik, en zo kon ik my met hem op een voet van gemeenzaamheid zetten, die niet zou hebben aangegaan, als hy zo en ik 17 jaar was geweest. Maar hy was ook zo verlaten : van ieder-een haast verwaarloost. Ik geloof dat hy het oude „zyde halsdoekje”, dat ik hem eens voor zyn pennen gegeven had, wel voor „muts” in zyn marquisen Croon zou hebben willen gebruyken, als hy op zo iets, zo veel of zo weynig als de Andriolis, aanspraak had. Wat heb ik dien jonge zien blozen en bleek worden naar omstandigheden ! Ik wist me daar qualyk in te gedragen: ik vond het wreed my te ont-trekken, en ik vond het valsch hem eenige hoop te geeven. Twintig keer heb ik tog den moed gehad, — als het woord hem op de lippen quam, — iets te zeggen of te doen, dat

*) Susanna Margareta Hensbergen, die (Sept. 1731) met Anthony Clumper, een broeder van Betje Braamcamp en Jansje Staats, getrouwd was. Zie voords Aant. 10.

†) Cornelia Maria Clumper, geb. 1721, in 1742 getrouwd met den Edelman Pierre Francisco Charlé.

met het wegjaagen van een vlieg of mug gelyk stond. En hy had zo veel deugden : opregt, werkzaam, nederig, godsdienstig ; liefhebbery in alles wat goed was.

Maar myn loopbaan was met een lineaal getrokken : ik zag maar ééne lyn voor my. Honderd maal heb ik by de Braamcampen gevoeld, dat myn vader als een arm man, met veel schulden, gestorven was. Het cyfer van zyn debet in het boek van Gerret, ben ik, door Sinkel (en dit is de eenige onbescheydenheid die hy ooyt gepleegd heeft) te weeten gekomen. En van dien band wilde ik my, ten koste van alles, los maaken.

Hoe zou een arme boekhouders-vrouw uyt de „Voetboogstraat” (waar hy, naa ik hoor, thans woont) er ooyt aan hebben kunnen denken haars vaders eer te herstellen en aan de Heeren Braamcamp te *vergeeven* te hebben, dat zy my 10 jaar lang aan het kraantje hebben gezet. Nu *kan* ik het hun vergeeven, en ik doe het, en ik hoop dat myne kinderen het hart hoog genoeg zullen draagen, om te vinden, dat hunne moeder goed gehandeld heeft.

. . . . .

Myn man zal denkelyk nog eens naa Holland gaan, voor wy te samen naar huys keeren. Hy heeft eene *villa* op het meir van Como voor de zomermaanden gehuurd. Hy wil onder dien adel daar — onder ons gezegd en gezweegen — nog een beetje met my pronken. Och, dat hy wist, hoe my dat altyd koud laat en vaak tegen staat ! Maar hy heeft 3, 4 jaar op de dood van zyn oom den Marquis, my ten gevalle, gewagt ; ik mag hem dus, in het geoorloofde, niets ontzeggen. In den naazomer begint de *Scala* weer te speelen ; daar wil hy my met geweld naa toe brengen ; en dan komt ook neef Gerret naa Italien. Met dien zouden wy dan nog eens weer de Borrromeische eilanden gaan bezoeken. Ach, lieve Jans, dat UE: hier was, hoe gelukkig zou ik my voelen ! hoe zou ik in alles vermaak scheppen.

Vaarwel ! de goede God zy met UE: uwen lieven man en kinderen. Bid eens een wees-gegroetje voor

Uw dankbare vrindin
Geertruy Springer,
huysvr. v. *Bartol. Andrioli.*

Maar hoe, geliefde neeven en nigten, is Oome Jan nu tot de kennis van dien brief gekomen ? — Allereenvouwigst. Op een morgen, 't was nog geen half agt, sta ik my te scheeren (ik woonde bereyds, nog als jonggezel, in de Voetboogstraat) : daar tikt een rottingknop tegen de deur van myn slaap-Camer. „Binnen — als 't u blijft” (de huysgenooten maakten zoo veel pligtplegingen niet). Daar staat de kleyne Heer Gerardus Jacs Staats vóór my. Ik ontstelde, maar had tog al gauw myn Camizool en rok op myn bed ge-

gooid, om hem den eenig bruikbaren stoel aan te bieden.

„Sinkeltje,” sprak hy, naar my opziende (hy noemde my altyd Sinkeltje, ofschoon ik een kop grooter was dan ZE:) : „Sinkeltje, gy kunt my een groot vermaak doen . . . .”

— „Wel zo, mynheer Staats !” antwoordde ik, en hield van verbouwereerdheid myn handdoek vóór : „Wel zo, mynheer ! en dat is ?”

— „Ik heb hier een brief, zie-je ? — een brief uyt Italië . . Die moest gy my eens vertaalen . . . . Wil-je dat ? — ik vraag niet of gy 't *kunt*,” ging hy voort, en lagchte eens helder ; „je bent zulk een monster van taale-geleertheid, dat . . . .” en hier begon hy weer te schaterlagchen en te hoesten, en werd zo rood, dat ik hem een glas water zou aangeboden hebben ; maar de pomp was wat ver van de hand en myn scheerwater warm en zeeperig.

Ik zag den brief in, en toen ik de hand herkende en mynen naam er by herhaaling in zag, ontstelde ik al vry hevig. De Heer Staats scheen dit echter niet te bemerken.

„Och, ik zal je zeggen wat het is,” ging die Heer voort. „Myne vrouw en ik wy wilden elkander eygentlyk eene vlieg af-vangen. Het is zoo moeylyk om hier egte mila-neesche zy te krygen . . . . Ik wilde myne vrouw met een mantelettje verrassen op haar verjaardag, en zy schynt my te willen voorkomen door my een zyden huys-muts te schenken, die s'avonds de perruyk komt aflossen . . . . Nu loopt daar stellig deze brief over . . . . Ik lees er het woord *muts* in ; dat is onvertaald gebleeven, en dan wordt er van een „zyde halsdoekje” in gesproken — dat staat er ook in 't Hollandsch, en dat zou by Vecchio (dat is die koopman op den Groenen Burgwal) te krygen zyn. Zy heeft zeker by Vecchio zo een doekje eens gekocht, en zegt nu aan Jans : „je hoeft, voor de muts, zoo ver niet te loopen ; je kunt in Amsterdam te regt ;” en dan noemt ze u, Sinkel, Sinkeltje ; jy moet er vóór gespannen worden ; jy bent in 't geheym . . . .” Hier op begon de Heer Staats weêr braaf te lagchen. Ik was my zelver in de weg, van ongeduld om dien brief te leezen ; en het vreemde misverstand van den braaven Heer Staats vermaakte my niet zo veel als men denken zoude.

„Goed, myn Heer,” zeyde ik : „UE: zal zo vry zyn my dan den brief hier te laten, om hem op myn gemak eens te bestudeeren . . . .”

— „Ja, jongetje,” zeyde de Heer Staats, „maar maak een beetje haast, hoor ! want ik heb hem stilletjes uit myn vrouwtje 'er beugeltasch genomen . . . .”

Ik hield dan den brief ; ik las, en herlas hem, schreef hem voor my zelve in 't Hollandsch over, en — ik maakte my aan myn eerste leugen schuldig : ik ging den Heer Staats verhaalen, dat hy goed geleezen had. „Ja, dat dagt ik wel,” zeyde hy : „Ik ken wel niet veel Italiaans ; maar ze zouden er my tog niet in verraaden en verkoopen.”

Zo had ik dan aan myne liefde te wyten : te de onbescheydenheid van het quastgat, ze het misbruyk van vrouwen met Mynheers boeken, ze het bedriegen van den goeden Heer Staats : en tog had ik het beminnen van Geertje (om het dien naam maar eens te geeven) altyd het beste en edelste gevonden, waar ik toe in staat was. Nooyt had ik God zo goed en zo yverig gebeden, als toen ik nog eenige hoop voedde . . . . Nu, dat bidden blyft dan ook goed, al is myn hoop in rook vervlogen. En nog heden . . . . ik geef geen aalmoes, ik bid geen tientje van myn pater-noster, of ik denk aan Geertje, en de waterlanders dreygen boven te komen, en ik dank Onzen Lieven Heer, dat er een eeuwigheid is.

[Zijn bestek belet den uitgever de gedenkschriften van Jan Sinkel hier volledig op te nemen. Trouwens daar is veel in, wat den lezer niet onderhoudend voor zou komen. Wij slaan dus een groot getal datums over ; zelfs die waarop de 28-jarige boekhouder in het huwelijk trad met een 30-jarige jonge-dochter, een buurmeisjen uit de Voetboogstraat, Ludewina Scholten genaamd. Ik zie geen kans deze echtverbintenis boven het peil van eene zeer alle-daagsche huiselijke schikking te verheffen, ofschoon men vertrouwen mag, dat door de genade van het Sakrament de echtgenoten — die kinderloos bleven — in vrede en eendracht het vijftal jaren gesleten hebben, die Ludewina

Scholten aan de zijde van Jan Sinkel zou doorbrengen. Wij bladeren het memorieboekjen verder door en keeren tot onzen vriend terug op —]

Dingsdag, den 20. Jan. 1750.

Wy hebben eergisteren een allerheerlijkst feest gehad. Het was de inwyding van de nieuwe wooning van Myn Heer Gerret. ZE: heeft naamentlyk met November Anno Pasato het *Trippenhuys*, op de Cloveniers-burgwal betrokken, en dewyl er vry wat aan te doen was, om het in te rigten voor zyn Cabinet, om er al zyne schilderyen, teekeningen, prenten, beelden, snywerken en rariteyten in over te brengen, is het Nieuwe-Jaar geworden voor dat er van de inwyding spraake wezen kon.

Myn Heer had my waerdig geacht om óók geïnviteerd te worden en heeft my zelver met een nog zeer goede bruyn-roode rok, met *perle-d'amour* knopen vereert, om die, met myn zwarte fluele trouwbroek en zilvere vergulde kuytgespens, aan te doen. ZE: is altyd vrindelyk en goed voor zyne onderhoorigen.

Het was eene zeer fraaye party.

Toen ik aan de Vorstelycke Wooning aanschelde, aan de zyde van de Hoog-straat, zynde de wederheft in gebruyk by Heeren Bewinthebbers der O. I. Compagnie, wierd ik terstond open gedaan door een deftig gegalonneerden lakkey, waar ik moeyte had, Piet, het zoontje van Jan Mencke zaliger, in te herkennen. In het voorhuys stond het beberoemde Musicaale Horologie van Myn Heer, (dat 10 bysondere airtjes speelt), op zyn mahoniehouten voet, zeer fraay gemaakt met kopere sponningen. *) Boven aan de trap, die met een dikken looper belegt was, stond Phlip de huys knegt, pik in 't zwart en ryk gepoederd. Hy nam my myn driekanten hoed, die nog al verscheydene dienstjaaren telde, heel bescheyden af en verzogt my een oogeblik te wagten tot dat het volk uyt een Coets, die juist voor de deur stond, naa binnen gegaan zou wezen. Op die Coets had ik een mooy wapen zien pryken, vertoonende

*) Cat. der Porcelynen enz., bl. 106.

een rood St. Andreas-kruys op een goud veld. Ik hoorde, dat die Coets expresselyk van Rotterdam hier heen was gezonden, om den Heer Cornelis van der Kun en zyne nieuwe bruyd, de zuster van Doctor Boes, overal naa toe te brengen. *)

Daarop ging Phlip voor de Heer en Dame uyt, die de trap op quamen, opende de dubbele deur van de zaal en riep af : „de Heer Cornelis van der Kun van Rotterdam en Juffrou Maria Petronella Boes, Bruydegom en Bruyd”. Ik zag, met een zwenk, dat aan beyde in de Camer een mooye bouquet werd ter hand gesteld. Achter hen aan quamen nóg een Heer en een jonge Heer, die zonder aandienen binnen gingen. „Zie zo, Sinkel,” zei Phlip, „ga jy nu ook maar in de Zaal.” Dit deed ik, en was een oogenblik verblind van het zonlicht, dat langs de half opengeschooven gordynen naa binnen viel op de ryke gewaaden van al die Heeren en Dames. Behalve de gasten, die zachtkes door elkander woelden, was de fraaye Camer nog als het ware bevolkt door de heerlyke schilderstukken die tegen de wanden hingen, en onder dewelke zeer uytblonk het schildery van Myn Heer zelf ; waarboven twee palmtakken en een eyke-crans vastgemaakt waren. Dit portrait was in der tyd door den bequaamen schilder Engel Sam, uyt de geest en toen hy den Patroon maar ééns gezien had, gedaan †) en nu hier opgehangen door zyne eygene zorgen en die van Jacob de Wit.

Getroffen door al dat schoons, bleef ik een weynig by de deur staan ; maar Myn Heer Gerret zag my zo gauw niet, of ZE: quam op my af, nam my hartelyk by de hand en zeyde : „Zo, Sinkel, daar doe je wel aan ! Ben je daar ?” — en hy keek glimlagchend naa myn bruyn rooden rok, zyn oude kennis. „Maakt je vrou het óók nog goed ?”

— „Ik meriteer zoo veel attentie niet, Myn Heer,” zeyde ik, en de traanen quaamen my van dankbaarheid in de oogen : Myn Heer beproefde nog my aan de Juffrou te

*) De Heer Cornelis vander Kun, weduwnaar van Jufvrouw Catharina Morgenstar, was den 9ⁿ Jan. 1750 met Jufv. Boes „voor Commissarissen” geweest.

†) Van Gool, II, 275.

presenteeren : maar dat hoefde niet : zy was te druk in gesprek.

Hare bedryvigheid werd nu egter weêr een oogenblik afgebroken, door dat de deuren weêr opengingen en Philip aankondigde : „de Heer Capiteyn François Marie Demarreste, Graaf van Rochefort, Bruydegom, en zyne Bruyd Juffrou Johanna Theresia Thym.” Dat was een fraay gezicht, in deze zaal, die als ik zeyde, vol hing met de Meesterstukken der schilder-Const en waar een ryk gekleed gezelschap met zagte stemmen aan het spreken was, — dat binnenkomen van dien kloek gebouwden, kostbaar genestelde Officier met zyne geestige 28-jarige, maar nog frissche Bruyd aan zynen arm.

Een jongen Heer, naast my, hoorde ik egter zeggen : „Het is of Juffrou Thym op haar ouden dag nog eens probeeren wil, hoe veel graden méer eygenwaan een Gravin op tipje mag hebben dan een koopmans-dogter.” Ik vond dat „ouden dag” al heel onverdiend : want Juffrou Thym zag er nog heel bloeyend uyt, en had niet noodig gehad eenig rood opteleggen, zo als by de meeste andere Dames wel het geval was.

Ik had qualyk den tyd gehad dit oordeel by my op te maaken, toen de deuren, die Philip ditmaal had laten aanstaan, zig weder openden, voor een egtpaar, dat met den Graaf en zyne Bruyd in de zelfde Coets had gezeten. *)

Het was of ik door de grond zonk, toen Philip afriep : „de Heer Marquis Bartolommeo Andrioli en Mevrouw zyne egtgenooten.” Bedaard traden zy binnen : Geertje, de blonde schoonheyd, in lichtblaauw flueel gekleed, met een langen sleep aan haar kostelyke japonssen rok, met een overvloed van kanten, waaruyt haar blanke armen te voorschyn quamen, met perlen om den hals, en perlen om de polsen.

By die fraaye kleedy zou zeker een opgeruymd en glimlagchend aangezigt gepast hebben : maar dit ontbrak, helaas ! Geertje was, in die jaaren, onherkenbaar geworden : hare vroeger, slanke en regte leest quam min of meer voor-

*) Bij de ondertrouw van den Graaf de Rochefort met Jufv. Thijm (op Donderdag 15 Jan.) had de Heer Andrioli als getuige „geassisteert”.
Puy-Boek.

over, haar gelaat was bleeker als voorheen ; hare oogen hadden hun glans verlooren, en uyt een onbedriegelyken trek naast den mond sprak haar verdriet ; zwak was haar gang, naast den ernstigen, kleynen, geelen Italiaansen Heer.

Toen de Heer en Juffrou Braamcamp henlieden welkom heetten, quam er een lagchje op Geertjes gelaat ; maar het was als een naajaars zonnestraal tusschen graawe wolken.

Wat ging het my egter aan, of die menschen in haar elfjarig huwelyk, minder of meer gelukkig waren ! Als men zig over het lot van alle ongelukkigen zou aftobben, had men wel dagwerk. Geertje, het is waar, was eene oude vrindin van my.... Mogt ik dus geen interest in haar stellen ? En vreemd genoeg : ik vraagde my, of ik wel zo zeker gewenscht zou hebben, dat zy gelukkig geweest was met dien 49-jarigen Consul, thans erfgenaam van de goederen en het Marquisat van zyn Oome.

Ik had my zo iets niet moeten vragen. Op de tweede verdieping in de Voetboogstraat zit Ludewina Scholten ; naayt, op dit oogenblik, aan de trouw-japon van diezelfde Juffrou Boes, in wier gezelschap ik de eer heb te zyn ; Ludewina Scholten is de braave, werkzaame vrouw van Jan Sinkel ; of zy een beetje driftig is, een beetje veel praat, wat heel gaerne haar zin doet, Jan Sinkel geensins voor een groot Boek-houder aanziet, en altyd nog vreest dat hy het geld over de huizen zal gooyen, — wat zegt dat ? — Dat geeft Jan Sinkel het regt niet, zo ontzettend aangedaan te wezen, bij de overweeing van het verdriet, waar moogentlyk Mevrouw de Marquisin Andrioli aan lyd.

Nog stond ik hierover in gedagte, toen Myn Heer Gerret op Geertje toestapte en haar, met een veel aangenaamer gezigt als ik hem ooyt in de Zoutsteeg heb zien zetten, zyn arm aanbod en de vrinden het teken gaf om in de Eet-zaal te gaan, uitzigt hebbende op den tuyn. De Consul bood zynen arm aan de gastvrouw ; de beide Bruydegoms aan hunne Bruyden, Dr. Boes, de 35-jarige wynkooperszoon, wiens vrouw 7 jaar ouder was dan hy, aan de jonge vrouw van Nicolaas van de Putte *) ; de Heer van de

*) Juffrou Elisabeth Thym.

Putte aan Juff. Clumper van 't Water (eene van Hensbergen — die van adel zyn) ; haar man aan de vrou van Myn Heer Rutger ; Mynheer Rutger aan de vrou van den Wel Edelen Heer Charlé ; Myn Heer Charlé aan de vrou van Dr. Boes, een Juffrou Wykerslooth ; de Heer Gerardus Jacs. Staats aan eene ongetroude Juff. Koch. En zoo kwam het uit, dat de lieve goede vrindin van Geertje, Jansje Clumper, huysvrouw van den Heer Staats, ofschoon eene Dame van 45 jaar, door niemand van deze aanzienlyke lieden kon opgeleyd worden.

Wat zou ik doen ? — Daar bleeven nog over : de konstvrinden van Myn Heer Gerret : de beroemde schilders Jacob de Wit en Engel Sam, welke laastgemelte, thans houtkooper hier te Amsterdam, Myn Heer Gerrets rechter hand was in het schikken van zyne konstverzameling ; een jonge Heer Koch van 19 jaar, en het zesjarig zoontje van Herman Braamcamp, den derden broeder, die in Portugal een hoog-aanzienlyk huwelyk had geslooten en die dit jongske, by een reysje naa Amsterdam, had agter gelaaten, om hem Hollandsch te doen leeren.

Ik nam dit kind by de hand, om er meê naa binnen te gaan, als al de anderen wegwaren, en sprak het een paar woorden toe in 't Portugees, daar ik — een jaar of twee vóór myn huwelyk — óók nog al wat aan gedaan had.

Jansje, de Dame zonder Heer, my een vrindelyk hoofdknikje geevende, boog by het kind neêr, en tragte zig met een italjaanschen volzin er verstaanbaar voor te maaken.

Intusschen had Jacob de Wit uit zyn 60-jaarigen leeftyd het besluit geput om Juffrou Staats den arm te presenteren, en hy stond op het punt aan zyn voorneemen gevolg te geeven, toen die goede Vrou tegen my zeyde : „Willen wy samen gaan, Mijnheer Sinkel ?” en zonder schroom mynen arm nam.

„Wat is Geertje veranderd, niet waar !” zeyde zy. — „Ja, HEd: gezondheid schynt veel geleden te hebben,” antwoorde ik.

Juffrou Staats zuchtte zagt, en zeyde : „Gij hebt haar óók nog al gekend, in vroeger tyd...zy spreekt my altyd met veel agting van U.”

Ik dorst daar niets op te antwoorden.

Toen ik zo in de eet-Zaal kwam, met Juff. Staats aan mynen regter arm en den kleinen Gerardo Wenceslau aan mijn slinker hand, terwyl Jacob de Wit en Engel Sam ons op den voet volgden, bleef dit niet onopgemerkt by Geertje, die een blik sloeg op Juff. Staats waar een weemoedig genoegen in lag.

De maaltyd was ryk. Ik had nog nooyt zo iets bygewoond. Op de tafel stonden 2 zwaar vergulde zilvere beelden, met naame Jupiter en Hercules *). Op de vorken en lepels was een wapen gegraveerd, vertoonende, onder anderen, een Inkhoorn, die zig opwerkt tegen een schuyn plankje, dat op watergolven ligt. Alles wierd uyt zilver gedient †). — Naast my zat Engel Sam; om het hoekje vóór de tafel de kleine jongen; tegenover my de jonge Heer Koch en, naa boven toe, naast dezen: Jacob de Wit.

Er wierden veele gezondheden gedronken. Aan het dessert vroeg de Heer Jacob de Wit permissie een paar woorden te mogen spreken.

Hy zeyde belast te zyn door zyn kunstbroeder Cornelis Troost, die ongelukkiger wyze door ziekte verhinderd was aan dit schoone feest deeltenemen §), den uytmunten den gastheer geluktewenschen met de inwyding van zyne Vorstelyke-wooning en Const-galery. De Heer Troost had de vryheid genomen zo veel proeven van de by Punt en Tanjé in bewerking zynde „corps de garde van Hollandsche Officieren” te laten trekken, als er gasten aan dit Feest deelnamen, opdat ieder, door deze plaat, eene schildery van Troost voorstellende, die tot de verzaaming van den Heere Braamcamp behoorde, en welke plaat met het wapen van — en eene toewyding aan — den beroemden konstbeschermer pryken zou, — een aandenken zou be-waren van deze vernieuwe Konst-stigting **).

---

*) Na de dood van Gerret Braamcamp is dit servies voor f 18.000 verkocht; men zegt aan het Hof van Rusland.

†) Cat. Inb. blz. 7.

§) Troost † in 't zelfde jaar.

***) De plaat is verschenen; maar de schildery ontbrak, by de veiling, in de kollektie.

Daarop vroeg de Heer Engel Sam het woord, en zeyde dat hy , in naam van zyn gewezen stadgenoot, den Rotterdamschen Digter Dirk Smits, den Heer Braamcamp een lofdicht wenschte aantebieden, ten geleyde van het tweede Deel van Van Gools „Nieuwe Schouburg der Nederl. Kunst-schilders en Schilderessen”, dat aan den Heere Braamcamp stond opgedraagen te worden. Sam vroeg, ten overvloede, vergeeving voor hetgeen er tot zyn eyge lof in het vers voorquam. Het begon in dezer voege :

SCHILDERKROON

VOOR DEN HEERE GERARD BRAAMCAMP

De spraeklooze Echo der Natuur',
 De Schilderkunst, die 't minnevuur,
 In Vorsten, Edelen en Braven,
 Van ouds gestookt heeft en gevoed,
 En elk verlieven deed op haer gelaet en gaeven,
 Zag nu die drift allengs verminderen in gloed'.

Men zag de lelyen en rozen,
 Die op haer schoone wangen bloren,
 Van drukk' besterven en vergaen ;
 De tranen vloeiden uit haer oogen,
 Enz.

Minerva kreeg medelyden met de Schilderkunst, en zond den „schranderen Merkuur”,

Om, in des weerelds koopkantoor
 Aen 't Y, der Schilderkunst den heilschat op te speuren,
 Dien zy in huis en hof, paleis en kerk verloor.

. . . . .
 Hy (Merkurius) zag 'er, by zyn martelaren
 In 't midden van den vloedt, ook *Braamcamps* goê Fortuin
 Staêg worstelen, in schyn' eens *Inkhoorns*, met de baren.

Merkuur reikt Braamcamps Fortuyn zyn slangenstaf.
 De Braamcampen, van ouds wynkoopers, hebben eene
 groote hout-negotie en sloopstimmerwerf opgezet :

Dat paer verplant Germanjes woudt
 Langs 't vlak des oceaens, zoover de zeilen varen,
 Aen 's weerelds uiterste eindt, en (puren) goudt uit hout.

[Nu komt hem] door het golfgeruisch
 Byzonder uit het ryk der fiere Lusitanen,
 Het lachende Geluk, belaën met rykdom, t' huis.

Intusschen verliefte Gerret meer en meer op „de edle
 Schilderkunst,”

Geneest met klinkklaer goudt haer diepe boezemsmart,
 En kuscht, verliefte, den daeuw der tranen van haer wangen.

De Schilderkunst spreidt nu

haer duizendkleurde straelen
 Door 't burgermeesterlyk ja vorstelyk Paleis,
 Daer hy haer majesteit doet op den eertroon pralen,

in 't beroemde Huys der Heeren Trip namelyk.

Daer aest zyn geest op 't oogbanket,
 Hem door zyn' Hartvriendt voorgezet,
 Den wakkren *Sam*, die zyne zinnen
 Met kunstpenseel' en vriendschapp' streelt,
 Enz.

De rei der negen Zanggodinnen,
 Die om zyn schilderzin hem minnen,
 Vlocht hem dees groene schilderkroon,
 En zingt zyn' lof op hare feesten ;
 Ja eert hem in haer Koor, met blyden toon op toon,
 Als stut der Amstelbeurse en steun der Schildergeesten.*)

De Heer Braamcamp was met deze attenties, naa 't
 scheen, zeer ingenomen : hy ging de Heeren De Wit en
 Sam hartelyk de hand drukken. De Wit deelde de prenten
 van Troost om, waar niet alle gasten even spoedig weg
 mede wisten. De gastheer wierd nog eens geplaagd om ter
 eere van De Wit de dichtregels op te zeggen, die hy aan
 's mans schildery van Mozes in de Raadkamer ten Stad-
 huyze gewyd had †), en er was aan klinken en toejuichen
 geen gebrek. Op eens nam egter myn goede Patroon op
 nieuw het woord en zeyde : „Nu is het aan my om te drin-

*) Van Gool, II, ter inl. Verg. D. Smits, *Nag. Godd.*, I, bl. 219 en v v.

†) Van Gool, II, bl. 232. Zie Aant. hierachter.

ken op diegeenen welke my, in de schikking van myne Schilderyen, het maaken van den Catalogus, en wat dies meer zy, het trouste hebben geholpen. De digter Smits heeft myn waarden vrind *Sam* reeds genoemd; ik voeg er myn braaven boek-houder, en taal-geleerde — JAN SINKEL — by. *Sam* en *Sinkel*, ulieden gezondheid!" Er ging waarlyk by die woorden een heel gul hoezee op: veele Heeren reezen van hunne plaatsen om ons, aan het beneden-eynd der tafel (naa deze hulde van den gastheer), te komen filiciteeren: en te midden van het gewoel, wie kwam tot my? — Geertje, de Marquisin, met het blaauw flueele klee, en, met my klinkende, terwyl er traanen in haar oogen stonden, zeyde zy zagt: „*Sinkel!* God zegene je!"

Het was een heerlyk feest geweest — dien Zondag van 18 Jan: 1750! —

(Hier blijft weêr een katerntjen van Jan Sinkels „Gedenkschriften" ongedrukt. Wij vervolgen tien jaar later.)

Duynenberg, onder Velsen, 2 Oct. 1760.

Ik kan myne oogen, ik kan myn hart naauwelyks gelooven. Toen ik, van 't voorjaar, in zo een opgeruymde stemming dwaalde van de Heerengragt, op 't hoekie van de Heysteeg, naa myn Camer in de Hoogstraat, zo regt in myn schik, dat myn landsman Dorus Crajenschot myn voorstel had aangenomen om eene vertaaling van de *Sermons du R. P. Bourdaloue* ter persse te leggen, en ik naarekende, welk een zorgeloos leeven ik zou hebben, als ik, buyten en behalve myn salaris by de Heeren, maandelyks nog dat appeltje voor de dorst by Dorus zou beuren, — dagt ik, dat ik de gelukkigste man van de weerd was. Vrou noch kinderen tot mynen laste, had ik nuu op 40-jaarigen leeftijd een stillen en zaligen ouden dag vóór my. Sints dat Ludewyntje ter rusten is, heb ik geen benaaut oogenblik meer gehad. Ik was zo te-vreden!... En zie, dat geluk was nog niets by hetgeene my nu, eergisteren, overkomt. Ik was by Pater Biene in de Mis geweest (in het Boompie), toen Myn Heer Rutger, bij het uytkomen, my

op myn schouder tikte en zegt : „Sinkel, ik heb een aartig werkje voor je.” — „Zo, Myn Heer,” zeg ik, „en waar bestaat dat in ?” — „Och, het is minder als niets,” zegt hy. „Je weet misschien, of misschien weet je 't niet, dat het nu toch eindelyk tot een liquidatie zal komen met het comptoir van den Heer Andrioli zaliger : maar het stuyt nog af op eenige bezwarenissen. De Weduw kan hare pretentiën uyt de particuliere Boeken van haaren man zaliger niet genoegzaam doen valideeren. Nu wenschte zy een eerlyk, trou en geduldig boek-houder te hebben, om die boël eens netjens uyt malkaâr te werken. Zy zey my dat in de vlucht, en ik beloofde, dat ik haar yemand bezorgen zou. Ik heb er met myn Broër over gesproken, en die vind ook, dat wy U wel een Week of vier missen kunnen.... Die Boeken zyn buyten.... Zy heeft nog een groote kist met oude papieren en perkementen, meestal italiaanse: die moeten ook naa-gekeeken worden, en daarvan eene lyst opgemaakt.... Niemand is daar beter voor dan jy....”

Ik bedankte Myn Heer voor zyne goede verwagting en vroeg of hy my genoemd had.

„Neen,” zeyde hy, „ik heb in 't begin niet op U gezonnen : maar dat is stellig goed. Mevrouw Andrioli kent je van ouds, van oude dagteekening ; en dewyl myn Broër en ik je recommandeeren....”

— „Maar, Mynheer,” zeyde ik, „ik zal daar dan moeten loeieren ?”

— „Wel zeker ; bekommer je daar niet over. Er is plaats genoeg op Duynenberg. Je kunt dan de Dames meteen een handje helpen om de papieren voor het trouwen van de jonge Juffrou in orde te krygen.”

— „Is het tog waar, Mynheer, gaat Juffr. Cornelia trouwen ?”

— „Wel zeker, man, waarom zou ze niet ? zy heeft geld genoeg, en haar galant is van hooge geboorte : de Baron van Brederode — niets meer of niets minder als dat. Hy is 23 jaar en het aanstaande Bruydje 20....”

— „Maar, Mynheer....”

— „Nu geen *maren*, Sinkel.”

— „Maar als Mevrouw maar goedvindt . . . .”

— „Mevrouw zal het zeker goedvinden. Kom, geen be-
zwaaren . . . . Morgen ryden wy er samen heen. Dat 's af-
gesproken, Sinkel !” en Myn Heer Rutger, die anders niet
zo familiaar als Myn Heer Gerret met my was, nam myne
hand en schudde die. Ik was getroffen over zyne goedheid.
Ik dorst niets verder te zeggen. ZE: ging de Vyzelstraat
in, en ik het Rokin langs. Ik zag eens met genoeg naa de
hand, die hy zo vrendelyk gedrukt had. Wat was de zyne
blank en zagt geworden ; wat zag die er anders uyt, dan
toen hy my voor 't eerst naa de Zoutsteeg geleyde ; toen
deed Mynheer nog alle dagen haast wynkoopers-knegts-
werk, en daar had hy zulke zwarte handen van. Wat was
er sedert al gebeurt ! En ik — gaan logeeren by Geertje,
op haar buytenplaats ! 't Was my onbegrypelyk, onbe-
grypelyk . . . .

Duyñb. 4 Oct.

Ik wierd eergisteren gestoort, toen ik juyst het woordje
„onbegrypelyk” geschreeven had. Myn Heer Rutger is
naa stad terug gekeert. 't Is hier het verrukkelykste weêr
dat men zig denken kan. Ik staa al vroeg op, en zet my
voor myn venster en kyk naa hartelust over den binnenweg
en het stuk weyland dat zich daar voor my uytstrekt,
en aan geene zyde met zulk een breeden achtergrond van
digt geboomte bezet is. De boomen zyn zo voor elkander
gegroupeert, dat de stammen niet zichtbaar zyn : dat is zo
gezellig. De zon en de herfst leggen er geele en bruyne
tinten op ; het gras daarintegen schynt op deze robbelige
wei overal met een koel blaau waas bedekt. In de verte
loopt hier en daar een boer of een melk meyd en weeten,
zo min als ik, van den Prins geen quaad. 't Is hier al heel
mooy : een waar Paradys. Myn venster staat open ; er is
haast geen wind, en toch vaart er, nu en dan, uyt de aan-
grenzende bogaart een zagte geur van rypend ooft naa
binnen. 't Is wel opmerkelyk, dat Adam en Eva juyst door
een appel gevallen zyn. My dunkt, ik raak aan het philo-
sopheeren . . . . En tog wat zou zo eene heerlyke natuur

weezen, as er geen huys, geen omgang met menschen was! . . . .

Ik wist my nauyls goed te houden, toen ik voor vier dagen geleeden hier aanquam. Onder weg was Myn Heer Rutgert op de gedagte gekomen, dat er nog al vry wat verschil bestond tusschen den eersten keer, dat ZE: my, in de Zoutsteeg, by Geertje introduceerde, en deeze voorstelling aan de Marquisin Dowarière d'Andrioli. „Sinkel,” zeyde hy, „nu zullen we eens niet zeggen aan Mevrouw, wie ik haar brengen kom.”

— „Och, myn Heer, zo als u best dunkt,” zeyde ik. Wy hadden een mooye *berline*, en het was niets koud. In het logement *den Toelast* te Haarlem gebruykten Myn Heer en ik, ieder, een broodje met vleesch en een kop Coffy. Toen wy hier op Duynenberg aanquamen, was het, of men in het groote huys het kraaken van de steentjes en schulpen al gehoord had, want daadelyk ging boven de hooge stoep de deur open; de knegt quam naa buyten, en eene alderliefste jonge juffrou met heldere bruyne oogen verwelkoomde Myn Heer en nam hem zyn flueele reiszak af. Niet groot van stuk, hief zy zig op om hem te zoenen, en Myn Heer zeyde in 't Fransch — waarschylyk voor de booyen, want Myn Heer weet tog wel dat ik wel Fransch ken: „Haha, *Mademoiselle* Cornélie; men is waarschylyk zo hartelyk, om dat men weet welke papieren ik in myn zak heb.”

— „Heb-je de papieren al, stoute neef?” zeyde zy en fronste comicq haar gezicht.

„Ten minste ik heb een man, die ze je klaar zal maaken. Het Juffertje zag toen naa my en maakte een ligte buyging met het hoofd. „Kom binnen, Heeren”, zeide zy, en dat deed my playsir, dat ze ons samen toesprak. Aan de Camerdeur quam Mevrouw Andrioli, die de rou al een weynig verligt had (het was in het 3de jaar), den Heere Braamcanp te gemoet. Ik bleef agter. Het was een breed portaal, waar 3 marmere treden heên-leidden; regts was er een kleyn dessert-camertje; Myn Heer gaf my een duw, en zeide my: „Wagt daar even.” Ik liet my gezeggen, maar kon toch niet naa-laaten de liefstalige uytdrukking en

staatige dienaar te bewonderen, waar Geertje (zal ik maar zeggen) Myn Heer Rutgert mede ontving. Zy spraken vry luyd en de deur bleef aanstaan.

„En waar is myn Secretaris ?” vroeg de altyd even welluydende stem van Mevrouw.

„Gy zult hem zo zien verschynen,” antwoorde Myn Heer Rutger. „He ja,” zeyde de Jonge Juffrou, „waar is uw bedeesde reys-gezel gebleeven ? — Het is nog al een goeje physionomie ; ik had anders al aan mama gezegt : zoo'n vreemde man in huys, en dat nog wel in den tegenwoordigen tyd....”

— „Maar als die vreemde man nu eens een oude vrind was van Mama,” zeyde de Heer Braamcamp, met een zugt tot schertsen, die ik vroeger nooyt by hem bespeurt had.

„Een oude vrind ?” zeyde Mevrouw, en ik hoorde aan haar stem, dat de glimlach, waar zy Myn Heer Rutger mede ontvangen had, haar nog niet had verlaaten.... O, dat maakte my zoo gelukkig ! Welk een onderscheyd van uytzigt — nu, en toen ik HEd : in het Trippenhuys had gezien.

„Ja, wie denk-je ?” vroeg Rutger, en de goede Heer scheen erg in zyn schik, dat hy even als zyn broeder Gerret, tog wel jokken en boerten kon. Het was wel vreemd : want ZE: had anders de naam van heel styf te zyn.

„Wie ?.... wie ?”.... zeyde Mevrouw, al naa-denkende, „de dichter Samuel Apostool *), die my al in het jaar '35 met zyn heerlyke versen vervolgt heeft ?” Myn Heer Rutger schudde van neen. Ik was inmiddels uyt myn dessert-Camertje gesloopen, en stond op een afstand in de Zaal te gluuren : „*Monsieur* Guillaume Surninom, hoek Calver-straat en Dam ?” Mynheer Rutger schudde.... „Niet ? — De Heer Hermanus Stoopendaal †), die my eens geïnviteert heeft, om met hem naar eene liefhebbery-Comedie te gaan....” Mynheer Rutger schudde. „De eerzame Johannes Jolles toch niet, van de Keysersgragt ? §)

*) Woonende op de Leidsegragt by de Kerkstraat.

†) Op de Cingel, by de Gast-huysmolensteeg.

§) By de Binnen-Amstel.

of misschien het Heertje Libertus Munnikhuyzen *), bygenaamt „Il piccolo Donati”, van wege zyne verhouding tot zyn langen Patroon, Giovanni Donati, je peetoom, Cornélie. . . .” †)

— „Wel, Mama ! wat een vrinden !” zeyde deze : „kom, kom, lieve Neef, laat het uyt zyn ! Wat moet die man ook wel denken ? Waar is hy gebleeven ? Ik ga hem haalen.” En met-een stond het lieve kind pal voor my. „Kom binnen, myn Heer,” zeyde zy, „kom tog binnen !”

Mevrou Geertje zag op. „Sinkel !” riep zy uyt, en dat met zo’ een hartelykheyd, dat my alles voor myne oogen begon te draayen. Zy trad op my toe, en ik zou haast zeggen met eenige aandoening in haar zoete stem, zeyde zy : „Wel zo, myn oude vriend, dat is my eene groote verrassing, dat de Heeren Braamcamp my U tot raadsman bestemd hebben.” Ik stond zeer bedremmeld.

„Mevrou,” zeyde ik zagt, en durfde haast niet op te zien : „als ik met myne geringe kennis UE: van dienst kan wezen, . . . dan heeft UE: maar te disponeeren. . . .” maar ik had wel willen zeggen : „dan maakt gy my tot den gelukkigsten boekhouder ter weereld.” De jonge Juffrou kwam er óók by, en zeyde : „Zo, Mama, is dat nu die wel bekende Jan Sinkel, van wie Mama my zoo dikwils gesproken heeft ? . . . .”

— „Dat moet wel de zelfde zyn, Jonge Juffrou,” zeyde ik, moed vattende ; „ofschoon het natuurlyker zou wezen, dat UE: Mama minder om anderen, anderen daarintegen meer om uw Mama zouden gedacht hebben. . . .” maar daar wierd op deze hakkelende woorden niet veel gelet. De Juffrou ging maar voort met spreken, terwyl ik plaats moest neemen op een van de mooye stoelen, met paarsgeprest flueele zittingen. „Maar, Mama, je hadt me altyd van zo een jongetje gesproken, en Myn Heer, men mag het op zyn leeftyd wel zeggen, is niet meer in de eerste jeugd ; hy kan wel een jaar of zes ouder wezen dan Mama. . . .”

*) Op de N. Z. Agterburgwal, by de Stilsteeg. (Al deze boekhouders zijn vermeld in den „Naamwyzer der Magistr. en andere Personen” voor 1760).

†) Ged. in de Boomskerk, 22 Mey 1740. Doop-Peter Gio. Maria Donati.

— „Ja, Juffrou,” zeyde ik, „ik zie er oud uyt, niet waar ?
— zo bleek en mager, en nochtans . . . .”

— „Zeker,” zeyde Mevrouw. „Myn Heer Sinkel is merke-
lyk jonger dan ik . . . .”

— „’t Is my zelve onbegrypelyk, Mevrouw ; vroeger
minder dan nu : maar UE: is verjeugdigd, sedert . . . .”

— „Ja, sedert ik langer buyten ben . . . .” haastte Me-
vrouw zig te zeggen. Ik meende : sints de dood van den
Italiaanschen Heer.

En zo ging het al voort. Myn Heer Rutger bleef dineeren ;
ik moest mede aan tafel eeten. Myn Heer overnachtte er,
en den volgenden morgen vertrok hy weêr vroeg. Nu was
ik nog ruym zo veel op myn gemak. Die beyde Dames
waren zo vriendlijk voor my.

Mevrouw zeyde my : „Sinkel, je moogt my geen Mevrouw
noemen.” Ik wist niet, waar zy heen wilde : want het
oude „Juffrou Geertje” quam tog niet meer te pas.

„De Pastoor hier,” zeyde Juffrou Cornélie noemt Mama
altyd „Mama”, ofschoon hy wel 10 jaar ouder is . . . .”

— „Dat gaat voor my tog in ’t geheel niet,” zeyde ik.
Eyndelyk werd er iets op gevonden. „In Italië noemde
ieder my *Signora Gertruda*,” zeyde Mevrouw. „Nu,” hernam
ik, „dat zou nog aangaan : wy hebben tog zo veel Ital-
jaansch samen gesproken :” en daarop hervielen wy in
onze oude taalloeffeninge, en het gesprek wierd zo leeven-
dig, dat Juffrou Cornélie zeyde : „Neen, neen, Myn Heer
Sinkel, dat gaat niet aan : dan moet je my óók eerst Ital-
jaans leeren.”

— „En wil *la sua moglie* *) wel hebben,” ging *la Signora*
Gertruda voort, „dat je zo lang van Huys gaat ? . . . .”

„Ik ben al 7 jaar weduwnaar, Signora,” was myn ant-
woord ; en of dit Mevrouw geen playsir deed, maar zy scheen
daar op wat minder vrolyk gestemd.

Myne bezigheden weezen zich van zelve aan. Ik kreeg
eene massa rekeningen, brieven en andere papieren om
naa te zien en een bewys van Comptoir-boeken, die, onder
ons gezegd, na kip nog hen leeken.

My wierd aanbevolen, my niet te veel, nog te lang in

*) Uwe vrouw.

te spannen. Men at in dat Huys alle dagen soupe ; onder den naam van *minestra*, met veel geraspte kaas ; maar een half-uur vóór dat wy aan tafel gingen, bragt dat lieve kind my al een uytgeschepten theekop van dien kragtigen *bouillon*, om dat ik my, zoo als zy zeyde, versterken moest. Ik beken, dat ik my wel wat oud en paayagtig voel ; voor-al wanneer ik, by het scheeren, my in het spiegelkje zie.

Toen, bij zulk eene gelegenheyd, Myn Heer Staats my eens in de Voetboog-straat quam overvallen, zag ik er ten minsten nog een beetje fleuriger uyt. Als ik niet beter wist, zou ik denken, dat ik 60 jaar, in plaats van 40 was.

De foppery van dien brief met dat „oude zyde doekje” *vecchio fazzoletto di seta*, dat een Zytje zou beteekenen, by den Coopman VECCHIO te bekomen, is noyt uytgelekt. Ik heb hier nu weêr een anderen brief voor my leggen : maar die is aan my zelver gerigt, en wel in 't Portugees ; en die komt heel uyt Lisbon. Ik wist niet wat ik zag, toen ik hem ontving. Myn huysbaas uyt de Hoogstraat zond hem hierheen, en de Jonge Juffrou, wier Aanstaaende Zee-Capiteyn is by de Portugeesse Marine (de Heer Henri van Brederode namelyk, eenig overgebleevene van dien naam) herkende daadelyk de portugeesse Taal op het adres. Tot eene vereering voor myne naa-neeven wil ik hem hier vertaalt invlegten. Buyten op stond de naam en woonplaats van myn Huys-heer ; dan volgde :

E s t a c a r t a s a r a d a d a
a o m a i s a v i s a d a e m u y f a m o s o
M e s t r e d e s t e s c i e n c i a ,
o m u y h o n e s t o J o a o n S i n k e l , o M o ç o ,
m o r a d o r e m d i t a C i d a d e .

Lisbon, dezen 26 September, 1760.

Hoog-geleerde, zeer bequame en wydberoemde
Heer en Meester !

(Myne lieve Neeven en Nigten bidde ik, hier en verder wel in het oog te vatten, dat men, by de fiere Lusitaanen, zeer aan de gebloemde en allerdeftigste wyze van spreken

en schryven is overgegeeven. Deze tytuls hebben dus, in zo verre, geene volstreckte waarde.)

Hoog-geleerde, zeer bequame, en zo voort.

De voortreffelyke en ryk met aardsse goederen gezegende Heer Herman Braamcamp, woonende in deze Hoofdstad, heeft de meer dan gewoone beleefdheyd gehad my op te geeven : uwe waarde woonplaatse in de beroemde Stad van Amsterdam, geensins de minste in de bloeyende provinciën van de wel-vereenigde Hollandse Republyck.

De nederige dienaar van Uwe Eerbiedwaardigheyd....

(die tytels kunnen eygenlyk niet naa den aart vertaald worden.)

...Eerbiedwaardigheyd meent, dat het niet zal uytmaaken eenig bezwaar, zo hy zig verstout Uwe Eerb: in de Portugeesse en niet in de Vlaamse taal te schryven. De poliglottische....

(dat wil zo veel zeggen als alle taalen magtige.... weder eene gebloemde spreekwyze)

„poliglottische bedreevenheyd van Haar

(van my naamelyk)

is zoodanig, de oude en nieuwe weereld door, bekend....

(dat is weer eene figuur van rhetoricq)

dat myne geringheyd wel niet in twyffel kon staan, ofschoon in de *idioma Framenga* (d. i. de Hollandsche taal) niet geheel onervaren, of ik my tot Haar in eene der spraken van dit schier-eyland zoude mogen dirigeeren.

Om ter zaake te komen, staa uwe Eerb: my toe te zeggen, dat ik, op den zeer vereerenden wensch van den nooyt genoeg te pryzen en Hooggebore Heere Baron van Brederode en zyne waardige, liefvallige en daarby insgelyks hooggeborene Vrou Moeder, beyde zeer voortreffelyke bewooners van deze Hoofdstad, my bezig houde met het op maaken van het Doorluchtig Tabel der Hoog-Edele Voor-ouders van wel-gemelten Heere en van zyne schoone en deugd-ryke Jonkvrou Bruyd, uwe gevierde Stadgenoote : Mejuffer Cornelia Maria Andrioli.

Niet zonder eenige moeyte heb ik de adels-quartieren van den Hooggeboren Heer Baron op eene geschikte Caart of Tabel gebragt en heb de behoorlyke plaats of ruymte ter bywerking van de hooggeprezen quar-

tieren der Jonkvrou Bruydt, zo als betaamde en voor 't oogenblik paste, blank gelaaten. Ik gaa verder, en hebbe de eer Uw Eerb. mede te deelen, dat ik zelfs eenige moeyte onder-vinde, om de Quartieren der Donzella in de vrouwelyke liniën voltallig te maaken. Het is ondertusschen voor het geheel zeer gewenscht, dat ook ten dezen aanzien het verlangen van den Hooggeb: Heer Baron en zyne Doorluchtige Vrou Moeder de Dowarière van zynen zaligen en wyd-beroemden Heer Vader, voldaan worde. Uyt overweeing van een en ander kom ik derhalve tot Uwe Eerb. met het vrendelyk en onderdaanig verzoek my, met keerenden algemeenen Courier, te willen melden, welke de quartieren der gepreezen Juffrou zyn, liefst met eene kleyne tekening van de heraldicque schilden en figuren.

Sempre prestes a vosso servico,

dat is zo veel te zeggen als :

steeds volvaardig tot uwen dienste, en „*a seu mandando, Señor meu*”, en my by U aanbeveelende, Myn Heere ! heb ik de groote voldoening my te mogen noemen

Van Uwe Eerbiedwaardigheyd de meest onderdaanige en meest
verplichte Dienaar

Thomaz Pereira Bruno.

Wat die wel-meenende Heer Pereira Bruno van my begeert, is niet zo een, twee, drie ten uytvoer te brengen. Jantje Sinkel is wel niet zo heelendal onbekend met wapens en dergelyken, maar tog by lange naa de geleerde man niet, waarvoor die beleefde Portugees hem schynt te houden.

Ik ben hier druk aan 't rommelen geweest in een oud coffer, dat in der tyd met witte gestreepte zyde van binnen bekleed was, dog nu met duyzende wormgaatjes door en door geboord is, wat eventwel niet verhindert dat er nog eene massa duffe opgevouwe parkementen in liggen, die door de kleyne indringers onaangeroerd zyn gelaaten. Ik heb daarin gevonden een stamboom van de familie der Andrioli's, waar uyt blykt, dat de moeder van myn geelen Italjaan Benzoni genaamd was. Een hazewindhondje staat in haar wapen en daaronder een massa veeren. Er zyn ook voorhanden twee groote rollen, insgelyks perke-ment, behelzende eene getuygenis van den Keyzerlyken Wapen-Heraut, dat er Marquisen van Andrioli al in oude

dagen geweest zyn en dat het edele geslacht van Benzoni uyt Venetië stammen zou. Tot zoo ver gaat dit nu goed ; maar de Milaneesse Myn Heer Bartolommeo Andrioli is in Amsterdam met Juffrou Springer getrouwd, woonende op het Biggynhoff, hebbende tot ooms en neefs de Heeren Braamcamp, voor 40 jaar wyn-koopers en zo voort, in de Zoutsteeg. De schatryke Heer Gerret, of, zo als het nu heet, Geraldo Braamcamp is vereerd met boeken en platen die aan hem zyn opgedraagen, en die vertoonen een wapen samengesteld uit twee palm-takken (och Heer, neen ! dit moet ik zeggen : oorlogzuchtig of bloeddorstig zyn de Patroonen dan ook niet), vier boompjes en de bekende vergulde Inkhoorn.... Als men dat in Lusitanië voor een adels-tytul wil aanvaerden, dan zal het als zodanig voor de moeder van myne.... van Mevrouw Geertje, wil ik zeggen, kunnen dienen, en niemand zal gelukkiger wezen dan Jan Sinkel : want Juffrou Cornélie houdt byzonder veel van den Heer van Brederode, en deze schynt er op te staan, dat zyne Bruyd van adelyke geboorte zy.... Maar de naam van Springer — met dien Springer zit Jan Sinkel dwars in zyne maag. Kon hy over die moeyelykheid maar heen springen, met zyn op de comptoir-kruk verstramde beenen....

(Eenige dagen later vinden wij Sinkel in Amsterdam.)

Amst. 5 Oct: 1760.

Ik heb myn Memory-boekje medegenomen — nu ik voor een paar dagen te huys ben : want ik gevoel wel, dat er een belangryk oogenblik in myn leeven is aangebroken.

Wat waren die Vrouwen ontroerd. Ik heb het pourtraict gezien van dien Jonker van Brederode : hy heeft wel een goedig gezigt ; maar ik begryp tog niet, hoe hy zulk eene sterke neyging aan dat mooye, lieve Juffertje heeft kunnen in-blaazen.

Ik zat juist over haare gewenschte adels-quartieren te redeneeren, toen Mevrouw Gertruda by my binnen-quam. Myn arm hart liet niet naa sterk te kloppen en my eene onmerkbaare trilling door de leden te jaagen, die de pen

in myne hand beeven deed. Ik stond op. „Blyf zitten, Sinkel,” zeyde Gertruda met een treurig gezigt en eene gedekte stem. „Ik kom u vraagen, om aan het ontbyt te komen. . . . maar ik wilde u eerst over iets spreken ;” en zy zette zig, met die aandoenlyke blaauwe oogen van altoos, tegenover my.

„Ik geloof dat wy, myne dogter en ik, in u een goeden vrind hebben, niet waar ?” Ik kon niet naa-laaten half op te springen van geluk, van verrassing en van bereydvvaardigheyd. Zy ging voort.

„Gy weet, dat de Baron Henri van Brederode, de laatste mannelijke afstammeling uyt dat oude geslacht, om de hand van Cornélie heeft aangehouden. Zy heeft hem van het voorjaar, toen hy, als Kommandeur by de Portugeesse Marine, hier eene commissie by de Staaten heeft af te leggen gehad, in den Haag, en laater in Amsterdam ontmoet. Hy is een braaf jonkman ; naa wy verneemen, niet geheel onbemiddeld, en schynt Cornélie opregtelyk lief te hebben. Het meysje, ik zeg het aan u, als aan een ouden vrind, die goed en kiesch voelt, houdt ontzettend veel van hem. Voor haar bestaat geen geluk dan met dien man. Ver verwyderd van haaren geest is alle denkbeeld van grootheyd (daar heeft haare moeder, met Gods hulp, tegen gewaakt) ; of zy dus met een erfzoon trouwt uyt het geslacht, dat zig het alder-edelste noemt, is haar even onverschillig, als dat er tegen de wettigheyd der *Catholicque branche* bezwaaren gemaakt worden. De errinneringen der familie zyn, sints de laatste twee eeuwen althans, volkomen eervol. Gy hebt ons gezeyd, dat de papieren, wat Wees-Camer en dier-gelyke betreft, gemakkelyk in ordre te stellen zyn, en gy zult ondervinden, dat wat de geldelyke belangen betreft, myn Man wel niet accuraat boek heeft gehouden, maar dat wy tog niet te veel verteerd hebben, sints wy in Holland gebleeven zyn. Dáár is dus geen bezwaar : maar wat erger is, en wat my, voor myn kind, ontzettend quelt, is dit : De Moeder van Henri van Brederode is eene Freule van Zeller. De Zellers zyn eene oude familie uyt Gelderland ; dat is van algemeene bekendheyd : maar om met Henri's overleeden Vader, den Heer van Bolswaert

en Aerlanderveen, te kunnen trouwen heeft Jonkvrou van Zeller, die smoorlyk op den man verliefd was, haare vier quartieren, dat zyn, geloof ik, twee adelyke grootvaders en twee adelyke grootmoeders, moeten bewyzen; en dit heeft verschrikkelyk veel voeten in der aarde gehad. De oude Jonker van Zeller, voorganger van Herman Braamcamp als Resident van Pruysen, was in Portugal getrouwd met een meysje uyt Hamburg, die een mooy gezigtje moet gehad hebben, maar juist niet van byzonder hooge geboorte was. Het onmogelyke is dus gedaan om de groot-ouders van Henri's Moeder een adelyken tint by te zetten. (II) Dat heeft ysselyk veel moeyte gekost, en het ongeduld van Freule van Zeller moet alleen maar te vergelyken zyn geweest by haar wrevel tegen den toch zo zeer geliefden Bruydegom, over zynen eysch, dat zy, van moeders zyde, wat edeler bloed mocht hebben. Eyndelyk is die zaak, met veel schryven en wryven tog in ordre gekomen. In Duytschland schynt men nog al bedreeven te zyn in het regelen van zulke quaesties. Maar het heeft de trots van Jonkvr. van Zeller een kneep gegeven, die zy nooyt verlooren heeft, en zy heeft gezworen, dat haar zoon en dogter, op hunne beurt, niet trouwen zouden dan met personen, die ten allerminste hunne 4 quartieren konden bewyzen.

„Wy hebben gisteren avond laat nog een brief van Henri gekreegen, die myne arme Cornélie op vry wat traanen gestaan heeft en my den ganssen nacht heeft beziggehouden.

„Nu moet ik u zeggen, dat Cornélie een groot vertrouwen in uw kennis en yver heeft. Zy weet, zo goed als ik, dat gy ons vrindschappelyk gezind zyt. Ik bid u dus, zeg haar aan het ontbyt, dat zy gerust kan zyn — en, Sinkel, verzin er wat op, dat wy uyt deezen moeyelyken pas geraaken. Het zou de dood wezen van het kind, indien dit huwelyk niet door kon gaan.”

Zy stond op en stak haar hand naa my uyt. Ik vatte ze in verrukking aan; en een paar traanen rolden er over, toen ik, half betooverd, my bukde en het waagde die hand met beevende lippen te kussen.

Wy gingen in de ontbytkamer. Ik was stil; want men had

my mogen doodschieten, als ik er de minste kans op zag die lieve Vrouwen in dezen van dienst te zyn, en myn portugeesen Vrind met het zelfde te gerieven. Nochtans wat het was weet ik niet : maar ik, die anders my zelve steeds mistrou, die weynig van heraldicque zaaken af weet, die wist, dat Gertruda een burger meysje was, ik zeyde tot Cornélie : „Lieve Juffrou, wees te vrede, houd goeden moed ! ik zal uwe zaak in ordre brengen.”

Dat hadt gy moeten zien, lieve Neeven en Nigten, hoe dat wierd opgenomen ! Gy had de schittering van die bruynne oogen moeten zien, den blyden lach van dat mooye mondje : wat zeg ik ? — zy vloog op en naa my toe en kuste de magere harde wangen van den armen boek-houder.

Duynenberg, 20 Dec: 1760.

Wat is er sedert ik het laatst, in deze Memories, de pen op het papier zette, al gebeurd ! Het schynt my een droom. Hoe dankbaar is Jan Sinkel aan den goeden Geever, dat Hy hem zo zichtbaar heeft bygestaan. Het is zeker, om dat ik het werk der vertaalinge van Pater Bourdaloues ongeëvenaarde stigtings predicaties heb op my genomen, dat de goede God my dit teeken van zyne gunst heeft willen geeven. Ik moet het tog hier, ter altijd duurender gedagtenisse van zyne onverdiende weldaaden, ter neder schrijven.

Den eygensten dag, dat ik aan de jonge Juffrou Andrioli beloofd had te zullen doen wat my-zelver eene onmogelijke zaak toescheen, verzogt ik *la Signora Gertruda* my met een wagentje naar Amsterdam te laten brengen. Dit gebeurde. Ik hield my onder-weg zoo kort mogelyk op, en over-leyde wat ik zou aanvangen. Zonderling genoeg, scheen ik, in myn graauwen rok en camizool, met myn qualyk verzorgde vaale perryuk, met myn (Dank zy *Signora Gertruda's* linnen-meyd) hagelwitten halsdoek, peper-en zout koussen en 25-jaarigen rotting, — my zelve toe een Ridder uyt de oude romancen te zyn, die gezworeen had met behulp van zyn degen een 7-koppigen draak te verslaan, al wist hy heel goed, dat hy het onmogelyke

beproefde. Die vrouwen hadden inderdaad Jantje Sinkel het spoor dermaate byster gemaakt, dat hy voor haar, met zyn arm hoofd door eenen muur zou geloopt zyn. Maar wat hielp het my, of ik my trooste met het voorbeeld van de oude Paladynen? Er moest hier gehandeld worden. Ik peynsde, en besloot te beproeven, of die cirkel misschien tog niet gequadrateerd kon worden. Ik hield zo veel van dat volkje, daar op Duynenberg, en de groote Vondel voerde al tot zin-spreuk: *Liefde verwint het Al*.

Toen ik aan de Haarlemer poort quam, was ik met myn plan gereed. „Waar wil Myn Heer heen?” vroeg de koetzier. Onder gewoone omstandigheden zou ik gezegt hebben: „Daar heb jy een seshalf, Maarten, ga waar Mevrouw je gezegt heeft, ik zal op myn voetjes wel verder komen,” Maar ik dagt: neen: tyd gewonnen — is veel gewonnen.

Zonder aarzelen antwoordde ik: „naa de Princegragt, over de Passeerdergragt.” 't Was niet al te ver van het Haarlemer Pleyn: dit viel Maarten meê, om zyn blesje.

Al spoedig quam ik aan het gewenschte huys. Ik moest naamelyk by 'Stads "Extra Scriba en wapen-teekenaar" zyn. Ik schel: Nicolaas van Frankendaal, die ik zagt, was niet thuis. „Myn man is op het Stadhuys bezig. Hy moet aan den Schilders-baas deze en gene dingen zeggen over de Schilden, die de Heeren in de nieu gestoffeerde Vierschaar willen laten aanbrengeu.” Best!

Die Amsterdamsche Burgemeesters-wapens haalen voor de vreemdeling op van het aanzien en de macht onzer Hollandsche Overigheyd, en zy pronken er niet minder mede dan de Doges van Venetië of Genua, of de Podestaten van Florentië met haarlieder zegels: maar zouden ze daarom juyst tot de Cruys-togten opklimmen? Ik heb zelfs wel gehoort, dat de goude ballen in het wapen der Medicissen dood-eenvoudig *pillen* zyn — eene gedagtenis van het apothecarsambt, door die Medici vroeger, met goed succes, uytgeoeffend. En tog, wat gaan zy-allen niet voor groote luyden door!

Hier over naa-denkende, quam ik met myn wagentje al spoedig agter het Stad-huys. Ik loop binnen en vraag aan den ouden Gillis van der Helden, die een wandelingetje

met myn Heer den Schout gedaan had, en in al zyn waerdigheyd van roê-draagende Bode my in de Groote Zaal tegenquam, waar ik Nicolaas van Frankendaal vinden kon. Hy had de goedheyd my by hem te brengen. Ik nam Nicolaas, die juist van het werk quam, meê in myn wagentje : ik had het van daag maar voor het zeggen : en wy reeden te-rug naa 's mans woon-huys. Hoe ik hier gevaaren ben, kan blyken uyt een brief, dien Juffrou Andrioli drie dagen later aan den Heer van Brederode richte, en waarvan ik het zaakelyke hier kan mededeelen, daar zy my de eer heeft gedaan het uyt een opstel van my over te neemen, dat *ik* weêr uyt de papieren van Nicolaas — by elkander had gebragt.

(Wij breken hier de Gedenkschriften van onzen eerzamen boekhouder nogmaals af, om liever den brief in zijn geheel te laten volgen, gelijk die in het archief der Brederoden voor-handen is. Wij vertalen hem uit het Fransch. (12))

Adres :   Madame,
                   Madame la Douairière de Brederode,
                   née de Zeller,
                   Rua da Rebolleyra, Freguezia de Sam Nicolau,
   à Lisbonne.
                   (Pour Monsieur le Baron Henri de Brederode,
                   Commandeur de Marine, au service de S. M.
                   le Roi de Portugal.)

Mon cher Henri, *)

Hoe zal ik u het gemengd gevoel verbergen, dat mij, bij het lezen van uw laatste en voorlaatste brieven, zoo geheel vervuld heeft ! Ongetwijfeld eerbiedig ik het plichtbesef, dat u voorschrijft te oordeelen en te handelen zoo als Mevrouw uw Mama het verlangt. Ik kan zelfs mij eenigszins verklaren, dat de Douairière, die zoo veel verdriet en moeite heeft doorgestaan, toen, in een gelijk geval als het onze, Zaliger uw vader aan Haar zekere eischen heeft gesteld, die, in hare schatting, bijna met een breuk gelijk moeten hebben gestaan : ik kan mij verklaren, dat Zij ongeneigd is, nu ik mij, naar allen schijn, voor nog grooter moeyelikheden geplaats zie, mij dat gene te sparen wat haar zulk eene pijnlijke

---

*) Men weet, dat noch „mijn waarde”, noch „mijn lieve, Hendrik” deze toespraak eigenlijk juist te-rug-geeft.

levensperiode bezorgd heeft. Uwe Mama, hoezeer mijne geringe verdienste inderdaad waardeerende boven haren prijs, kan onmogelijk gevoelen, wat wij voor elkander zijn en welk belang er hier op het spel staat : maar ik moet bekennen, dat de hooge redelijkheid, die uit elken volzin uwer brieven sprak, doch die, voor mijn gevoel, geenszins van een gloed doortrokken en verlicht is, als Gij mij in uw laatsten afschetst, slechts een matigen weérklank bij mij heeft gevonden. Ik had van een Edelman en Officier zeker niet mogen verwachten, dat hij zijn eigen adel hooger zoó hebben aangeslagen dan gij den uwe doet, ondanks de kiesche uitdrukkingen, die Gij tegenover het meisjes van minder geboorte bezigt ; maar wat ik wel had mogen verwachten, was de uitdrukking van wat meer *dévouement* ten opzichte van haar, die ge tijdens uw verblijf in Holland, onder bidden en weenen, de heiligste en onwankelbaarste trouw hebt gezworen. Ik heb niet begeerd dat gij uwe moeder ongehoorzaam zoudt zijn : de gedachte doet mij het bloed naar het hoofd stijgen : niet om de onderstelde ongehoorzaamheid, maar om dat ik duizend maal liever morgen het leven met de dood zoó verwisselen, dan den man, die mij gevraagd, gebeden heeft zijne levensgezellin te worden, den indruk te geven, dat ik, bij verzwakte liefde aan zijne zijde, den minsten stap zoó willen doen ter wechneming der hinderpalen, naar aanleiding waarvan zijn hart (dat ik hier niet qualificeeren wil) genoeg zoó hebben genomen met eene langzame oplossing der geknoopte banden.

Als ik dan ook, met dit schrijven, er toe overga u mede te deelen, wat de uitkomsten zijn geweest van een onderzoek, hetwelk ruim zoo veel uwerzijds, door bemiddeling van uwen lissabonschen *homme d'affaires*, den Heer Pereira Bruno, is uitgelokt, als door mij en mijne moeder, — dan is dit niet minder om de eer mijner familie tegenover de al te wreede Douarière voor te staan, dan om eene betrekking vooruit te brengen, die, helaas, al het voorkomen eener onderhandeling gekregen heeft en wier succes ik geen stroobreed bevorderen wil, al was Henri van Brederode mij nog duizend maal liever dan hij mij plach te zijn.

Ziehier de historie mijner familie van Moeders kant, gelijk die uit authentieke bescheiden, berustend in eene partikuliere verzameling te Amsterdam, blijkt en gestaafd kan worden.

Onder Don Jan van Oostenrijk heeft in den slag van Lepanto zich roemrijk onderscheiden zekere Thaddaeus Springer, een Duitsch Edelman, en hoofdman van eene bende voetknechten. Deze Thaddaeus was gehuwd met eene Jonkvrouw van Wassenaer, zuster van den eenig overgebleven mannelijken telg uit den oudsten stam van dat geslacht, die bovendien op haren broeder André de wettige geboorte vooruit had. Don Jan liet niet na bij den Koning van Spanje aan te dringen op eene verhooging van adellijke privileges voor den jongen Thaddaeus Springer, wiens naam door het hert werd verbeeld, dat in zijn wapen stond. Maar elke poging bij den Koning stuitte hierop af, dat Thaddaeus zich in de dwalingen van Luther had laten meêsleepen, en geene zwaarigheid zoó gemaakt hebben de zaak der hervorming ook in het slagveld te dienen.

Hij bleef dus een eenvoudig edelman, *soldat qui n'avait que la cape*

et l'epée. Maar wat gebeurt er, door eene eeuwig te zegenen schikking der Voorzienigheid ! Op zekeren dag is Thaddaeus op eene jachtpartij. Met een trouwen dienaar was hij er op bedacht eenig wild in strikken te vangen, om het ten geschenke te bieden aan een der Protestantsche Vorsten. Inderdaad slaagt hij er in een uitmuntend groot koningshert en eene fijn gebouwde ree levend meester te worden.

Hoogst te vreden over zijne vangst begeeft hij zich huiswaards met zijnen knecht. In de nabijheid van een katholiek dorp gekomen, hooren zij in de verte het geluid eener altaarschel, en eenige oogenblikken later komt er een priester aantreden, die met twee Misdienaars, een van welke een waskaars in lantaarn droeg, het H. Sakrament naar een zieke ging brengen. Men stond in een hollen weg van niet te groote breedte. Thaddaeus voelt een hevigen afkeer bij zich oprijzen. Hij had gemakkelijk, daar hij te paard was, met zijne hertebeesten kunnen wechrijden : maar de Booze kwam in zijn hart en spoorde hem aan zijne verachting voor het aanbiddelijk Altaargeheim duidelijk aan den dag te leggen. In plaats van heen te gaan, stijgt hij af, als wilde hij zich gereed maken de gebruikelijke kniebuiging te doen, bij het voorbijtrekken van Ons Heer. De Priester nadert met het Sakrament. Thaddaeus, in plaats van zich ter aarde te werpen, keert het den rug toe, en plaatst zijne dieren in de zelfde richting op den weg : maar op het oogenblik dat de kleine Heilige optocht voorbijgaat, keeren paarden en herten, als door een onzichtbaar leidsel bewogen, zich om, en de edele dieren zinken op de knieën, als om te voldoen voor de hardnekkigheid van hunnen eigenaar.

Het behoeft niet gezegd te worden, welken indruk dit wonder maakte op de ziel van den oprechten krijgsman en jager : hij wierp zich in aanbidding voor de H. Hostie neêr, en is van dat oogenblik af een ijverig kind der Kerk geweest. De Koning van Spanje of Duitsche Keizer (de dokumenten geven het aan) heeft, ter eere van die heerlijke gebeurtenis aan het geslacht van Springer een nieuw wapen verleend. Zij voeren, sedert, wat ze altoos hadden : een hert, en in de twee andere quartieren het ze en 3e van Wassenaer met veranderde kleuren : maar het roode hert werd in een gouden veranderd, het staat in een zwart veld, als zinnebeeld der dwaling, waaraan Thaddaeus ontruikt is, en het hert keert zich om : het is wat de wapenkundigen noemen : *un cerf contourné*.

Later is de familie in aanzien niet vooruitgegaan. Mijn grootvader heeft zich verbonden aan eene dochter uit de Overijselsche Braamcampen. Voor deze familie, die zoo hoog in het handelspatriciaat staat aangeschreven, heb ik niet op te komen.

Ik ben gelukkig, behoef ik het u te zeggen, overgelukkig in deze ontdekking ; maar, Henri ! meer om den zegen, dien God aan mijn voor-
geslacht, en daardoor aan mijne tedere moeder en my bewezen heeft, dan om welke voldoening ook, die het den Heeren van Brederode, vroegeren of lateren, zoû kunnen bezorgen.

Ik acht u te zeer, om, wat er ook gebeurd zij, mij niet te teekenen,
Uwe Vriendin,
C. M. C. Andrioli.

Op dezen brief van het edele meisje volgde het antwoord, dat men zich denken kan. De Baron van Brederode noemde zich-zelf een onwaardige, die bijna niet verdiend had de hand te verwerven eener vrouw, welke, al ware 't slechts door den harden, maar fieren brief, dien zij hem had gezonden, aanspraak had op een Konings-thron.

Het huwelijk werd nog in December van dat zelfde jaar voltrokken, als blijkt uit de hier volgende akten :

„Int jaar 1760 den 15 December zyn tot Amsterdam in de kerk genaamt „het Boompje” getrouwt de Wel Edele Heer Hendrik Lodewyk Pieter Baron van Brederode, en Juffrouw Cornelia Maria Catharina Andrioli. Getuigen . . . (een paar namen van dienstboden der Paters, gelijk men zich in die dagen behielp). Welkers overeenstemming met onze registers betuigt

„Gegeven in dezelve kerk
en steeden int jaar 1763,
den 24 April.”

„*Joannes Baptista Biene*
„Rooms Catholiek Priester.”

Voords :

„Attesteren wy onder geschreven Schout en Scheepenen der Ambagts Heerlykheid Velsen, dat op heden door ons in den Huwelyke Staat zyn bevestigd, de Hoog Welgebore Heer Hendrik Louis Petrus Baron van Brederode, gebore te Lissabon, en wonende in de Stad Amsterdam

met

Jonkvrouwe Cornelia Maria Catharina Andrioly, gebore en woonende in de Stad Amsterdam.

„Des ten oirconde, by ons gedaan op de Hofstede Duynenberg, gelegen onder Velsen, op den 16de December, Ao 1760.”

„*J. v. Kalker.*

„*Hermanus Bakels.*

„*Jan Crowel.*

„My present Secretaris

J. v. Kalker.”

En hoe liep het af met Jan Sinkel den Jonge ? — Met zijne weinigheid ging het boven hopen en wenschen.

Hij werd rentmeester op Duynenberg. Hij bleef de nederige en eerbiedige vriend van *la signora Gertruda* en werd de rechter hand van den Baron van Brederode, die in

Holl. dienst was overgetreden. Hij was geregeld wekelijks drie dagen in Amsterdam, waar hij den Heeren Braamcamp nog zekere Comptoir-diensten bleef bewijzen. Hij had inmiddels als extern Goeverneur bij den jongen Gerardo Wenceslau gefungeerd — dat kind met wien hij in het Trippenhuys, aan den arm van Juff. Clumper, zijn eerste *entrée de salle* had gemaakt.

Had hij, nu en dan, naar zijn eigen getuigenis (13) met „nyd en spyt” te worstelen, de oude Heer Gerret Braamcamp hield hem steeds de hand boven het hoofd. In Jan. 1770 droeg hij hem het eerste deel zijner vertaling van Bourdaloues *Zondagspreeken* op en het volgende jaar wijdde hij zijne overzetting der *Leerredenen op de Feestdagen* aan zijn voormaligen leerling Mr. G. W. Braamcamp Hermanszoon, zoo even aangeduid (14).

Wie twijfelt nog, of de man een gelukkig sterfbed gehad heeft? — De Nederigheid was zijne geleidster bij zijn leven, en de zuiverste en tederste Vriendschap drukte hem de oogen toe, toen Geertje Springer, haar blikken ten Hemel slaande, tot hare dochter zeide, met eene stem vol tranen: „Oprechter vriend heeft uwe moeder nooit gehad.”

AANTEKENINGEN.

Het verhaal, door mij ingekleed als *Mémoires* van een XVIIIe-eeuwschen Amsterdamschen Boekhouder, is weder eene mengeling van gebeurde en verdichte zaken. Al de personen, die er in voorkomen, zijn historiesch (zeer enkele figuranten uitgezonderd). Zoo ver blijkt, heeft alles *kunnen* gebeuren, gelijk het door mij, voorgelicht door de papieren der Braamcampen en Brederoden, wordt ondersteld. De brief van Cornélie Andrioli aan Henri van Brederode is echter geheel verdicht, en ik weet niet of zij een poging gedaan heeft, om hare afkomst uit de Oostenr. Springers (wier wapen ik beschreven heb) te bewijzen. Deze voeren werkelijk: *Ec. aux 1 et 4 de sa. au cerf élané et cont. d'or; aux 2 et 3 d'arg. à la fasce d'azur.*

(1) Jan Sinckel, zoon van... Sinckel en Lijsbet Hendricks d^r, geb. te Amst. in 1684, droogscheerder van beroep, trouwt in Jan. 1715 met Dirkie Hendriks d^r van Hengele, geb. 1674 te Kalkar; haar neef Dirk Schonevelt was haar getuige bij de ondertrouw; zij woonde op den Vijgendam, hij in de Tuinstraat. Hij sluit een tweede huwelijk met Elisabet Hendriks van Amsterdam, wonende op de Goudsbloemgracht; zij is 38 j., hare ouders zijn dood; de ondertrouw, waarbij Adolff Ebbingh haar getuige was, had plaats op 19 M^t 1733. Zie het Amst. Pui-Boek, 28 D. 1714 en 19 Mt 1733.

(2) Albertus Rockhorst was getuige bij de ondertrouw van Jan Sinckel en Elisab. Hendriks. Of hij schoolmeester was, weet ik niet, even min waar hij woonde.

(3) Ook de vader der Heeren Braamcamp was uit Overijsel afkomstig. Ik geef hierbij eene genealogie, waartoe de elementen, voor een deel, geput zijn uit openbare registers, en voor een ander deel mij heuschlijk zijn verstrekt door den Portugeeschen Oud-Minister A. J. Braamcamp, te Lissabon. Over het geheel zal men de voorstelling, door mij van de familie Braamcamp in den Almanak 1858 en 1862 gegeven, naar de tegenwoordigen en naar die in de „D. Warande” 1871 geleverd, behooren te wijzigen. Te recht zeide ik in 1858 dat Gerret Braamcamp kinderloos, afstierf; te onrechte maakte ik den sedert ontdekten Mr. G. W. B. tot zijn zoon; *hij* was zijn *neveu*; zie het geslachtsafeltjen.

(4) *De Malsens*. De eerste Van Malsen, die zich in Amsterdam vestigde, kwam van Tholen en trouwde met een meisje uit eene der oudste en deftigste burger familiën : Catharina de Kooker. Ik geef hierachter de geslachtsafel van Malsen, zoo ver zy van rechtstreeksch belang voor ons verhaal is.

(5) *Uitsieken van den wijnkrans*. Dit was een bepaling van het Gild.

(6) De pakhuizen der *wijnkoopers* moesten ten minste drie huizen van eenige tapperij verwijderd wezen, om het sluiken te voorkomen.

(7) Zie de Keuren.

(8) Mijn goede oudoom, de wijnkooper Rutgert Braamcamp is, blijkbaar ter voldoening aan de letter van de Wet, den 1ⁿ Jan. 1745, dus bijna 40 jaar oud, *leerling* geworden bij den Meester Dirk Keleman „voor de tyd van een jaar, en de conditie onder haar berustende." *Aanteekenboek* van het Gild, No. 2, bl. 185. Den 19 Feb. 1746 wordt hy Meester, by C. van de Velde (*Ontf. en Uytg. B.*)

Als „knechts" geeft hy aan :

1 Dec. 1749, Dirk Henkens, v. Cloppenburg.

22 Ap. 1771, Hendrik Mencke.

1 Jul. 1776, Anthony Grappenburgh, enz.

(9) De Beurs begon in 1733 te Amsterdam te 1 uur. Zie Wag. *Amst.*

(10) Ik leg hierbij ook een geslachtslijstjen van de Clumpers over. De moeder van Jufv. Clamper, geb. Hensbergen, heette Margareta Constantia van Buyl en is wellicht een kleindochter van Truitgen Roemer-Visschers (zuster van Tesselschade) geweest.

(11) De papieren der Brederoden van Bolswaert rechtvaardigen wel eenigszins deze voorstelling.

(12) NB. Zie het inleidend woord dezer Aanteekeningen. Ik heb ook de vrijheid genomen reeds in 1760 den „Extra Scriba en Stads Wapenteekenaar" op te voeren, wiens ambt pas in 1785 door Burgemeesteren gekreëerd en éerst door onzen Frankendaal, later door Jacobus Verstegen, bekleed werd. Verg. de ondersch. Jaargangen van het „Heerenboekjen" (den *Naamwijzer*).

(13) Te vinden in de „Opdragt" „aan den Heere Geraldo Braamcamp" eener vertaling uit Bourdaloue, getiteld : „Sermons of Leerredenen van den Eerwaarden Vader Louis Bourdalouë, van 't Genootschap van Jesus : gepredikt voor Lodewyk XIV, Koning van Vrankryk. *Voor de Zondagen van 't geheele Jaar*. Eerste Deel. Beginnende van den eersten

GESLACHT DE BOSCH.

JAN DE BOSCH
×
IDA DE POTTRE.

JERONIMO DE B., geb. 7 Juli 1619,
beoefent in Spanje de Spaansche letterkunde.

×
BRECHTA VERHOORN.

Vier kinderen,
waarbij: MARTINUS DE B.

×
PAULINA VAN BRONKHORST,

JERONIMO DE B. II, geb. Amst. 18 Nov. 1677, Apotheker, meer dan 50 j.
mede-Inspektor van het *Collegium medicum*; verzamelaar van zeldzaamheden en
prenten, vooral portretten, † 1767.

18 Jul. × 1706,

JUDITH WILLINK; Barend-en-Elisabethsdr. † 23 April 1747.

Pauline de B. geb. 1707, † 1752, 1 Nov. × 1733 Gerrit Blaupot d. J.	Bernardus d. B. geb. 1709, † 1786, Makelaar ¹⁾ en dichter, Mæcenas, w. Heeregr. 29 Mt. × 1742 Margareta van Leuvenig Sanders dr., Kalverstraat.	Jeronimo d. B. III. geb. 1711, † 1779. Apotheker. Vijzelstraat, prentverzamelaar, 1 Mt. × 1737 Catharina Jans dr. van der Heyden, Heereg. h. Vader w. te Alkmaar. Zij is geb. 1710, † 1759.	Johannes de B. geb. 1713, † 1785, Hernhutter, verlaat uit gewetensbezwaar Stads Wisselbank. Hij is de teekenaar.	Petrus de B. geb. en † 1715.	Elisabeth de B. geb. 1716, † 1783, 21 Juli × 1746 Ds. Willem Schuyt, geb. te Alkmaar 1708, Rem. Præd. † Utrecht 1784.	Hendrik de B. geb. 1720, † 1772 Letterkundige en geneesheer, Alida Ottens † 1819.	Hillegonda de B. geb. en † 1772.	Hillegonda de B. II geb. 1725 † 1728.
--	--	---	--	---------------------------------	---	--	-------------------------------------	---

Jan d. B. geb. 1737, w. Heeregracht, 2 Mei × 1760 Marg ^a Kroon, v. Haarlem. geb. 1741, w. Rokin. Vier Kinderen.	Jeronimo d. B. IV ²⁾ . geb. 23 Mt. 1740, de beroemdste van zijn geslacht, voorgesteld op een schilderij in 't geneesk. Toevoorzicht 1760, destijds ook door Marinkelle geteekend. Op een stuk van Tischbein staat hij bij 't graf van Judith.	Bernardus de B. geb. 31 Aug. 1742, † 1816, w. Leidsegracht, beroemd Lat. dichter, 1 Mt. × 1770 Christina Susanna de Vries, geb. 1750, w. Cingel.	Catharina de B. geb. 1745, † 1801, w. Heeregracht 31 Mt. × 1769 Gerrit de Vries Abrz. geb. 1744 w. Warmoesstraat Mr. Jo. de Vries.	Judith de B. geb. 1749, † 1793, w. Heeregr. 1 Maart × 1770 Gerrit de Vries, geb. 1748, w. Warmoesstraat, associé van zijn neef en naamgenoot.	Gorris de B. geb. 1751, † 1804, beambte aan de wisselb. geestig, geleerd, scherpzinnig, goedhartig, gezellig; studielust doet hem soms de eenzaamheid zoeken.
---	---	---	---	---	---

¹⁾ Hij komt, als zoodanig, voor op een biliët van huizenveiling van 28 April 1760.

²⁾ Jeronimo de B. Jer^{sz}. treedt 14 Juli 1760 op als makelaar in huizen. Zie *Ned. Mercurius*, bl. 31.

Drie Bruidsparen:

JANUARI, 1750.

Tommaso and Anna
Marina and Nicola

Francis and Demarest de Gochepart
Johanna and Christiaan

DECEMBER, 1760.

W. A. G. Maron van den Broek
Cornelia Maria catarina and

Gerret Braamcamp
Elisabeth Clumper

Rutger Braamcamp
Jacoba Francisca van Malsen

GESLACHT BRAAMCAMP.

JOANNES BRAAMCAMP,
 geb. (1672) te Rijssen
 Jan. × 1699
 Hendrina van Beek,
 wed. Gerrit Wintigh.

GERRET B. geb. 1700, † 1770 Juni × 1727 ELISAB. CLUMPER, geb. Juni 1702	RUTGERT B. geb. 1706. † 1782 Juni Dinsd. ½ 4. Sept. × 1728 JACOB FRANCISCA v. MALSEN geb. 20 Mt. 1706, † 1782.	HERMAN B. † omstreeks 1778 × te Lisbon MARIA IGNACIA DE ALMEIDA CASTELLO BRANCO, erf. v. PAIAA.
--	--	---

GERARDO WENCESLAU B., *) B ^{on} van CRUZ SOBRAL ×	JOSÉ FRANCISCO B., *) † 1838 te Lisbon ×	[Anthony Jurriaan B. ?] ×	LUIZ † jong ×
JOANNA MARIA DA CRUZ SOBRAL.		ANTONIA DE MOURA	

HERMANO B., Graaf
van SOBRAL geb. 1770
×

LOUISE AMABLE RIOUX
Gravin de NARBONNE LARA.

ADELAÏDE B.
Gravin van SOBRAL
× 1835
LUIZ DE MELLO
BREYNEZ, Gr. van SOBRAL

Drie kinderen: waarvan 2
MARIA EUGENIA en HERMANO,
× Graaf v. SOBRAL.
Märkies de SOUZA
HOLSTEIN

MARIA LOUIZA B.
×
Markies van
FICALHO
Graaf v. FICALHO

MARIA IGNACIA B.

MARIA THERESA B.
×
JOAD MARIA DE SALDANHA
DE CASTRO, erfz. v.d. Onderk.
v. Indië.

ANTONIO DE S. Graaf v. PENA MACOR.	MARIA EMILIA DE S. × JOSÉ AUGUSTO BRAAMCAMP.	CONSTANÇA DE S. × Graaf v. LUMCARES
---	--	---

ANSELMO B. × 2.
geb. 1790, † 1841.

MARIA IGNACIA B.

1. MARIA CLARA B.

JOSÉ AUGUSTO B.
geb. 1810
×
MARIA EMILIA
DE SALDANHA.

GERALDO B.
geb. 1812
×
JULIANA PAMPLONA
Gravin v. PALMELA

LUIZA B. ×
Baron d'ALMEIRIM.

ANSELMO (J.) B.
geb. 1818.
× 1842
JULIA B.
geb. 1822.
Graaf DE VILLA REAL.
† 1858.

*) Beide deze Heeren woonden in 1771 de veiling der kunstverzamelingen van hun overleden Oom, Gerret Braamcamp, bij. Zie voor de opbrengst van deze en andere goederen mijn artikel in de „D. Warande”, 1871.

HANDTEEKENINGEN

VAN

JAN SINKEL en LUDEWINA SCHOLTEN.

5 April, 1748, ondertrouwd:

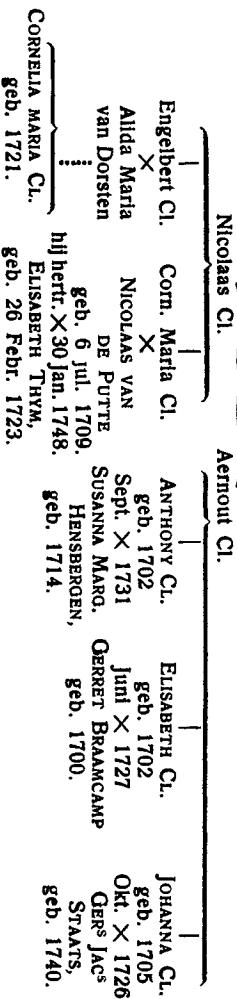
Jan Sinkel †

van Swol, oud 28 jaren.

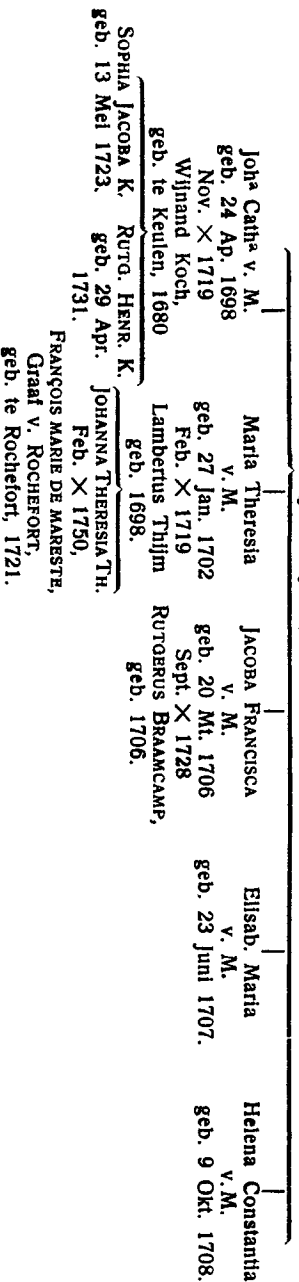
LUD. SCHOLTEN van
Lingen, oud 30 jaren.

Uit de MS.-Genealogiën CLUMPER en VAN MALSEN.

CLUMPER (Dirck)

VAN MALSEN (Joan-Baptista).

Zondag in den Advent. En eindigende met den derden Zondag na drie Koningen. Uyt het Frans vertaald door Jan Sinkel.

Te Amsterdam, By $\left\{ \begin{array}{l} \text{H. en C. Beckman} \\ \text{en} \\ \text{T. Crajenschot.} \end{array} \right\} 1772."$
Boekverkoopers.

Opdragt aan den Heere Geraldo Braamcamp.

Myn Heer !

An wien zou ik het Eerste Deel myner vertaaling, der *Sermons* van Bourdalouë, eertyds in 't Frans aan Lodewyk den Grooten, de luysterykste der Koningen, en roemrugtigste beschermer der Kunsten en Weetenschappen, aangeboden, in onze Nederlanden beter kunen opdragen, als aan U, die door heel Europa zo wel voor den Edelmoedigsten Voedster Heer der Kunsten, als den Grootsten kenner en Liefhebber der Meesterstukken word vermaard? Wat is er loffelyker en roemwaardiger voor vermogende Heeren, of dat hun eer in onsterffelyker agtinge houd, als by het aanmoedigen der Kunsten, de Wysheid en Wetenschappen voortteuweken? hoofdzaaklyk zulke Wetenschappen en Wysheid, die niet alleen aan de nieuwsgierigheid en verwondering der Koningen en grooten, der geleerden en des volks voldoen: maar te gelyk strekken, om hun eeuwig welzyn te bevorderen.

Van zulke weetenschappen en wysheid, is dit stuk Werk vervuld, en het volmaakste in zyn soort, dat ooit door Menschenhanden is voortgebracht; daarom zal 't U niet alleen behaagen, maar zo als ik met de regtmaatigste reden hoope, boven alle kunststukken, de eerste plaats in uwe agting verkrygen: want die het heeft geschreven, wierd niet alleen de Prediker der Koningen genoemd; om dat hy voor de Koningen van Vrankryk en Engeland had gepredikt: maar hem is ook den tytel van Koning der Predikers gegeeven, om dat zo als een Koning in zyn Ryk, boven alle Prinsen, Grooten en luysterryke mannen uytmunt, Bourdalouë, boven alle beste en eerste Predikers heeft uytgeblonken.

Zoo als de Koningen en Grooten der Aarde, in onze Wereldstad komende, hunne nieuwsgierigheid voldoen, door uwe kunststukken te beschouwen, en de gedagtenis daar van, met verwondering tot hunne Volkeren overbrengen, zo zullen onze Landslieden eene steeds duurende erkentenis voor uwen naam hebben, om dat ze door uw toe doen, de LEERREDE-NEN VAN BOURDALOUE in hunne Moedertaal mogen zien en hooren: zy zullen 't hun pligt agten, de Godsvrugt en heilzame lessen, die 'er in zyn vervat, hunne Kinderen in te boezemen, en ze hun als een dierbaare ervenis nalaaten.

Nooyt heeft iemand zyn tyd, yver en vlyt, durven of willen te kosten leggen, om dezen Koninglyken Prediker een Nederduyts gewaad aan te trekken: zeker zyn veele door de moeilykheden, arbeid en tyd, zo wel als de naukeurigheid, die dit Werk vereyst, afgeschrikt: daarom heb ik myne overgeschotene ogenblikken, myne geringe uytspanningen,

en van den slaap ontweldigde uren, 'er met allen yver aan opgeoffert, om het ter uytvoer te brengen : dog alle myne poging, en vlyt, zou door de afgunst, de spyt, en nyd zyn verslonden, zo uwe agting en liefde, die gy voor de Godvrugtige geleerdheid betoond, my niet had aange-moedigd, en alle zwaarigheid doen te booven komen.

Gedoog dan myn Heer, dat ik myn Nederduytse Bourdalouë, uwer verdere bescherming mag aanbeveelen. Duld niet, dat hy door de laag-gezielde baatzugt word onderdrukt, of door de lastering verduysterd : maar dat hy met uwen naam op zyn voorhoofd, in die luyster, deftigheid en zedigheid, als hem van nature eigen is, voor den dag mag komen, om uw Naam en Ziel eeuwig te doen leven. Dit wenst

Myn Heer !

Amsterdam,
den 31 January
1770.

Uw Dienstwillige
Dienaar,
Jan Sinkel.

(14) Het werk bevat V deelen. De „Sermons of Leerredenen op de Feestdagen” zijn het volgende jaar bij de zelfde uitgekomen, met een „Opdragt” vóór het eerste deel

aan den Heer

Mr. G. W. Braamcamp (Hermanszoon).

Dit geschiedde „als een erkentenis voor Uw vrindelykheid.” Verder zegt Jan Sinkel, dat hij „niet twyfelt”, of Mr G. W. B., „Gy, die van Natuur tot de deugd zyt geschikt en door een deftige en Christelyke opvoeding, met Godsdienstige gevoelens voor de Heilige geheimenissen des geloofs vervuld, zult dit werk, dat zo veel Evangelies dagligt over die aanbiddelyke verborgenheden verspreid, wel met een gunstige aan-neeming gelieven te vereeren.

„Gy weet, dat de Kerk” zegt hy verder, en onderricht dan den H^r Mr G. W. B. „Ik heb” zoo sluit hij zijn „opdragt”, die (Sermons) aan het hoofd „met Uwen naam vercierd, om U op het vriendelykste te ver-pligten, dat Gy die 't eerste zoud navolgen, en daar door, zo 't mogelyk was, een nieuwe kracht en agting aan verleenen. Dit doende, zal ik het voor een pligt houden, my by alle gelegenheden te bevlytigen, om U de blykbaarste bewyzen te toonen, dat ik ben

Myn Heer !

Amsterdam,
den 4 Augustus
1771.

UE Dienstwillige
Dienaar,
Jan Sinkel.

Uit de „Voorrede” der beide werken blijkt, dat Jan Sinkel nog al gekritizeerd is.

Ten slotte een woord over de achterstaande genealogiën.

Men ziet uit het geslachtstafeltjen der Braamcampen, dat de Lis-bonsche hoog aanzienlijke alliantien aangingen. Wat de keuze van de

vrouwen der Amsterdamsche betreft, zoô men haast zeggen, dat zij, bij voorbaat, reeds een goeden wenk hadden willen opvolgen, door een geestig man ander-halve eeuw later te geven. Men weet dat Mr Jac. van Lennep, in een paradoxale bui, met een patriciesch grimlachjen de afstamming aller deftige Amsterdammers uit den „Ridder Andries Boelens” beweerd heeft *). Het scheelde inderdaad niet veel, of de vrouw van Gerret Braamcamp stamde van dien grootvader der Burgemeesters af: Elisabeth Clumper Aernoutsdochter was namelijk de volle nicht van Dirck Nicolaesz Clumper, die getrouwd was met Maria Eva Geelhart, *linea recta* ontsproten aan „Ridder Andries”. Of dit broeder Rutger nog niet genoeg was, trouwde deze eene der vijf Jonkvrouwen (gelijk men *ongetrouwde* vrouwen van stand toen *in scriptis* betitelde, in onderscheiding van *Juffrouwen*, dat zij eerst werden na eenig huwelijk met een deftig man, die — heerlijkheid noch regentuur bezat), trouwde hij, zeg ik, eene der Jonkvrouwen van Malsen: Jacoba Francisca, gelijk uit ons staatjen blijkt. Dit vrouwtjen, met wie hij zijn gouden bruiloft gevierd heeft †) en van wier ouden dag, met betrekking tot hare gastvrijheid, geene zeer grootsche familie-indrukken bewaard zijn, had tot oud-tante Jufv. Margareta de Leeuw, nakomeling in de 11e generatie van den stamvader der Boelensen, den Willem Boel van 1320! Men ziet dus, dat de kring, waarin de Heeren Braamcamp huwden (en verkeerden) een der oud-amsterdamsche was, die den godsdienst en den traditiën van het voorgeslacht getrouw waren gebleven.

---

*) Zie Mr J. v. L., in den *Navorscher*, XI (1861), bl. 260, XII, 4, enz., en op *Vondel*, VI, 672, Nal. 26 en volg. en vooral IX, 619. Andries Boelens was echter geen „Dircxzoon” en Hendrick Willemsz. Boel, de Schepen van 1360 door Vondel aangevoerd, heeft, zoo ver blijkt, geen nakomelingschap gehad.

†) 29 Sept. 1778; verg. „D. Warande”, VII, 298.

NASCHRIFT.

Sedert ik mijn „Jan Sinkel” schilderde, kwam ik in het bezit van een zeldzaam werkstukken van zijne hand, een 8° boekdeeltjen van 59 + XIX bladzijden, getiteld : „Nieuwe denkbeelden of leer regels over de spraakkunst, de welsprekendhyd, de digtkunde en de wysbegeerte, uyt het Frans Vertaald door Jan Sinkel. En door den Vertaalder vermeerdert, met leer regels over de spellinge. En eene verdedinge voor de Letter Y, tegen de Heer B. Huydecoper. Te Amsterdam, By Jan Schuring, Boekverkoper in de Nes.”

Voor dit werkjen is geplaatst de volgende :

Opdragt,

An den Heer en Geneesmeester,

PETRUS JOSEPHUS GAINE.

Myn Heer !

Het is geenzins om u uyt laaggezielhdhyd, een van laffe vlytaal dampent Wierooks-Vat al kruypende, toe te zwayen, dat ik u deze wynige bladen opdrage : maar alleen om in 't openbaar, en voor de hele wereld zo 't mogelyk was, myne erkentenis te betuygen, an hem, wiens wetenschap, oordeel, ondervindinge en vlyt, my als van de dood verlost hebben.

Duld dan dat ik u die aanbiede, als een geringe vrugt van myne verplichtinge, en een hulde, die ik met verschuldigde agtinge, an uwe uyt-muntende bekwaamhyd doe ; met toewenzinge, dat den Hemel u een gelukkig en lang leven geliefd te verleenen, tot nut van de gene die uwe weergaloze ervaarendhyd nodig hebben, en roem van ons Vaderland : en dat ik nog lang het vermaak mag hebben, om te zyn.

Myn Heer,

U Dienaar en Vrind

Jan Sinkel.

Amsterdam den 17
van Wintermaand 1761.

De elukubratie over de spelling, die de goede Jan Sinkel ons ten beste geeft, doet niet aangenaam aan : er is iets

stekeligs in (trouwens dit schijnt zoo bij 't onderwerp te hooren) ; de kwinkslagen zijn meestal mislukt ; de verwaandheid, uit verwarring van begrippen voortkomende, is hinderlijk en zoû men in zijn persoon, naar mijn schets, niet onderstellen ; de konkluzies zijn onbevredigend.

Uit zijne „Verdedinge der letter y tegen den Heer B. Huydecoper” zoû men haast opmaken, dat de vernuftige Baljuw van Texel eens iets krenkends voor Sinkeltjen gezegd had. Ons mannetjen ontsteekt volstrekt geen nieuw licht in 't vraagstuk, dat trouwens door Huydecoper zoo goed is toegelicht, dat men de onkunde, die nog heden algemeen op dat punt heerscht, wel beschamend mag noemen. Sinkel zegt, en 't is waar, Huydecoper heeft zich, op eene enkele plaats in deze verhandeling, niet juist uitgedrukt ; maar ieder mensch van gezond verstand en goeden wil moet hem toch begrijpen, en dat is gewenscht ook : want wat hij in dezen zegt is, in 't algemeen, juist.

Sinkel begint al aanstonds met het woordspelling niet goed te begrijpen, en daaruit volgen allerlei verwarde redeneeringen.

De zaken die hij, in dit boekjen, uit het Fransch vertaalt, zijn duister geredigeerd. Voor de aardigheid wil ik hier een paar van de klaarste uitspraken overschrijven.

„Alle Taalen der magtige Volkeren die de wetenschappen hebben aangekweekt, zyn even volmaakt.”

„De perzonelyke styl kan in 't oneindige veranderen, 't is de besondere wyze om zyne gedagten na uyt te drukken, zy is volgens den Schryver, de Stoffen, de Landen en tyden verschillende, zoo als zynde (l. zyn de) groote, vrolyke, verhevene, lage, zagte, listige, makkelyke, gedwongene, Digtkundige, Redenaars, Spreukryke, Brieffen, boertende, langdradige, zenuagtige, zwakke en bloeiende styl, Etc.”

„Die zig toeleggen om de schryfwyze van eenige van hun voorgegaane groote mannen, na te volgen, kunnen wel gelukken regelmatig te schryven : maar zy hebben nooit de levendighyd die zy zouden gehad hebben, met hun eigen nyging te volgen.”

„In de Schilderkunst is 't gemakkelyker ryke verven

als goede tekeninge te gebruyken, zoo ook, die geen volmaakt denkbeeld van hunne stoffe hebben, willen dat door een bloeiende styl vervullen."

„In de Welsprekendhyd en Bouwkunde is alle cieraad die enkel maar opschikt (l. opschik) is, te veel ; het is een eygenschap der eerste verstanden om zig hier in te matigen."

„De Schoolgeleerden die op eene koele en drooge wyze de waarheeden van den Godsdienst verhandelen, zyn niet min belaggelyk, als zy, die vervoerd worden, en scheldwoorden gebruyken, om een punt van ydele wetenschappen staande te houden."

„De regels doen de misslagen vermyden, maar zy maken geen schoonhyd."

„De vindinge is zoo eigen aan de Digtkunde dat een Dichter zoo wel tegen de regels van de kunst zondigd, in de zaken te verhalen zo ze geschied zyn, als een Geschied Schryver, die de zaaken verhaald, als ze zouden kunnen geschieden."

„De verbeeldinge zoekt de welluydendhyd en maatklank in alles te vinden, dat niet gemaakt is als om ons te verlustigen, zoo als de Blyspeelen, de Fabelen, en de Liedjes, die niets van de Digtkundige styl hebben."

„Een Heldendigt is een daad die op een anelkander geschakelde wyze is beschreven, om den Lezer te bewegen en te verrassen ; zo als de wederkomst van Ulysses op *Ithaca* ; *Eneas* stigtinge in *Italien* het innemen van Jerusalem ; de Reis van Thelemachus om zynen Vader te zoeken : een Geschiedkundig Digtstuk, kan uytmuntende zyn, zonder deze aneenschakeling van de daad."

„Een Roman is een slag van Heldendigt, dat soort die niet als minnehandeling vervatten, is byzonder eygen an de Franssen, by wien men alleen een voorbeeld van een gemakkelijke en beschaafde verkeerige tussen de mannelijke en vrouwelijke geslagten vind."

Hoe weinig deze uittreksels ook voor den geregelden gedachtengang van ons Sinkeltjen — en voor zijne taalheerschappij getuigen, — wij werpen er een blik te meer door op zijn eigenlijk wezen, en daarom heb ik ze aan mijn verhaal willen toevoegen.

EENIGE HOLLANDSCHE VROUWEN
DER XVIIIE EEUW.

Aan Jonkv. LOUISE STRATENUS.

De menestreef van naauwlijks twintig jaar,
Die trilt en bloost bij d' aanblik eener schoone,
Verpandt zijn ziel dat in dien zwier van 't haar,
Dien englenblik, een hooge kunstgeest wone :

De man, gerijpt, beproefd, te-leur-gesteld,
Dien stout vernuft en meesterlijke lijnen
Bekoren, kan 't genie met zoet geweld
In 't vrouwenwerk niet machtig uit zien schijnen.

En als de Tijd ons hoofd met asch bestrooit,
Dan neigt ons hart weêr naar de Jonkheid over,
En dezer beeld, die 't Vrouwlijk kleed omplooit,
Wreekt zich op ons door machtig vormgetoover.

Maar zelfs al brak voor mij die herfst niet aan,
En zoû het gild, geblaauwkoust tot de tanden,
Der XVIIIe Eeuw, nog dorder paden gaan, —
Sints ik U ken, heeft mannentrots gedaan :
En 't godlijk vuur straalt ook van vrouwenhanden
ALB. TH.

15 Juni, -83.

In September 1881 maakte Thijm kennis met Jonkvrouwe Louise Stratenus, die voor hem en zijne dochter Catharina een trouwe vriendin is gebleven. Zij bekeerde zich in Januari 1882 tot de Katholieke Kerk, als protestante. Louise Antoinette Stratenus, geb. Zeist 3 Augustus 1852, vergezelde Catharina vaak op hare buitenlandsche reizen en heeft ook veel naam gemaakt als dichteres, en schrijfster van eenige romans. Haar tooneelstuk „Hoogmoed" (1882) en haar Nederlandsch Volkslied werden bekroond. Enkele van hare boeken zijn in 't Fransch geschreven. Zij overleed in Maart 1908 te Prinsenhage.

EENIGE HOLLANDSCHE VROUWEN DER XVIIIE EEUW.

Wanneer de dichter van den *Ondergang der Eerste Wa-
reld*, de *Ziekte der Geleerden* en de bundels *Affodillen* en
Winterbloemen aan zijn auditorium wil mededeelen, dat
men niet veel meer van hem te verwachten heeft, dan
zegt hij onder anderen :

Geen bondel
Van Vondel,
Geen verzen van Poot,
Geen dichten
Van lichten
Op Pindus vergood,
Geen werken
Van Merken,
Of Feitama waard,
Bewijzen
Den Grijzen,
Verstijfd bij den haard. *)

Dat Bilderdijk Vondel boven zich-zelfen stelt, dat hij
Poot boven anderen prijst, mag men toelaten, — maar
dat hij Sybrand Feitama en de dichteres van *Het Nut der
Tegenspoeden* voorstelt als verkeerend in een lichtsfeer,
waartoe hij zich niet, of niet meer verheffen kon, — dat
is toch wat heel onbillijk ; en al heeft een onzer meest
begaafde letterkundigen in Bilderdijk nooit anders willen
zien dan den zoon der XVIIIe Eeuw, en een harer ver-
tegenwoordigers, — ook al zou men hem dit willen toe-
geven (hetgeen ik niet vermag) — in ieder geval verdien-

---

*) Krekelzangen, III, bl. 1

den dan eerder de Barones de Lannoy en de Van Harens genoemd te worden dan de dichteres van *Artimines* of de berijmer van *Télémaque* en vertaler van de *Henriade*, in het getal alexandrijnen der oorspronkelijke redaktie.

De námen van Van Merken en Feitama klinken mij reeds afschrikwekkend in de ooren, om dat zij zeer bepaald, ter vorige Eeuw, de deftige poëzij vertegenwoordigen en het fanatisme in herinnering brengen, dat zich, ter gunste van deze, in de gemoederen der „kunstlievende” hollandsche menschen gevestigd had.

Molière heeft, in zijne *Précieuses ridicules* en in zijne *Femmes savantes*, de gekunstelde taalformen in-zonderheid belachelijk gemaakt, waarin de Dames vervielen, die de smaakverkiezingen en liefhebberijen van het *Hôtel de Rambouillet* ter XVIIe Eeuw overdreven: maar in ieder geval spreekt *dit* ten voordeele van de *Madelons* en *Cathos*, de *Armandes* en *Bélises*, dat zij stof gegeven hebben tot een paar onsterflijke komedies; terwijl ik vreezen moet, dat een schets van de *onnatuur* der dichterlijke vrouwen onzer XVIIIe Eeuw maar weinig aantrekkelijks hebben zal.

Toch is de kunst de kunst, en er is kans, wanneer men haar met liefde beoefent, dat zij iets te genieten geeft.

L'art est un coin de la nature vue par un tempérament, zegt een veel besproken Franschman onzer dagen: welnu, veroorlooft mij een slip van den sluyer op te heffen, die over eenige toestanden hangt van de kwalijk genoeg aangeschreven pruikentijd, en het glas van mijn temperament u voor het oog te houden, om de kans te wagen, dat u eenig schilderwerk voor het oog zal treden.

Staat mij echter toe, in over-een-stemming met de eischen onzer dagen, zoo veel mogelijk met dokumenten te werken.

I.

't Zoû mij aangenaam zijn, ter inleiding, u mijne modellen reeds in de eerste helft der XVIIIe Eeuw te praezenteeren. Tot dat einde richt ik tot u, Mijne Heeren, eene

gedrukte noodiging, waarbij „UE. verzocht wordt, benevens desselfs Huysvrouw, of een Dame, en een eigen kind, dat zich zelve redden kan, om de voorstelling in den Amsteldamschen Schouwburg by te wonen, op Dingsdag, den 7den January 1738, des Namiddags ten 4 uuren precys.” (1)

Ik fluister u wijders in, dat „Een knecht mag mede gebracht worden, wiens plaats zal zyn op de bovenste Gallery.”

Verder bevat dit „Biljet” eene aanwijzing voor den weg en standplaats der koetsen, en een wenk, dat het alleen gebruikt mag worden door de personen aan wie het gericht is.

Daar wij niet per as gaan, stel ik u vóór de twee poëten te volgen, wier kennis gij dezen voormiddag, ten huize van den beroemden tooneelspeler en schouwburg-boekverkooper Izaak Duim, „bezuynen het Stadhuis,” verzuimd hebt te gaan maken. Maar het is er nog niet te laat voor, en gij kunt het doen zonder gevaar voor al te groote verveling: want het zijn geen Feitamaas of dergelijken.

De oudste telt ruim 54 jaren, heeft een fraayen kop, met een goedige uitdrukking; zijn wandelmakker is 13 jaar jonger. De eerste heet Pieter Langendyk, de andere Jan de Marre: beiden hebben al vrij wat lotgevallen het hoofd geboden. De arme Langendyk is in het 11e jaar van zijn ongelukkig huwelijk met de kribbige Jansjen Senepart, en de bruin gerooste wangen van zijn kunstgenoot geven getuigenis van een leven, waarvan hij bijna 23 jaren op zee gezwalkt heeft.

Nu 7 jaar geleden heeft hij, als schipper van de *Heesburg*, voor de O. I. Compagnie zijn laatste reis naar Batavia gedaan, en sedert heeft hij besloten zich geheel aan de letteren te wijden, en aanvaardde hij, die zich „een handvol gouds” verzamelde (2), het postjen van „adsistent Schouwburg regent”, op een salaris van Gld. 500:— En heeft hij er al geen „ziel”

„...zo woest als 't nat hetwelk [hij heeft] beploegd,”

van thuis gebracht *) — zijn poëzie zou stijver en droger,

*) Jan de Marre, Batavia, 1740, bl. 176.

minder vrij en levendig zijn, zoo hij de Muze niet drie jaar lang te midden van het stormgebulder gediend had.

Maar wij staan reeds op de Keizersgracht bij de Runstraat. Laat ons, achter de Heeren aan, door de koetsen slippen, treden wij eerst door de buiten-, dan door de „grootte hardsteenen (binnen)poort van de Dorische orde” en vreezen wij de 54 Stadssoldaten niet, welke hier, onder het kommando van een Adjudant en „vier serjanten,” zich gereed maken eere te doen aan de Magistraat en verdere aanzienlijken, die de voorstelling van heden zullen opluisteren met hunne tegenwoordigheid. *)

Ik bemerk, dat gij u noordwaards richten wilt: daar is het comptoir van „de loodjes” en de ingang naar den bak: maar gij vergeet, dat wij van eene speciale uitnoodiging voorzien zijn, en wist nog niet, dat wij ons naar de 14-stuiversplaats hebben te dirigeeren.

Ik zie menig-een bedenkelijk het hoofd fronsen, — maar laat u niet afschrikken. De 14-stuivers-plaatsen, dat zijn doodeenvoudig de loges, die, bijv. in den tegenwoordigen Amsterdamschen Stads-schouwburg van A tot E gemerkt zijn. De „Schout en regeerende Burgermeesteren” zitten op de zevende bank in den Bak, „van waar men ’t beste gezigt op het Tooneel heeft;” †) wij zouden, als genoodigden van Regenten, aan de overzijde in de Loges kunnen plaats nemen; maar wij vergenoegen ons met de plaats, die is aangewezen voor allen, welke „voor poëet bij de Regenten erkend zijn.” §)

Ja ja, gij moet niet denken, dat alleen aan Torquato Tasso en Robert Southey de titel van officieel gelauwerd dichter verleend wordt: Vondel kreeg in 1653 de kroon uit de handen der St-Lucas-kinderen; maar sêdert hebben o. a. de schouwburghoofden de uitreiking van den titel van poëet aan zich gehouden, en dien zij hem waard keuren, heeft „voor een jaar en 6 weken” vrijen toegang tot den schouwburg. §)

Of zulk een diploma ook aan Dames verleend wordt,

*) Zie Wag. Amst. II, bl. 400.

†) Wag. t. a. p. bl. 405.

§) Wag. t. a. p. bl. 400.

kan ik u niet zeggen, maar wel, dat er in deze poëten-loge vele schoonen aanwezig zijn, „gedrenkt met het Hengstenbronnat”.

Laat mij, in de eerste plaats, u vóór mogen stellen aan Jufvrouw Van Winter, niet de vrouw, maar de moeder van den dichter; zij heet van zich-zelve: Elisabeth van Leeuwaarden; de poëzij is haar aangeërfd van haren Heer vader, den katechizeermeester Nicolaas Simon van Leeuwaarden. Zij, die door de dichters met den zoeten bentnaam van „Zedelief” wordt toegesproken, heeft reeds in 1717 haar huwelijk aangegaan met Pieter van Winter, die den herdernaam van „Blankhart” voert. De 46-jarige Dame, die naast haar gezeten is, beoefent insgelijks de poëzie; zij voert den kunstnaam van „Reinheldin” (4): het is Agatha Maria Sena, wed. van den koopman Jacob Muhl, beroemd om hare „weldadigheid”. Wie zich echter deswege geluk te wenschen hebbe, niet het schoone jonge meisjes, dat aan hare zijde is gezeten en zich het aangeboden voorwerp ziet van de oplettendheden eens jonkmans, die niet schijnt te bemerken, dat zijn gekout en gekoos het lieve blondinetjen maar half welkom is. De namen dezer jonge lieden: van den jonkman, met zijn smalle voorhoofd, kantige oogkassen, opstrevende neus en eene uitdrukking die het midden houdt tusschen zelfvoldoening en verwondering, — van dit meisjes, met haar zedigen, intelligenten en aandoenlijken blik, — zijn: Nicolaas Simon van Winter en Johanna Muhl; hunne respektieve moeders, de dichtersessen, zoo even aangeduid. De moeders zijn het over een toekomstig huwelijk eens; de „weldadige” moeder kan lichter besluiten dan de kieskeurige dochter, en het arme kind zal nog 6 jaar lang de „tedre poëzy” van de hand wijzen, waar Nicolaas Simon zijn „bangste minverdriet” in uitstort. (5)

Maar gij vraagt mij, wie de 30-jarige, met zorg gekleede en gepoederde jonge man is, die onze vrienden Langendyk en De Marre zoo hartelijk de hand schudt. Hij is Bernardus, de oudste zoon van dien Jeronimo de Bosch, die, als groot liefhebber en verzamelaar van kunstwerken, eene familie in Amsterdam gesticht heeft, welke, tot den

deftigen burgerstand behoorende, met de betrekking nu eens van „voornaam” aptheker, dan van makelaar, van geneesheer, van koopman, van klerk ter wisselbank enz., de benijdbare rol van oprechte en verlichte kunstbeschermers voorbeeldig heeft weten te vereenigen.

Die De Bosschen en hunne kunstgenoten zijn *enthousiaste* schepsels. De dichter Lucas Pater, met zijn opgewonden vrouwtjen Amelia Agombart (6), en met zijn pergamenten aangezicht, hier insgelijks tegenwoordig, noemt den 2 jaar jongeren De Bosch zijn Jonathan; de Bosch betitelt zijn thands te Hamburg gevestigden neef Jan Abraham Willink „mijn Pylades”, den dichter Antoni Hartsen zijn „halsvriend”, en den dichter Dirk Cloes Lutkeman zijn „Kunst-Orest”. Deze laatste, die, tot bitter hartzeer van zijn vrienden, omstreeks deze tijd naar Londen was vertrokken, beklaagt zich zeer over de „snoode wanbedrijven”, waarvan hij daar getuige moet zijn, en dan zegt hij :

„Myn waardig maagschap, myn geliefde boezemvrienden,
Myn Pater en zyn Gade, en Willink en de Haan,
My altoos dierbaar, zyn in Londen niet te vinden;
Mogt ik, aan 't ziltig Y, weër naar hun vriendschap staan !” (7)

Onder al die teêrgeliefde vrienden, kwam de naam van De Haen ons nog niet voor: hij had het toch alszins reeds verdiend, al fronst, bij deze betuiging mijnerzijds, de vrome Bernardus de Bosch lichtelijk het heldere voorhoofd.

De Bosch, die zich-zelfen den herdernaam van „Veldman” gegeven had, werd door Abraham de Haen met de titel van „Eelhart” vereerd: maar Bernard kon Abraham eene gelijke waardeering niet toedragen. De Haen was een uitmuntend teekenaar; hij had dit met een jongeren broër van de Bosch, Johannes genaamd, gemeen; maar wat hij niet met dezen gemeen had, was zijne strengheid van zeden. (8) Wij behoeven dan ook, in deze schouwburgloge, naar Jan de Bosch, den beminnelijken, maar schroomvalligen Hernhutter, niet om te zien. Hij zit, in dit oogeblik, de fraaye allegorische en toch van natuurleven tinte-

lende prentjens te teekenen, waarmeê 's broeders „Dichtlievende Verlustigingen” verciërd zullen worden. Onnoodig te zeggen, dat zijne nymfen geheel anders gekostumeerd zijn dan die hetzij van Rubens, hetzij van Makart. (9)

De Haen is een heel ander man : toch behaagt hij zich niet in weelderige schilderijen, hetzij met de pen, hetzij met het penceel. Hij is óók al, gedeeltelijk met verzaking zijner natuur, een allegorizeerend herdersdichter (10) geworden ; maar als hij zijn potlood heeft aangepunt, of zijn teekenveêr in het umberpotjen gedoopt, dan kan hij ons verrukken. Hij is het, die, met den wakkeren en waardigen Cornelis Pronk, en beider vriend, den Zwitser Johan de Beyer, die honderden allerliefste gezichten op kasteelen, steden en dorpen ten papiere gebracht heeft, die den overgang uitmaken tusschen de teekeningen van Roghman en die van Rademaker. De werkzame en vruchtbare Pronk overtreft zijn beide leerlingen in gevoeligheid ; maar Abraham de Haen is hem toch waardig, en uit de keus der kasteelen, ruïnen enz., door hem geteekend, zoû men tot een meer romantiesch gestemden geest bij hem mogen besluiten. Maar wat redeneeren we hier óver hem ! — gij ziet hem daar vóór u in de loge zitten. De 31-jarige vrijgezel is in druk gesprek met twee jonge Dames, die, begeleid door haren vader, den geleerden konrektor der Latijnsche School, Willem Frederik van der Wilp (11), de aangekondigde tooneelvertooning komen bijwonen.

Sprekender contrast dan het glimlachend gelaat van De Haen, met zijn schalke oogen, zinnelijken mond, en die wenkbraauwen, die, bedenkelijk opgetrokken, toch eigenlijk de meest mogelijke luchthartigheid uitdrukken (12), — sprekender contrast dan deze fyzionomie met de zedig ernstige uitdrukking van den nederigen filoloog, onvermoeiden genealoog en prentenverzamelaar Van der Wilp, die ieder-een wel van dienst zoû willen wezen, kon hij maar een formule vinden om het te zeggen, — grooter contrast kon men zich niet denken (13). 't Is waar — beider linnen was wat gekreukeld, beider jasvormige rok zonder kraag (de blaau-grijze van De Haen en de roodbruine van Van der Wilp) was wat versleten, beider pruik,

de weinig gepoederde van den kunstenaar, de als gemetselde van den paedagoog, droegen sporen van verwaarlozing ; maar deze staat van zaken kwam uit geheel tegenovergestelde oorzaken voort. Het losse en levendige, waarvan hij bij De Haen getuigenis gaf, scheen den meisjes wel te behagen, en zij wendden daarentegen steeds alle mogelijke moeite aan, om hun goeden vader een beetjen anders voor den dag te doen komen.

De oudste der twee dochters is nog geen 22 jaar ; maar toch beschikt zij reeds over al de aanmatigende levenswijsheid, de talloze raadgevingen, zelfbewuste zedelessen en onberispelijke taalvormen, die ongetrouwen Dames nooit ten goede worden gehouden : zij is de Sara Maria van der Wilp, die tot de beste dichtersessen der XVIIIe Eeuw gerekend wordt. Hare zuster is de jonge, vrolijke, natuurlijke Wilhelmina : een dier namen, welke in geen een woordenboekje van vermaardheden staan opgeteekend, maar die nu en dan ons, snuffelaars in het stof der archieven, soms getooid met zulk een fijnen lichtschijs, omvloed van zulk een hartverheffenden geur, komen verrassen en onze eenzaamheid verheerlijken.

Het zusterpaar zal een eenigszins belangrijke rol in mijn verhaal spelen, niets is dus billijker dan dat ik u meêdeel, of het brunettes of blondines zijn. Ik begin met het gemaklijkste, met de jongste : Mientjen is een allerliefste brunette, die veel glimlacht, en als zij, dat dikwijls gebeurt, in vrolijkheid uitschiet, den glans van haar tandjens in wedstrijd laat treden met de vonken, de stralen uit haar donkere kijkers. Zij wordt natuurlijk met eene bescherming, die aan deernis grenst, door hare wijze en geletterde zuster behandeld. Er is trouwens sints lang aanleiding toe, want konrektor Van der Wilp is weduwnaar.

En nu Sara Maria. Ofschoon zij zoo min als haar zuster poeder draagt, weet ik toch niet, of men haar eene brunet kan noemen : maar zeker heeft zij bruinachtig haar. Beiden, zoo als al de Dames van die tijd, in wijde hoepelrokken gekleed, dragen op het hoofd een kapseltjen van gekleurde zijde, met gouddraad en gitten doorstikt ; dat van Mientjen is rood, geel en wit ; in dat van Sara speelt, zonderling

genoeg, eene eerste rol de zelfde violetkleur, die het lint heeft, waarmeê de pruik van De Haen van achteren vercierd is.

Terwijl de dichter in druk gesprek is met onze Dames, heeft de vader onafgebroken de tooneelgordijn zitten aan te staren, die een Bijenkorf voorstelt, omvlochten van een bloeyenden Eglantier, en verder geflankeerd door de zinnebeelden van Koophandel en Zeevaart. Nog altijd prijkt dit scherm met de vaerzen van Vondel :

„De bijen storten hier het eêlste dat zy lezen
Om d'ouden stock te voên en de ouderlooze weezen.” (14)

Plotseling zegt hij :

„Maar wat krijgen we van avond nu eigenlijk te zien ?”

— „Wel, vader !” zegt Sara, „is dat nog een geheim voor u ?”

— „'t Is het 100-jarig feest van den schouwburg,” zegt Mientjen. „We krijgen een gelegenheids-spiel met zang en dans . . . .”

— „Van Jan de Marre,” vult Abraham aan.

„En het treurspel van den Heer Pieter Langendyk *Julius Cezar en Kato*,” zegt Sara.

„We hebben gehoord,” fluistert Mientjen, „dat de Heeren Regenten Rogge, Van der Ghiessen, Slicher en Hartsinck dat doorgedreven hebben, om dat het stuk . . . voor een jaar of 20 . . . althands vóór mijn geboorte . . . aan hen opgedragen is . . . .”

— „Wel,” zegt Sara, „kind, je zoudt het doen voorkomen, als of het stuk niet fraai genoeg ware om te verdienen gespeeld te worden . . . .”

— „Ik had liever *Don Quichot* gezien, of *De Wiskunstenars*,” zegt Mientjen . . . .

„In allen geval,” zegt De Haen, „draagt de Heer Langendyk maar de helft van de schuld . . . .”

— „Om dat het vertaald is naar Deschamps,” zegt Mientjen . . . . „ik heb mij juist in *Caton d'Utique* nog al erg zitten te vervelen . . . .”

— „Ah, Dames !” roept De Haen op eens uit : „als men

van de zon spreekt, voelt men haar stralen : hier is Mijnheer Langendyk, de Dames waren er juist over uit, dat het zoo'n gelukkige keus was — uw treurspel *Julius Cezar en Kato* voor van avond....

„Laat ons den grootsten der Romeinen hier verwachten !”

Langendyk groette met den steekhoed, half beschroomd, half wantrouwend :

„De jongejufvrouwen Van der Wilp, geloof ik !” zeide hij. „Ja, ik had zelf óók liever een van mijn blijspelen zien vertoonen, — als men zoo vriendelijk was aan mij te denken.... maar in het *Eeuwgetijde* van Jan de Marre, daar ze meê beginnen, had *hij* ook al zoo wat boertigs ingebracht, — en daarom vond men, voor het andere, een treurspel beter....”

— „O, ik vind een treurspel veel deftiger en kunstiger,” zeide Sara : „zoo hoogdravend, zoo dichterlijk....”

— „Ja, en toch,” zeide Langendyk, „bereikt een blijspel veel beter de grootste bestemming van het tooneel : verbetering van de zeden. Ik voor mij prijs vooral het schouwburgdicht, wanneer er gierigaarts, verwaanden, zotte doktoren, beursschrapende advokaten, jaloersche knorrepotten, schijnheilige bedriegers, losse minnaars en minnaressen, koppige dwarsdrijfsters, zwetsende pofhansen, doorslepen vleyers, domme boeren, geestige knechts, nijdighe buurlieden, razende geleerden en malle poëeten ten tooneele gebracht en naar verdienste behandeld worden.. (15) Onze dichters zouden weldoen wat meer bij Molière ter school te gaan....”

— „Dat zal de Jufvrouw u niet toegeven,” zeide Sara, te gelijk met haar waayer een tikjen gevende op den blooten arm van een zeer jong meisjen, dat aan haar rechter zij zat, gelijk Mientjen aan haar linker.

De toegesprokene had een vriendelijk gezicht ; vrij wakker maar had de gewoonte veel met de oogen te knippen en ze vaak half gesloten te houden.

Zij had geluisterd. „Waaróm niet, Jufvrouw Saartje ?” vroeg ze.

„Om dat jij-zelve een treurspel hebt gemaakt?” riep Mientjen.

„Een treurspel!” riep het meisje sterk kleurend.

„Wel zeker,” zei Mientjen: „*Artemine*; ik dacht nog al, dat het op mij was.”

De Heeren de Haen en Langendyk zagen de toegesprokene belangstellend aan.

„De jonge jufvrouw Lucretia Wilhelmina van Merken,” zeide Sara haar voorstellende.

Langendyk maakte zich gereed te vragen, „wat er van aan was,” toen, te midden van Signor Antonio Vivaldi's speelmuziek, dat al een minuut of wat aan den gang was, het scherm in eens opging, en het eerste Tooneel van De Marres Zinnespel, „verbeeldende de Hel” zoû te genieten worden gegeven. (16)

Werkelijk vertoonde zich, tegenover de verbaasde blikken en geopende monden der toeschouwers, een ruim grotwerk, met gewelven, om wier pijlers zich slangen, draken, vleermuizen met vrouwenbuusten en andere monsters heenkronkelden; maar in plaats van het vijftal personaadjes, die het boekjen beloofde en voor welke de links gestrekte *Prometheus* en rechts zijn steen beurende *Sisyphus* of geradbraakte *Ixion* een geschikt gezelschap zouden opgeleverd hebben, — trad „Monsieur” Jan Punt, de beroemde eerste treurspeler en kunstgraveur, gekleed als Apollo, naar voren, en reciteerde een „Klinkdicht” ter eere van de Heeren „Burgemeesteren en Regeerders der stad Amsteldam,” waarin de dichter, — de Heer Jacob Voordaagh, een der Regenten, maar niet van de genen, wien Langendyks *Kato* was opgedragen, — duidelijk maakte, dat het doel was in de tragedie aan te toonen:

„hoe snoode Tieranny

Gevloekt, gestraft word, en dat Deugd moet triumpheeren;

En hoe de Vryheid wordt beschermd voor Dwinglandy *)

Na de voordracht van het sonnet, dat door de „Grootachtbre vaderen” van het „scheepryk Y” dankbaar aanvaard werd, trad Apollo-Punt van het tooneel af, en,

*) Eeuwget., bl. *5 v°.

vóór den kunstig verlichten achtergrond van de Hel, die de „Poëtische” genoemd werd, om de mythologische figuren, waarmeê zij gestoffeerd was (door een der zijschermen zag men ook veerman Charon varen), — traden nu een vijftal onaardige personaadjes op: met name *de Nyd*, dragende een „roestkleurd Kleed met Slangen en een pruik met Slangen op 't hoofd”; de *Tweedracht*, eene vrouw met zwarte toorts in de hand; het *Bedrog* en de *Laster*, in „schynschoone” kleêren, en de *Onwetendheid*, die met Vleermuizen, Distels en Slaapbollen was opgeschikt.

Dat volkjen spant, in korte dialoogvaerzen, tegen den *Schouwburg* samen. De *Tweedracht* neemt op zich het voorgenomen Eeuwfeest te storen.

Ofschoon, namelijk, in 1664 en -65 de pas in -37 gebouwde schouwburg geheel verbouwd en met een derde vergroot was, achtte men toch te-recht de gebeurtenis, die met den *Gijsbreght van Amstel* was gevierd, veel belangrijker dan de inwijding van -65, waartoe Jan Vos een zinnespel geleverd had, en daarom vierde men heden, 7 Jan. 1738, het Eeuwfeest.

Niet onbelangrijk ondertusschen is het verschil van toon en strekking tusschen de *Inwijding* van Jan Vos en het *Eeuwgetijde* van Jan de Marre. De dichterlijke glazenmaker geeft óók het woord aan de voor- en tegenstanders van het Tooneel; maar het pleidooi van onzen dichterlijken scheepskapitein heeft een meer polemiesch karakter. Het schijnt, dat de stormen van het verzet zich in de verloopenen 73 jaren nog niet hadden neêrgelegd, en dat de tooneeldichters thands een geheim besef van minder veêrkracht hadden dan in de dagen van Vondel (17).

Het was trouwens gemakkelijker voor Jan de Marre, die als auteur achter de schermen aanwezig was, Jufvrouw Kroon, die voor de *Tweedracht* speelde, op den grond te doen stampen en de Hel te veranderen in een „Boschaadje omtrent den berg Parnas” — dan plotslijk in alle Nederlandsche hoofden het ware kunstbegrip te doen wortelvatten. De tooneelverandering valt de *Tweedracht* zeer meê. „Wel hoe!” zegt zij,

„Wy staan omtrent Parnas....”

De orchestmeester Vivaldi geeft een wenk aan zijn eerste violen, en men meent de Reyen der Muzen te hooren.

Intusschen is *Momus* opgetreden, die zich verschuilt, om het veld ruim te laten aan *Melpomene*, *Thalia*, de *Poëzie* en de *Schilderkunst* die het éens worden omtrent de viering van het feest.

Welhaast komt *Momus* te voorschijn, en veroorlooft zich vooral de Muze van het Treurspel vrij wat harde verwijten te doen. Hij noemt de hedendaagsche treurspelen „paddestoelen, die door *Melpomene* met lauweren gekroond worden, den grooten Dichters ontstolen.”

De *Poëzy*, waarvoor de om haar schoonheid en talent hoog beroemde Maria de Bruin, huisvrouw van Jan Punt, speelde, antwoordt *Momus* (ook uit naam harer sprake-loze zuster, de *Schilderkunst*):

„Wy weten onzen pligt, Wie heeft U hier ontboden?
Een ongevergte raad is haatlyk; leer dit vry.”

Tegen Melpomene en Thalia:

„Vertrouwt op ons; onttrekt uw oor dees spotterny.”

De Muzen af.

Momus:

Ja loop....

Tegen Poëzie.

„Gy weet uw' pligt? 't Zal blyken,
ô Patrones van 't Rederyken!
Als gy, om uw bedryf, in 't kort,
In 't Dolhuis opgesloten word.
„Vertrouwt op ons!” wel ja, uw Dichten,
Die prullen, zullen veel verrichten
By 't Godendom! 'k Wed, dat ge eerlang
Gelyk Amphion door uw zang
Ook zelf de steenen zult beweegen;
Maar zó, om u de huid te veegen.

Hy gaat lagchend weg.”

Het tooneel verandert ; men ziet het Zonnehof, welks ingang door een wolk is afgesloten. De *Morgenstond*, het *Jaar*, de *Uuren*, zingen en dansen. De wolk trekt op. *Apollo* verschijnt, en *Iris* en de *Hoofdstoffen*, de *Uuren* enz. Onder den vernieuwden zang en dans, vergadert de *Hemelraad*, op aanwijzing van *Merkuur*. Weinig later volgt er een formeel proces : waarin *Laster*, als *Oordeel* vermomd, en *Bedrog*, in schijn van *Gedienstigheid*, *Schouwburg* van alles komen beschuldigen. *Deugd* loopt er zelve een oogenblik in. Maar *Toezicht* komt op : wij zouden nu zeggen : *Heeren Commissarissen* ; *Toezicht* ontmaskert *Laster* en *Bedrog*.

Inmiddels is de Zonnehof veranderd in een alleraan- genaamste buitenplaats, met den Parnas, Apollo en de Muzen in 't verschiet. Daar wordt veel gezongen en gedanst : onder anderen ook door een burger en burgeres van 't Oûmanhuis, en een viertal weeskinderen. *Apollo* neemt zijn besluit en zegt, waarom hij *Schouwburg* veroorlooft feest te vieren. *Goede uitkomst*, *Vriendschap*, *Oeffening*, *Eer*, allerlei rijk gekleede personaadjes, mengen zich onder de anderen. Eindelijk, na den dans, treedt *Minerva*, de door haar schoonheid, genie en ongeluk zeer vermaarde Adriana Maas *), te voorschijn, en bezegelt het besluit en het verlof, zeggende tot *Apollo* :

„Ik daal, o Heerscher van de Zon !

Op uwen Helikon.

Ik wil met myn Olyf, als gy met uw Lauwrieren

Dées dag en *Deugd* en *Schouwburg* sieren.”

Na nog eenige rekommandaties van de Godin der Wijsheid, dansen *Vriendschap*, *Poëzy*, *Schilderkunst*, *Thalia*, *Belang* en *Vermaak*, in hunne half Romeinsche, half Louls-XV-kostumen, een „Balet”, omtrent het einde waarvan de *Faam* „over Parnas vliegt en het Eeuwfeest verbreid.”

Wij, XIXe-Eeuwers, zouden ons allicht, indien *Julius Cezar* en *Kato* ons boven het hoofd hing, in alle stilligheid

*) Zie Mr. H. van Halmael Jr., Bijdrage tot de gesch. van het tooneel, enz. 1840, bl. 40—42 en Fred. von Hellwald, Geschichte des Holländischen Theaters, 1874, blz. 55 en 57.

hebben verwijderd; maar wij gaan ook niet ten 4 uur naar de komedie, en onze koetsen worden niet vóór half negen uur op de Westermarkt te-rug-besteld. Bovendien de Heeren Regenten hebben order gegeven, met uitbreiding van het gewone verlot, dat den kastelein niets anders toelaat tot verversching te verkoopen dan bier en chinaas-appelen, — dezen avond den genoodigden „chocolate”, „coffij”, „orzade” of „limoenade” aan te bieden, waarbij „confituren” en koekjens gepraezenteerd worden. — Ook gaat het, bij andere voorstellingen, lange na in alle opzichten zoo beleefd niet toe als heden. Gewoonlijk, klaagt Van Effens korrespondent, wordt er in den schouwburg met notendoppen en chinaasappelschillen gegooid en is er vrij wat wanorde in het verdeelen der plaatsen. (18)

Maar van avond — ofschoon het stikvol is, — heerscht er in het geheele lokaal een gepaste toon. Trouwens in het hartjen van den bak zit de Wel-Ed. Gestr Heere Hoofd-officier Ferdinand van Collen, met Burgermeester Gerrit Corver aan zijn rechter en Burgermeester Jan Six aan zijn linker hand; buiten staan de wakkere soldaten, . . . en op de „gallery” bevinden zich in hun respectievelijk gele livreirokken met roode opslagen en roode rokken met witte, de lakeyen van de Ed. Gr. Achtb. Heeren Regeerende Burgermeesteren Hendrik Bicker en Daniël Hooft. Alle elementen van orde en conservatie zijn dus aanwezig.

De spelers, maar vooral de geniale Punt als *Kato*, de kleine maar volmaakt geoefende Izaak Duim, als *Julius Cezar*, en de schoone Maria de Bruin *) met hare gevoelige stem, als *Porcia*, bliezen aan de vaerzen van Langendyk een leven in, waarvan wij, die de acteurs der oude, maar machtige school niet meer gekend hebben, ons bezwaarlijk een denkbeeld kunnen maken.

En toen, na 't sterven van *Kato*, *Porcia* had uitgeroepen :

Hy is geweest ! helaas ! dat naâ zo zwaar een' slag,
Ik, zonder misdaad, niet van droefheid sterven mag !"

en, geheel van gezicht veranderend, in de armen viel van

*) Zie Mr. J. van Halmael, t. a. p.

Feniçe, haar vertrouwde, kwam er aan het handgeklap waartoe Burgemeesteren het teeken hadden gegeven, haast geen einde.

Maar al spoedig tikte Vivaldi op zijn lezenaar, 't werd stil, en de eerste viool, Hendrik Chalon, speelde een door hem gekomponeerden solo, die als introductie diende voor een tweede gedicht van den Regent Jacob Voordaagh, dat een „dankzegginge” van den „Schouwburg” behelsde, voor de tegenwoordigheid van de WelEdele Grootachtbare Heeren Burgermeesteren en Regeerders der stad Amsteldam”, „op zyn Eeuwgety.”

't Zijn maar 18 regels, maar ik zal ze u toch maar sparen. *)

Het publiek maakt klarigheid om zich te verwijderen, maar Langendyk kwam van achter de schermen in de poëeten-loge, en noodigde de Heeren en Dames officiëus uit, om een kijkjen achter de Tooneelgordijn te komen nemen, waar de acteurs en aktrices door de Regenten getrakteerd zouden worden.

Men kan begrijpen, met hoe veel gewettigde nieuwsgierigheid door de gedistingeerde leden van het publiek, voor zoo ver zij niet als dichters met het schouwburgpersoneel in verkeer waren, van deze gelegenheid gebruik werd gemaakt om eenige acteurs, vooral aktrices, van dichte-bij te zien, als-of het gewone menschen waren.

De kunstenaars zagen hier geen bezwaar in; in-tegen-deel; het streefde hen, en bovendien, hun werd werkelijk een „deftige Maaltijd” opgeschaft.

Zelfs had men de aanwezige dichters niet vergeten, maar ieder hunner een lauwertakjen uitgereikt †).

Sara van der Wilp ging aan den arm van Abraham de Haen; de Regent Voordaagh had de oplettendheid aan háar het lauriertjen ter hand te stellen, om het den dichter op zijn rok te steken. Dit was Sara zeer aangenaam. Minder streefde haar dat Abraham wat heel erg op zijn gemak was met de aktrices, ja zelfs de mooye Ariane Maas, die nog wel voor *Minerva* gespeeld had, de wangen streefde.

*) Eeuwget. t. a. p.

†) C. N. Wijbrands, Het Amst. Tooneel van 1617—1772, bl. 180.

Sara vond, dat zulke vrijpostigheid van Abraham, bij deze Hagar geenszins te pas kwam.

Aan elk der kunstenaars en kunstenaressen werd door de Regenten ook nog een goudstuk vereerd, en de acteur Maurits van Hattum dankte hiervoor, namens allen, met een „eigengemaakt” sonnet (19).

Toen de gasten zich verwijderden, nam Sara, na een sekonde overwegens, den arm van De Haen. De konrektor ging met zijne jongste dochter.

Sara had de zwakheid bij De Haen zijne liefkozing der beroemde aktrice nog eens op het tapyt te brengen; maar wat hij haar andwoordde gaf haar de volkomen zekerheid, dat zij veel hooger dan „zó iemand” bij hem stond aangeschreven.

Toen men op de stoep was gekomen bij den Heer van der Wilp, nam men afscheid; eenigszins haastig haalde Abraham den waayer uit zijn zijzak, dien Sara hem in bewaring had gegeven.

De deur ging open; de dichter verwijderde zich met eenigen spoed: Sara ging de laatste in huis, maar een straal van binnen glijdt over de stoep... en Sara ziet een opgevouwen papiertjen liggen, dat misschien uit den zak van De Haen is gevallen, bij het weêrgeven van den waayer; maar dat hij toch óók wel, denkt Sara, hier voor háar had kunnen bestemmen.

Ongemerkt opgeraapt, wordt het papiertjen niet geopend, dan na dat Willemine reeds te bed ligt en blijkt te slapen.

Met zenuwachtige drift ontvouwt Sara het klein-4° velletjen. Zij leest bij haar nachtkaars:

AAN SILVIA *).

Mogt ik dat geluk beleeven,
 Silviaatje! dat uw mond
 My slechts kwam één kusje geeven,
 't Ware balsem voor de wond,
 Voor de wond, waarmeê de Liefde
 Al te diep myn hartje griede.

*) Herderszangen en Mengeld. van Ab. De Haen, Amst. 1751, blz. 215.

Sara sloeg even haar oogen ten hemel, en alles tegelijk willende lezen, sloeg zij een paar koepletten over, en ging voort :

Silviaatje ! uwe englen oogjes
 Smelten my myn hart als wasch ;
 'k Drink hun straaltjes in, by toogjes,
 En dat blaakt my als tot asch.
 Silviaatje, u eens te kussen
 Zou dat vuurtje een weinig blussen."

't Werd Sara vreemd te moê. Hoe bescheiden van hem, haar met den naam van Silvia aan te duiden ! Hoe gaarne laat zij zich het karakter van zulk een boschnymf welgevallen !

Schaamrood en fluisterend voegt zij aan 't gelezene het volgende koeplet nog toe :

Wat is 't toch een kus te geeven ?
 Kusjes hebben nooit gedeerd ;
 Schoone ! wierd gy meê gedreeven
 Van den gloed, die my verteert,
 Gy zoud u zoo straf niet draagen, ...
 Maar om 't geen ik bid licht vraagen.

Zuchtend en glimlachend vouwt Sara het papiertjen op, gaat naar haar legerstede en legt het gedichtjen, met groote zelfvoldoening, onder haar hoofdkussen. Slechts een uur daarna heeft de slaap haar oogen geloken en schijnt hare ademhaling aan te duiden, dat hare gedachten bezig zijn met den droom, in de andere strofen aan Silvia, door Abraham beschreven.

II.

In de bocht van den Nieuwendijk, hoek St-Jacobssteeg, te Amsterdam, woonde in 1744 een blikslager, met name Baas Maarten *). Deze goede gildebroeder van St. Elooï had echter veel gevaar geloopt door den nazaat sints lang in het vergeetboek te zijn geschreven, indien hij niet de eer had gehad jaren lang op zijn voorkamer te herbergen den vroeger door mij genoemden schilder en teeke-

*) De Haen, t. a. p. blz. 377.

naar Cornelis Pronk, en indien onze vriend Abraham de Haen zich de moeite niet gegeven had ons het logies van dezen zijn geliefkoosden meester in dichtmaat te beschrijven, met inbegrip van

„'t bankje, daar de koffie
Op een tabakskonfoortje staat" *)

De Haen heeft ons ook de bijzonderheden bewaard, dat de vloer van deze kamer, die meermalen door „Edelluiden" betreden werd, niet heel waterpas lag, en dat de brave Cornelis Pronk er zeer zuinig met zijn brandstof te werk ging.

Wat vragen daar echter de Juffertjens naar, die wij er op Dinsdag den 5en Mei van voormeld jaar even willen vergezellen!

Het zijn de dichteres Sara Maria van der Wilp en haar mooye zusjen Wilhelmine. Zij spreken in den winkel met Baas Maarten en vragen hem, of Mijnheer de Haen daar niet is, of dat hij niet iets voor haar heeft achtergelaten.

De goede Baas Maarten heeft het gebrek zeer doof te zijn: misschien het gevolg van het eeuwig kloppen op tuingieters en beddepannen, en daarbij meent hij, dat niemand het merkt.

„Hij is na Alkmaar!" antwoordt hij, opziende van een blaker, waar hij een pijpjen in soldeert.

„Naar Alkmaar!" roept Sara verwonderd; „en hij zoû mij hier mijn teekening gegeven hebben, die hij van de plank had losgemaakt; en die van daag dienen...."

— „Ja, ik weet niet beter," herneemt Maarten; „maar wacht: Tosie! Tosie!" en hij liep naar de achtergang. Een lief blond kind trad er onbeschroomd uit voor den dag.

„Toos," zei de vader, „is Monsieur Pronk niet naar Alkmaar?"

— „Ja, vader!" was het antwoord.

„O, wij vragen naar den Heer de Haen," zeide Sara.

„O, Mijnheer de Haen," hernam het meisje; „neen, die is maar even uitgegaan; hij kwam zoo te-rug, zeide hij. Als de jufvrouwen soms zoo lang boven willen gaan....

*) T. a. p. blz. 378.

Mijnheer zei zoo even ; Roos, as ter iemand komt, zeg dan maar, dat ik dadelijk weêr thuis ben.... Weet UE., hij slaapt hier, zoo lang zijn vrind uit de stad is....”

— „Zoo,” zeide Sara, „maar hoe heet jij eigenlijk, Roosje of Toosje?....”

— „Ik hiet Toos ; maar Mijnheer de Haen noemt mij Roos....dat vindt 'i mooyer, zeit 'i.... Maar, as de dames even boven willen gaan.... 't Is hier zoo morsig....in zoo'n leven mit dat kloppe....”

De meisjes bestegen de gangtrap naar het kunstenaars-heiligdom.

Saertjen was hier niet vreemd ; want met haar vriendin van Merken nam zij teekenles van De Haen. De theorie, gelijk hij ze aan zijn leerlingen verklaarde, heeft hij ons ook in dichtmaat bewaard *). Die lessen werden gegeven ten huize van Lucretia, ergends op de Keizersgracht, maar toen de vriendinnen een teekening moesten maken, om de oude Jufvrouw van Merken meê te verrassen, had dit plaats gevonden in den gemeenschappelijken *atelier* der beide kunstenaars.

Ook vond Sara 't niet onaardig, bij 't afzijn van Abraham, eens een blik in zijn werkplaats te slaan.

De geschiedenis van het Silvia-vaersjen was slecht uitgekomen. Zij had hem er meê geplaagd, en hij had de eenvoudigheid gehad te zeggen, dat het reeds een vaersjen was van 1726 †), waarvan hij voor zijn vriend Van Winter een afschrift gemaakt had, om hem te toonen, hoe de liefde zich met eenvoud en hartelijkheid weet uit te drukken. Hij wist echter niet, of Claas (Van Winter) het voor Jufvrouw Muhl gebruikt had. Sara was heusch genoeg om de openhartigheid van Abraham ten deze te waardeeren. Maar die Silvia ? — Dat was maar een verdichte figuur. Zij bestond niet.

De Dames keken boven rond, naar den ezelschilder van Pronk ; Sara aller-eerst naar de teeken- en schrijftafel van De Haen. Zij nadert. Daar ligt weêr een 4° blaadtjen.

*) D. H., t. a. p., bl. 137 en volg.

†) De H., t. a. p., bl. 216 ; eig. v. 1727.

Zij leest :

„Ik kreun my 't zeggen niet van die myn min verachten,
 Of schimpen op de keur die myne Liefde doet.
 Indien ik anders dat geluk maar heb te wachten
 Dat Roosje-lief my mint, dan valt my alles zoet.

.....

Aan onderscheid van staat legt Liefde niets gelegen :
 Ik leef voor Roosje-lief ; ach, leefde zy voor my." *)

Dat was te veel ! Toen dan ook de vrolijke stem van den dichter zich op de trap deed hooren, maakte die op onze dichteres niet den aangename indruk van anders.

Hij kwam glimlachend binnen, trad op Sara toe en wilde haar, naar gewoonte, de hand kussen ; zij hield deze te-rug, en een trek om den mond verklaarde dit.

„Ik kom mijn teekening halen," zeide zij.

„O, het geschenk in het huishouden van Claas en Jansje !" antwoordde De Haen : „Zij is gereed ; ik heb er een mooi ebbenhouten lijstjen om laten maken . . . . Ik heb uw toesleê beneden voor de deur zien staan, — zal ik het stuk daar even inzetten ?"

En met-een haalde hij uit een achterkamertjen een werkstuk van kalligrafie en teekenkunst, gedicht en geschreven door Sara, terwijl Lucretia van Merken er een allegorische teekening boven gemaakt had.

„Ik ga óók naar de huwelijksplechtigheid," zeide Abraham.

„Welnu," zeide Mientjen, „kom dan met ons in de sleê ; 't is meer April- dan Mei-weêr."

— „Je bent wel vriendelijk," antwoordde De Haen.

„O ja," voegde Sara er bij, „en als Mijnheer dan mischien Juffrouw Roosje Maartens óók een plaats wil aanbieden, . . . ik zal wel achteruit rijden."

De Haen fronste komiek zijn voorhoofd. — „O, ge meent Toosje," zeide hij.

„Die gij Roosje noemt !" vervolgde de altoos te-leur-gestelde.

„Roosje niet," zeide Abraham, die lont begon te ruiken ; „ik noem haar wel eens Coosje . . . . Roosje is de naam,

*) De H., t. a. p., bl. 226.

waarmeê de galante Kees Pronk haar aanduidt . . . .”

— „„Zoo?” zeide Sara, die zich aan een strootjen boven water zocht te houden, „dus dat vaers . . . .”

De Haen nam den schijn aan haar niet te verstaan. „Hier,” zeide hij, en nam het gedicht, getiteld „Liefde lyd geen’ dwang” van de tafel: „ik heb juist nog eenige regels geschreven, waarin ik mij met mijn waardigen vriend een beetje vermaak . . . . Ik leg ze hem in den mond, als antwoord op mijne aanmerkingen, dat hij zoo veel attenties voor de blikslagersdochter niet behoorde te hebben . . . .”

De Haen loog maar lachend voort, en Sara verademde.

Vijf minuten later sleetde ons drietal den Nieuwendijk langs naar de Oude Kerk, waar de zoo even aangeduide trouwplechtigheid zoû plaats hebben.

Ter zelfder tijd schommelde in eene andere toesleê het jeugdige paar, dat door de banden des huwelijks vereenigd zoû worden: de 26-jarige Nicolaas Simon van Winter en de 26-jarige Johanna Muhl.

De breede kin en groote bovenlip van den bruidegom omzweefde een glimlach van onuitsprekelijk welgevallen; het lieve bruidtjen zag zeer bleek. De bruidegom nam haar nu en dan de beide handen en trachtte door eenige scherts hare stemming wat te vervrolijken. Nu en dan waagde hij eens een streekjen langs haar fijne wangen. Zij liet dat toe. Al spoedig nam hij dan hare handen weêr, en om haar op te wekken zijn hartelijkheid te beandwoorden, heeft hij dan, naar het getuigenis van een nieuwsgierig voorbijganger (sommigen zeggen, dat het Jan de Marre geweest is) getracht haar over te halen het oud vaderlandsch spelletjen van „schuytjevaren” met haar te doen.

Had de brave borst geweten, wat zij onder deze openbaringen van zijne oprechte genegenheid leed, — hij had voorzeker een anderen vorm van vertroosting gekozen.

„De Eerwaarde Jacobus Covyn *), Leeraar in de Wys-

---

*) Verg. „Lijkzangen v. d. godv. en gel. Heer, de H. Jacobus Covyn, Leeraar in de Wysb. en Bed. v. G. W. in de Herv. Gem. te Amst. enz.” Amsterdam, Jac. Lovering, 1746.

begeerte en bedienaar van Gods woord", die voor nog niet lang geleden van Dordrecht naar Amsterdam beroepen was, maar inmiddels reeds door Van Winter tot zijn „Halsvriend, Eer en Kroon" was gepromoveerd, zoû het huwelijk inzegenen.

Hem, den

„trouwen Boetgezant,
Een „geessel voor het schand'lijk onverstand,
In Oudheid, Taalen, en de Wijsbegeerte ervaren",

verdenk ik van Johanna Muhls onverschilligheid voor den jongen Van Winter, die bijna aan afkeer grensde, te helpen bezweeren; en zoo had onze Muzenzoon, op Bloeiemaands aangeduiden 5ⁿ morgen, zich uit 's vaders welbeklanten winkel in de Wolverstraat (20) naar het aanzienlijk koopmanshuis der familie Muhl kunnen begeven, om van daar, in de verhouding als wij zagen, 's middags te 2½ uur naar het Oude-Kerksplein te rijden, en zijn huwelijk te doen „celebreeren".

In het kostershuis, waar men nog even te zamen kwam, na de voltrokken plechtigheid, vinden wij vele onzer kennissen bij-een: o.a. den te-vreden Bernardus de Bosch, met zijn kinderloze gade, die voor haar, „schrandere huisbeleid" geprezen wordt; zijn broeders: Jeronimo en echtgenote, Cath. van der Heyden, en Johannes, den talentvollen Hernhutter; voords: Jacob Hartsen, een voor-naam kruidenier van den Nieuwendijk (21), wiens zilveren bruiloft onlangs door neven en nichten gevierd is, enz enz.

Jufvrouw van Merken, bevriend met Johanna en Nicolaas, fungeerde als bruidsjuifer of „speelnootje".

„Hier kussen ons", zegt Van Winter,

„Hier kussen ons door blijdschap stom,
Met vreugdetranen op de wangen,
De Maagen driemaal welkom". *)

De moeders van het jonge paar waren inderdaad overgelukkig, en toen, na de gebruikelijke omhelzingen, de

*) W. Geluksb., blz. 298.

wed. Muhl, geb. Sena, de kans schóon zag, trad zij op Claas en Jansjen toe en reciteerde een gedicht, waarvan ik u eenige regels wil meêdeelen :

„Zong ik welêer, met bly genoegen,
Ter eere van myn oudste Spruyt,
En hoe het heilig t'samenvoegen
Volmaakte huwlyksbanden sluit, —
Ik voel niet minder my gedreven,
Om nu, vervrolykt van gemoed,
Myn jongste Telg een blyk te geven
Hoe ook háre Echtkeur' my voldoet.
Des Bruigoms inborst, stille zeden,
Der Deugd en Godsvrucht toegewyd,
Voorspellen my veel lieflykheden....”

En daarom zegt ze, verwelkomt zij hem als haar zoon.

„Zo baart,” zegt ze, „de tijd u eindlijk rozen,
Van Winter! uw standvastigheid
Verwon uw Bruid.”

Maar deze triomfkreet doet Johanna min aangenaam aan.

„Verwin, mijn kind! uw zielsbezwaren,
Het lot, dat u nu valt te beurt
Belooft u een genoeglijk paaren,
Dat nimmer van u werd' betreurt....”

Voorzichtigheidshalve voegt zij er echter nog bij,

God will' uw reine min *vergrooten*! (22)

En eindigt met eene algemeene vermaning en zegenwensch.

Toen zij had uitgesproken, stond de oude Jufvrouw van Winter van haars eegaâs zijde op, en reciteert ook háar gedicht. Zij spaart heuren zoon de herinnering, dat hij zoo lang werd afgewezen; toch verbergt zij 't maar moeilijk. Haar zeer alledaagsch poëma vangt met den uitroep aan :

„Zo hebt Gy dan, ô Zoon! uws harten wensch verkregen :
Johanna werd uw deel” *)

*) Eerste dr. bl. B.

Van Winter heeft de goedheid de vaerzen dier oude Dames „der Moedren orgelzangen” te noemen *).

Hadden wij den tijd bij de bruiloft aan te zitten, dan zouden wij den zegepralenden Van Winter zijne eegaâ tegemoet hooren voeren :

Triomf ! Triomf ! ik overwin
De Hemel boog uw ziel en zin,”

Wij zouden dan tevens onze voorstelling bevestigd vinden in een „Veldzang” van Bernardus de Bosch, die te kennen geeft, dat *Eerrijk*, d. i. Van Winter, de oude Jufvrouw Muhl, onder den naam van *Reinheldin*, in den arm nam, om Johanna te vermurwen.

Een aardig psychologisch raadsel doet zich aan ons voor, wanneer we zouden willen onderzoeken, of Lucretia Wilhelmina van Merken, de vriendin van Johannes, in het voordeel of in het nadeel van Van Winter gewerkt heeft.

Zeker is het, dat de vriendschap van Lucretia voor Van Winter steeds toenam, gelijk die van Sara van der Wilp voor Abraham de Haen zich door geene te-leurstellingen liet afschrikken. Wat zal ik u zeggen ? Zij, die zich door Apollo met een straal van zijn goddelijkheid geteekend voelen, staan hoog boven het gros der menschen, en zoeken, in die fijnere luchten, natuurlijk geesten even uitgelezen als zij-zelven.

Johanna Muhl, nu huisvrouw van hem, die in de wandeling *tout court* Claas Winter genoemd werd, en Wilhelmine van der Wilp : de eerste blond (23), teêr, fijn gevoelig intelligent, — de tweede, de schitterende brunette, goedlachs, bij-de-hand, vernuftig, — voelden wel, dat ze bij die deftige, half mythologische, half schriftuurlijke dichters en dichtersessen ver achter stonden. Zij behielpen zich maar met het dagelijksch leven : zij genoten den humor en de aandoenlijkheden, die dit aanbood, voelden zich gelukkig, waren zich genoeg meester om zich te schikken in het somtijds aanhooren der leerdichten, herderszangen, ook al eens een treurspel, dat op dragonderlaarzen

*) W. G. bl. 298.

zijn vijf bedrijven ten-einde stapte, — en lieten, voor het overige, al die oude en middelbare dichters, al die beste, brave mannen, die zich aan de vaerzenmakerij hadden overgegeven, rustig zweven boven de wolken.

Wij kunnen niet ontkennen, dat er vrij wat belachelijke kanten zijn aan de kunstmatige wereld, voorgewende verhevenheid, aangeleerde deftigheid, onware vormen, waar de dichters en dichters der vorige Eeuw in optreden.

Het weêrzijsch en onophoudelijk prijzen van elkanders deugd en godsdienstigheid heeft ook iets zeer stuitends — maar dit wil niet zeggen, dat het alles valsch is, als de stalen heupen, die de dames onder haar rokken en het blanketsel dat zij op haar wangen droegen. Al is onze Sara o. a. ruimschoots van hoedanigheden voorzien, die ons haar gezelschap zouden doen vermijden, al wekt het te koop loopen met vroomheid te-recht achterdocht, en is zij hier niet geheel vreemd van, — wij moeten haar toch het recht doen te getuigen, dat er geen schaduw van Tartufferie over haar persoon ligt, en dat het onware, in haar optreden, zich bepaalt tot eene ondraaglijke gemaaktheid en voorwenden van een classicisme, waarvan zij de eerste letter nog niet kent.

Zij was, anders, een brave, hartelijke dochter, zuster en vriendin. Het laatste bleek o. a. uit de oplossing harer betrekking tot Abraham de Haen.

Onder een hoofdschudden, deels van medelijden, deels van ergernis, hadden de deftige kunstgenoten binnen Amsterdam zich op de hoogte gehouden van de afwijkingen, die den levenswandel van onzen teekenaar en dichter ontcierden.

De Silviaatjens, Roosjens en Klorisjens, voor wie hij zijn luit zoo al besnaarde, waren soms van eene bedenkelijke soort. Zijn vriend, de zedige Cornelis Pronk, vermaande hem al eens, om van levenswijze te veranderen; maar het baatte niet. Zijne gezondheid zelfs leed er zichtbaar onder, en zijn beurs niet minder *).

Op zekeren dag — het was den 8en Augustus 1798 —

*) Zie Aant. 8.

werd er zeer zenuwachtig aangescheld ter kalme, kinderloze woning van Bernardus de Bosch en Margareta van Leuvenig, die sedert 6 jaar zonder leedwezen haar vaderlijk winkelhuis in de Kalverstraat voor het toehuis van haren Heer gemaal verwisseld had.

Van de Jufvrouw, die doodsbleek, zonder van de vloermat gebruik te maken, over den zindelijken ganglooper schreed en de zijkamersdeur driftig opende, zoû men niet licht gedacht hebben, dat de dichters Sybrant Feitama en Lucas Pater haar „lieven blos en levendig gezigt” zouden huldigen, al waren die dichters ook nóg zoo beleefd *).

't Was Sara Maria. „Roep Mijnheer!” beval zij de bolle, luchthartige meid, die wel uit een teekening van Cornelis Troost scheen wechgelopen....

„Meneer? — Meneer is aan 't kolven,” was het antwoord, met een gezicht, waarop te lezen stond: „Mensch, hoe kom je op de gedachte nú een Jobstijding te willen brengen?”

— „Zoo? — aan 't kolven?...en wáar, bij wie?” Ook Sara nam op hare beurt kwalijk, dat men aan 't kolven was, als zij, half schreyend, over heel andere zaken had te spreken.

„Bij wie? wel bij wie zoû 't wezen? bij wie anders dan bij Van Rumpt!”

— „Zoo, in de Fransche Tuyn,....in de Elandstraat?... En kan ik hem daar stellig vinden?”

— „Vinden? ja,....of je 'm er vinden kunt, weet ik niet, maar hij *is* der.... Maar hij wordt niet graâg gestoord.... 't Zij in zijn eten of drinken....'t zij in de kerk....of op kantoor....of as *mollemer* an de gang is” — het laatste was eene zinspeling op het letterkundig kransjen „Magna molimur parvi” †). Kom liever tegen den avond.... Dan vin-je-n-em thuis.”

Sara luisterde al niet meer, en zij, de 32-jarige, vloog, meer dan zij liep, de Lelygracht langs, de brug over, de Prinsengracht op, de Elandstraat in.

Aan de kolfbaan gekomen, had zij een tweede mond-

*) Zie Aant. 27.

†) Verg. B. de B., *Dichtl.* V, III, bl. 244.

gesprek met de vrouw van de kastelein, eene Sloterdijksche, die, met al de fierheid eener over-'t-Ysche, de Noord-hollandsche kap met eene gouden voorhoofd-omkassing droeg. Al spoedig had Sara echter haar partij gekozen, vloog door de tapperij, door een zijgang met eene reeks vierkante venstertjens, en — bevond zich in de overdekte kolfbaan (24).”

De Heeren, die hier aan het edel balspel waren, hadden het zich prettig gemaakt en zich, bij deze Augustus-hitte, van een deel hunner bovenkleederen ontdaan.

De Bosch, die, naar grootvader Willink, Barend heette, werd naar gelang der plechtigheid, Bernardus, Bernard of Nars genoemd. In dit oogenblik scheen de laatste naam het best op hem te passen. Hij, de deftige muzenzoon, was juist bezig zijn kolf achter een trillenden bal aan te brengen: zijn gezelschapsrok hing aan een muurspijker; hij stond gekromd, in kamizool en hemdsmouwen; de goudsche pijp had hij dwars in den mond genomen; zijn poederpruik was absent en had voor een groen zijden mutsjen plaats gemaakt.

Toen hij eenige vreemde bedrijvigheid aan de inhang van het lokaal waarnam, zag hij min of meer verstoord op . . . „Heer de Bosch, Heer de Bosch!” klonk het; hij deed twee stappen naar het rabat of zijshot, staarde in den schemer, werktuigelijk de pijp uit den mond nemende en met de rechter hand op zijn vertikaal neêrgezette kolf, — toen onze vriendin met een soort van gil, over het rabat heen, hem om den hals viel.

„Hij is dood!” riep zij uit.

De Bosch ontstelde, en vond het zeer onaangenaam, dat er hier zoo'n pathetiesch tooneel werd aangericht. Het streed geheel met de gewoonten der deels huiselijke, deels pompeus-dekoratieve samenleving dier dagen.

„Wie is dood?” vroeg hij, toch op zachten toon, en een wenk gevend aan zijn vrienden, stapte hij met zijn zijden korte broek over het rabat, Sara een weinig afweerend, hief zijn rok van den spijker en zeide: „Laat ons binnengaan!”

Dit gebeurde, en met zijn kallottjen over het boven-

hoofd, dat hem iets onnoozels gaf, hoorde hij, in een klein achterkamertjen van Van Rumpt, het bericht aan, dat Abram de Haen het, een uur geleden, had afgelegd.

Bij de verschillende schakeeringen van het Protestantisme dier dagen, werd er veel prijs op gesteld, een „bedienaar des woords” aan het sterfbed te hebben. Daar bestaat o. a. een soort van smeekschrift in vaerzen, waarin Jufvrouw van Merken er op aandringt, dat men den ter dood veroordeelde toch den troost van „Leeràar”, Pastoor of Rabbi gunne *), dat in die tijd, uit afkeer van de misdaad, niet toegelaten werd.

„O, hij is heel, heel goed afgestorven”, zeide Sara, door hare tranen heen. „Hij heeft mij, toen hij al niet meer spreken kon, nog naar zijn lessenaar heengewezen en daar vond ik, onder anderen, deze vaerzen, die wel van bekeering getuigen.” Met-een reikte zij De Bosch eenige blaadtjens over met vaerzen, getiteld : „Zielklagt van een boetvaardigen zondaar”, „Gebet” en „De ziel ten Hemel” †). „Ik heb hem beloofd, als zijne verzamelde gedichten gedrukt worden, dat ik voor de plaatsing van deze stukjens zeer bijzonder zorgen zoû....”

De Bosch zag haar aan, zonder veel uitdrukking.

„’t Is goed,” zeide hij, „dat hij als een Christen heeft willen sterven....”

— „Gaat gij aan zijne begrafenis deelnemen?” vroeg Sara, hem hoopvol aanziende.

„Ik zal niet kunnen,” antwoordde De Bosch.

— „Men weet, dat gij hem altijd nog al streng beoordeeld hebt,” zeide Sara. „Nu hij zulk een stichtend sterfbed gehad heeft, zoû het voor velen een troost zijn.... als gij....” en zij slikte een paar tranen op.

De Bosch bewaarde het stilzwijgen.

„Ik zal zijne gedichten uitgeven,” ging Sara voort. „Wilt gij daar ten minste een lofdicht voor schrijven? — Velen zullen het stellig doen : Van Winter, de Heer Pater, Lutkeman....”

— „Heeft *hij* de verzameling nog bij-een-gebracht?” vroeg De Bosch.

*) W. G., bl. 229. *) D. H., t. a. p., bl. 125—128.

„Ja, zij is zoo goed als geordend.... Hij heeft zelfs de viniëttten al laten graveeren, die er in geplaatst zullen worden. Het zijn er 55.”

— „Zijn portret komt er zeker voor?” vroeg De Bosch.

„Dat is mijn plan,” was het antwoord. „Mag ik ten minste den bundel aan u opdragen?”

— „Doe dat liever aan zijn vriend Willink; die woont te Hamburg, en heeft niet alles van zoo nabij gehoord als wij. De Godzaligheid des dichters zou wel eens in de schaduw kunnen raken, als men zoo veel werk maakte van iemand, die schandaal gegeven heeft....”

Sara ontroerde en bloosde voor haren vriend. „Wilt ge dan niets voor hem doen?”

— „Ik zal eenige regels onder zijn portret schrijven — (25).”

Zoo liep dat onderhoud at. Abram de Haen Junior werd rustig begraven naast zijn vader, die hij maar een jaar overleefd heeft; en daar is een deftige, groot 4°, op zwaar papier gedrukte, bundel van zijne vaerzen verschenen, uitgegeven door zijn trouwe vriendin Jufvrouw van der Wilp. De Roomsche Boekverkooper Crajenschot, hoek Heerengracht en Heysteeg, werd uitgever, en oordeelde waarschijnlijk, dat de argloze hatelijkheden tegen het Vaticaan, die er in voorkomen, opgewogen werden door eenige gedichten, aan Roomsche celebriteiten door dezen Mennoniet gewijd. De Haen heeft in zijn voordeel, dat hij veel in Vondel gestudeerd heeft. Daar draagt zijn terminologie de duidelijkste sporen van. De natuurliefde, uit Vondel geput, is hem een behoedmiddel geweest tegen de stijfheid en langdradigheid zijner meeste tijdgenoten.

III.

Het is dus, tusschen Abraham en Sara, nooit tot een engere verbintenis gekomen, dan het patronaat over De Haens Muze, na zijn dood, door onze dichteres geoeffend. De dichter Jacob Lutkeman beging de onbescheidenheid voor het nageslacht te getuigen, dat „ware kunstmin, door (een) teedre zucht gedreven werd om De Haen deze

„duurzame eerzuil” te stichten” *). Wij hebben het huwelijk van Claas van Winter en Jansjen Muhl zich zien voltrekken.

Ongelukkig had zij een slechte gezondheid. Als zij niet met hun jonggeboren en eenig kind Pieter van Winter (ook als dichter bekend) had bezig te zijn, zat zij meest op een zaaltje, achter de binnenplaats, met Mientjen van der Wilp of haar, 13 jaar jonger zwageresjen Bethjen van Winter tot gezelschap.

Hare als zoodanig optredende vriendin was anders Lucretia van Merken; maar deze, als dichteres, had eigenaardige gewoonten, en Jansjen begreep dat ook haar man, als dichter, gaarne verkeer hield met zulk eene goden- dochter. Zoo zat dan soms Claas in de winkelkamer nog eens zijn *Kain en Habel*, of eenige zangen van zijn *Amstelstroom*, aan Lucretia voor te lezen, die hem beloonde door de schoonste brokken uit het *Nut der Tegenspoeden*, of een paar Boeken ult haren *David*; terwijl het vrouwtjen met een breikous op het zaaltjen zat en met Mientjen eenige bladzijden uit den *Grandisson* van l'Abbé Prévôt of uit Van Effens *Robinson* genoot, een kopjen thee schenkend, waarvan Bethjen dan, om het quartier, exemplaren naar de winkelkamer bracht, wier atmosfeer was opgevuld met alexandrijnen en tabaksrook.

Intusschen ging, na 4 jaren huwelijks, de gezondheid van Jansjen steeds meer achteruit. 20 jaar lang heeft, naar het getuigenis van Van Winter-zelfen, „ziekte en smart” haar gegriefd †). In het najaar van 1767 moest er bij haar gewaakt worden; eene taak, waarvan de vriendinnen zich volijverig kweten.

Den 3ⁿ Januari 1768 trad Lucretia, met een pakjen in de hand, den winkel van Van Winter, ter Wolvenstraat binnen. Voor de toonbank stond een knecht een glas met Hoffmann-droppels te roeren.

„Hoe gaat 'et?’ vroeg Lucretia. De knecht schudde het hoofd. Lucretia liep dóor naar het zaaltjen, waar men een ledikantjen voor Jansjen had opgeslagen. Bij het

*) Zie D. H. Herdersz. en Meng., bl. ***2.

†) W. Geluksb. blz. 148.

bed stond een Jufvrouw Van Maurik, met name Josine, die sedert de dood van Van Winters zuster *) dezer plaats innam. Geknield voor het bed, tusschen het half geopend gordijn, lag Mientjen van der Wilp, met het hoofd op de hand van Johanna.

Met het gezach eener officiëele vriendin schoof Lucretia het bedgordijn aan het hoofdenëind ter zijde.

„Hoe !” riep zij, verrast en getroffen : „al afgeloopen ?”

Josina knikte bevestigend met het hoofd. Mientjen bleef beweegloos.

„En waar is Nicolaas ?” vroeg Lucretia.

„Hij is beneden !” zeide Josina.

Lucretia was hier thuis ; zij vloog het trapjen af, en de winkelkamer binnen, altijd nog met het hooger aangeduide pakjen in haar hand.

Van Winter lag met de elbogen op de tafel, het voorhoofd in de handen.

Toen Lucretia binnentrad, zag Van Winter op, hij rees, terwijl een glans over zijn oogen en een half-droevige glimlach over zijn grof geboetseerde wangen ging.

Met den ongekunstelden uitroep : „Och Claas !” en den weërklank : „Lucretia !” lagen aanstonds deze 50-jarige weduwnaar en 47-jarige „jongkvrouw” in elkanders armen.

Na uitwisseling van eenige onsamenhangende volzinnen, zeide Lucretia, hem het pakjen gevende :

„En ik heb hier nog al den 2ⁿ druk van het *Nut der Tegenspoeden !*”

— „Och, wat ben-je goed en lief !” zeide Van Winter.

De welgestelde man liet, den 9ⁿ van Loumaand, zijne huisvrouw Johanna Muhl, met wie hij 24 jaar gehuwd was geweest, netjens begraven ; in de zelfde kerk, waar hij met haar getrouwd was †) ; en den 26ⁿ September des zelfden jaars 1768, schommelde hij met Lucretia Wilhelmina van Merken, in een blinkende toeslede, ditmaal naar het Raadhuis, wyl Lucretia bij de broederschap der Remonstranten was ingeschreven en het huwlijk, voor dezer praedikanten gesloten, geen openbaar karakter had.

*) 11 Okt. 1761.

†) Verg. Ned. Mercurius, XXIV, bl. 26.

Aanvankelijk had zij van Winter te-gemoet-gevoerd : *)

„Ach ! op [Johanna's] graf te schreien en te sterven
Is al de troost, die ons nog ovrig is.”

Maar slechts 6 koepletten verder, geeft zij toe :

„hoe vreemd deez' stap [haar] schyne.
ô Zoon van myn Johanne !”

zoo apostrofeert ze den volwassen Pieter van Winter,

„ô Zoon van myn Johanne ! wees de myne ;
God spaar' me om u, en om myn' Jonathan.”

Jonathan was natuurlijk de vader : zij, de dichteresse van *David*, vereenzelvigde zich met haren held : en de bede betrekkelijk het hulploos 23-jarig zoontjen werd verhoord, want zij heeft niet alleen eerst, bij zijn huwelijk met Josine van Maurik, in beurtzang met Van Winter, haar lier besnaard †), maar zelfs later, uit zijn 2^e huwelijk (met eene weduwe Orsoy) haar half-naam genootjen Lucretia Johanna nog ten Doop gehouden.

De rechtvaardigheid maakt ons intusschen ten voorschrift te getuigen, dat niet alleen de fraaye portretten van Pothoven ten voordeele spreken van het echtgeluk van Nicolaas Simon en Lucretia Wilhelmina ; maar dat ook hunne beste werken dagteekenen van na hunne verbintenis : het zijn de bekende tragedies, waarin het aan gezond verstand, eenige geschiedkennis, bedrevenheid in het vaerzenmaken, en zekere verheffing niet ontbreekt. Lucretia trouwens was een achterkleinkind van Geeraardt Brandt, en had dus het bloed van Casper van Baerle in de aderen : en — *noblesse oblige*.

IV.

Misschien, indien de goede Sara van der Wilp, al ware 't op haar 47^e jaar, nog een huwelijk had kunnen sluiten

*) W. Glucksb. 156. †) W. Geluksb. 348.

even „troostrijk” als dat van het 2e echtpaar Van Winter, zou zij voor de dwaasheid bewaard zijn gebleven, die de geschiedenis in hare laatste levensperiode van haar heeft te boek gesteld.

In den kring der Heeren de Bosch (wij zijn getulge van het optreden eener geheel nieuwe en beroemde generatie gesproten uit Jeronimo den IIIe, broeder van de ons bekende Bernardus en Johannes) werd natuurlijk veel over literatuur, maar nog meer over beeldende kunst gesproken. Van het ongewone talent van Jan de Bosch maakte ik reeds melding. In zonderheid Jeronimo de IVe, geb. in 1740, een jongere Bernardus van -42 en Goris van 51, waren over de kunst niet licht uitgepraat; allermint als Oom Jan van 't gezelschap was.

Ofschoon Sara Maria haar 55n verjaardag reeds gevierd had, meende zij toch van het recht der vrouw om te behagen nog geen afstand te moeten doen.

Op zekeren dag, in den winter van 1770—71, was er kunstbeschouwing van prenten ten huize van Vader Jeronimo. De Italianen speelden daarbij een groote rol. De Heeren Ploos van Amstel en Husly, Directeuren der Tekening-Academie, hadden een drietal kunstboeken uit het legaat Hinlópen beschikbaar gesteld (26).

Onder de kunstlievenden, hier bij-een, merken wij ook Sara Maria op, te midden van enkele vrouwen en dochters der deskundigen.

Ondanks de hooge waarde, waarin het kunst-*genre* gehouden wordt van de tijdgenooten Cats, Barbiers, Jacs Buys, de teekeningen van Cornelis Troost, het koloriet van Adraian van Ostade, door de vinding van Ploos van Amstel onder veler bereik gebracht, — spreken vooral de Directeuren der Academie toch met groote ingenomenheid van de klassieke meesters, van de onderwerpen, door hen behandeld, van de grootschheid, die gelegd kan worden in ordonnanties uit de Romeinsche Geschiedenis en uit de waereld der allegorie. Men betreurt het moderne kostuum en roemt de viniët-teekenaars, die de drapeering der antieken bestudeeren en de studie van het naakt niet verwaarlozen.

„Ja, en is het nu niet aardig,” zegt Jeronime de Bosch (de vader), „daar heb-je nu mijn broër Jan, die is nu zoo zedig, zoo streng bijna, in zijn begrippen, en toch de werken van Lairese bijv. en anderen die zich in de hooge kunst hebben bewogen, bewondert hij, en stapt over het bezwaar heen, dat de antieken andere begrippen van zedigheid in de kleeding hadden dan wij. Met de verhevenheid der echte poëzie, gaat, zegt hij, het moderne kostuum niet samen.”

— „Zoo,” zegt Sara; „zegt hij dat?... Maar als men zijn portret laat maken, — dan dient men toch naar de hedendaagsche dracht gekleed te zijn.”

— „Dunkt u dat, Jufvrouw?” zegt de Heer Husly: „de Ridder Rubens heeft toch zijn vrouw wel als een *Magdalena* afgebeeld; en vele Fransche en Engelsche Dames toiletteeren zich à *l'antique* voor hunne portretten....”

— „Zoo?” zeide Sara, en haar 55-jarige tronie rangschikte eenige meerdere plooyen om haar grove neus en klein geestigen mond.

Des volgenden daags zat zij in de zijkamer haars vaders, die 9 jaar geleden het tijdelijke met het eeuwige verwisseld had. Mietjen was ergens op bezoek. Tegenover Sara zat een aardig levendig mannetjen, met rood voorhoofd en roode wangen, een weinig hoog van schouders maar voorzien van wel verzorgde handen.

„Ja, ziet-ge, Mijnheer Marinkelle,” zeide zij: „dan zou ik het portret gaarne *a l'antique* ingericht hebben; zonder muts, de bloote voorarmen niet met braceletten ontcierd: heel eenvoudig, grootsch, klassiek.”

— „Zoo, zoo?” zeide de kleine toegesprokene, die een zeer oppassend huisvader over vijf kinderen en een vrij befaamd miniatuurschilder was. „Maar blootshoofds.... en dan de japon?”

— „Uitgesneden natuurlijk; maar met een glad lijf....”

— „Zoo, uitgesneden en een glad lijf!” mijmerde Marinkelle, vóór zich ziende. „Maar de halsdoek, die schouders en borst bedekt....”

— „Neen, geen halsdoek!” zeide Sara: „*a l'antique.*”

— „Zoo,” zeide Marinkelle, „maar de Muzen drapeerden zich anders nog al...”

— „Ja, maar, om nu geheel als Muze op te treden, — dat zoû verwaand zijn. Ik had gedacht — eenigzins als de portretten van Van Dijck, die ik hier nog uit mijn vader zaligers verzameling heb...”

— „O ja,” zeide Marinkelle, „maar deze Lady heeft toch een chemizettjen aan, en ook wat paerlen in het haar en om den hals...”

— „Ja, ik woû mijn parelsnoer om den hals doen; maar al het andere doodeenvoudig: het haar naar boven gekamd, hals en voorarmen bloot, en dan een papier in de hand, bij wijze van gedicht.... En dan den toeschouwer aanziende....”

— „Nu, Jufvrouw, zoo als UÊ. begeert,” zeide Marinkelle: „maar de Amsterdammers, die u altijd met een cierlijke muts en verder....bedekt gezien hebben, zullen u niet herkennen....”

— „Wat gaat het oordeel der menigte mij aan!” zeide Sara.

— „Enfin! net zoo als de Jufvrouw begeert,” zeide de schilder.... „En wanneer zullen wij beginnen?”

— „Hoe eer, hoe beter,” antwoordde Sara: „het moet nog gegraveerd worden, en de uitgever van mijne gedichten wenscht den bundel vóór Nieuwjaar het licht te doen zien....”

— „Ja,” zeide Marinkelle; „heeft UÊ. ook over een graveur gedacht?”

— „De uitgever heeft mij Houbraken aanbevolen.... Hij is wel wat oud....”

— „O, maar hij is een goed kunstenaar,” zeide de miniaturist.

En den volgenden dag, ging ons mannetjen aan 't werk. Sara zat, met haar grove gelaatstrekken, sterk gedekolteerd in een leunstoel. De laatste diende alleen om een rustpunt aan den linker arm en aan een zijden manteltje te geven, dat áchter haar geschikt was. Verder ordeneerde zij, achter het buitensporig groote voorhoofd met de opgekamde haren, een groene draperie, die gedeeltelijk een

kast met geleerde boeken verborg. Het gedicht, dat zij in de hand had, keerde zij heuschelijk naar den toeschouwer.

Toen Marinkeltjen, gelijk hij genoemd werd, zich tegenover dien opwaards gregen buuste geplaatst zag, waagde hij nog eens eene opmerking wegens het „ongewone” van de schikking ; men was gewoon de Dame steeds in „burgerlijk zedige kleeding” te zien, en haar nu op zulk een „losse en lichtzinnige wijze in print” te zien verschijnen, kon wel eens geen goede gevolgen hebben.

„Welnu,” zeide Sara, „ge behoeft het niet tegen uw zin te doen, er zijn meer portraiteurs in de stad.”

Marinkelle getuigt, in een door hem over de zaak uitgegeven geschrift, dat toen hem de groep van zijn vrouw en vijf kinderen voor den geest rees, hij beloofde haren wensch te zullen inwilligen.

Toen zij één keer gepozeerd had, kwam haar het gelaat wat grof voor. „Neem dat portrettjen op perkament door Pothoven eens meê naar huis,” zeide zij. „Men zeide mij altijd, dat het sprekend geleeke ; de heeren Feitama en Pater hebben er gedichten op gemaakt (27) : veel te vleyend.”

— „De Heer Feitama is 13 jaar dood,” waagde Marinkelle te zeggen.

„Ja, 't is al een tijdtjen geleden,” antwoordde Sara.

En het portret werd geteekend en gegraveerd. Het is, in geen opzicht, een meesterstuk. 't Is zelfs misteekend. Marinkelle weet dit aan den graveur. Intusschen barstte er over den armen miniaturist een vreeslijk onweêr los.

Toen er exemplaren getrokken waren en in den bundel opgenomen nog wel met een onderschrift van Bernardus de Bosch :

„Dus heeft men van der Wilp getroffen naar het leven,
enz.”

kwam deze gemoedelijke dichter-zelf zijne vriendin een bezoek brengen.

Na tien minuten samenzijns, zat Sara met meer dan gewoonlijk opgetrokken wenkbrauwen en een vreeslijke kleur . . .

„Dus uw broeder Jan . . . .”

— „Ja, hij zei, dat het een schandaal was ; dat een fatsoenlijke vrouw zich zóo niet liet afbeelden ?”

— „Maar ligt dat dan aan mij ?” riep Sara. „Het ligt aan den schilder ; men hangt altoos van die menschen af. Ik had wel gezeid *a l'antique* ; maar ik wist niet dat het zóo zoû worden. Ik zal die portretten te-rug-trekken. Zeg aan uw broeder, dat ik-zelf zoo niet de eeuwigheid wil ingaan.”

En Saartjen ontbood Marinkelle, en deze verontschuldigde zich, en Saartjen gaf hem aan, dat het de schuld van Houbraken was ; en Marinkelle had de zwakheid „in de Courant” te adverteeren, dat Houbraken zijn teekening niet gevolgd had ; en Houbraken woû Marinkelle niet meer graveeren. En Marinkelle kreeg ruzie met den jongen Reinier Vinkeles, die op zich genomen had een nieuwlings door Daniel Bruyninx van Rotterdam, naar Jufvrouw Van der Wilp vervaardigd, behoorlijk gekleed, portret in koper te brengen. En Marinkelle gaf, „ter zyner verdediging”, een „oprecht verhaal” uit, „wegens het portraitteeren van Mejuffrouw Sara Maria van der Wilp *).” En Sara lanceerde een 6-regelig vaers tegen „de print, door den Heere Jacobus Houbraken, naar myne afbeeldinge, in 't koper gebragt.”

Waan niet, Aanschouwer ! dat men u, met deeze Print,
Myn waare beeldtenis heeft in de hand gegeven,
Schoon hier de Poëzy myn' naam heeft bygeschreven,
Gy vind geen Van der Wilp, al zag uw oog zich blind.
Leg dan dit blad ter zy ! 't kan u noch my behagen.
't Is zelfs myns ondanks, dat dit blad myn naam moet draagen.”

Onder het andere portret, dat in de meeste opzichten veel beter is, schreef zij in-tegendeel :

„Zie hier myn sterfelyk deel in houding en gelaat,
Door Bruyninx teekenkunst getroffen naar het leven ;

---

*) Te Haarlem bij J. Bos, Leyden C. Hogeveem en de Does, Delft E. van der Smout, 's Hage J. Galjard en du Mee, Rotterdam D. Vis enz., Amsterdam G. ten Boekelaar, Dort A. Blussé, Utrecht Hanebrink, Middelburg J. Gillissen.

Wie 't onpartydig oog op deeze beeldtnis slaat,
Zal met my tot 's mans eer daar van getuignis geeven.
Verwerp dan de eerste print, die my en elk mishaagt,
Myn' naam wel, maar geen zweem van myn gelyknis draagt."

Zoo was het langzamer-hand 1772 geworden. Abraham de Haen heeft Sara niet getrouwd op haar 30^e en Jan de Bosch niet op haar 55^e jaar. Hare vriendin Van Merken was trouwens pas 47, toen zij met Van Winter in het huwelijksbootjen stapte. Deze heeft dan ook nog bijna zilveren bruiloft met hem gevierd. Sympathieker huwlijken dunken mij altijd die van de Heeren de Bosch, met Margareta van Leuvening en Catharina van der Heyden, al kon het laatste, hoewel met een vrouw van zoo beroemden naam gesloten, niet zonder vonnis der Heeren van den Gerechte voltrokken worden. Bernardus de Bosch maakte een zeer schoon vaers op Margareta, toen zij blind was geworden.

Het doet mij leed, dat de bevalligheid en zelfs het karakter van eenige der vrouwen, door mij geschetst, zoo veel geleden hebben onder de dichtgaaf, waarmee zij geloofden bedeed te zijn. In den grond waren geen van allen ondeugend.

Ik vraag mijne modellen vergeving voor het verscheuren van den deftigen sluyer, waarmee de XVIIIe Eeuw ze omhangen had en beveel ze in het togevend oordeel van den lezer.

A., 3 Febr. 1883.

AANTEKENINGEN.

---

(1) Deze noodiging, waarvan een exempl. in mijn bezit is, wordt ook overgedrukt door C. N. Wijbrands in zijne belangrijke monografie: *Het Amst. Tooneel van 1617—1772*, bl. 251.

(2) Jan de Marre beschrijft het „Ellendig leven van den Zeeman” en noemt hem een „Dwaaze”, ten spijt van het gewonnen „handvol gouds”, *Batavia*, Amst. 1740, bl. 176. Zijn vriend Punt heeft voor dezen quartijn het titelviniët gegraveerd. Hij is bezongen door Bernardus de Bosch, zie *Dichtl. Verlustig*. I, bl. 297.

(3) *Wag. Amst.*, II, bl. 400. Uit de „Instructie omtrent de bestiering der Schouburg” (Art. III) blijkt echter, dat die erkenning berustte op het feit, dat men in het laatst verlopen jaar (gratis) een „Tooneel stuk” aan den Schouburg geleverd hebbe. Zie Wijbrands, t. a. p., bl. 248.

(4) Deze namen komen voor, als aan de genoemde personen gegeven, in B. de Bosch, *Dichtl. Verl.* boveng.

(5) *De waare geluksbedeeling, brieven, en nagelaaten gedichten van LUCRETIA WILHELMINA VAN WINTER, geb. VAN MERKEN; en Gedichten en Fabelen van NICOLAAS SIMON VAN WINTER.* Amst. P. J. Uylenbroek, 1792, bl. 292.

(6) Lucas Pater, de „halsvriend” van Dirk Cloes Lutkeman, en zijne weêrhelft werden door A. de Haen met de namen van „braave Damon” en „schoone Fillis” toegesproken. Zie *Herdersz. en Mengeld.* 1751, bl. 61.

(7) Zie B. de Bosch, t.a.p. bl. 286, en 287.

(8) De Haen noemt B. de Bosch „*Elhart*” op bl. 55 van zijn bundel. Omtrent de zeden van De Haen zegt zijn tijdgenoot, de gemoedelijke Johan van Gool, in „De Nieuwe Schouburg der Nederl. Kunstschilders en schilderessen” (’s Grav. 1751) het volgende: „Wenschelijk ware het geweest, dat hy het zedig gedrag van zynen meester hem zoo wel als zyn kunst afgeleert en gevolgt had; waerdoor hy mogelyk meer jaren levens

bereikt, en meer voordeel aan de Kunst toegebracht zoude hebben ; zynde, eenigen tyt geleden, in den ouderdom van omtrent 40 jaren den weg van allen vleesche gegaen." T. a. p. II bl. 199.

(9) De bundel van B. de B is verschenen in 4 deelen : het eerste en tweede bij den katholieken boekhandelaar Gerrit Tielenburg, in de Gasthuismolensteeg, Anno 1742 en 1758 ; het 3e en 4e deel bij Gerrit Warnars, in 1781 en 1788.

Het I^e deel bevat : eene allegorische titelplaat, get. en gegrav. door J. van der Schley, in dichtmaat uitgelegd door Abr. de Haen de Jonge ; een viniët van L. F. D. B. en P. Tanjé, voorts de teekeningen van Jan de Bosch, gegrav. door Jacob Folkema : 't Wapen van Jan Willink Meures, een titelplaat voor de „Tafereelen", een plaat, getit. „Deugd", een plaat „Ondeugd", eene — „Reden", eene — „Boetvaardigheid", eene — „'t Gebed", „Waarheid", „Logen", „Milddadigheid", „Gierigheid", „Lydzaamheid", „Wraakzucht", „Arbeid", „Het Leven", „De Dood", „Bijbelsche Keurstoffen".

Het IIe deel geeft een flauwen afdruk van het boven aangeduid viniët van L. F. D. B., (Louis Fabricius Du Bourg) een alliantiewapen van Clifford en Sautijn, een titelplaat van J. de Bosch en J. Folkema „Stichtelyke Gedichten", een dito „Mengeldichten" een derde — „Lofdichten", een vierde — „Lykdichten".

Het IIIe deel geeft eene door Vinkeles gegraveerde titelplaat, waartoe het ontwerp door J. de Bosch aan die in het eerste deel ontleend is ; een koud viniët, door de zelfde kunstenaars bewerkt, en verder geen illustratie.

Het IVe bevat een portret van den dichter, fraai door J. Houbraken naar T. Regters gegraveerd (ten jare 1759), en het titelviniët uit het IIIe.

(10) De Haen heeft zich anders ook wel gemengd in de letterstrijden zijner dagen. Zoo heeft hij bijv. in de opgewondenheid der praedikanten tegen ons Eeuwgetijde een latijnsch gedicht van *Amstelophilus* (?) in holl. vaerzen overgebracht, dat ons o.a. leert, hoe de beroemde Professor Francius, leerling van Adam Carelsz van Germez,

„[Soms] op [het] hoog tooneel in afgezonderde uren,
Ons vol verwondring boeide aan (zijn) Welsprekendheid."

Zie D. H. *Herdersz.* enz. bl. 134.

Een ander maal schreef hij een rijmbrief aan het Rotterdamsch Kunstgenootschap *Natura et Arte*, dat den „edelen achtbaare Heere" Mr. François Jacob van Overschie, Schepen van Delft en afstammeling van Willem, oudsten broeder van Huygh de Groot, had doorgehaald over zijn wanspelling. Vermakelijk om te lezen, is de „notificatiebrief", waarin die Magistraatspersoon bekend maakt, dat het den „goude en gout dounde God behaagt heeft" zijn „geërden Vader" tot zich te nemen. Zie *Lat. en Nederd.* keurdichten, Rott. 1734, VIII², bl. 25. De Haen noemt ons, in zijn flink vaers, als vertegenwoordigers van Nederlandschen

onzin : Frans Baltès, Koster, Maas, Visvliet, Issendorp en Van der Wicht, Zie t. a. p. bl. 86. 't Is jammer, dat ook de rechtsgeleerde Van Overschie blijkens zijn schriften, behagen vond in het doen samengaan van allerlei godsdienstige bespiegelingen met de onmogelijkste grammatika.

(11) De amsterdamsche konrektor had, naar Bern. de Bosch verhaalt, voor het rektorat bedankt (*D. W.* III, 306). Hij overleed te Amsterdam 6 Mei 1763 en werd den 13ⁿ te Leiden (zijn geboorteplaats ?) begraven. Zijne dochters Sara Maria en Wilhelmina hebben tot levensdatums 1716—1803 en 26 Juli 17**—4 Dec. 1777. Verg. den dichtb. v. S. M. b. 101, De Bosch, III, bl. 220, en Lucas Pater, bl. 450.

(12) Het fraaye door C. F. Fritsch naar J. M. Quinkhard gegraveerde portret is uitgegeven door Crajenschot met den bundel *Herderszangen en Mengeldichten*, in 1751.

(13) De beste bronnen voor levens- en karakter-bijzonderheden van de menschen der XVIIIe Eeuw zijn nog wel de gelegenheidsvaersen. Lucas Pater beschrijft den Heer van der Wilp vrij volledig, bl. 404.

(14) Zie Wagenaar, *Amst.*

(15) Dit oordeel geeft Langendyk in het „Voorbericht“ van zijn *Wederzyds Huwelyks Bedrog* ; maar voegt er bij, dat Molière niet de eerste is geweest, die onze oogen geopend heeft voor de „aartgebreken der menschen“.

(16) Voor vele bijzonderheden van deze schouwburgvertooning, zie C. N. Wybrands, *Het Amst. Tooneel van 1617—1772*, blz. 178 en volg. en bl. 251 en volg.

De afbeelding der „poetische Hel“ vindt men, zoowel als de andere dekoraties en de beschrijving der kostumen, in „Het Eeuwgetyde van den Amsteldamschen Schouwburg, (Volbouwd in den Jaare 1637, en voor de eerste maal geöpend den derden van Louwmaand, 1638.) Zinnespel. Te Amsteldam, By Izaak Duim, enz. 1738. *Met Privelegie*“.

(17) Daar is om dat Eeuwfeest veel te doen geweest. Wybrands vermeldt de litaratuur van het onderwerp, bl. 182. Ook onze vriend De Haen heeft, zoo als ik boven reeds aanmerkte, een polemiesch gedicht van zekeren Amstelophilus uit het Latijn vertaald, dat, tot een „heden-daagschen Cato“ gericht, ook de bestemming heeft den „Amsteldamschen Schouwburg“ zich te doen zuiveren van de hem opgeworpen klad. D. H., bl. 129.

(18) De Hagenaar L. V. D. C. schrijft aan den „Holl. Spectator“ in Nov. 1732 : „'t Was noch vroeg toen ik 'er kwam“ (in den Amst. Schouwburg), „en echter had ik niet veel minder dan een kwartier-uurs werk

met dringen tusschen de voorpoort en de bak, daar ik mij dicht aan de deur met een hoek van een bank vergenoegen moest, zijnde alles bezet of besproken . . . Ieder was bezig om een plaats te zoeken, maar de helft kon pas te recht raken. Niet ver van mij stonden drie manspersonen en even zo veel vrouwen, die ik voor Noord-Hollanders nam. Dezen waren in hevigen twist met de meid van den Kastelein, en wilden haar dwingen om zes anderen te doen opstaan, *welken*, zoo ze zeiden, *haar plek hadden ingenomen*. Maar de laatsten hadden 'er geen ooren naar, en gaven ten antwoord : *Zo je lui miend dat je verongelykt bint dan kan je nae boven veur de Heeren gaan. We hebben hier al vroeg eweest, en ien drie gulden betaald ; want we dochten op de galdery te gaan zitten ; maar daar was et vol. Toen wouwen wy ongs geld weerom hebben, maar ze wouwen 't ongs niet geeven, en saiden : als jy 'er noch drie gulden bylegt, dan kan je op de beste plaats kommen, anders zullen we jou een briefje langen teugen morgen . . . Nou was hier ook nset open as deuze plek, en daer bin we op gaen zitten, en we sellender niet afgaen, je mag doen wat je wild*. Een van de eersten hernam : *Dan wil ik min zes gulden en twaalf stuivers weer hebben die ik sundag avend veur de lootjes en het bestellen van deuze plaetzen heb moeten dokken . . . Kom jonges, laeten we allemael nae boven gaen. Ik mot ereis zien of ik gien recht zel krygen, enz.*" „Holl. Spectator", door Mr. Justus van Effen, 2e druk, 1756, D. II, bl. 536. „Ik was zoo attent als my mogelyk was", gaat de korrespondent voort, „zo lang het eerste Bedryf duurde ; schoon ik niet weinig gehinderd wierd door het kraaken van nooten, en de beweeging van die geen, die voor my zaaten . . .” en verder : „Maar 't geen mij wel het meest verveelde was het heen en weer lopen van een vrouwmensch, dat, tusschen de bedrijven, met een groote kan en een glas in de hand, geduurig riep : *Molje hier ook bier ?* terwijl een ander figuur daar tegen aan schreeuwde : *Belieft 'er ook iemand van boekjes gediend te wee . . . zen ?* Behalven dit kreeg ik altemet eens een hagelbui van notedoppen en appelschillen op het hoofd : zo dat ik my verbeelde op een dorp in een Rederykerstent te zyn." T. a, p. bl. 530.

(19) Het „Klink-dicht" van Maurits van Hattum, die tot de „Zingende personaadjes" behoorde en voor „Yver" gedanst, althands gefigureerd heeft, luidt aldus :

Zo dikwerf als myn oog deez' Ed'le gift aanschout,
Zal ik inwendig en uw Deugd en Mildheit Eeren,
O Stichters van Parnas, die hier door doen beweeren
Dat dit geen Yzre Eeuw is, maar een Eeuw van Goud.

Dat dit een iegelyk naast my in waarde houd,
En booge nevens my op 't Loffelyk Regeeren :
Ach ! dat de roest des tyds de naam nooit mogt verteeren
Dier Hoofden die thans zyn den Schouwburg toevertrouwt.

Hoe anders zal ik best deez' Eedle Goudgaaf loonen,
 Dan vol van Yver op uw' Loffelyk Tooneel,
 Daar ik als tydgenoot van 't Jubilee thans speel,

Myn kleine gaven, doch vol Yver steeds te toonen.
 Dank hebt gy, die dit eeuwgety hebt ingewyd,
 De Marre, uwe pen schreef dus voor d'Eeuwigheid.

Terwijl de goede „Man” dit prachtstuk reciteerde, stak hij in „een priesterlijk kleeed ; met een Byëkorf op de borst, en een *Fakkhel* in de hand”. Zie voorwerk „Eeuwgetyde”, en Wybrands, t. a. p. bl. 181.

(20) De rijke kooplui en renteniers onzer dagen herinneren zich niet gaarne, dat hun voorgelacht in winkels geijverd heeft. De biografen, de deftigheid betrachtende, maken dan ook gaarne een „aanzienlijk koopman” van Claas Pietersz. van Winter. Mij dunkt, ware deze lezing juist, dan zou hij niet, zooals uit het Puiregister blijkt, gewoond hebben in de Wolfestraat. Ik vind hem, zoowel als zijn zoon, in het jaar 1757 als „Maakelaar” vermeld, op 28 Nov. en 3 Oct. Zie *Nederl. Mercurius* bl. 208.

(21) In de „Samenspraak ter zilveren Bruilofte van den Heer Jacob Hartsen en Mejuffrouw Maria van de Walle”, die schijnt gehouden te worden tusschen zekeren P. en De Haen-zelven wekt P. den anderen op tot dichten en voegt er bij :

„Ik zeg je dan dat Jacob Hartsen, de Kruidenier, die op den Nieuwendyk woont, daar het *Schippers Huis* uithangt,
 De Baas, Heer en Gebruiker van *Rypenstein*, daar men Vissen op 't bed,
 en in gouwen vocht vlessen en tafeltjes vangt,
 Zyn zilveren Bruiloft zal geeven.”

Het tweede dezer knoedelveerzen zinspeelt blijkbaar op grappen, op de buitenplaats (?) Rypenstein vertoond. Zie Ab. d. H., bl. 367.

De dichter Antoni Hartsen Anselmusz., die den 6 April 1745 met Louisa Hooft trouwde, schijnt een neef van onzen Jacob (Zie mijne *Portretten van Vondel*, bl. 179-180, uitg. 1908) maar opmerkelijk is de deze waarschijnlijk van den stamvader, den Antwerpschen Burgemeester Jacob, aangeërfde naam.

(22) Men zie den authentieken druk der „Zangen, ter Echtvereening van den Heer Nicolaas Simon van Winter en Jonkvrouwe Johanna Muhl den 5 van bloemaand, 1744 in Amsteldam, bl. A. 2. Er blijkt ook uit, dat het huwelijk eerst op 14 April bepaald was. Later heeft men een papiertjen over dien datum geplakt.

(23) Haar „blonde kruin” vermeldt Bern. de Bosch, *Dichtl. V. II* (1758), bl. 217.

(24) Mij is wel bekend, dat er in 1792 in en om Amsterdam 134 kolfbanen gevonden werden, waarbij 34 *overdekte* „buiten de Poorten” en 18 *overdekte* in de stad. Maar ik heb alleen uit de groote populariteit, die het drietal in „de Fransche Tuyn” reeds in ’t begin dezer Eeuw genoot, kunnen afleiden, dat de inrichting in de Elandstraat reeds ten jare 1748 bestond. De naam van Van Rumpt was, zoo ver ik weet, niet die van een kastelein, maar wel van den Secretaris van het Amst. Kolf-kollege „De goede verwagting” in de „Plantagie”. Ik vraag ’s mans schim vergeving, dat ik, bij zijn kunst, hem een borreltjen tappen laat. Zie *Verh. over de oorspr. van het Kolven, Onderwijs in de Manier enz. De Nuttigh. enz. Register der Spreekw. enz. Naamw. der Kolfbaanen*. Amst. 1792, en *Reglement voor het Kolven in ’t Coll. D. G. V.*, 3 Ap. 1805.

(25) In het jaar 1740 dacht B. de Bosch nog al gunstig over de Haen. Hij schreef op (zijne) afbeelding, in het Pan Poëticum van den Heere Michiel de Roode :

„Dit is het wezen van vernuftigen de Haen,
Den roem van ’t Y, in dicht- en schilderkunde ervaaren ;
Met recht mag, in den rang der wakkre Konstenaaren,
Deeze eedle beeldtenis een hooge plaats beslaan :
Hy weet het scherpziende oog, en ’t zangzieke oor te streelen,
Hy schildert met zyn pen, en spreekt met zyn penseelen.”

Dicht. Verl. I, bl. 304.

Onder het portret, vóór den bundel, schreef hij :

„De Haen, wiens vlug vernuft aan ’t kunstchoor was gewyde,
Verwisselde onvermoeid de veldfluit met penseelen,
En leeft dus nog met roem, ten einde van zyn’ tyd,
In schildrend dichtmuzyk en spreekende tafreelen.”

Lucas Pater noemt hem in een klinkert zijn „Kunstvriend.” Dirk Willink wijdt hem 4 strofen elk van 10 regels, N. J. van Winter bezingt het optreden der „Dichtnimf van De Haren.” Ik verdenk hem van de liefdrijkeheid, Sara Maria den indruk te hebben willen geven, dat zij door Van Winter wel min of meer met die „Dichtmaagd” door-eengehaald werd. Jacob Lutkeman richt zich in een lierzang van 8 strofen tot de „Poëzy,” om De Haen daarin te huldigen.

(26) Dit legaat maakt nog altijd een belangrijk deel uit van de prentverzameling, berustend in de Boekerij der Rijks-Akademie. Het bestaat uit niet minder dan 2478 platen, vervaardigd door kunstenaars uit de Italiaansche, uit de Fransche, uit de Nederl., uit de Duitsche School. Die prenten zijn bevat in 14 juchtlederen kunstboeken en 7 portefeuilles.

(27) Feitama zegt er het volgende van :

„Het fiks penseel moge ons, bij de eedle wezenstrekken,
 Der schoone Van der Wilp, de aanminningheid der leest
 Van deze Aartspoëtes op 't levendigst ontdekken ;
 Maar om volkomen ons de schoonheid van haar geest
 Haar zielbeoorlijkheên, haar deugd, te leeren kennen,
 Zweev ons haar Dichtkunst voor Seraphynenpennen".

1751 : *Nagel. Dichtwerken van S. F.*, 1764, bl. 358.

Lucas Pater :

„Al moet zich hier 't penseel aan aardschen glans bepalen,
 Wanneer 't den lieven blos, het levendig gezigt
 Van schoone Van der Wilp stelt in 't bevalligst' licht,
 Onmagtig haar vernuft, haar deugd en kunst te maalen,
 Men noeme dit gebrek voor 't oog een groot geluk.
 Want de Aandacht zag zich blind op 't dubbel meesterstuk.

1752. *Poesy*, 1774, bl. 450.

Bernardus de Bosch :

„Dus heeft men Van der Wilp getroffen naar het leven,
 Deeze Eer der Maagden treed, ontvonkt door lettermin,
 Grootmoedig 't oefenperk der eedle Dichtkunst in,
 En weet hier mannyk naar den eersten prys te streeven ;
 Terwyl de lauwer, door vernuft en vlyt behaald,
 Om 't jufferlyke hoofd met schooner luister praalt."

Dichtlievende Verlustingen. D. III (1781), bl. 284.

Men moet wel bekennen, dat om het achterwaards gekamde haar, door Marinkeltjen geteekend, de „lauwer" minder dwaas gestaan zou hebben dan om het 56-jarige jufferhoofd met de kornetmuts, waarmee Saartjen gewillig de wereld ingegaan is.

JOAN NANNING.

Aan Jonkh.
Mr Fr. MERTENS BAUDUIN.

1857.

(Opdracht van Joan Nanning, Almanak v. N. K. 1858)

Aan Jonkh. Mr. Fr. Mertens Bauduin,
te Andwerpen.

Sta mij toe, Geachte Vriend! dit drietal Tafereeltjens uit de XVIIIe Eeuw, waarin, met zekere vrijheid van stoffeering, maar met volkomen juistheid van tijdrekening en, zoo ik vertrouw, met eenige waarheid van characterschildering der eeuw en der menschen, onderwerpen uit de te weinig beoefende *Nederlandsche Katholieke Kerk - en Lettergeschiedenis sedert de Reformatie* worden behandeld — aan u toe te wijden. 't Is mij eene behoefte, in dit veelgelezen bundeltjen, te getuigen hoe veel hoogachting en genegenheid ik u toedraag, als aan den Brabantschen Edelman, die, zoowel in den kring van zijn gezin als van zijn maatschappelijk leven, met woord en daad bewijst, dat de aaloude Geloofsleer en de aaloude Taal en Zeden van ons gemeenschappelijk Dietsche Vaderland hem zoo dierbaar zijn als

Uwen vriend en broeder in Chr.
J. A. ALB. TH.

Bijzonderheden omtrent dezen Vriend van Alb. Thijm heb ik niet gevonden.

JOAN NANNING.

In het karakter van het Buikslooter renteniertjen Pauwels Foreestier, heb ik, 25 jaar geleden, eene schilderstudie uitgegeven op den Buitenveldertschen Pastoor, bovengenoemd.

Sedert heb ik de geschiedenis zoowel van de Braamcampen als van Gerard van Loon van verschillende zijde nader beoefend en mogen toelichten. Moest ik nú over die *coterie* onder onze kath. vaders schrijven, ik zoû het anders doen dan het hier geschiedt: wat de feiten aangaat, nauwkeuriger en vollediger; wat teekening en koloriet betreft, misschien minder goed. Het kwam mij daarom ongeraden vóór mijn ouderen dubbelman te vergieten of te versnijden naar nieuwer inzichten. Ik laat het tafereel gelijk het is, en verwijs slechts naar mijne stukken in dit werk-zelf en in de *Dietsche Warande*, voor zoo ver iemand praecies zoû willen weten, hoe de vorken in de helft der vorige Eeuw in de stelen hebben gestoken.

Sept. 1883.

A. TH.

I.

Kunstliefhebbers is de naam van Gerret Braamcamp niet onbekend *). „Cataloguen” van zijn „fraay kabinetje konstige schilderyen,” toegelicht door de „prijzen”, die zij in de veiling van „27 January 1772 en volgende Dagen” mochten opbrengen, zijn nog altoos hun geld waard; de betreunde „Overleedene” was de oom van mijn grootvader

---

*) Zie het verhaal *Jan Sinkel*, in dit deel.

van moeders zijde, en hij woonde in het „Huis met de slangen”, op de Heerengracht nabij de Spiegelstraat.

Door een samenloop van omstandigheden ben ik in het bezit gekomen van eenige voorwerpen van 's mans nalatenschap. Mijne vrouw pleegt mij nog daaglijks een ordentelijk kopjen thee te schenken, uit „4½ paar oud blaauw theegoed”, afkomstig van onzen erntfesten oom; zij draagt, op Zon- en Feestdagen, een ring aan haar vinger met „een extra schoone Briljant”, en ik stap aan haar zijde met een „fyne hand Rotting met een lange gewerkte knop”, — welk een en ander evenzeer tot de erfenis van Oom Braamcamp zaliger behoord heeft.

Intusschen, daar was een tijd, dat mijn oom Braamcamp niet dood, niet oud, niet half vergeten, maar jong en levenslustig was zoo als gij, mijne lezers! Ik heb dien waardigen oom mijns grootvaders, of — wilt ge liever — vader eener oud-tante, die in prille jeugd gestorven moet zijn, — nimmer persoonlijk gekend; maar ik ken en bemin hem, zoo als gij Claudius Civilis, den eersten Batavier met een klassieken naam, zoo als gij Willem Beukelszoon, den onsterflijken uitvinder van het haringkaken, zoo als gij Lourens Coster, den vader der boeken en koeranten, kent en liefhebt: — uit hunne werken namelijk. Groote daden, ik beken het, heeft mijn oom Braamcamp niet verricht. Hij was intekenaar op de „Nederlantsche en Kleefscbe Outheden”, het bekende plaatwerk van Abraham Rademaker *); deels uit kunstliefde, deels uit religiezwak: want ook Rademaker was katholiek, en het heeft weinig gescheeld, of de goede, argloze man was door de gereformeerde boeren uit de omstreken van Haarlem, toen hij op St-Jansdag van het jaar 1734 in het veld landschapjens zat te teekenen, zonder form van proces noch permissie doodgeslagen. Zoo zegt Wagenaar †); maar dit in 't voorbijgaan. Onder de stukken, die ik van Oom Braamcamps (volgens de makelaars) „Magnifique en zeer Deftige Inboedel” bewaard heb, behoort een voorwerp, waarop ik heb besloten bij deze gelegenheid uwe aan-

*) Zie de afz. ed. der platen in 4to bl. ** en de 4to text-ed. van 1727.

†) „Amst.” III, 267.

dacht eenige oogenblikken te bepalen. 't Is niet, wat ge misschien zoudt denken, Ooms „Degen met zyn fraaeye Orientaal agaate Greep en Zilver Gevest, met zyn Robbelle Scheede met zilver"; 't is niet Oom & Tantes „dito Trancheer Mes met een zilver Hegt", noch hun „zilvere Punsch Lepel met Ebbenhoute Steel"; 't is niet Ooms „Aard en Hemel Globe „noch" Planetarium"; 't is niet (beware mij!) zyn „Trimphante japon met roode Zijde Damaste Voering en geele Cherp" *): 't is iets veel aansprakeloosers en nederigers.

In de groene kist, waar ik Ooms kleedingstukken en liefhebberijen in bij malkaar heb, ligt ook een opschrijfboekjen, waarvan de laatste katerntjens een soort van dagboek bevatten, geheel verschillend van de kleine kasrekening en de potloodmemorandums, die er het eerste gedeelte van uitmaken. Ik zal het plezier hebben, u uit dat opschrijfboekjen van Oom Braamcamp eens een en ander mede te deelen :

„Donderdag, 18 Augustus, 1718" toen Oom NB. pas even twintig jaar oud was. „18 Augustus 1718. Heden met de jaagschuyt van zevens na Ouwerkerk, en verder tot aan de herberg den *Voetangel* ; alwaar ik een kop koffy met cardamom, met een broodje gebruykt heb. Het was verschrikkelyk heet : waarop ik een gedichtje vervaerdigde. Toen, de wandeling aangenomen hebbende, bereykte ik welhaast de Slokkelaars-brugh ; op de kronkelende Winkeldyk aan de scheydinge van Hollant en het Sticht gecomen, passeerde ik het water ter regter handt, en trok, regt toe, regt aan, ter Vinkeveensse vaart, die my al spoedig bragt waar ik wezen wilde — in het aangenaam Vinkeveen. Hier vond ik myn vrind Daniël van Court in blaakende welstandt. Toen ik zyn huys quam binnenloopen, zeyde my Neeltje, dat myn vrintd uyt was gegaan, en, met een hengelstok gewapent, het er waarschyntlyk op toe had geleit om een onnoosel visje of wat aan het Verlaat by de Geusebrugge, of op de Achterwating te verstrikken. Ik spoede my derhalve 't eerst na de styger, en toen Daantje my gewaar wierd, strekte hy zonder zyn

*) „Catalogus" voorn. n° 18, 54, 56, 61, en bl. 31, n° 10.

oog van den dobber af te wenden, zyne linkerhand reeds na my uyt, als om my te recommandeeren nogh hem nogh het argloos visje te verstoren: „Stil, Gerret,” fluisterde hy, „ga maar in huys, ik kom zó by je.” Daniel weet, dat ik geen groot liefhebber van hengelen ben; vreesde daarom dat ik, als hy „beet had”, door hoesten of lachen het baarsje van het à propos zou brengen, en wilde my daarom met een zoet lyntje verwyderen. „Neen, Daan!” sprak ik, „wees maar gerust; ik zal de vorentjes op haar gemak het aas van je hoek laten knabbelen...” — „Spotvogel...” fluisterde Daantje... Toen hy eyndelyk den vry goeden baars, die hem al zoo lang had getreiterd, op land had geworpen, hiet hy my hartelyk welkom, en wy gingen na binnen om ons elf uurtje te gebruyken. Verder hebben wy den dagh met wandelen en in zyn heele aartige verzameling capellen, schulpen, en boeken gesleeten.

„Vrydag, 19 Augustus. Heden heeft Daniel zyn kiereboe voor laten komen, en we zyn met de bonte merrie, die Daan voor een prysje gekogt heeft en die toch tamelyk hard loopt, over Bambrug en Abcoude na Wesep gereden, om Pastoor Nanning, een groote vriendt van Daniel, te bezoeken. Toen wy daar aanschelden, vonden wy het huys gesloten, waarover ontstellende, vroegen by den bakker, of er iets aan schortte. Het korte antwoord was, daarvan niet gehoord te hebben. Intusschen had de oude dienstmaagd van binnen de deur ontgrendeld en toen opengetrokken, zonder er de ketting af te ligten, en keek met een vervaard gezicht door het kiertje.

„Och Sinjeur Court,” riep zy, „is UwE. daar; des zeg ik Goddank! Kom binnen, Heerschappen!”

— „Waar is de Pastoor?” vroeg Daniel ontsteld; „wat is er van mynheer Pastoor?...”

— „Sus, sùùùùs...” sprak de meyd, en wenkte met de beyde handen, juist zoo als Daantje met de linker deed, toen hy aan 't vissen was. „Is Pastoor ziek?...” vroeg Daniel... „of,” liet hy er met een bevende stem op volgen, „ik hoop toch niets ergers...”

— „Komt UwE. binnen, Heerschappen,” herhaalde zy, en bragt ons in de keuken.

„Mynheer Pastoor is niet in stad,” zeide zy, lucht schepende. „Maar, malle meyd,” riep de goede Daniel (half verstoord, doch adem halende gelyk zy), „wat beteekenen dan die fratsen?”

— „Frassen?” antwoordde de oude 's Gravenlandsche, met de zelfde mate van toorn als Daniel. . . . „Frassen? — als Pastoor gisteren en van daag niet in Amsterdam gezeten had, om van een deel prokkereurs en avekaten raadt in te winnen — dan hadden ze onzen besten Jan misschien nu al achter de tralies gezet. . . . dat verd. . . . uikerde geusenvee. . . .”

Nu was de verontwaardiging van de trouwe dienaressen ten top. Zy vergat dat haar kleine Jan, by wiens ouders in het hofryk 's Graveland ze dertig jaar gediend had, intusschen te Ceulen Licentiaat der H. Godkunde was geworden, eenigen tyd als pastoor of desservant te Leyden had gestaan *), en zelfs nu, sints byna drie jaren, het hordersamt te Wezep bekleedde; zy vergat dat ze niet vloeken mogt, en dat zy de drift, heur ouwe quelduyveltje, geen vry spel mogt laten.

Daantje en ik-zelfs zagen het goede mensch met open oogen, ooren en monden aan — om iets naders te vernemen: Maar daar quam me nu zulk een rare poespas van losse uytroepen, half afgebeten berigten, vergezeld van hoofdschuddingen, trekken aan de kant van de muts, wryven over het gezigt, en wat dies meer zy, voor den dagh, dat wy er geen loot wysheyt uyt krygen konden. Wy hoorden wel, dat het hommeles was tusschen Pastoor en Kerkmeesteren, tusschen Pastoor en Schepenen; maar wat de zaak eygentlyk om het lyf hadt, of het oud of nieuw ongeryf was, mogten wy niet te weeten komen.

„Wanneer komt Pastoor weêrom?” vroeg Daniel eindelijk. „Om UwE. de waarheyt te zeggen,” zeyde de meyd: „het zeggen was van avondt met de laatste schuyt, of uysterlyk morgen; dat zou der na wezen of Pastoor Mynheer van der Dussen tydig te spreken kon krygen. . . .”

*) Voorganger: Adriaan de Rover, 1712—15?; assistent, later opvolger: Simon Ferdinand Melchior. „Oudh. en Gest. v. Rhijnl.” bl. 267. Verbeter aldus de „Oudh. v. Utr.” II, 386.

Daantje zag my eens aan, en wy beslooten, hoe gaerne wy van Pastoor Nanning ook het fyne gehoord zouden hebben, toch maar weêr wegh te ryen — daar er voor heden geen wagten op en was. Ouwe Aagt liet ons egter geen rust of we moesten een glas weseper bier of zoogenoemde „vlaamsen docter” drinken, en orberen een boterham met kaas. Daar zagen we nu ook het grootste bezwaar niet in, te minder daar het van daag vry laat met *eten* zoû worden: en zoo doende reden wy eerst te een ure terug. Van middag — een pyp tabak gerookt in de tuin by Daniels Heerbroer, den Eerw. Heer Pieter van Court *), oudstudent van Leuven, Pastoor te Vinkeveen, — onder het peuselen van een scharretje. . . .

„Ik heb. . . .” mijn lezers, ik kontinueer steeds het dagboekken van Oom Braamcamp. . . .

„Ik heb van Daniels Heerbroer een mooyen ruyker gekreegen, en denzelven in eene spane doos na Amsterdam gezonden aan degene welkers poezele hand my onlangs met een fraai geborduuden halsdoek vereerd heeft. Ik heb er by gevoegt myn vers van gisteren :

I N V A L

OP DE ONDRAAGELYKE HITTE IN OOGSTMAAND, 1718 †)

Helpt groote Goôn ! ment Faëton
 Dan weer den wagen van de zon,
 En staan des aardryks ingewanden
 Nu voor de tweedemaal te branden ?
 Zo wensch ik, als het maar kan zyn,
 Dat 'k door de kragten van Jupyn,
 Van Bachus, of Apol, verander
 In een geharden Salamander,
 Die door de kragt van zyn natuur
 De kragt weerstaan kan van het vuur.

Maar Goden, neen, spaart uwe kragten,
 Ik ben verandert van gedagten,
 En was te haastig in myn wensch.

*) „Hist. ofte Beschrijv. van 't Utr. Bisd.” II, 415.

†) „N. Verzameling v. Ned. Mengeld.” (uitg. in 1723) bl. 333.

Ik heb berouw, en blyf een mensch.
 Nu kan ik nog, met hart en zinnen
 Myn waarde Cloris trouw beminnen,
 En hoopen op het lief genot
 Van haar bezit, en 't heuchlyk lot,
 Dat eens het hart dier fiere Schoone
 Myn min met wedermin beloone.

„Saterdag, 20 Augustus. Van daag had Daniel, daar het een byzonder heete dag was, my voorgeslagen in zyn pas geschilderde, dog lugtige coupel aan de vaart het middagmaal te gebruyken. Ik bragt daar niets teegen in. Neeltje, zyn keukenprinces, had zich onverbeeterlyk van heure taak gequeeten; maar pas hadden wy, daar het visdag is, een begin gemaakt met de rookende schaal boekendegort met boter en syroop in behandeling te nemen, of Daniel springt in eens op, met zyn serviët in de hand, opent de glaze deur van het vertrekje, en vliegt naar buyten. Ik, met de tinnen syroopkan en dito daagschen lepel gewapend, rys óok op, en volg myn vrind. Ik had in minder als een seconde gezien wat er gaande was. Aan het eynd van het haagje namentlyk, dat naar den coupel geleydde, had zich iemant in een zwart gewaad vertoond, die wel een geestelyke scheen, en aan wien in dit oogenblik door Daniel de hulp gepresteerd wierd, die door eene plotselingsche flaaute noodzakelyk was gemaakt. Ik loop hard het trapje af, en nader. . . . Tot myn leedwezen herken ik den jeugdigen Pastoor Nanning, met een bleek en ontdaan gezigt, met een gansch beslykte rok, als of hy in een sloot gelegen had, en beroofd van alle hoofddeksel. Ik kende den waardigen jongen theoloog niet anders als naar behooren geperrykt en ligt gepoederd *) . . . . Myn vrind zag angstig rondt, terwyl hy den Pastoor ondersteunde, die half in malkander was gezakt. Om 's Hemels wille, ... Neeltje . . . Gerret, . . . hei . . . hier . . . allemaal!” riep myn vrind, „zie je-lui dan niet wat een *désastre* hier gebeurt! . . . hee, hee, hulp, hulp! . . . .” En ik kwam daar toeschieten . . . . met myne syroopkan. „Gerret, is het je in je hoofd

*)Nannings portret, met de zwarte kort gekrulde pruik, is van ruim 25 jaar later.

geslagen?" vroeg myn welwillende vrind, met gansch ongewoone hevigheid: „Haal liever wat azyn, als je dan wat halen wil; dan hier met die syroopkan aan te komen dragen...." Inmiddels begon de jonge Pastoor weêr tot zich zelfs te komen; maar in de confusie was ook de muts van myn vrind, die hy gemeenzaamheidshalve, na dat wy van de wandeling tehuys quamen, zyn perryuk had doen vervangen, van het hoofd geraakt.... En nu kon toch niemandt onzer zich schier van lachen onthouden by het zien van die twee kaal geknipte hoofden en van het zenuwmiddel, dat ik in myn tinne kan droeg.

„Laten wy in huis gaan," zeide Daniel; „kom, Pastoor, hier is myn vrind Gerret Braamcamp, dien je wel by me ontmoet hebt.... Kom, laten wy in huys gaan.... dan kunnen wy op ons gemak praaten en overleggen."

Pastoor Nanning had een paar teugen water gedronken, uyt het kommetje, waarmeê Neeltje, op Daniels geschreeuw, was komen aanloopen, en wy gingen in huys.

Dit was nu alles goed en wel; maar toen de Pastoor — dank zy een warme stoof, een dikken nachtjapon en zyje mussie, met watten van Daniel, en een glas wyn, weêr op zyn verhaal was gekomen, herinnerde Daantje zich ter goeder uur, dat het voor ons geen zaak was het voorbeeld van zyn nieuwen gast te volgen, wat het bezwymen betrof; en daar wy beyde onze appetyt, na den schrik, met interest terug hadden gekreegen, werd er eenstemmig goedgevonden het eten hier binnen te laten opdraagen, als wanneer wy een geregeld verhaal van Pastoor Nannings jongste wederwaardigheden zouden mogen verneemen — die, voor zoo ver des geneigd, zich dan tevens het voorgediende kon laten smaaken.

„Gy moet weten," zeyde de Pastoor, „dat gy hier niets minder als een vlugteling, een balling aan uwe tafel ontfangt. Ik ben voor eenige ettelyke quart uren (hoe veel zou ik niet kunnen opgeeven) uyt myne wooning gezet, gescholden en belachen door eenige opgewonden weesper gereformeerden van den slegtsten stempel, met steenen nageworpen en zoo tot buyten de veste der stad gedreeven.. My steeds achtervolgd ziende, en door een steenworp aan

het hoofd getroffen, heb ik, zonder regt te weten van heg of steg, het op een loopen gezet, en ben door de Over-Aatsveldse polders heen gevlugt in de rigting van Bambrug. My met ongewoone snelheyt voortspoedende, had ik het ongeluk te struykelen en in een modderplas te geraaken; voeg daarby, dat, naar het schynt, een quaadwillige knaap toegang tot den toren der groote kerk van Wesep heeft weten te krygen, dat hy daar de klok is gaan luyen, en ik, in myne ontsteltenis my niet duidelyk voor een geest halende, dat dit alarm van weynig beteekenis noch uytwerking kon zyn, daardoor slechts te meer verontrust wierd, en eindelyk hier aanquam in den toestand, dien gy gezien hebt. . . . Maar nu de aanleiding, zult gy zeggen. . . . Onze vriend Court weet, wat ik in Weezep al te stellen heb gehad. . . . met de vroedschap niet alleen, maar nog wel met enkele leden myner eigen gemeente. . . ." Zoo sprak de Heer Nanning my aanziende.

„Ja," zeide Daniel, „daar zou je boeken van vol kunnen schryven: als je begrypt, Gerret. . . . ik zal me permitteeren, Pastoor, Heer Braamcamp een weynig in te lichten. Als je begrypt, wat een lievertjes je daar in dat Wesepie hebt. . . . 't Is genoeg bekend, dat hier in Hollandt de Catholyken alleen deugen om de accynsen te helpen betaalen, om het water, den vyandt en de gemeenelands ongevallen te helpen keeren; maar dat zy in geen een collegie van staat zitting hebben *): en zie nu in Weesp — daar is Barend van den Broeck. . . . Schepen, en Cornelis van Drosthagen. . . . Procureur en Notaris. . . ."

— „En toch zyn die mannen roomsch?" vroeg ik, zonder te weten, waar Daantje heen wou. „Zeker," zeide hy; „ze hieten roomsch, zoo roomsch, dat zy zich by ons tot „Opzieners van Kerk en Armen" hebben laten aanstellen."

— „En heeft Uw Eerw. daar genoeg meê genomen?" vroeg ik aan den Pastoor.

„Het is vóór myn tyd gebeurt," antwoordde de Heer Nanning: „twee dagen na dat myn voorganger, Pastoor

*) 't Is genoeg bekend. En dat de plakaten en reglementen op dat stuk werden nageleefd, zie men, onweêrlegd, bij een tijdgenoot: Justus van Effen, „H. Spect." X, 45.

van Campen zaliger, overleeden was — de man quam Vrydags te sterven — werd er 's Zondags eene vergadering in de kerk gehouden van personen, die men daartoe had uytgekoosen, en te half twaalf, na de Mis, stelden 32 der tegenwoordige 45 personen bij stemming, uyt eigen rechte, de Heeren van den Broeck en Drosthagen, benevens nog vier andere *) tot kerk- en armverzorgers aan. De Notaris Drosthagen haalde daarop een stuk uit zyn rokzak, dat met letters of kruysjes door zyne 32 vrienden geteekend wierd, en by welke acte de benoemde kerk- en armmeesters niet slechts voor haar leven en onder geen andere controle als van twee of drie leden van de principaalste van de Gemeente, door de officianten zelve te kiezen, wierden aangesteld; maar haarlieden tevens, in cas van afsterven of niet aanneeming van den post door enkelen, de magt wierd gegeven aanstonds een ander persoon te benoemen.

„Gy begrypt, myn goede Heer Braamcamp, dat het met zulke stuurlyu qualyk land bezeilen was. De Pastoor moest van gemelte Messieurs of permissie ontvangen op welke zon- en feestdagen hy den kansel mogt beklimmen, alle medebeheer over kerkelyke goederen was hem afgenomen, zelfs over die, welke tot den dienst van het autaar behoorden †); om het witte of groene ornament te mogen vertoonen moest er verlot van „kerk- en armverzorgers” wezen §). En meen niet, dat myn eerwaardige voorzaten reden tot zoodanige maatregelen gegeven hadden. . . . Ik heb u naamen als die van Henricus Ebbius, Egidius de Ridder, Bartholomeus Riman, Arnoldus Loefius, Cornelis Hoekgeest, Georgius van Campen **) maar te noemen — om des aangaande alle twyfel in lofspraak om te zetten. . . . Nu, wat stond my te doen? — Ik achtte my door het besluit van die 32 kerkgangers niet gebonden, al prykten haar namen en kruysjes ook in een notariëel stuk; maar maakt aanstonds het concept

*) Zij waren: Hillegart Kramer, Thomas Gerritze Populeus. Willem Pieterse, Koopmanschap, en Frans Janszoon Peet. Zie Past. Kok, in 't „Kerkelyk Nederland voor 1852”, *Meng.* bl. 22.

†) Past. Kok, t. a. p. bl. 22. §) T. a. p. bl. 24.

**) „Hist. ofte Besch. v. 't Utr. Bisdom”, II, bl. 384 en volg.

met omzigtigheyt een natuurlyker situatie voor te bereyden. Eene treurige gebeurtenis gaf hiertoe den doorslag. . . . Ik was namentlyk aan het sterfbed geroepen van zekeren Willem Symons Blommendaal; van dien man was het bekend, dat hy vader was van een kind, wier overleeden moeder *) gereformeerd was geweest, en dat, met zyn overlyden, gevaar liep buyten de H. Kerk te worden opgevoedt. De vader was bereyd zyn pligt te doen, en benoemde by testament twee roomsche voogden, ten eynde de geestelyke belangen van het kind te behartigen, terwyl ik hem borg bleef, dat onze roomsche „kerk- en armverzorgers”, die my de beste toezeggingen daarvoor gedaan hadden, in het onderhoud van het kind zouden voorzien. Daarop sliep de vader gerust in. De roomsche voogden namen den last aan, en daar zy een borgstelling van onze armverzorgers ontvingen, dat deeze in de verpleegkosten van Maartje Willems Blommendaal zouden voorzien, zagen ze geen zwarigheyt, op eene haarl. toegekomen dagvaarding van den Burgermeester, zich by notariëele acte te verbinden voor het kind te zorgen tot het gehuwd of mondig zoude wezen. Maar wat gebeurt er? — Wy hadden vergeeten, dat de vocalen by onze armverzorging tevens majestraatspersoonen onzer stede waren, dat die beide persoonen hunne ampten hadden moeten koopen met eene plaats in de gereformeerde kerk te nemen †), en zich nu en dan aldaar in de preek te vertoonen. . . . Naauwelijks was de verbintenis van weêrszijden aangegaan, of ziedaar dat de Burgermeester de Voogden gelast het kind, op poene volgens de plakaten, te doen opvoeden in de gereformeerde religie. Onze pryselyke kerk- en armverzorgers lieten zich egter niet onbetuygd; maar wat deden zy? — Zy verklaarden te berusten in de uitspraak van de wet; en het kind van een *roomschen* vader, staande onder *roomsche* voogden, zou ten koste der *roomsche* armverzorging à f 50:—: 's jaars in het burgerweeshuys gereformeerd worden opgevoed. Dat kon zo niet langer gaan. Ik besloot langs den zelfden weg, waarop zy zich van het

*) Saartje Pieterse Meyer.

†) T. a. p. bl. 21.

kerk- en armbestuur hadden meester gemaakt, Messieurs van den Broeck, Drosthagen, Kramer en consorten dóór te zenden. Den 19ⁿ January van het voorige jaar was," zoo als vriend Daniel weet, „het werk der duysternis in het burger-weeshuys plegtig bezeegeld geworden — den 29ⁿ April riep ik myne gemeente by malkander; bragt haarlieden onder het oog, welk gevaar en welk onregt er in het handhaaven van een ongeroepen t'zaamgetreden kerkbestuur als het onze gelegen was, en met talryke stemmen werd de lastgeving der oude opzieners vernietigd, en een ander, welgezind, kerk- en armbestuur aangesteld....

„En van dien tyd," Daantje weet het, „heeft de Pastoor van Wezep weinig rust gehad. Nu eens eyschte men, op willekeurige wyze myne zendingsbrief te zien; daarna wierd ik beklaagt van de oude Kerkmeesters uyt hare voorige staat van regeeringh en digniteyt te hebben afgezet; ten derde van de kerkegoederen op onordentelyke wyze uyt de kerk te hebben gehaalt, enz. enz. Tot in myn pastorale pligten wilde men my de wet stellen, met doopen, biecht hooren, uytreyken der H. Communie, trouwen, bedienen, kortom in alles...tot dat deze morgen aan het werk de croon werd opgezet.... Zoo als u bekend is, was ik eergisteren naa Amsterdam gegaan om Heer Jacob van der Dussen, die my meermaals geneegenheyd betoont had, over myne zaak te gaan raadplegen.... Daar had ik toe beslooten, na een tweede dagvaarding en comparitie voor 't volle Collegie van Schout, Burgermeesteren en Schepenen, op Woensdag laatstleden, waarby ik, met egaale stemmen was veroordeeld geworden binnen 24 uur myne zending open te leggen, de oude Kerkmeesters te herstellen, en de onder myn berusting zynde kerk- en pastorygoederen ter beschikking te geven aan myne vrindelyke vrienden, de Heeren van den Broeck, Drosthagen, Kramer, cum suis....”

— „En wat raad schaft Mr. Jacob van der Dussen?“ vroeg Daniel, te gelijk een aanmoedigend gebaar maakende om Pastoor Nanning en my ieder nog een halven sausbaars te doen accepteeren....

„Heer van der Dussen was van oordeel,” antwoordde de Pastoor, met een zucht, „dat ik in Wezep wel geen goed meer zou kunnen doen, en had de vriendelykheid my te verstaan te geven, dat hy hoop had my dan in Amsterdam overgeplaatst te zien. Maar eylacy,....dat kan nog wel niet anders dan, best genomen, in de verre toekomst leggen.... Om nu nogh even op myn zaak van deeze morgen terug te komen.... Schout en schepenen waaren weer vergaderd geweest en hebben met goetvinden van den Hooft-officier, beslooten en verstaan my ter zake van ongehoorzaamheyd en twistmaakery onder de Roomsche Catholyke gemeente, hunne stadt en jurisdictie van dien als Weespercarspel te ontzeggen.... Maar eer dat my dit vonnis in forma beteekent was, werd ik reedts, deezen morgen myn huys verlaatende, door een paar ruuwe knaapen aangegreepen onder het gejoel van een digten volkshoop, en op de u bekende wyze uyt de stadt gejaagt....die stadt, waarvan ik my zelve de getuygenis moet geeven, dat ik drie jaar lang waar ik kon, haare burglary het goede padt heb geweest.... Mogt ik my niet ontzien op den stoel der waarheyd de leer der H. Kerk te verkundigen, en mogt ik my de onvervreembare regten myner bedieninge niet laten ontrukken — ik heb in den daaglykschen omgang gedaan wat ik kon om algemeene liefde te bevorderen....en ik heb de voldoening veele vrienden te Wezep te hebben agtergelaaten. —”

Den 27-jaarigen Priester stonden by deeze woorden de traanen in de oogen. Myn braave Daniel van Court rees op, legde den Pastoor de handt op de schouder, en zeyde met een bewoogen stem: „Pastoor, van dit oogenblik af ben je de voornaamste catholyke burger van het nederig Vinkeveen; beschouw myn huys als je huis; beveel, beschik,....kom....en gaa na welgevallen..... Daniel Court hoopt voor niet je ouwe vrind niet te wezen.” Nanning was getroffen door die hartelyke taal en drukte dankbaar Daniels hand.

Een oogenblik later trad Meester Pieter van Court, Daniels Heerbroër binnen, om Past: Nanning zyn deelneming te betuygen en zyn hulp aan te bieden. Voords

maakten wy afspraak, morgen, Zondag, vroegtydig by Zyn Eerwaarde ter kerk te koomen, en vervolgens na Wezep te ryen. Daniel stuurde echter nog heden een vertrouwden jongen daarheen, om de goede oude meyd van de Pastoor te berigten, dat Zyn Eerw. in behouwen haven was. . . .”

Tot zoover, mijn lezers, het dagboekjen van Oom Braamcamp, wiens verhaal, wat de hoofdfeiten betreft, al wonderwel over-een-stemt met de zaakrijke en door echte stukken gestaafde „Bijzonderheden betreffende de R.K. Statie van Weesp,” beschreven door den Wel-Eerwaarden Heer G. Kok, later Pastoor der St.-Willibrordsparochie te Amsterdam, vroeger een der opvolgers van den geleerden Nanning in de weesper St-Laurenskerk.

Gelukkig — indien uwe aandacht me tot hiertoe gevolgd heeft, — behoef ik u omtrent de verdere lotgevallen van onzen wakkeren Nanning niet in het onzekere te laten.

Daniel Court hield woord. Het zag er omstreeks dien tijd met het geestelijk bestuur der Hollandsche Missie, deels door den slechten geest der toenmalige Regeering, maar vooral ten gevolge van de woelingen der Jansenisten, niet gunstig uit. De Apostolische Vikarissen, die in het begin der XVIIIe Eeuw door den Algemeenen Vader der geloovigen herwaards gezonden waren, werden door de Staten niet ontvangen. Petrus Codde, het bekende hoofd dier Priesters, wier hoogmoed, onder aanblazing van de herwaards gevluchte Antoine Arnauld en Paschasius Quesnel *), hen als de eigenlijke en eenige *clergé* van Holland wilde doen gelden, was wel overleden, maar daarmee waren zijn traditiën niet uitgestorven. Opvolglijk hadden de katholieke Vicarii Theodorus de Cock, Adam Daemen, en Johan Bijlevelt het land moeten ruimen, en eerst in 1721 werden wy onder den te Brussel rezideerenden Vice-superior, Mgr. Spinelli, gesteld †).

*) Zie Smet, „De R.-C. Rel. in Brab.”, bl. 275, en v., Dom Pitra, „La Holl. cath.”, bl. 248 ; verg. Dupac de Bellegarde (IIIme Ed), bl. 296, 297.

†) Verg. 't Holl. „Bat. Sacr.” III, 506 en 528 ; Prof. Visschers „Leid-draad tot de Alg. Gesch. van 't Vad.”, III, I, 49 en, in zijne „Voorl.”, 't „chron. overz.”

Met de weesper zaak en Nannings lotbeslissing ging het dus slechts langzaam voort. Den derden dag na dat het zoo even vermelde vonnis gestreken was, trokken de oude Kerkmeesters C. van Drosthagen, B. van den Broeck en H. Kramer uit, om arrest te leggen op de kerkgoederen in het Pastoorshuis en op de goederen van den Pastoorzelve, tot dat ze machtiging van de stedelijke regeering zouden gekregen hebben, om die goederen in bezit te nemen.

Die machtiging werd reeds den 27 Aug. des zelfden jaars verleend *) : maar ik vermoed, dat het voorgenomen arrest van de ongequalificeerde Kerkmeesters gebotst heeft met de grimmige troniën van Daniël Court en Pieter Braamcamp ; want wij lezen, dat voorn. „Kerckmeesteren of Opzieners in weerwil van minnelijk versoeck” de voorgeschr. goederen niet hebben kunnen machtig worden, en dat ze pas den dertigsten Aug., uit het huis van den Pastoor gehaald zijn, onder assistentie van den Hr en Mr Johan Duncan, Schout, Arent Witteveen en Abraham Schouten, Schepenen.”

Negen maanden bleef de statie van Weesp zonder herder ; maar het kwaad schijnt zijn meesters gestraft te hebben : Drosthagen kwam eenige weken na de uitdrijving van Nanning te sterven. In zijn Testament, den tijdelijken priester van Weesp gedenkende, schreef hij het legaat : „mits — het Nanning niet en is” †) Bernardus van den Broeck werd, twee jaar later, met vrouw en negen kinderen gereformeerd §) ; en Hillegart Kramer verviel tot armoede en verkwijning **). In elk geval ziet men uit het meêgedeelde, hoe veel staat er te maken is op goedelijke historie- en plaatsbeschrijvers als de van Olle-fens en konsorten, bij welke mer leest als volgt : „Na (1579) schijnt alhier (te Weesp) de godsdienstige vrijheid en verdraagzaamheid in hogen top geweest te zijn.... Voor zo verre ons bekend is heeft deeze stad in de godsdienstige geschillen der vorige Eeuw geen deel gehad 5 ††) enz.”, geschreven 1795.

*) Zie 't stuk bij Past. Kok, pl. 31.

†) T. a. p. bl. 32. §) T. a. p. bl. 26, 32.

***) Zie de Aant. ††) T. a. p. III, „De St. Weesp”, bl. 14.

Intusschen hield Nanning zijn gewoon verblijf te Vinkeveen, ten huize van onzen vriend Court, tot dat hij in de lente van 1720 tot de statie van Bergen bij Alkmaar benoemd werd.

II.

In een boschrijke streek van het lieflijk Kennemerland, en sikkelsgewijze beschanst door de schilderachtigste duinen, brak voor onzen wakkeren Pastoor een tijdvak aan van meerder rust en genoeg, dan hij tot heden gekend had. Wel was zijne gemeente te Bergen niet groot (zij telde misschien geen 350 zielen *), maar rijken en armen onder hen betoonden zich oprechtelijk aan den waardigen Priester, den begaafden prediker, den hartelijken vriend en raadsman verkleefd.

De roem, dien Nanning zich als redenaar reeds te Leiden verworven had, begon meer en meer weêrklank buiten de kerkwanden te verkrijgen. Ook dit behoorde onder de redenen, die onzen welgemanierden Godgeleerde eene gunstige ontvangst verzekerd hadden bij sommige aanzienlijke Protestanten zijner plaats, waarmeê hij bij toeval in aanraking was gekomen.

Bij het betrekken zijner pastorie was hij dan ook de Vrouwe-Doariaere der vije Heerlijkheid van Bergen, een bezoek gaan brengen, en zag zich met onderscheiding ontvangen. Een ander maal lag eene katholieke dienstbode ter Heerenhuizinge †) op het uiterste; de Pastoor werd geroepen, en na dat hij zich van zijn herderlijke plichten had gekweten, knoopte Mevrouw een gesprek met hem aan over godsdienstige onderwerpen, dat zij ruim een uur voortzette. De Vrijvrouw van Bergen was eene bejaarde Dame, die het ongeluk had gehad niet slechts haren echtgenoot, maar ook hare eenige dochter te verliezen, die, weduwe als zij, haar een zoontje achterliet, dat den naam en titel van Willem Adriaan, Graaf van Nassau-Bergen §), gevoerd heeft.

*) In 1774: 381 Kath.; en 258 Protestanten, volgens Andr. Kok, zie Jac. Kok „Vad. Woord.” V, 431.

†) Zie Gerrit Schoemaker, op Cl. Bruin, „NH. Arkad.” bl. 370.

§) „Tegenw. Staat”, VIII, 365, en Schoemaker, t. a. p. bl. 358.

Met dit kind, een knaapjen van zeven jaren, deed de waardige Vrouw, vaak zonder van een lakei gevolgd te worden, tamelijk groote wandelingen, in de streken, die door hare zorg met zoo voortreffelijke boschadiën verrijkt waren *). Op zekeren dag kwam zij te Oost-dorp, het schependom van Bergen, waar het roomsche kerkjen stond †), zelfs den Pastoor in zijne woning bezoeken, en hem eene goede gift voor zijne armen brengen. Zij vernam met belangstelling naar al wat Kerk en gemeente betrof, en liet zich sommige zaken toonen, die tot de autaar-dienst behoorden. Daaronder kwam vóór, het „beste” Missaal met lessenaar, die zich in een tamelijk ongunstigen toestand bevonden. De Doariaere gaf daarover hare verwondering te kennen, en Nanning sprak een bescheiden woord over de vele behoeften, waarin de gemeente bij zijne aankomst had moeten voorzien. Daarna liet Mevrouw zich van den Pastoor naar heur rijtuig geleiden, dat zich aan de deur der pastorie had vertoond.

't Was in de maand Maart van het jaar 1723. De Vasten was den 10^{en} Feb. ingegaan en Nanning had wekelijks over het Lijden gemediteerd. Het Kerkjen was dan door-gaans eivol; en ook op Maandag in de Goede Week hield hij eene korte namiddagpredikatie over het Evangelie van den dag. Maar naauwlijks had hij zijne inleiding gesproken, of de deur, die uit de kerk naar het Pastoorshuis leidde, opende zich, en de koster, met veel verlegenheid naar den Pastoor opziende, verleende toegang en bezorgde niet zonder moeite zitplaatsen aan de Vrouwe van Bergen met haar kleinzootjen en aan een paar andere Dames, die wellicht bij haar in waardschap waren.

Nanning sprak over Joannes XII, het 4e en 5e vaers: „Een van zyne Leerlingen, Judas de Iskarioter, die hem verraden zoude, zeide: „waarom deze olie niet verkogt

*) Schoemaker, t. a. p. bl. 360.

†) Dit was maar een tot kerk ingericht woonhuis — gelijk alle roomsche kerken in de Geuniëerde Provinciën, gedurende de herwonnen „vryheydt van conscientie” der XVIIe en XVIIIe Eeuwen. De tegenwoordige kerk is van jonge dagteekening; zij werd ingezegend 11 Sept. 1810: „Kerk. Nederland”, 1856, bl. 135. Ze heeft thands 405 Kommunikanten.

voor drie honderd tienlingen, en 't den armen gegeven ?'' By Markus staat, riep de Prediker: „Waar toe diend deze verquisting der olie?.... Maar tot wien spreekt Judas hier? hy noemd wel niemant; edog het blijkt genoeg uit zyne woorden zelf, dat hy dit aan Jezus Christus te gemoet voerd: want het was Jezus alleen, die het uitgieten dezer olie had kunnen stremmen, en last geven dat dezelve verkogt wierd, en het geld, dat er van quam, onder de armen uitgedeeld. Hy beschuldigd dan en hy legt aan zyn goddelyken Meester deze verquistinge en deze verkortinge der armen ten laste. Maar Judas! wat noemd gy hier verquistinge?.... Was het een verquisting, als Mozes zyn olie uitgoot op het hoofd van Aaron, en hem tot hogen priester zalfde? was het een verquisting, als Samuel zyn olie op het hoofd van Saul uitgoot en hem tot Koning zalfde? was het een verquisting als Elias zyn olie op het hoofd van Elizéus uitgoot en hem tot Profet zalfde? Gij kend, ô Judas! uwen Meester niet, den eeuwigen hogen Priester, den groten Hemelkoning, den uitmuntendsten Profet, ja Leeraar van alle Profeten, als gy de kostelijke Nardusolie, over zyn hoofd uitgestort, een verquistinge durft noemen....''*)

En aldus uitleggend, en bovendien toepassend, ging de geleerde en ijverige prediker voort.... „Daar worden nóg al zulke verkeerde menschen gevonden, die menen dat het geen aan den uiterlijken Godsdienst, en dus aan Jezus Christus zelf, dien men diend en eerd, word besteed, een loutere verspilling is, en dat men veel beter zoude doen met het zelve aan de armen te geven, even al eens als of de liefde en eerbied tot Jezus Christus en de liefde tot de armen malkander niet kennen verdragen, en als of men het hoofd niet kon zalven, en de voeten te zamen, gelyk Maria heeft gedaan †), die door haar bedryf een figuur van de gantsche Kerk is geweest, in welke altyd handen zyn, die genegen zyn om Jezus Christus het hoofd te zalven, en ook handen, genegen om de armen, die de voeten zyn,

*) „Jesús te Bethaniën gezalfd, of de Historie der zalvinge te Bethaniën in agt korte Predikatiën overwogen door J(oan) N(anning)”. 1749, bl. 46.

†) Joann. XII, 3; Matth. XXVI, 7 en Marc. XIV, 3.

te zalven. Nu gelyk de lichamelyke handen, die iets werken, malkander helpen en geenzins malkander tegenstand doen, alzo moeten geestelyke handen of ledematen der Kerk niet tegen malkander stryden: de genen die genegen zyn om hunne Nardusolie, dat is, hunne middelen ten *dienst* van Jezus toe te wyden, moeten niet afkeuren, dat anderen hunne Nardusolie over zyne voeten uitstorten, dat is, aan de armen schenken; en wederom de genen die genegen zyn om aldus de voeten te zalven, moeten niet afkeuren, dat anderen het hoofd willen zalven." *)

Zoo sprak de prediker over den rijkdom der katholieke liefde, en de veelzijdigheid van het kerkelyk leven.

De Edele Vrouwen woonden den dienst tot den einde toe bij, en ook den middag daarop bevond zich de Doariaere onder Nannings gehoor.

Ondertusschen was er in de vorige week stof tot onaangenaamheid gerezen tusschen hem en een paar ouderlingen der Hervormde gemeente. Hij had namelijk, op den wenk der Vrij-vrouwe, zijn Missaal naar Alkmaar gezonden, om door een bekwaam, doch hervormd boekbinder daar ter stede te worden gebonden en verguld, ten einde op Paaschdag met een beter Misboek te kunnen feestvieren. Nu wilde het toeval, dat ook het Hervormd kerkbestuur soortgelijke vernieuwing van eenige zijner bijbels had ondernomen, en dat onze ouderlingen juist eene afspraak deswege met den alkmaarschen boekbinder kwamen treffen, toen deze eenige gouden letters preste op den band van het Misboek. Van het oogenblik dat de man zich uit zijn winkel verwijderde, om een staal van het leder voor den dag te krijgen, dat de Heeren verlangden, maakten zij gebruik, om het Misboek open te slaan en, met een pen uit het winkelcomptoirtjen van den binder, dwars over een titel eenige zeer hoonende woorden tegen Nanning en zijne gemeente te schrijven — eene blaam, namelijk, van de devotie, waarin de aaloude en half gesloopte kapel van O. L. V. ter Nood, bijgenaamd van Runxputten, ook te Bergen gehouden werd †)

*) T. a. p. bl. 51.

†) Zie het Lat. „Bat. Sacr.” II, bl. 382.

In dien toestand was het fraai gebonden Misboek, hoewel met een brief van verontschuldiging van den binder, op Paaschsaterdag bij Nanning te-rug-gekomen. Dit griede den braven Priester diep, en hij kon, in bizondere gesprekken, voor zijne gemeenteleden niet verzwijgen, waarom op Paaschdag het oude Misboek gebruikt werd. De zaak werd min of meer ruchtbaar en bracht wrijving genoeg mede.

Maar wat gebeurt er ?

Het Paaschfeest was voorbij. Nanning ijverde als altoos in zielenzorg, en was er op uit den aalouden eerbied voor Kennemerlands heiligdommen, als daar zijn de St Willibrordspuit *) de kapel van Onze Lieve Vrouw ter Nood †), en ook dien voor het gewijde erf der gesloopte kapel van 't Heilig Bloed onder Bergen §) levendig te houden.

Men schreef den 8ⁿ Mei van dat zelfde jaer : 't was een Saterdag. Nanning had gasten bij zich. Wie zij waren ? — Primo, die zelfde kunstgraveur Abraham Rademaker, van wien ik in het begin dezer verhandeling Wagenaar heb naverteld, dat, hij in 1734 bijna om des geloofs wille werd doodgeslagen ; 2° mijn overoudoom Gerret Braamcamp ; 3° de lieflijke katholieke dichter Jan-Baptista Wellekens,

„het schrander hoofd van Neêrlands veld-poëten
Die aan den Tyber- en den Amstelstroom gezeten
Zong Veldt- en Visscherszang op zijn gesneeden riet,”

en nu reeds, al verbergt de statiepruik zijn dunne grijze haren, zijn 65^e jaar is ingetreden. Maar ook vrouwen zaten, te namiddag van dien 8ⁿ Mei, in den eerlijken kring. Als ik u hare kleeding beschreef, gij zoudt er, omtrent het kostuum van het eerste vierde der ijdele XVIIIe Eeuw, niet veel uit leeren. Ze zijn drie in getal ; en als gij daarbij aan de Drie Gratiën zoudt denken, vat dan, bid ik u, dit

*) Zie Schoemaker t. a. p. bl. 403.

†) Zie den gemoedelijken Schoemaker t. a. p. bl. 401 en volg. Schrevelius maakt zich boos : „Haarlem" (II), bl. 596.

§) Zie Schoemaker, t. a. p. 358 en ook „Tegenw. Staat", t. a. p. bl. 364.

woord op in den allerchristelijksten en allerernstigsten zin.

De oudste heet Theresia Wellekens, zij is de zuster van den dichter. Ziehier hoe hij haar eenmaal aansprak :

„Het is aan yder niet gegeven,
Te wandlen op de zachte baan,
Bestrooit met zuivre leliblaan,
De schoonste weg naar 't eeuwig leeven :
Geen vleesch of bloet geeft iemandt raat
Noch gaaven, tot — den Maagdenstaat. —

Hoe schoon de roozen 't oog ontmoeten,
Zy zyn met doorens dicht omzet :
Het Huwlijk moet, om Evas smet,
Geduurig d'eerste misdaad boeten....

Gelukkig die dat lot kan schuwen
En, eenzaam in een stillen hoek,
Verzelschap met een kruis en boek,
Den zwaaren last ontwijkt van 't huwen.
Schoon Marthas zorg niet qualyk staat,
Maria volgt den besten raad....

Zoo trok Sint Ursul,"

zegt de dichter verder :

Met elf duizend Maagdental,
Op Godts gelei, door berg en dal,
Om van de Trouw bevrijd te weezen.
Nooit schoonder oogst de Hemel zag
Als op dien Maagden Marteldag.

Haar standerd is nog niet gevallen,
Zoo lang zo menig kuische Maagd
Haar naam en kleed met eere draagd :
Getuigen zyn onze AMSTELWALLEN,
Waar zy, schoon andren zyn vergaan,
Als leliën by doornen staan." *)

Ja, mijne lezers, gij hebt ze herkend : Theresia Wellekens is een amsterdamsch Begijntjen, en wel eene, die het kleed reeds bijna 39 jaar, met de vreugde der liefde

*) „Zed. én ernst. Ged.” van J. B. Wellekens enz. (1737) bl. 161.

en wakkerheid des werkdadigen geloofs, gedragen heeft. En die naast haar zit, is mede een kind van Sint Ursula, maar dat bestemd is haren intrek in het klooster te Antwerpen te nemen; 't was in de waereld Mejonkvrouwe Clementia Bernardina Staats, de zelfde aan wie Wellekens binnen twee maanden de woorden te gemoet zal voeren:

„Wy roemen uw besluit en mengelen
By maagdepalmen 't lelibladt,
Terwyl, voor 't oog van duizent engelen,
De geur van 't heilig wierookvat
Met yders bede ryst naar boven.” *)

Als men zulke gedichten van onze beste poëten leest, dan komt men toch langzamerhand tot de overtuiging, dat alles neêrlandsch in de XVIIe en XVIIIe Eeuw niet zoo uitsluitend gereformeerd is geweest; en dat wij toch met onze nationaliteit niet verlegen behoeven te zijn, om dat wij tot de Kerk van Willibrordus, Bernulphus, Graaf Willem den tweede, Jan Brugman, Erasmus, Stalpaert van der Wiele, Vondel en Nanning behooren.

Nu en dan een vriendelijk lonkjen wisselend met dit aanstaand nonnetjen, zit naast den kunstgraveur Rademaker eene jonge vrouw van nog altoos frissche, maar zedige schoonheid. 't Is zijne zuster; 't is die Jacoba Theresia Rademaker in welke ik u alweêr niets anders dan eene religiëuze kan doen herkennen, en wie Wellekens toezong:

„Laat d'aarde pronken met haar bloemen,
De Hemel met zyn Sterretrans,
Godts Kerk zal steeds de maagden roemen,
Wier schoonheid, edelheid en glans
Gebloemt en sterren gaan te boven.” †)

Hoe komen hier die nonnetjens en deze Heeren? — Dat zoudt ge van morgen niet gevraagd hebben. Toen hadt ge getuige van eene lieflijke plechtigheid kunnen zijn. Niet ver buiten het gebied van Bergen, tusschen Heyloo en Limmen, stond de kapel van Onze Lieve Vrouwe ter Nood, of van Runxputten. De kapel is in 1573 vernield;

*) T. a. p. bl. 186. Zie onze Aant. †) T. a. p. bl. 181.

maar in 1637 werden hare overblijfsels verheerlijkt door een verschijning van de Moedermaagd met het H. kind. Op Maria-Ontvangenis, tusschen 8 en 9 December des jaars 1713, vertoonde zich hier een nooit geziene springbron, waar de boeren hun vee in kwamen baden, om het voor de heerschende pest te beveiligen. Groot was nog altijd de toevloed tot dit Heiligdom, welks roem niet verminderde, schoon de zichtbare kapelle verdwenen was. Maar zie, den 28ⁿ Juli van 't jaar 1714, kwam er een plakkaat van de Heeren Staten uit, waarbij de verdelging van de put werd bevolen. Niet-te-min trekken er nog, voortdurend, vooral in de Meimaand, talrijke pelgrims naar de verwoeste plek. 't Is of daar bloemen en planten weliger groeyen dan elders, en de bedevaartgangers hangen er zoo veel bloemslingers aan de boomen, en zoo veel kransen, bidden er zoo vurig en zingen er somtijds zulke schoone liederen, dat men meent in eene ter eere van de Koningin der Engelen vercierde kerk te zijn. Daarheen heeft, van morgen zeer vroeg, ook de tocht geleid van onze zusters, in gezelschap van eenige godvruchtige Kennemer landlieden, bij wie ook de Heer Wellekens zich had aangesloten, en onder het geleide van Pastoor Nanning. Men had geen „processie” gehouden — 't zij verre: maar men was, één van ziel en zin, gaan bidden, gaan schreyen, gaan liefhebben en met halve stemmen zingen in Mariaas boschjen te Runxputte. Bij de terugtocht had onze dichter van de boeren vernomen, hoe goed en rechtvaardig de Vrouwe van Bergen met hen te werk ging.

De Heeren Rademaker en Braamcamp, die pas voor een uurtjen ingekomen waren, hadden ook den mond vol van de minzaamheid der Doariaere. De Heer Rademaker had haar kasteel zitten af te teekenen, en de Heer Braamcamp scheen bovendien zich in Amsterdam van eene „commissie” voor de Hooggeb. Vrouwe te hebben gekweten, waarvan hij haar verslag had gedaan.

„Kom, zuster cantatrix,” zeide Pastoor Nanning, „hef het liedtjen van van morgen nog eens aan, dat ook uw broeder en de Heer Braamcamp het hooren.” Jacoba, Rademakers zuster, zet'te zich dadelijk aan het clave-

cymbaal, en begon, met eene zoete stem het lied :

„O Moeder Maegt, siet na beneden
 Dees groote schaer
 Op-offren wierooch der gebeden
 Op 't groen altaer :
 Last er geen vonckjens van boven gebreken,
 Op dat toch hier
 Ons offerande wert ontsteken
 Van Hemelsch vier !

Capelle soet, daer geen geschemer
 Noch duyster is
 En daer de blau gestarnde Hemel
 't Gewelfsel is ;
 Kruyden en bloemekens, tackjens en tiertjens
 Zijn 't Kerck-cieraat ;
 Ja selfs musijcken vliegende diertjens
 Lof uwer waert.

Geeft dat mijn suchjens u ghenaken,
 Eer ick vertreck !
 Laet dese tranen kenbaer maken
 Mijn ziels-gebreck !
 Ghy weet doch wat er van noode zal wesen,
 Om 't eenemael
 Naer lijf en ziel te zijn genesen
 Van alle quael." *)

En wat er in het schoone liedeken verder volgt.

Toen onze zangeres ten einde was, moedigde de heusche gastheer den dichter Wellekens aan, om eens iets ook van *zijn* werk voor te dragen. Deze voldeed met graâgte aan de uitnoodiging en bracht het stuk voor den dag, dat de lof van Bergen bezingt en, met eene toewijding aan Nanning, in Wellekens' nagelaten bundel is opgenomen †).

Het Bergerbosch, met zyn plantaadjen
 Vermaakt en trekt myn quynent hart.

.....
 O ryzige elzen, o abeelen,
 O wellust daar de wiltzang zweeft,

*) „Ged. uit de versch. tijdsp.” door A. Th., II, bl. 401.

†) „Zed. en ernst. ged.” blz. 147.

En bladt en telg door 't wintje beeft!
 O perk! o lanen o priedelen! —
 .....
 Hier, ziet men 't graan op d'akkers groeien;
 Dáar, rolt de hooikar langs de hei;
 Gins, graast de schaapskudde in de wei,
 En 'k hoor de dertele ossen loeien.
 Hoe riekt die vliere en doornehaag,
 Bevochtigt door de zomervlaag!"

Dit, mijn lezers, is uit de 4^e en 5^e strofen van het vaers Toen Wellekens tot de 9^e gevorderd was, vernam men, in eens, eene zekere opschudding buiten de pastorie. Eens rijtuig hield voor de deur stil. Inmiddels ging Wellekens in zijn geestdrift voort:

„O luthof, lust van aardsche goden!
 O toevlucht voor 't bezwaart gemoet!
 De toegang schynt hier niet verboden;
 Merkteken van verheve bloet;
 Wie houdt hier Hof? de Vrou van Bergen....”

Pas was dit woord den dichter van de lippen, of de deur der kamer ging open — en de Doariaere-zelve stond te midden van het verbaasde gezelschap. Pastoor Nanning rees op, en met de deftige bevalligheid, die hij in hooge mate bezat, bood hij een zetel aan de Edele Vrouwe. Zij was verzeld van haar kleinzoon, en een lakei trad achter aan, die op haren wenk eene bewerkte amboinsch houten kist op de tafel zett'e, en zich verwijderde. Het geheele gezelschap was over eind gerezen. De verbazing van Wellekens had geen grenzen. Mijn oom Braamcamp en Rade-maker schenen min of meer het bezoek verwacht te hebben.

„Laat ik u niet storen, Mijnheer de Pastoor!” zeide Mevrouw, zich nederzettende, en maakte een minzaam gebaar, om het gezelschap te bevelen haar voorbeeld te volgen: „als ik mij niet vergis, houdt gij u bezig met de schoone Poëzij; ze is eene beminnelijke, maar zedige en wel eens licht verschrikte jonkvrouw.... Ik bid u, ga voort, Mijnheer!” sprak ze tot Wellekens. De goede man was echter te weinig hoveling, om oogenblikkelijk aan den wensch der Doariaere te voldoen, en zijn manuscript

was alweêr in een zijner ruime rokzakken verdwenen.

„Welnu,” zeide Mevrouw, „als de nachtegaal zich schuilhoudt, dan zullen we haar den tijd geven tot rust te komen.... Heer Pastoor!” ging zij voort, „ik heb eene kleine schuld aan u af te doen. Een mijner onderzaten heeft een eigendom van u geschonden niet alleen, maar heeft, wat veel meer is, u gegriefd in hetgeen u het dierbaarste moet wezen. Dat wensch ik zoo veel mogelijk te vergoeden, gelijk ik het door de afzetting van den schuldige gestraft heb. Hier is,” en tevens opende zij het kistjen, „een Misboek, dat, zoo ik hoop, op het aanstaande Pinxterfeest iets tot den luister van uw kerkdienst zal mogen bijdragen....” En den Pastoor blonk een heerlijk, in fijn leer gebonden, Missaal toe, met prachtig zilveren beslag.

Nanning, hoe welsprekend anders, wist schier geen woorden te vinden, om de waardige Vrouwe voor deze edelmoedigheid te danken. „Ik geloof óók”, vervolgde zij, zinspelend op Nannings preek, dat het goed is niet slechts den armen wel te doen, maar tevens iets van onze middelen aan den *dienst* des Heeren-zelfen te wijden.” De Pastoor betuigde zijn dank in de warmste woorden; maar de aandacht van het gezelschap werd plotselijk naar de linker hand der Vrijvrouwe getrokken, waar de goede Wellekens van vreugde en bewogenheid haar was te voet gevallen en heure hand met zijne kussen bedekte.

„Hoe is het mogelijk, Mevrouw!” riep hij uit. „Och, nu moog ik de volgende strofen van mijn vaers lezen. Ik had van het gestreken vonnis iets gehoord — maar dat ik Uwe Hooggeborene nu mondeling en in dicht daarvoor zou mogen danken, is mij een gants onverwacht geluk.”

De 65-jarige dichter stond weêr over eind, en met tranen in de oogen las hij zijne regels:

„Wie houdt hier Hof? de Vrouw van Bergen,
 Doorluchtig door haar stam en deugt,
 Die zich noch 't allerhóogst verheugt,
 Als geen misdryf haar rust komt tergen.
 ZY DULDT GEEN WOLVEN ONDER 'T VEE,
 Maar houdt hier land en bosch in vreê;
 De Hemel gun noch lange dagen

Aan die dus loffelyk gebiet.
 Zo blyf de zoon haar lang behagen
 Die haar' de lieve dochter liet.
 Zo bloei de telg hier van Nassouwe
 Eeuw uit, eeuw in. Zo bloei dit lant,
 Door dwang noch tweedragt aangerant,
 Tot vreugt en troost der Edle Vrouwe.
 Vaarwel, o Bergerbosch, 'k moet voort.
 En dryf weêr, 'k weet nau, zuit of noort." *)

III.

Mijn lezer, ik zou wel gaarne een Derde Hoofdstuk aan het verhaalde tweetal toevoegen... maar — „vermoedelijk is u verder van Nanning niets bekend,” zoo valt ge mij in de rede, en slaat het stukjen van Past Kok nog eens op, den eenigen vaderlandschen schrijver, wien, sedert den zegepraal der moderne verlichting en beschaving, de naam van Nanning met kennis over de lippen is gekomen †). Gij leest daar, bl. 32 : „Nanning nam de wijk naar Vinkeveen, waar hij ten huize van D. Court verwijlde, tot dat hij in 1720 Pastoor te Bergen, nabij Alkmaar, werd en in 1737 naar Buitenveldert gepromoveerd werd, alwaar hij den 29ⁿ September 1761 overleed.” — Als ik onder-tusschen bladzijden genoeg ter mijner beschikking had, dan zou u blijken, dat er over een man als Nanning, éer men uitgepraat is, wel „een dik boek kan volgeschreven” worden — om eens met Daantjen van Court te spreken. 't Is dus niet uit gebrek aan stof, dat ik in beraad heb gestaan of ik mijn Pastoor in zijn verderen levensloop zou volgen. Het eenig bezwaar heb ik daarin gevonden, dat ik, Nanning „aan den Buitenveldert” schilderende, hem moeilijk recht kon doen, zonder hem te laten uitkomen in al den rijkdom van zijn geest als prediker — al de diepte zijner kennis van Bijbel en Kerkvaderen, zijne geleerdheid in talen en geschiedenis, zijn stichtend genie in de

*) T. a. p. bl. 152.

†) *Genoemd* is hij, wel is waar, 1° door Jeronimo de Vries, 2° door Witsen Geysbeek, 3° ergends in den „Navorscher”, 4° door Jhr. Blommaert in de „Eendragt”, en 5° door Prof. Visscher, in zijn lett. „Leid-draad” — maar hebben zij geweten *wien* zij noemden ?

toepassing der H.-Schriftuur-voorstellingen op het leven, het meesterschap, waarmeê hij zijn stijl beurtelings weet te verheffen tot de heiligste lessen en gevoeligste gebeden, en te leenen tot de schildering der eenvoudigste zaken en het spreken van de hartelijkste vaderwoorden tot zijne kudde. Ik had hem moeten schetsen te midden zijner gemeente; gelijk men zijn beminnelijk en waardig beeld uit de tien banden zijner predikatiën zoû kunnen samenstellen, in zijn verkeer met edelen en geleerden, zoo onder onze geloofsgenoten als van de protestantsche meerderheid; in zijn lijden en strijden, bij den laster, waar hij beurtelings door vriend en vreemd meê vervolgd is; in zijn ijver om, in het voortreflijkste Nederlandsch dat de helft der vorige Eeuw heeft opgeleverd, zijne medechristenen bekend te maken met hetgeen van katholieke zijde in vreemde landen aan de dwaling werd tegenovergezet: nu eens door de drie deelen „Historie der Veranderingen van de Protestantsche Kerken”, die hij naar Bossuet vertaalde; dan eens door het boekken „Wettige vooroordeelen tegen de Calvinisten”; of ook wel door de overzetting van Erasmus *) en Joh. Ernst Grabes †) gevoelen aangaande de Transsubstantiatie. Ik had hem moeten doen kennen, in zijne beoefening van zoo vele christelijke deugden: zijn godsvrucht, zijn milddadigheid, zijne onthechting van aardsche goederen; in de richting zijner theologie, die de kritiek bemint, en die toch van den symbolistiesch-dichterlijken geest der Kerkvaders is doorvoed en bezielde; — die het H. Sakrament en de Moeder Gods met het hart van een Thomas en Bernard vereert, en die *des niet-te-min* (!), wat de klaarheid des verstands betreft, voor geen geprezen nederlandschen staatsman en dichter zijner Eeuw behoefte te wijken — hoe veel minder voor onze belletterstijns en theologisten van den dag, die steeds met eene gadelooze onbeschaamdheid voortgaan de Heilige Eucharistie — de Opperste en dierbaarste

*) „Brief van Des. Erasmus van Rott. aan Koenr. Pelikaan (XIXe B. in den baz. dr. v. Frobenius, 1540), mitsgaders twee predikatiën onl. over de zelve stoffe gedaan.” Amst. Gerrit Tielenburg.

†) „Aanhangsel” op „Jezus te Bethanien gezalfd”, bl. 137.

Waarheid voor zoo vele verheven geesten aller christen tijden — te beschimpen en te belachen *), — ik had Nanning moeten schetsen in zijne zelfstandige geleerdheid en zijn zedelijken moed, en te gelijk in zijne kinderlijke onderwerping aan de inzichten en wenken van den H. Stoel. Dit alles had verdiend is het licht gesteld te worden, opdat men een man mocht leeren herkennen en waardeeren, die alleen ten gevolge van het liberalismus van omtrent 1800, hetwelk de zoetste herinneringen der katholieke Nederlanders heeft gesmoord en getracht heeft te verdelgen, op zoo onvergeeflijke wijze in het vergeetboek geraakt was.

De waarheid van hetgeen ik Joannes Nanning hier toeschrijf, wil ik ter gelegener tijd uitvoerig aantoonen — in-middels vergenoegde mijn lezer zich met een paar proeven van de beschreven persoonlijkheid.

Ofschoon men bij Nanning de preutschheid van uitdrukking niet zoeken moet, die eene uitvinding onzer dagen is, of eigenlijk in deze eeuw uit Frankrijk bij ons is ingevoerd — ofschoon hij dus niet schroomt de ondeugden te noemen, die hij in zijne geestelijke kinderen bestrijdt, zoo min als de zondaars, die zich daarmede bevelken, ja, ofschoon hij, in zijne predikatiën, wel eens enkele woorden aan het dagelijksch leven ontleent, die hij, even verstaanbaar, met deftiger uitdrukking had kunnen verwisselen: voelt men toch in al zijne preken bij hem een streven, om zijne hoorders te veredelen; niet slechts door ze vooruit te brengen in het vermijden van de zonde en het oefenen der deugden — maar ook door hunne harten voor edele neigingen te openen in het meer vormelijke des levens. Bij voorbeeld, ziehier hoe hij, op den eersten Nieuwjaarsdag, dien hij aan den Buitenveldert vierde, zijne gemeente toesprak. . . . Maar laat mij eerst nog deze opmerking plaatsen: ik bedoel, hoe treffend voor ons de text wordt, waarmee hij, bij het intreden des jaars 1737, zijne gemeente te Bergen begroette. Hij kon niet weten, dat hij binnen weinige maanden aan het Berger huisgezin ontruikt zoû worden, om, ten gevolge des overlijdens van Mr. Wilhelmus Zielhorst, in Amstels omstreken te

†) Zie den „Gids” voor November, 1857, bl. 657.

worden overgeplaatst, en niet-te-min luidde de text van deze laatste herderlijke groet aan zijne kinderen in Kenne-merland aldus : „Zie, de korte jaren gaan voorby, en ik bewandele een pad, langs hetwelke ik niet zal wederkeren.” *) Ook Nanning-zelf moet later het voorgevoel gewaardeerd hebben, dat zich in deze keuze van een text uit het boek „Job” schijnt uit te spreken, want bij de uitgave dezer rede in 1761, zet hij aan den voet der bladzijde : „Gepredikt in den jare 1737”, en doet dit niet dan bij zulke predikatiën, die in bizondere betrekking staan tot de tijd, waarin ze zijn uitgesproken — gelijk men, uit hetgeen hij in de „Voorreden” van den bundel wegens zekere politieke omstandigheden zegt, ook met alle recht kan afleiden. En zie nu hier, als ik zeide, den aanhef zijner eerste nieuwjaarsgroet aan de gemeente van den Buitenveldert :

„Geef hem eenen ring aan zyne hand.

Luk. XV. 22.

„Salomon zegt in zyne Spreuken : „Die geschenken geeft, zal zege en eer behalen, en hy steelt het hart der genen, die ze ontvangen” †). De wyze Koning stelt in deze woorden twee redenen voor, die zeer bequaam zyn om iemand tot milddadigheid op te wekken : de eerste is, dat een milde gever zege en eer verkrijgt ; en de tweede, dat hy door zyne geschenken het hart der genen wint, die dezelve aannemen. Deze twee redenen die geheel eenvoudig en eerlyk zyn, hebben my ook bewogen en bepaald om op dezen dag aan myne gantsche gemeente milddadig te zyn en nieuwjaarsgiften te schenken : want ik heb „zege en eer” nodig om myn herderlyke bedieninge met vrugt waar te nemen ; en ik moet de harten zoeken te winnen, om het einde van myne bedieninge, hetwelk de zaligheid der zielen is, te bereiken. Vryers en vrysters die malkander beminnen en met malkander zoeken te leven en te sterven, geven malkander dikmaals goude ringen tot een onderpand van hunne liefde en trouw. Dewyl ik ook, indien

*) „Predikatiën op de Feestdagen of Jezus te Bethlehem”, enz. bl. 347.

†) Prov. XXII, 9.

het God behaagd, met myn beminde gemeente zoeken te leven en te sterven, wat kan ik dan aan dezelve beter schenken dan goude ringen tot een bewys van myne toegenegenheid en liefde? Welaan dan, wilt de geschenken, die ik doen zal, met een goed hart ontvangen; maar neemt vooraf den zegenwensch aan, dien ik u allen uit een oprecht gemoed doe: te weten, dat de almachtige en algoede Goe u met zyn dierbaarste gaven naar ziel en lichaam in dit leven wille verryken, en in het toekomstige leven wille zaligen en verheerlyken. AMEN.

„Ik twyffele niet of de belofte die ik zo aanstonds gedaan heb, zal velen nieuwsgierig hebben gemaakt, en begérig om te weten, vanwaar een geringe Pastoor, als ik ben, zo veel kostelyke en goude ringen kan hebben, als nodig zyn, om een gantsche gemeente daarmee te beschenken. Ik moet u dan zeggen, dat ik, hoe min bemiddeld ik naar de wereld moge zyn, nothans een alderrykste en onuitputbare schatkist in myn huis hebbe, namenlyk de H. Schriftuur, in welke alle dierbaarheden opgesloten zyn, en een zo grote overvloed van goude ringen gevonden word, dat ik zonder de minste verlegenheid aan yder wel een zódanigen ring kan mededélen, als hem past. Welaan dan, laten wy hierméé een begin maken.

„De geestelyke Dogters of Godgewyde Maagden, omdat zy „het luisterryker deel van Christus kudde zyn” *), gelyk de H. Cyprianus haar noemd, moeten daarom ook den voorrang in myne geschenken hebben: aan deze, die thans maar vier in getal zyn, heb ik de vier goude ringen van de Arke des Verbonds of van de Verbondskiste toegedagt. Wy lezen in het boek Exodus (XXV, 26), dat God aan Mozes gebood, dat hy vier goude ringen moest maken, en aan yderen hoek der Verbondskiste eenen van deze ringen hegten, waardoor de handbomen gestoken wierden, om de Verbondskiste te verdragen en om te voeren. De Verbondskiste, in welke de twee stenen tafelen lagen, daar de Wet Gods op geschreven stond; in welke de roede van Aäron bewaard wierd, die gebloed had, en in welke ook de kruik met Manna, dat van den hemel geregend

*) „Illustrior portio gregis Christi”, S. Cypr. „de habitu Virg.”

was, besloten wierd; deze Verbondskist, zegge ik, was eene alderdoorlugtigste figuur van Jezus Christus. De goude ringen, die aan deze Verbondskist hingen, kunnen tot eene figuur van de christelyke Maagden dienen: en dit om de volgende redenen. 1. Omdat deze ringen van goud waren en tot een sieraad van de Verbondskiste strekten. 2. Omdat deze ringen aan de Verbondskiste gehegt waren en vasthingen. 3. Omdat deze ringen dienden om de Verbondskiste te vervoeren en om te dragen: want deze drie dingen leren, wat alle christelyke Maagden zyn of zyn moeten, en wat zy hebben te betragten en te ver-
rigten.

„Vooreerst moeten alle christelyke Maagden tot een sieraad in Christus Kerk verstrekken door het goud van een heilige liefde tot God en hare medemenschen: zy moeten geen yzere ringen zyn, die geen glans geven, en die door eenen roest van zonden overtrokken worden: zy moeten geen kopere ringen zyn, die een enkelen schyn van goud hebben, en die slechts rinkelen en rammelen: maar zy moeten ringen van louter goud zyn: zy moeten de heilige liefde opregt bezitten, en in hare harten hebben: dit goddelyk goud moet de proef kunnen uitstaan, en zo bestendig zyn, dat het door geen vuur van aanvegingen, van quellingen, van wederwaardigheden verteerd wordt, nog in schuim verandere. Zodanige ringen, die door het goud van heilige liefde flonkerden, waren de christelyke Maagden in de eerste eeuwen der Kerke: waarom de H. Cyprianus hen ook noemde „de schoonheid en het sieraad der geestelyke genade” *): en Prudentius „de glansryke gesteentes, door welke Gods tempel word versierd”. Zodanige ringen van goud moeten ook nu en ten allen tyde alle Godgewyde Maagden zyn.”

Verder legt Nanning uit, dat, gelijk de ringen aan de Verbondskiste gehecht waren, desgelijks ook de christelyke Maagden aan den Heiland, die door de Bondskiste wordt afgebeeld, gehecht moeten blyven en Hem getrouwelyk aanhangen. „Eindelyk gelyk de goude ringen diende_n om de Verbondskiste te verdragen en om te voeren, alz_o

*) S. Cypr. *ibid.*

moeten de christelyke Maagden dienen om Jezus Christus om te voeren en alom te vertoonen." Het kost mij, de schoone verklaring hiervan niet geheel uit te schrijven.

De „christelyke weduwen en weduwnaars, die het vaste besluit gemaakt hebben niet weder te trouwen", worden door Pastoor Nanning met de vier gouden ringen beschonken, waarmede den Hogenpriester Aäron de borstlap was voorgebonden *). Op dien borstlap las men de namen der twaalf Aartsvaderen en de woorden „Urim en Thumim", dat is te zeggen, *verligtingen* en *volmakingen*" Zoo mochten dan daarmede den weduwen en weduwnaars de heilige voorbeelden der eerste Christenen in hunnen staat op het hart zijn gebonden; zij mochten de „*verligtingen*" van de ijdelheden der waereld waardeeren, die hun verleend zijn, en naar de „*volmakingen*" streven, die hun eenmaal het heerlijk Hemelsch Jeruzalem mogen doen binnentreden.

Den getrouwden biedt Nanning de gouden ringen van Mozes' reukaltaar †). „Dit reukaltaar van setimhout en met massief goud overtrokken en bedekt, kan eene figuur van den huwlyken staat der Christenen zyn, in welken al het menschelyke en wereldsche met louter goud van eene heilige liefde overtrokken en bedekt moet zyn." . . . „En gelyk het goude reukaltaar diende om daarop een mengzel van de dierbaarste speceryen, van myrrhe, onix, galbanus en wierook te branden, waardoor de gantsche plaats of tempel met een alderlieffelykste reuk wierd vervuld, also moet het huwlyk of het leven der getrouwden dienen, om door den reuk van christelyke zeden, en zedelyke deugden van regtvaardigheid, van zagtmoedigheid, van eerbaarheid, van matigheid, en van godvrezendheid hun gantsche huis te vervullen, en kinderen en dienstboden te stigten, zodanig, dat dezen dien lieffelyken geur der deugden mogen inademen en leren na te volgen: gelyk zekerlyk zal geschieden, omdat de exempelen trekken en navolginge verwekken. Kinderen en dienstboden roepen dan „Trekt ons, en wy zullen u op den reukuwer speceryen nalopen" §).

*) Exod. XXVIII, 23, 26, 27. †) T. a. p. XXX, 1—5, 7.

§) „Trahe me post te curremus in odorem unguentorum tuorum". Cant. I, 3.

En zoo gaat Nanning al verder met de vergelijking van het huwelijk bij het reukaltaar, en komt op het reukoffer des morgen- en avondgebeds (Ps. CXL, 2).

„Alle deze dingen, zullen misschien de getrouwen zeggen,” zoo vervolgt hij, „zyn wel zeer goed, maar waar blyven onze goude ringen? Uw goude ringen zyn die welke aan dit heilig reukaltaar vasthingen om hetzelfde te verdragen. Welaan dan, grypt dit altaar bij deze ringen op, en draagt het na uwe huizen, om het daar voor altyd te plaatzen . . .” enz.

En als hij dit heeft afgehandeld, komt hij met niet minder treffende Schriftuurherinneringen, om de jonge lieden, „de vryers en vrysters, gelyk men hen doorgaans noemd”, te begiftigen. Hun schenkt hij „den alderkostelyksten, ja koninklyken handring,” die den kuischen Jozef van Egypten „om zyn grote wysheid” door den Koning aan den vinger werd gestoken . . . Men kan licht nagaan welke partij de voortreffelijke prediker ter stichting zijner hoorders uit deze bizonderheid wist te trekken. En nog hooger koningsgunst spiegelt hij zynen jongen gemeentenaren voor, wanneer zij eenmaal „tot dat geslagt zullen behoren, hetwelk voor eeuwig GEKROOND zynde, zegepraald, de vergeldinge der onbevleete stryden winnende” *).

De juiste tijd, dat Nanning de Buitenveldertsche pastorie betrokken heeft, is niet bekend. Het moet echter al in de eerste maanden van het jaar 1737 geweest zyn — als men iets af mag leiden uit den toon dezer predikatie van den Nieuwjaarsdag van 1738. Althands de Pastoor moet den tijd gehad hebben van zijne gemeente de ondervinding te krijgen, dat een der diepst gewortelde, en meest voorkomende gebreken zijner biechtkinderen het misbruik was van sterken drank. Reeds in deze eerste Nieuwjaarspreek hecht hij daaraan zoo veel beteekenis, dat hij, na de verschillende standen te hebben afgehandeld, den „dronkaarts”, de „broeders en zusters van de natte gemeente”, gelyk hij ze met een Pater-Abrahams-term aanduidt, in het bizonder gedenkt. Dezen „luiden, die dikmaals ver-

*) Sap. IV, 21. „In perpetuum coronata triumphat incoinquatorum certaminum praemium vincens.”

klaren, dat zy eens vrolyk zyn geweest, en wat rykelyk hebben gedronken", vereert hij óók een ring, namelyk den ring waarvan Salomon spreekt (Prov. XI, 22), die door den snuit van een zwyn was getrokken....*)"

Het volgende jaar was de text zijner Nieuwjaarsrede : „Speciosus induere vestibus." „Trek fraje klederen aan", uit Job. Men kan begrijpen, wat Nanning van deze nieuwe klederen, die hij zijne gemeente schenkt, te maken weet. Met Nieuwejaar van 1740 voert hij hun te gemoet : „Drinkt den wyn, dien ik voor u gemengd heb", en voor de vier standen en wederom voor de dronkaards weet hij bizonderen wijn uit de H.-Schriftuurdruiven te persen. Op de laatste past hij Mozes' woorden toe : „Hun wyn is draken-gal en een ongeneeslyk addervergift" (Deut. XXXII, 33). Het jaar 41 was een duur jaar, en er werd ook in den Buitenveldertschen polder „groot gebrek en armoede geleden" †): daarom was zijn text, uit Isaías (LVIII, 7) : „Breek uw brood voor den hongerende"; en voor alle monden wist hij weêr verscheiden brood aan de H. Schriftuur te ontleenen ; ditmaal ook voor „de kinderen", om dat hij „het verwyt van den Profeet niet wil horen, die zegd : „De kinderen hebben om brood geroepen en daar was niemand, die het hun brak." " Hij schenkt hun dan „het brood der eerstelingen" (Levit. XXIII, 17).

In 1744 vergenoegt hij zich niet met zijne kinderen gekleed en gespijsd te hebben, hij legt, bij het barre winterweêr, „voor allen een goed vuur" aan, en kiest tot text : „Ik ben gekomen om vuur op de aarde te brengen, en wat wil ik, dan dat het ontstoken worde" (Luc. XII, 49). De predikatie voor 1745 is getiteld : „Neem uw bedde op, en ga naar huis" (Matt. IX, 6).

De waardige herder schijnt zich recht gelukkig te midden zijner gemeente te hebben bevonden, en ook daarbuiten had hij vele vrienden. Ten spijt zijner uitgave van Bossuets werk over de „veranderingen van de Protestantsche Kerken" in 1738 verschenen, bleef hij bevriend met de familie van der Dussen, van welker hoofd, Mr. Jacob, wij hem met

*) „Predikatiën op de Feestdagen," bl. 356.

†) T. a. p. bl. 507.

achting hebben hooren spreken. Mr. Jacob van der Dussen, die tot den zelfden stam behoord heeft als de Goudsche en Delfsche van der Dussens, welke laatsten met onze vrienden *) niet gants onbekend zijn, bekleedde sedert 1709 verschillende regeeringsposten in de hoofdstad. Zijne bekendheid met onzen Nanning kwam waarschijnlijk voort uit 's mans betrekking tot Amstelland, waarvan hij sedert 1713 Baljuw en Dijkgraaf was. Tot den grooten „ring van Amstelland” toch behoorde ook Nannings eerste standplaats Weesp, en daar die van der Dussens liefhebbers van kunst en geleerdheid waren, is het niet te verwonderen, dat de betrekking met Nanning, toen hij eenmaal in nog enger zin onder het gebied van Amsterdam woonde, weêr verlevendigd was. De Buitenveldert, of sommige mijner lezers daaromtrent eenig onderricht begeerden...maar neen, laat mij de zaak anders aanvatten.

Alle katholieke Nederlanders weten, dat de „eer en opkomst van Amstelerdam” wordt gedagteekend van het Mirakel des H. Sakraments †)... Eene der poorten onzer hoofdstad was oudtijds bij uitnemendheid de *porta sancta*, de „Heyleghewechs Poorte”. De Heilige Weg, die naar de kapelle van het Sakrament geleidde, lag aan de zuidwestzijde der stad. Langs dien weg kwamen de meeste bedevaartgangers van het „platte (Rijn-)land”, gants Zuid-Holland en het Sticht. Wagenaar zegt, ze stroomden, te Lentemaand, ook áan langs Gijsbregts „Harelemer dijck” en van het Hoofd (aan 't IJ?) — maar de naam, waarmee oudtijds de weg werd aangeduid die van den zoogenaamden Overtoom naar de Nieuw-Zijds-Kapel voert, bewijst genoeg, van welken kant men meêst ter beêvaart trok. Als gij, bijv. omstreeks 1540, de kapeldeur ter westzijde uittraadt en gij liept links, een boogscheut ver, de

*) Zie Wellekens „Bruilofts-dichten”, bl. 129; de zelfde, „Versch. Ged.” Opdracht, en bl. 1—66, vooral 65; de zelfde „Zed. en Ernst. Ged.” bl. 332, en „Dichtl. Uitsp.” bl. 199. Zie Jacobben en Brunoos van der Dussen, Burgemeesters en Schepenen van Gouda, 1664—1706, bij Walvis „Gouda”, bl. 99—107, terwijl ze te Delft, met de zelfde doopnamen, reeds in den aanvang der XVIe Eeuw voorkomen: Boitet, bl. 120 en volg. Zie onze Aant.

†) Zie den „Alm.” 1857, „Op het Hof.”

Calverstraet af *), dan stondt gij, even als nu, aan den laatsten hoek dier pelgrimsbaan, welke de woorden des Profeets in herinnering brengt: „Daar zal een voetpad en een weg zijn, en hij zal Heilige Weg genoemd worden †). Glimlach niet over het verval van een tijd, waarin de naam van den weg, dien uwe vaders „heylich” genoemd hebben, tot eene bespotting of althands zinledigen klank is geworden. Ter plaatse van het tegenwoordig Koningsplein stond voormaals de poort, en derwaards kwam de weg van hooger af. De richting der tegenwoordige Leidsche Straten vervolgend, bereikt gij de beplante kade aan gene zijde der stadsgracht, die langen tijd den naam van „Heyligen Wech” heeft gevoerd, maar thands onder dien van Overtoomschen Weg bekend staat, om den wille van den dam en overhaal, die aan het einde van dezen weg de Costverloren-Wetering en het water van den Schinkel uit elkaâr houdt §). Bij dien dam met zijn Overtoom of „Overtocht” deelt zich zuidwaards de pelgrimsbaan in tweeën, ter weêrszij van genoemden Schinkel, die als een arm van de Haarlemer Meer is te beschouwen. En waarheen voeren ons nu de beide beëvaartlanen?

Vooreerst links, langs den Buitenveldertschen polder, over den schoonen Amstelveenschen weg, naar Amstelveen. Verder — vraag het de „Handt”, die daar aan den weg staat, of stond. Zij zal u zeggen, westwaards, naar „Leiden”. Maar wat bemoeit die amstelveensche hand zich reeds met Leiden: wij moeten immers nog veel zuidwaards, en eerst op Alphen aan? Thands — ja! Maar toen de beëvaart begon, ten wier gerieve „deze Amstelveensche wegh gegraven is **), lag Leiden en het schoonste van Zuid-Holland dichter bij. Het ging van de „Hant van Leyden” op Aalsmeer aan, en van daar, droogsvoets, of, des noods, met paard en wagen dwars door de Haarlemermeer naar Hillegom en Lis en verder zuidwaards ††).

*) „Amsterdam geconterfeyt door Cornelis Anthonis”, zie Wagenaar, I, bl. 17.

†) Isaias, XXXV, 8. §) Wagenaar, t. a. p. I, 346, 405, enz. III, 54, 68.

***) Dapper, „Amst.” bl. 393, nageschreven door Commelin, bl. 469.

††) Leeghwater, „Haarl.-m.-b.” § 14, verg. § 3 en 8. Zie ook Schoemaker, t. a. p. bl. 481.

Maar de ándere weg aan den Overtoom? Onze stad- en dorp-beschrijvers willen ons doen gelooven, dat de Heylige Wegh voor de helft ten gevalle van de eerzame huislieden van het dorp Slooten gemaakt was. Om dier wille was de helft dier winkels en herbergen dezer „aanzienlijke” overtoomsche buurt ontstaan *) : „tot gerief van die van Amsterveen, Slooten en andere Dorpen, die hier meê ter Bedevaert quamen.”

Vraag het liever aan Keizer Maximiliaan. Toen hij nog maar Roomsch Koning was en ziek lag te 's Gravenhage, beloofde hij, bij gewenschte beterschap, het H. Sakrament te zullen gaan aanbidden ter Heiliger Stede. De reisroete van den Vorst is niet opgeteekend onze geschiedschrijvers plegen in dergelijke vreedzame marschen geen belang genoeg te stellen, om ze na te sporen. Toch weten wij hoe de Vorst gegaan is. Het volk heeft het onthouden. Hij is, met de zijnen, deels gereden, deels geloopt van den Haag naar Leiden, van daar naar Lisse en door het land van Vennepe, dwars door de Meer, voorbij Beynsdorp op het land van Rijck aan, dat de Leydsche, Haarlemer en Nieuwe Meren scheidde ; of ten minste heeft hij, met Heemstede ter linker hand, het Spaerne gepasseerd en is droogvoets van Vijfhuysen door het land van Nyêkerk getrokken, om althands in de groote kerk van Slooten zijne devotie te gaan doen. Of ten gevolge van welke andere koninklijke wandeling, dan van die beêvaart, zoû de Secretaris van Slooten in 1641 aan Leeghwater hebben weten te verhalen, dat daaromtrent een oude „dijckstal” in de Meer lag, „die de Coningen- ofte Keyzerswegh genoemd word” †) ? Toen nu de Vorst hier opbrak, en zijn weg vervolgde, kreeg hij een groot verlangen, om de H. Stede te bereiken, en gelijk eenmaal die Oostersche Koningen naar Bethlehem vroegen, meldde ook hij zich aldaar aan een ter zijner rechter hand verrijzende Ridderhuizinge aan, en vroeg ook dit maal naar de stede, waar de Koning van Sion zijn thron had opgeslagen. Hier van daan heeft het Heerenhuis den naam van 't Huis „Te Vraech” gekregen en tot

*) Op het spoor van Dapper, van Ollefen, III, *Onder Amstelv.* 2.

†) Leeghwater, § 13.

op dezen dag behouden *). — Dat weten de Roomsche boeren van den Slooter Weg u nog altijd te verhalen. Men deed den Vorst dien weg naar den Overtoom afwandelen, en hier vond hij den eigenlijken „Heyligen wegh” bezet met de talrijke winkels, werkplaatsen en herbergen, die, ten gevolge der drukke pelgrimagiën, Amsterdam aan deze zijde met eene welvarende voorstad hadden voorzien.

Ook de Heilige of Overtoomsche Weg behoort tot de Buitenveldertsche parochie, waarover onze Nanning Pastoor was. Het kerkjen staat ter Oostzijde van den Amstel-veenschen, hooger genoemd, waaraan in Nannings tijd nog een reeks van buitenplaatsen en boerderijen lagen. Ging hij naar de stad, dan was het dus altoos langs dien aalouden Heiligen Weg; en dat hij dit waardeerde, blijkt wel uit de vier predikatiën op het H. Sakrament, die er van hem in het licht zijn verschenen. Reeds in het eerste jaar zijner bediening in Amstels omstreken, noodigde de Aartspriester Dierout (de utrechtsche Edelman, die van 1712 tot 1745 Pastoor op 't Begijnhof geweest is) den beroemden spreker uit, op den feestdag van het Mirakel de preek te doen; en hieruit meen ik alsmede te mogen afleiden, dat Nanning reeds in de eerste maanden van het jaar 37 naar herwaards verplaatst is: daar het mij minder waarschijnlijk voorkomt, dat men, bij de slechte vervoermiddelen, een Pastoor, die geen kapelaan had, uit Bergen naar Amsterdam zoû hebben laten overkomen, om eene leerrede uit te spreken waarvan de voordracht niet veel langer dan een half uur geduurd kan hebben; terwijl deze bijzonderheid dan met de verhuizing van Nanning naar Amsterdam nog in dat zelfde jaar zoû hebben saamgetroffen.

In deze eerste predikatie op den feestdag van 't Mirakel behandelt Nanning o. a. ook den text: „Ontbind de schoenen van uwe voeten: want de plaats waar gij op staat is eene heilige aarde” †), en toont de over-een-komst aan van het Braambosch met het gebeurde ter Heilige Stede §). Boven zeide ik, dat Nanning, die toch in deze leerrede

*) 't Wordt ook vermeld bij Wagenaar, III, 68. †) Exod. III, 481.

§) „Twee predikatiën” enz. (1750) ze dr. bl. 12.

de Protestanten onder het oog was getreden *), in goede en aangename betrekkingen stond met sommige hunner. In 1740 wijdde hij zijne „Lofzangen op de H.H. Martelaren”, Prudentius in dichtmaat gevolgd, toe aan den meer-genoemden „Mr Jacob van der Dussen, Hoofd-Balliu en Dykgraaf van Amstelland, Dykgraaf van den Hogen Zeeburg en Diemerdyk, Balliu van Waveren, Botshol, en Ruige Wilnisse”. Een jaar of vijf vroeger had de Heer van der Dussen zijn ambt van Commissaris of rechter in „kleyne zaaken” overgedragen aan zijn zoon Bruno — een wakkeren burger voor de stad, die o.a. de Hollandsche Rijsschool heeft helpen oprichten †), en in 1741 Schepen werd. Hunne wapenspreuk *Nec temere nec timide* ging met het vriendschap toonen aan een Pastoor zoo Roomsch als Nanning goed samen. Onder zulke vleugelen dorst L(ucas) P(ater) — immers voor L(ambert P(aludaan) is het te goed — een dichtstuk schrijven op de

„schets dier kloeke Martelaaren,
Wier lof Prudentius in heldre vaerzen queelt,
Door Nanning nagespoeid op Nederduitsche snaren.” §)

Wellekens was dood ; maar hij had een paar kinderen nagelaten **), reeds tot rijpen leeftijd gekomen, waarvan één althands, de dochter, de poëzie met goeden uitslag beoefende, en ook sommige dichtwerken haars vaders heeft ter perse gelegd. Bij de verschijning van Nannings genoemde Lofzangen naar Prudentius, sprak deze katholieke maagd dien neêrlandschen vertolker aldus recht jonkvrouwlijk toe :

„Gy, die den Dichter hebt zoo kunstig nagezongen.
Wiens roem steeds leeven zal op aller volken tongen,
Daar 't rood borduursel van zyn gulden Fenix-schagt
Blonk als een heldre Zon in eenen duistren nacht ;
Wiens toon zelfs doordrong tot in 't Choor der Hemelingen,
Om lofgezangen aan den Heilandt toe te zingen ;
Wat zyn we, ô Nanning ! aan uw Zangnimf niet verplicht,

*) „Indien er eenigen in deze vergaderplaatse tegenwoordig zyn”. Bl. 117

†) Wagenaar, „Amst” IV, 85 : verg. III, 651.

§) „Prud. Lofzangen”, *Verkl. v. d. Tytelplaat*.

**) P. Vlaming „Leven”, bl. **.

Die aan ons Neerlandt schenkt dit overtreff'lijk Dicht,
 En doet Prudentius aan d'Amstelstroom herleeven !
 De Dichtkunst, die haast scheen den laatsten snik te geeven,
 Herleeft, scheidt moed, en krygt weer nieuwen blos en kleur :
 Gy, als een nylv're Bie, belust op honing-geur,
 Weet 't allereêlst gebloemte uit Zions Hof te haalen,
 Versiert de Poëzy met puik van Hemelstraalen,
 Wier heldre glans bedwelmt myn schemerend gezicht...."

Had deze Magdalena Barbara Wellekens óók niet verdiend door de Heeren De Vries, Witsen Geysbeek en van der Aa & Co gekend te worden ?

Wij zullen bij de bijzonderheden van Nannings vertaling, waarin hij getracht heeft „den eigen en waren zin van Prudentius met alle getrouwheid, en te gelijk met alle klaarheid... uit te drukken”, niet stilstaan. Hij zegt „niet geboren te zyn om den Nederlandschen Helikon te beklimmen”, en ofschoon men Witsen Geysbeek mag toegeven, dat de bewerking „onderscheiding verdient”, staat Nanning ontegenzeggelyk veel hooger als redenaar dan als dichter. Hij was dan ook, in dit zoo wel als in ieder ander opzicht, vrij van alle verwaandheid, en teekende zijne stukken meestal alleen met den voorletters J. N. Hij maakte altoos zijne harpe dienstbaar aan den Godsdienst, en als wij zagen, dat zijne zeer sterk geteekende gevoelens de Hervormden niet van hem vervreemdden — wij mogen er tot onze niet geringe voldoening bijvoegen, dat hij, waereldlijk Priester — in zijne tijd van kerk- en staatspartijenschap — op goeden voet bleef met de kloostergeestelijken. Toen althands de Franciskaner Pater Adrianus van Cauwenbergh, die in de kerk „de Boom” stond, aan de gemeente kwam te ontvallen, wendde men zich tot den Pastoor van den Buitenveldert, om eenige dichtregelen ten geleide van 's mans beeltenis. Ziehier wat men leest onder dat portret, gelijk het in eene zwarte-kunstplaat van J. van Vilsteren, naar de schilderij van J. A. Ritzart, door F. Sadelaar is uitgegeven :

Den Eerw. P. Adrianus van Cauwenbergh, van d'Order der E.P.P. minderbroeders Recollecten. Geboren [den 28n April] 1684. Gezonden in de Boomkerk t'Amsterdam 1710. Overleden [den 12n Aug. 1742.

Zie 't beeld van Cauwenbergh, naar 't leven uitgedrukt,
 Maar 's mans volmaakter beeld, dat yders hert verruukt,
 En door geen Konstenaar naar waarde is aftemalen,
 Is 't zuiv're ziele beeld, zo ryk van deugden stralen ;
 Is Godvrucht yver , en een onvermoeide vlyt,
 Waar door hy 't Kruisgezin, dat ramp en stormen lyd,
 Gepoogt heeft tot de deugd en hemel op te wekken.
 Geen stof of nevel zal dit heerlyk beeld bedekken.

Joan Nanning.

Het was ook omtrent deze tijd dat Nanning door zijne „beminde gemeente”, in wier midden hij „hoopte te leven en te sterven *)”, werd aangezocht om zijn portret te laten schilderen. De kunstenaar, P. Koets genaamd (een schilder, die zoo min bij Immerzeel staat opgeteekend als de roomsche literatuur van het Nederland der XVIIe en XVIIIe Eeuw bij J^o de Vries, De Clercq, of Witsen Geysbeek, bij de Hoogleeraren Siegenbeek, Van Kampen, Tydeman, Capelle, Lulofs, Schrant, Beyerman, Meyer enz.), kweet zich op verdienstelijke wijze van zijn taak. Het schilderstuk, levensgroot, ten halven lijve, hangt in de pastorie aan den Buitenveldert en behoort lang niet tot de slechtste portretten, die omstreeks de helft der slechte XVIIIe Eeuw in Nederland geschilderd zijn.

't Moet Gerard van Loon, den beroemden penningkundige †), en dien wij in nog andere betrekking zullen leeren kennen, niet ongevallig zijn geweest van zijn vriend Pastoor Nanning te vernemen, dat alles, in zijn nieuwe standplaats, zich zoo genoeglijk schikte. Ziehier den brief, door Nanning hem in 1746 geschreven, en aan wiens inhoud de schrijver over de „kermissen”, die in zoodanige jaarmarkt geheel iets anders zag dan eene gelegenheid tot uitspatting §), zeer mogelijk, en dan gaarne, zal voldaan hebben

DEN HEERE

„Mijn Heer GERARD VAN LOON

„ten huize van de Juffrou Toorenburg in de Maarsmanssteeg

„LEIJDEN

„MYN HEER EN MEESTER

„De gestadige en aan één geschakelde beletzelen, die ik deze zomer

*) „Pred. op de Feestd.”, bl. 357.

†) Zie „Almanak”, 1852, bl. 163 en volg.

§) Zie „Alm.” 1858, kalender, bl. LI.

gehad heb, zyn de oorzaak geweest, dat ik mij niet vroeger tot UEd. heb kunnen wenden, eerst ben ik omtrent eene maand van huis geweest, toen veertien dagen lang met vreemde gasten belemmerd, daarop door het timmeren en metzelen aan myn Huis, etc. zodat er byna altyd wat te doen is geweest. Ik heb dikmaals aan UEd. gedacht, en mijn vriendelyk en te gelyk zeer hartig verzoek in dezen is, dat UEd mij met de Amsteldamsche kermisse de eer gelieve aan te doen, en eenige dagen alhier uw verblijf te komen nemen. De Wel Edele Heer van der Dussen heeft mij gevraagd of UEd niet eens konde overkomen, hy schynt na uwe komste te verlangen, gelyk gewis de geen doet, die zig met alle genegenheid en agtinge noemd

MYN HEER EN MEESTER

„Buitenveldert
„8 Septemb., 1746”

„Uwe Edel^s. D. D.
„J. Nanning.”

Al is nu deze eenvoudige Pastoor van den buitenveldertschen polder geen Drossaart van Muiden, en al heeft hij den geleerden van Loon het zoet gezelschap eener Tesselschade en Francisca Duarte niet aan te bieden — al groeyen er misschien op zijn moerasgrond niet eens pruimen die „pluck mijn!” roepen — wij weten welken lieflijken wijn in het „geestelijk leven” onze Nanning zijn gemeente voorzet, en uit dezen brief-alleen ware reeds af te leiden, dat hij voor het „geestes-leven van het gezellig verkeer” geen minder edelen wijn gewoon was te schenken. Hoe gaarne zoû ik mijn lezer een avondtjen schetsen in de tuinkamer van den waardigen van der Dussen *) — maar ik nader, al schrijvende, de lijst van dit mijn derde hoofdstuk reeds, en ik heb nog een tooneeltjen op mijn palet, dat hier niet ontbreken mag, wijl het een der hoofdpunten van Nannings leven en streven in volle licht stelt.

Onze waardige wijngaardenier ging steeds voort met de wieding en bevruchting van den grond, die zijnen zorgen was bevolen, onze herder met de weiding en binnenvoering ten hoogerem schaapstal van de kudde, die leefde in schaduw van zijn staf. Schrijvers van de XVIIIe Eeuw verhalen, dat zijne gemeente, die te Bergen maar uit 350 zielen bestond, aan den Buitenveldert zoo talrijk was, dat hij doorgaands des Zondaags meer dan 800 personen in de kerk

*) Drie van der Dussens hebben meêgewerkt om de uitgave van Van Loons Penningwerk mogelijk te maken.

bij-een had *). Zeker, daaronder zullen wel vele Amsterdammers en van verschillende gezindheid geweest zijn, die om den beroemden prediker te hooren, zich de koude of de hitte van den langen „Heylighen Wech” moedig getroostten — maar men kan er tevens uit afleiden, dat de tijd van een zoo geliefd leeraar ook door velerlei raadpleging buiten zijn gemeente in beslag moet zijn genomen. 't Is geen wonder dat de uitgever Crajenschot, die er mede dikwerf te kerk kwam †), geen moeite onbeproefd heeft gelaten, om den redenaar te belezen zijne preken voor een grooter getal van geloovigen toegankelijk te maken. Niet voor zijn zestigste jaar kon Nanning echter hiertoe besluiten. Tot dus verre was hij in de pers alleen met den zedigen titel van vertaler opgetreden.

Zijn eerste bundel preken kwam te Andwerpen uit, onder den titel : „Jezus te Bethanien gezalfd, of de Historie der zalvinge te Bethanien in agt korte Predikationen overwogen.” Met die uitgave deed hij tevens een plicht van dankbaarheid af ten opzichte eener adellijke en eerbare Jonkvrouw, die ik mij laat voorstaan, dat hem, het zij bij zijn verblijf te Vinkeveen, hetzij toen hij nog Pastoor van Wezep was, in persoonlijke moeilijkheden of in liefdeswerken voor Kerk en armen meermalen zal hebben bijgestaan. Het is Jonkvrouw Maria Elisabeth de Wale, Vrouwe van Ankeveen, wier zalige ouders vooral het brave 's Gravelandsche huisgezin der Nanningen niet onbeschermd zullen gelaten hebben. Dat Ankeveen is eene der heerlijkheden, welke in katholieke handen waren gebleven. De erfdochter van dat geslacht §). Jonkvrouw Maria Elisabeth, bewoonde het slot geheel alleen met hare onderhoorigen. Ik stel mij haar voor, als eene nog frissche, veertigjarige Dame, wier blondheid alleen zichtbaar was in hare fijne, gevoelig-geboogde wenkbraauwen en haar zacht blaauw oog, dat, een schitterend lichtvonkjen met zedige

*) Zie V. Ollefen, D.III, *Amstelveen*, bl. 8, 9.

†) Den 19 Sept. 1762 stond Th. Crayenschot nog als getuige over het huwelijk van Herm. Oostwegel en Joanna Lozer. Zie Trouwboek, ter pastorie van Buitenveldert.

§) Zie „Hist. ofte Beschr. van 't Utr. B.” II, bl. 392.

zachtheid overhuivend, zich dit alleen bij onvoorziene gemoedsbeweging liet ontschieten; heur haren droegen de poeder van de tijd, want ofschoon zij haar donkeren *sac* van dikke matte zijde hoogst eenvoudig hield van sneê, schikte ze zich naar den algemeenen zwang. Zij verdeelde, als ze te huis was, haren tijd tusschen het gebed, het plegen van liefdadigheid, het beheer van haar goed, en vrouwelijke handwerken. Tot de laatste rekende zij ook borduren en stippen op glas. Zij zong — maar niet anders dan bij godsdienstige plechtigheden. Zij had, volgens Nannings getuigenis, op 't hooge huis een zaal tot kapel laten inrichten:

„Daar Jezus word met lofgezag begroet,
Met wierook van een nederig gemoed,
Wiens geuren zich in 't sterrenhof verspreiden.“ *)

Tusschen Bethanië en het Huis te Ankeveen, tusschen de Maria van ginds (die Nanning, gelijk vele andere kerkelijke schrijvers, van Maria Magdalena onderscheidt), en Maria Elisabeth van hier, wijst Nanning in zijn berijmde „Opdragt” punten van over-een-komst aan, die hem het recht geven tot haar te zeggen:

„Dewyl gy dan, die eenzaam 't land bewoond,
Zo vele trekken van haar ziel vertoond,
Zo komt zy u, als hare Zuster, groeten.
En ik, die uw lofwaarde vroomheid ken,
Heb niet geschroomd met mijn geringe pen
Haar te geleiden tot uw huis en voeten.“

Men ziet, onze Pastoor kent den weg, om met waardigheid en zedigheid een boek toe te huldigen, aan eene Dame, die én het boek én de form der aanbieding weet te waardeeren.

Of de Baron Gerard Antony van Wassenaer tot Warmond, Vrijheer van Alkemade en Vryenhaak, Heer van Nieuwerkerke, etc. en zijne Vrouwe gemalin, Elisabeth Maria Cromhout, eene verwante van Mejonkvrouwe van Ankeveen, dit *niet* wisten — of aan dit katholiek nederlandsch

*) J. N. „Opdracht” van den bundel.

echtpaar van de vorige Eeuw eene gepáste „Opdragt” minder besteed zoû zijn geweest — kunnen wij, bij gebrek aan bescheiden, niet beoordeelen; maar ik weet wel en ik mag het niet voorbijgaan, dat zij, weinig tijds na de verschijning van Nannings bundel, met eene toewijding van Predikatiën of „Meditatiën” vereerd zijn, die oneindig minder voordeelig getuigt voor den auteur. Die auteur was de Heer en Mr Martinus Antonius Fraats, Pastoor en Aartspriester te Hoorn. Deze geestelijke wenschte eenigermate gerekend te worden tot de *beaux esprits* van zijn tijd. Hij ontkende dit wel formeel; maar hij wenschte 't, zonder volkomen bewustzijn. De inleidingen, waarvan hij zijn uitgegeven predikwerk heeft doen vergezeld gaan, zijn daar, om het te bewijzen: zij vloeyen over, nu eens van allerlei wanschapen krullen en loveren, aan het zwierig woordenboek der vleyerij ontleend, in *voce* Genealogie en Devotie, ter opluistering zijner adellijke kennissen, op de possessies van wier Heer vader hij kapelaan was geweest *) ; dan weér, van zekere stelselmatige minachting der taalregelen, waar hij zich boven verheven waant †). De Heer Fraats was anders een geacht en geleerd geestelijke van zijn tijd, bevriend met zijne ambtsbroeders, die als hij, min of meer, een nederlandsch-letterkundige smaak en gave hadden; als daar zijn: Timotheus Ewald, die later gedurende 16 jaar Pastoor op het Begijnhof te Amsterdam is geweest §); en de kapelaan van hem of zijn voorganger, Mr J. Hesseling; Mr F. J. Camina, in 1740 Pastoor in Oostzaandam, die waarlijk een goed vaers maakt, vrij wat beter nog dan Nanning; Alb. Theod. van Aalst; M. Boomhouwer, Pastoor te Assendelft, enz. Bij deze Heeren sloten zich aan de letter- en oudheidkundige Jan Bent, mede een Hoorner, en anderen, van wie wij nog later hooren zullen. De meditatiën van Past. Fraats, die, bij geringe smaak, van veel belesenheid in Schriftuur en Vadersen, en tevens van veel godsdienstig gevoel en warmen ijver

*) Zie de „Opdragt” van den „Lyd. en Sterv. Jezus” I, Amst. 1750. gedagt. 1 Aug. 1751; en die van den „Gest. en begr. Jesus”, Amst. 1753.

†) Zie de „Voorreden” van den „Lyd. en Sterv. Jezus”, I, 19.

§) Zie den „Staat” 4° HS. in 't archief van 't Hof.

getuigen, bevielen den geleerden Benediktijner en Suffraaan-Bisschop van Keulen en Paderborn zoo wél, dat hij, het werk goedgekeurd hebbende, niet nalaten kon er een latijnsch lofdicht voor te schrijven; hetgeen hij bij den volgenden bundel op nieuw deed.

Terwijl Pastoor Fraats, omtrent wien een groote roep van welsprekendheid schijnt uitgegaan te zijn, te Hoorn zijne preken voor de „amsterdamsse” pers gereed maakte, en de uitgever H. W. van Walbergen het aan geen (misschien overtollige) grootspraak en lofprijzing zoo van zijne eigene aktiviteit en goede trouw als van de verdiensten zijns Patroons liet ontbreken, om de intekening op het werk te doen slagen, ging ook Nanning rustig met zijn arbeid voort. 't Schijnt niet louter toeval, dat, toen de grijze herder van den Buitenveldert een begin met uitgeven maakte, het „smertelyk verlangen van veele Liefhebbers”, en de „veelvuldige aanzoeken” der „goede vrienden” van den Heer Fraats, zoo dringend werden wegens het bezit der predikaties ook van den Hoornschen herder, dat de uitgever niet geschroomd heeft het Derde Deel, 't welk toevallig was afgedrukt, een jaar vóór het eerste in het licht te zenden — hoewel allen 1750 op den titel dragen. Die uitgever doet den Hoornschen Pastoor geringen dienst met de onhandige zelfverdedigingen en verborgen steekjens, die in zijne berichten voorkomen, en in het werk zijn opgenomen; te minder daar hierin eenige gelijkheid van toon is met de woorden van den auteur-zelven, waar hij over de preekmanier en den stijl van andere kanselredenaars spreekt. Zoo bij voorbeeld — kan Nanning worden aangehaald als een voorbeeld van *zuiverheid* in den stijl: hij gebruikt zoo min mogelijk bastaartwoorden, ja heeft er zelfs geen bezwaar in gevonden het woord Transsubstantiatie *) te verduitschen. Zonder Nanning te noemen, zegt de Heer Fraats †): „Wat den schryfstyl aangaat, wy hebben geen en hoogdraavenden, maar eenen gemeenen en eenvoudigen styl verkozen, en geschrêven zo als *de Heilige Geest ons gegeven had uit te spreken*” (onderschraapt).

*) Zie „Wettige Vooroordeelen”, bl. XVII.

†) Voorreden tot den „L. en St. J.” I, 19.

„Wij hebben ons aan allen en niet enkel aan eenigen verstaanbaar willen maaken ; des hebben wij ons niet ontzien liever eenige uit andere taalen ontleende en alom aangenomene woorden te gebruiken, byvoorbeeld : *Sacrament, Testament, Historie, Persoon, Meditatie, Justitie* enz. dan het regte weezen der zaaken te verbergen onder het dekzel van uitgezogte en verduitschte woorden, die door de vertaalning niet alleen haar kracht en eigendom verliezen ; maar ook van de meeste aanhoorders en lezers niet verstaan worden, ons voorstellende, dat wy gekoomen waren, om aan onze Gemeente het Evangelie te verkondigen, maar niet om haar de taal te leeren ;” en in dien trant gaat het nog eenigen tijd voort. Wij onthouden ons van de onjuistheid der waardeering en de leemte der redeneering bepaaldelijk te betoogen, die in dezen *steek onder water*, gelijk men 't noemt, gevonden wordt. Wij voeren het gezegde alleen aan, ten einde men zich onze volgende mededeelingen te beter verklaren kunne. Er zal trouwens, strengst genomen, niets ergers uit blijken, dan dat de Eerwaarde en inderdaad zeer verdienstelijke Mr Martinus Fraats een arm kind van Adam was, zoo als wij-allen.

In het Gulden Jaar 1750 wordt Joan Nanning, door den Pastoor van 't Begijnhof Adrianus Augustinus van Dijck *), een „deftig” Priester die 28 jaar te Leyden gestaan had, andermaal uitgenoodigd op het Mirakelfeest binnen de hoofdstad †) te preêken. Onze onvermoeide leeraar vol doet aan dit verlangen, en maakt van de gelegenheid gebruik om bezielde woorden te spreken ook tot de genen, „die niet geloven”, *qui non credunt* (Joan. VI, 65) of die niet récht gelooven : de „Nieuwgezinden” namelijk, en wel Jansenisten en Hervormden beide. Nanning verhaalt wat er gebeurde, toen de Zaligmaker, „na dat hy in de Woestein met vyf garstebroden en twee visschen vyfduizend Mannen verzadigd had, wederom te Kafarnaüm quam”, en hoe hij, tot de genen die hem gevolgd waren telkens heerlijker woorden sprekende, eindelijk zeide .

*) Verkozen in Maart 1746 ; † 20 Oct. 1751.

†) Zie „Twee Predikationen op den jaarl. Gedenkdag van het Wonder der H. Stede, gedaan binnen Amsteldam, door J. N.” 1750. Twee Edd.

„het brood, dat ik geven zal, is myn vleesch, voor het leven der wereld,” en verder: „Voorwaar, voorwaar ik zegge u, ten zy gy lieden het vleesch van den Zoon des Menschen gegeten zult hebben, en zyn bloed gedronken zult hebben, zo hebt gy in u het leven niet. . . . myn vleesch is waarlyk spys en myn bloed is waarlyk drank.” En op deze hoogsternstige en ondubbelzinnige taal stonden niet alleen de Joden verbaasd, maar zelfs wierden eenige van zyne Leerlingen daardoor verargerd en zeiden: „Dit is een hard woord, wie kan het aanhoren?” Als de Heer daarop een antwoord gegeven heeft, dat de kracht zijner belofte nog versterkt, verlaten Hem vele zijner Leerlingen; en Jezus zich daarop tot de Apostelen keerende vroeg hun „Wilt gy lieden ook niet weggaan?” Maar Petrus het woord opnemende, zeide: „Heer, tot wien zouden wy gaan? gy hebt de woorden des eeuwigen levens: en wy hebben geloofd en erkend dat Gy de Christus Gods Zoon zyt.” Dan weidt de prediker verder uit, over de onredelijkheid eener bloot figuurlijke opvatting van Jezus' woorden, en toont aan, hoe verblind en ongelukkig die „onbuigzame en hovaardige verstanden” zijn, „die niet gelooven” „. „Maar laten wy eens onderstellen waar te zyn hetgeen valsch is”, zegt Nanning, „laten wy eens onderstellen, dat de Heer slechts figuurlyk had gesproken en heeft willen spreken. Waarom hebben dan de Leerlingen, die deze verklaringen van den figurelyken zin uit den mond van Jezus Christus hoorden, niet opgehouden met tegen hem te murmuréren? Waarom verdween hun misnoegen en verargernis dan niet, die zy uit zyn voorafgaande woorden hadden opgevat? waarom verlieten zy dan Jezus Christus hunnen Meester, en scheidten zig voor altoos van hem af? want het was na deze verklaringe eerst dat zy van hem afweken: „Van dien tyd af”, zegt de H. Joannes, „keerden er velen van zyne Leerlingen te rug, en wandelden voortaan niet meer met Hem.” . . .

„Maar, zullen misschien onze Nieuwgezinden zeggen: deze Leerlingen verstonden de verklaringe van den figurelyken zin niet, die Jezus Christus hen gaf, en die wy verstaan. Ai lieve! zyt gy zo veel verstandiger en bequamer

om de woorden van Jezus Christus in hun waren zin te verstaan als zyne Leerlingen waren, die dagelyks met hem verkeerden, die aan zyn taal en spreekwyzen gewent waren, en die met eige ooren alle zyne leringen aanhoorden! maar, indien deze Leerlingen den figurelyken zin van 's Meesters woorden niet begrepen, waarom heeft Jezus Christus, wiens Leeraarsamt vereischte dat hy ten minste zyn eige Leerlingen wel onderregtte, de duisternissen, die zy in zyne verklaringen zelfs vonden, niet opgehelderd en weggenomen? waarom hen dan niet duidelyk gezegd, gelyk hy met drie woorden kon doen, dat zyn vleesch alleen in een figuur en alleen door het geloof gegeten moest worden?" Na dat de prediker, die even onversaagd in den redestrijd is als stichtend in zijne onderwijzing en opwekking der geloovigen, nog eenige verklaringen, lessen en wenken aan het gezegde heeft verbonden, spreekt hij aldus: „Ai! myn ziel! indien gy uit de school van Jezus Christus uw goddelyken Meester niet wilt weggaan: indien gy u van de bron der waarheid en zaligheid niet wilt vreemden, indien gy van zyn Evangelie en van zyne Kerk, de zuil der waarheid, niet wilt afwyken, zoo hoor niet na alle zwarigheden, onmogelykheden en ongerymdheden, die het menschelyk verstand verdigt: hoor niet na hetgeen de domme zinnen getuigen: hoor niet na het geroep der oude en nieuwe Kafarnaïten: *hoe kan deze ons zijn vleesch te eten geven?* hoor niet na de stemme van oude en nieuwe Scheurmakers en afgevalle Leerlingen: *'t is een hard woord, wie kan het aanhoren?* maar hoor en luister na den genen, die de waarachtige en almagtige God zelf is....” En in zijn gebed dankt de prediker zijn Zaligmaker, dat Hij „ons in deze heilige Vergaderinge, die Petrus en zyn wettige Opvolgers aan haar hoofd heeft, door zyne genade heeft bewaard, en ons de doolwegen der Kafarnaïten en der scheurmakende Leerlingen niet heeft laten inslaan.” *)

En op deze predikatie volgde, in 't jaar 52, de verschijning van het eerste deel van Nannings Zondagspreken. Dit werd al spoedig door een tweede deel gevolgd, en nu en dan verscheen er ook als toegift, latijnsche en hollandsche

*) T. a. p. 2e dr. bl. 57.

hymnen van onzen Pastoor. Intusschen had het vaderland moeilijke tijden beleefd, en ook daarbij had Nanning zich als een verstandig en recht christelijk kerkbedienaar gedragen. Klonk de krijgstrompet — Nanning herinnerde zijne gemeente, dat men ook geestelijke zwaarden en boog en pijlen aan te gorden had, om den inwendigen vijand te bestrijden; dat God nog andere dan krijgswapenen voor ons gegeven had — namelijk Jonathas' boog, als onderpand der *Liefde* *), en de boog van Gods *Rechtvaardigheid* †), en als hij, op zekeren nieuwjaarsdag zijne gemeente van geestelijke paarden voorzien zal, toont hij uit de H. Schrift aan, dat de witte voor de maagden, de zwarte voor de weduwen, de roode voor de getrouwen, en de vale voor de jonkmans en jonge dochters zijn. Breekt er een veepest los, hij preekt uitmuntend over den text „Neem vrijelijk dit geld, en koopt er kalveren voor” §) Zegt men elders in het land, dat de Katholieken zich in den voorspoed der fransche wapenen verheugden, en dat zij daaruit het herstel van hunnen openbaren Godsdienst voorzeiden — Nanning dankte zijne gemeente in 't jaar 48, dat zij op de roepstem der Regeering niet achter is gebleven om vrijwillige bijdragen te doen tot dekking des oorlogs- en andere kosten, die met de uitroeping van den Erfstadhouder gepaard gingen. Omtrent het jaar 52 was Nanning lijdend aan pijnlijke kwalen. Daar kwam bij, dat hij jaren lang het voorwerp van vele lasteringen en beschimpingen **) was, die hij wel altoos stilzwijgend verdroeg, maar die een man van zijnen leeftijd, zulk een wel vervulde loopbaan achter zich hebbende, toch vaak moesten grieven. Maar zie, de smartelijkste aanval werd tegen hem gericht, na dat hij in 't jaar 1755 zijne Paaschpreken had uitgegeven. Daarin had hij onder anderen eene harmonische verklaring der Evangeeliën voorgesteld van „de Vrouwen aan het Graf”: een godgeleerde van de beroemde en, sedert de zuivering van 't jaar 1729, volkomen rechtzinnige Hoogeschool van Leuven had ver-

*) I Reg. XVIII, 3, 4. †) Ps. VII, 12—14.

‡) Esdr. VII, 17.

**) „Betoog der regtzinnige Leringe van J. N. enz.” (1755), bl. 5.

klaard Nannings uitlegging tegen ieder te willen staande houden en verdedigen — en dit mag er het zijne toe bijgedragen hebben, om achter elkander drie vlugschriftjens tegen Nanning in het licht te doen komen, die naderhand officiëel gebleken hebben uit de pen gevloeid, of wil men liever gespat en gestooten, te zijn van onze boven besproken kennis Mr Martinus Antonius Fraats. Die schriftjens waren getiteld: „Het Paaslam”, „De Verryzenis”, en „Het onkruid tusschen de Tarwe”. Te rekenen naar den indruk, dien hunne lezing op bevoegde beoordeelaars van die dagen gemaakt heeft, moet de ijver van den Hr Fraats, indien hij al volkomen ter goeder trouw is geweest, hem hier zeer ver buiten het spoor der liefde gevoerd hebben; en de waardige en ingetogen wijze, waarop Nanning hem beantwoordde, maakt dezen slechts te hoogere lofspraak waard.

Nanning had op den 5ⁿ Zondag na Drie-Koningen gepreekt over den text: „Sinite utraque crescere usque ad messem” (Matt. XIII, 30); „Laat beiden opwassen tot den oogst toe”, en de Pastoor van Hoorn wilde uit Nannings verklaring van die Evangelieplaats afleiden, dat de Pastoor van den Buitenveldert de leer aangaande den vrijen wil op onrechtzinnige wijs had uitgelegd, en „God tot den aucteur der zonden gemaakt had *)”. Nanning wierp met verontwaardiging, maar met de bedaardheid, die slechts het bewustzijn der goede zaak kan geven, en met de zelfbeheersching, waaraan hij zich oneindig meer gewend had dan de Heer Fraats, die een driftig man schijnt geweest te zijn, de blaam van zich af. De *Doctores Regentes* en Professoren van het Hollandsch Kollegie der Leuvense Hooge School, H. van Gameren en L. J. Lelivelt keurden, in d^o 13 Oct. 1755, Nannings uitgevaardigd „Betoog” van rechtzinnigheid niet slechts even goed en zuiver katholiek als zijne predikatie, — maar veroordeelden het laatste schriftjen van den Hr Fraats in zeer gestrenge bewoordingen, en waren „verbaasd” en „tot in hunne ziel bedroefd”, dat men bestaan had den Zeer Eerw. Hr J. N. op die wijze aan te tasten. Men heeft nooit grooter kalmte

*) „Betoog enz.” bl. 17.

gezien, dan waarmede de voortreffelijke Nanning het „ongehoord mishandelen (zijner) werken en het schenden van (zijn) naam en eer”, dat hij in Fraats’ aanval meent te vinden, afwijst ; terwijl „wij hopen”, zegt hij, dat „de God van alle genade, die ons tot zyn eeuwige heerlykheid geroepen heeft door Christus Jezus, ons na een weinig lydens volmaken, bekragtigen en grondig bevestigen zal *)”, en „ons in het heilig, Katholyk en Apostelyk Geloof, hetwelk de Roomsche en ware Kerk belyd, waarin wy het geluk hebben van opgevoed te zyn, en waarvan wy ons nooit in het alderminste stuk verwyderd hebben, tot den laatsten adem van ons leven genadiglyk zal bewaren.” Overigens verklaart hij gants ongenegen te zijn, om met zijne Broeders te strijden. „Onze jaren, onze zwakheid, en de vermindering van onze levensgeesten vermanen ons dagelyks, op andere dingen te denken dan op twist-schriften, die gene stigtinge kunnen baren.” Intusschen had dit treffen niet nagelaten veler oogen op den aangevalene te vestigen, en menig-een zal wellicht, uit hoofde der reputatie van den Hoornschen auteur, Nanning niet geheel hebben durven vrijspreken.

Maar de waarheid zoû spoedig algemeen gekend worden,

Oom Braamcamp, die handelaar was, had, in de herfst van 1756, Brussel bezocht, en kwam niet voor het laatst van December te huis. Ter viering van zijn te-rugkeer, had hij op Woensdag den 22ⁿ dier maand eenige vrienden bij zich genoodigd, en Tante, de „Cloris” zijner jongelingsjaren, die, inmiddels eene deftige doch hoog zuinige „huysvrouw” van ruim, zeer ruim, vijftig lentes geworden was, had beslist, dat het „een koppie thee en een aangekleede boteram” zoû zijn.

Tegen vier uur kwamen ook twee in een levendig gesprek gewikkelde Heeren de Leydsche Poort in ; en toen zij, rechts, den hoek van de Heerengragt en Leydschestraat omsloegen, zoû niemant het vermetel gevonden hebben te gissen, dat zij aan het feest der behouden thuisreis van den Heer Braamcamp gingen deelnemen. De geen, die aan de hooger hand liep, droeg het boordtjen der katholieke

*) I Petr. V, 10.

priesters : zijn goedig en open gelaat, zijn schrandere wenkbraauwen, te midden van de wat al te dikke kin en wangen, fijn gevormde mond, doet ons zonder moeite Pastoor Nanning in hem herkennen ; en Pastoor Nanning, in weêrwil van zijn 67 jaren en zijn ongezond verblijf, bijna geheel hersteld van zijn sukkelenden toestand. De naauwkeurige opmerker zoû echter niet nagelaten hebben, telkens als de Pastoor de veelvuldige groeten beantwoordde, die hem gebracht werden, op zijn voorhoofd een nevel te ontdekken, die van nog niet geheel geweken zieleleed getuigde.

Aan zijne zijde ging wat men noemen zoû een ouderwetsch deftig man, eene schoone, welgedane figuur. Zijn bruin fluweelen rok, met fraai gesneden ivoren knopen, zijn zwart lakensch kamizool, zijn zijden broek, welk een en ander thands echter grootendeels onder een loodkleurde pels met bruin bont verborgen was, droegen blijk van buitengewone zorg en netheid, maar eene zorg, die, helaas, door de noodzaaklijkheid werd voorgeschreven, en van een meergegoed verleden getuigde. Zijne lubben waren hagelwit ; met de voorzichtige vlugheid van iemand die niet zoo als hij meer dan 70, maar naauwlijks 50 jaar oud was, bewogen zich zijn fraaye zwart zijden kuit en zwart gelakte voet met gouden gesp over de besneeuwde straten. Hoog en recht van gestalte, breed in zijne bewegingen, een welwillende glimlach op het mannelijk gelaat, waar echter niet alle aanmatiging vreemd aan was, nam hij, telkens als Nanning groette, zijn gepassementeerden punt-hoed af, en dan wedijverde zijn opgekamd poederhoofd, tot waar het kapsel in den breeden haarzak dook, met de sneeuw der schaars betreden hooge stoepen. Die zeker portret van 1723 *) kent, met de weelderige, licht-bruine allongie-pruik, zal niet aanstonds in deze schets herkennen, wie er voor gezéten heeft : den naneef van een beroemd oud-nederlandsch geslacht : Mr Gerard van Loon.

Toen de beide Heeren het „Huis met de slangen” †)

*) Den „Almanak” 1852 is een drukfout ingeslopen : bl. 162 staat 43, lees 40 jaren.

†) De slangen zijn, voor eenige jaren, verdwenen : 't is het huis 462.

bereikt hadden en binnengelaten waren, wierp Mr Gerard van Loon, achter den Pastoor aan loopende, bij het overschrijden van den drempel der zaal aan de linker hand, een snellen blik op zijn overhemd en kamizool, en liet de pels in handen van de dienstmaagd. Dit was de gele kamer : geel genoemd van wege 't geel zijden damasten ameublement *) ; zij had het uitzicht op den tuin : voor een der ramen stond een schildersezal †), en op een stoel daarbij een verwbak en palet. Tante liet niet toe dat Oom, in den zomer, elders schilderde dan op zijn rommelkamertjen; maar daar was het nú te koud, en daarom . . . in vredes naam ! Oom, hoewel pas drie dagen in stad, had den lust niet kunnen bedwingen zich aan 't kopiëeren met olieverw van een groepjen in gebakken aarde te zetten, dat hij had meêgebracht van Brussel. Bij den ezel stond de schilder Jacob Xaverij, een al-schilder, die sinds een jaar of twintig door Oom (zoo lang Oom kunstkenner geweest was) beschermd werd ; overigens een zeer zedig en niet onbegaafd man. Toen de Heeren binnenkwamen, ging om hun te gemoet en voerde ze in den kring der Dames aan het andere raam. Daar bogen zich de geleerde Licentiaat der Godkunde en de Doctor der beide Rechten met al het gemak en de betrekkelijke waardigheid, die Lord Chesterfield voor zijn zoon zou wenschelijk gerekend hebben : de eerste persoon, die zij begroetten (daar Nanning een Priester was, waren al de Dames opgerezen), heette . . . Tante Braamcamp, Ooms geminde „Cloris”, die het zingen gants verleerd had, en nog maar in een vrolijke bui eens ophief van

„Ik min myn Cloris meer als alles wat er leeft.

Zy wist door haare deugt myn jeugdig hart te steelen . . .

Haar zangkunst zweeft, haar zangkunst zweeft

Ver boven 't queelen

Des schellen nachtegaals, als haare gorgel beeft.” §)

Naast Tante zat, op de gele sofa, niemand anders dan Mevrouw de Barones Doariaere van Wassenaer, de zelfde aan wie Pastoor Fraats zijn preken had opgedragen, thands

*) „Cat.” bl. 34. †) T. a. p. no 139.

§) „N. Verz. van ned. Mengd.” bl. 334.

in waardschap bij haren achtbaren vader Godefridus Franciscus Cromhout, Heer van de Werve, wonend in zijn welbekend amsterdamsch voorouderlijk huis „met den krommen boomstam”, op de Heerengragt bij de Huydenstraat. *)

Deze Barones was eene weinig sprekende maar mooye vrouw, van een groote veertig jaar en een fijne gelaatskleur, niet bedorven door te veel blanketsel. Zij ging nooit anders uit dan in 't gezelschap van haar dochter Bethjen, een tamelijk lief Jonkvrouwtjen van 17 jaren. De gele armstoel aan het venster was ingenomen geweest door onze kennis, de thands ruim vijftigjarige Freule de Wael (of Wale) van Ankeveen. Nanning zag, gelijk wij, dat zij in de verloopen zestien jaren niets veranderd was: altijd dat zelfde zedig blaauw en zacht vonkelend oog, die fijne wenkbrauwen, die vriendelijke en gevoelige glimlach van de nog gevulde koonen. Intusschen het gepoederd kapsel toonde meer kunst en meer kant, naar mate de natuur minder in alles voorzag. Met een kalme blijdschap bewoog de vrome en beminnelijke vrouw zich een paar schreden voorwaards, om den grijzen herder te begroeten.

Een Dametjen, dat men bijna niet had opgemerkt, was de kleine Leentjen met haar schalke bruine oogen, de 2e dochter van Jacob Xavery. Tante had veel dienst van dit meisje, en als zij in 't gezelschap was, werd het theeblad steeds aan hare zorgen toevertrouwd. Iemant, wier kostuum mede van geringe weelde sprak, was de steeds voor zich neêrziende, en, bij mogelijkheid, steeds beurzen breyende Magdalena Barbara Wellekens: de dichteres, die wij hooger genoemd hebben. Toen de personen weêrzijs aan elkander voorgesteld waren, en men alles omtrent het schoone winterweêr, en het voor en tegen van sneeuwgezichten, in eene goede orde gebracht had, gingen de Heeren Ooms schilderwerk opnemen. De aandacht van Van Loon werd ook in geene geringe mate getrokken door den grooten in metaal-kompositie te Rome-zelve gegoten groep van Laokoon, die tegenwoordig voor het Paviljoen te Haarlem staat; maar, afkomstig van den rijken West-

*) Thands gemerkt n°. 370.

zaander Nikolaas Kalff *), die hem op zijn buiten „Polanen” te halfweg Haarlem herbergde, thands, wit besneeuwd, midden in den tuin van Oom Braamcamp paradeerde †).

Van het weinigjen bleek daglicht dat nog in de kamer viel, werd gebruik gemaakt om ook de voornaamste schilderijen te bezichtigen, die de wanden vercierden. Op een antiek vrouwenhoofd *en médaillon* wijzende, zeide Xavery : „Dat is van mijn meester en peetoom,” en zuchtte eens. Jacob de Wit was toch al twee jaar dood. Dat zag Nanning gaarne, dat deze man nog een kinderlijk gevoel voor zijn beroemden meester aan den dag lei. „Ja, De Wit !” zeide Oom Braamcamp, en op een toon als of hij wilde zeggen, daar zijn de zestien schilderijen van Xavery, die ik hier in mijn kamer heb hangen, nog niets bij. . . . „Maar mijn vrouw, *die* heeft een mooi *prie-Dieu* van De Wit — niet waar *Jou* ?” (Oom had de gewoonte aangenomen zijn *bijou* bij verkorting *Jou* te noemen — natuurlijk niet met de hollandsche uitspraak) ; „ik zeg daar aan Mijnheer Pastoor, dat je zoo’n mooye *prie-Dieu* hebt, van De Wit,” — „O ja, Mijnheer Pastoor,” zeide Tante, „rommentom met paneelen van de Witt, en allemaal met vergulde coralen” §). Het dochtertjen van Xavery meesmulde. Mev. de Barones knikte een paar keer met het hoofd. „Hee,” zeide de Freule van Ankeveen, „dat heb-je me nooit laten zien. . . .” — „O,” zeide Tante, „als je ’t zien wilt, ga dan maar even meê ; het staat in de rooje kamer, hier vlak aan. . . .het is natuurlijk veel te mooi om te gebruiken.” En Tante liep al vooruit. Inmiddels werd het theeblad binnengebracht. „Leentjen, zet jij vast thee,” zei Tante tot het juffertjen Xavery. „Ja, Jufvrouw !” andwoordde de bedaagde Wellekens, die óok Leentjen heette. „Neen. . . .ik vraag je wel. . . .” zeide mijn Tante zonder het „excuus” te voleindigen (dat doet men niet tegen de dochter van een ongefortuneerden dichter) : „ik meen Leentjen Xavery.” — „Ja, Jufvrouw !” andwoordde de ware Leentjen op een geruststellenden toon. En ook

*) Genoemd o. a. bij Wagenaar, „Amst.” III, 72.

†) Zie Konst. „Cat.” voorn. bl. 12, 13.

§) „Cat.” I, bl.

Mevrouw de Barones met haar Dochter en de Heeren gingen meê.

„Gij kent die akelige, koude duffe, vreemde, tapijten verguldsellucht van een prachtkamer, die nooit open komt. Tante wilde zelve de luiken ontsluiten: maar schreeuwde 't uit van de pijn. Oom, met zijn „goud- en zilverstoffe japon, met blaauw zijde voering en groene cherp” *) en zijn magere beenen, sprong haar by, en het echtpaar slaagde er in om een valen lichtstraal op de hoezen te laten vallen, die de „Konstig Goblin petit point genaayde Sittingsen en Ruggen” hunner „12 Vorstelyke Stoelen” verborgen. Ook het *prie-Dieu* was met een „blauwe Zyde hoes” omhangen. Toen men daar zoo half in donker stond, hoorde men gerucht in de gang. Tante, die als water was, vloog naar de deur, en stond, altijd in dien schemerschijn, neus aan neus met een Heer, dien zij niet kende. „O mijnheer Bent, kom binnen,” zeide Oom Braamcamp, over haar schouder heen: „Ik heb het playsir u mijnheer Bent, van Hoorn, onze beroemde litterator en oudheidkenner, te presenteeren... Mijnheer Avokaat,” zeide hij, zich tot Van Loon wendende, „mijnheer Bent!” Maar de beide beroemdheden konden malakaâr onmogelijk zien... „En waar blijft Pastoor de Roeper?” zeide Oom... „*Jou,*” fluisterde hij tegen Tante: „ik ontmoette dien jongen Heer bij den Pastoor van 't Begijnhe en meende...” — „Heel goed, kindtje,” zeide Tante tamelijk te onvrede. „De Pastoor heeft mantel en stok in de gang afgelegd,” zeide de Heer Bent, die het vreemd vond, dat men te Amsterdam zijn gasten in zulke donkere kamers zag, of, liever, ontving... — „O, ah!” zeide Oom, en wilde den Pastoor te gemoet gaan. Reeds annonceerde hij aan Mevrouw de Barones: „Pastoor de Roeper!” toen hem werkelijk een Heer te gemoet kwam: maar de Doariaere glimlachte, en zeide: „'t Is mijn Heer Cromhout, mijn vader!” Inderdaad 't was de verwachte patricische gast. Intusschen had men de voordeur nog een paar keer open hooren gaan, en om al de gasten niet in die zoogenaamde roode, maar eigenlijk zwarte kamer te ontvangen, stelde mijn Oom

*) T. a. p I 31, 9.

voor, zich weêr naar binnen te begeven, om een koppie thee te drinken. Dit had vrij ordelijk plaats. Om tien minuten over vijven kwam de huisknecht binnen met een langen stok en waspit, ten einde de kroon en girandoles op te steken. Om nam doorgaands met vrij veel gemak de plichten van zijn huis waar; maar Tante, hoe bij de hand en knap ook in dagelijksch „mensen-zien”, wist zich bij buitengewone gelegenheden, als het gaan kijken van een bidbankjen, maar niet goed te redden.

Oom bracht thands de vrienden nader met elkaâr in kennis. Daartoe behoorde ook een jonge dichter, een vriend van Pastoor Nanning, Delsing genaamd. Die jonge mensch was de zelfde, wien Witsen Geysbeek den titel van onzen besten tijdvaersdichter toekent. Delsing had de eer genoten eenige vaerzen bij de preken van Pastoor Nanning op het Mirakel te mogen voegen *). Pastoor de Roeper, sedert 1752 Vader der Begijnen, was een brave en knappe man, wakker gelijk de meeste priesters, die rektoren van het Begijnhof geweest zijn. Hij droeg eene gepoederde batterijpruik, en was door Oom Braamcamp er heden bij gevraagd, om dat hij, even als Nanning, te Bergen gestaan had, en dit, zoo als Oom te recht meende, een punt van onderhoud kon opleveren. De Heer Godefridus Cromhout was een grijzaart van omtrent 66 jaar; in den hoogsten graad een welopgevoed man. Zijne groote fijne handen getuigden dat hij ten minste de derde of vierde in nederwaardsche lijn van zijn geslacht was, die tot de amsterdamsche Patri-ciërs behoorde. En zoo was het. In het begin der XVIe Eeuw behoorden de Cromhouts zelfs reeds tot de regeerings-familiën — princelijke huizen zoû men te Rome zeggen. Maar met de Hervorming splitste zich de stam, en één tak verwierf eene treurige maar korte vermaardheid, door ijverig deel te nemen aan de invoering der Hervorming †). Onze Cromhouts waren, natuurlijk, van alle regeerings-posten uitgesloten: maar Heer Godfried boezemde zulk een ontzag in, en wist zoo veel eerbiedige genegenheid bij zijne standgenoten te verwerven, dat men het toch al

) Zie „Twee Predikatiën” enz. 2e dr. bl. II. I en 23*.

†) In sonderheid: Adriaen Reiniersen Cromhout.

heel gek begon te vinden zulk een treffelijk geslacht gelijk te stellen met Joden en andere vreemdelingen: men begon dus met Heere Godfried in 1738 toe te staan (toen de man in diepen rouw gedompeld was over de dood zijner echtgenote, Vrouwe Johanna Elisabeth Blesen), een grafkelder in de Oude Kerk te laten maken *); en in 1743 deed men hem de ongehoorde eer, hem tot mederegent van het aaloude St Pietergasthuis te benoemen †) — in strijd met de plakaten van Hunne Hoogmogenden. 't Was aardig die tweërlei aristokratie naast elkaâr te zien: Mr Gerard van Loon, wiens blinkende welgedane wangen, met zijn breedsprakige taal en uitvoerige manieren in den gemaakten stijl der XVIIIe Eeuw, de herinnering van het oude Gravenhuis moesten vertegenwoordigen, en den geheel in 't zwart gekleeden, stil deftigen Heer Cromhout, met zijn bleek gezicht en fijne trekken — een latere eere-stand, wiens hoogste bloei op het punt was te gaan afnemen: Van Loon was theatraal, naast Cromhout.

Pastoor de Roeper maakte een praatjen met Leentjen Xavery. „Kan ze zich goed schikken?” vroeg het meisjen vrolijk, terwijl ze een paar japansche kopjes rondgaf: „Schikken?” antwoordde de Begijnenvader: „was het dan haar volle keuze niet?” — „Neemt het getal der zusjens toe?” vroeg Pastoor Nanning. „Ja, we hebben er van den zomer weêr een ijverig lid bij gekregen,” antwoordde de Rektor: Catharina Xavery — de zuster hier van de jongejufvrouw....” De vader, de zedige schilder hoorde alles.

Intusschen hadden de Dames plaats genomen rondom de groote tafel. „'t Is een voorbeeld van Godsvrucht....” fluisterde de Pastoor tot zijn ambtgenoot. Oom Braamcamp leide terwijl aan den Heer Jan Bent §) — die altijd nog voor een jongen dichter doorging, ofschoon hij de veertig reeds lang achter den rug had — onder eerbiedig luisteren van den steeds kopjens-thee-drinkenden Jacob Xavery, de geheimen uit van een ongemeen mooye noteboomen Rariteitkast, die tegenover den schoorsteen en

*) Wag. „Amst.” II, 106. †) Wag. t. a. p. II, 130.

§) Zie over hem van der Aa, Biogr. Wb. der Ned.” In f^o, B, bl. 100.

spiegel was geplaatst. De Heer Cromhout onderhield zich met Tante over haar vogeltjens; Jufvrouw Wellekens nam hier, met een stijf lachjen, het ambt waar van Xavery daarginds. De huisknecht presenteerde pijpen, en de zilveren tabaksdoos, benevens komfoor, liet zich zoo min wachten als zeker achtkant blaauw porceleinen vaatjen, bekend onder den spaanschen naam van „quispedoor”.

De jonge Freule van Wassenaer zat zonder opzien een paar lubben te borduren: en in een hoek van de kamer liet Jonkvrouw de Wael onwillekeurig den jeugdigen dichter Delsing al de tijdperken doorloopen van verlegenheid en genoegen, waaraan eene indrukmakende vrouw het vermogen heeft een ongeoeffend en onbedorven gemoed te onderwerpen. Zij zag, even, vluchtig om, en kreeg, toen zij ieder in gesprek zag, uit het buffet in hare nabijheid iets voor den dag, dat zij den jongen Delsing in 't geheim liet zien, en dat hij met een bewustzijn van hooge eer en ongelijkbaar genoegen beschouwde. Toen de schoone vrouw het voorwerp weêr in het kastjen had gezet, en den jongen man vrij liet, keerde hij naar de tafel, met een blos als of hij het ondeugendste stuk had verricht. „Zullen we geen quadriljetjen spelen?” zeide de Freule, met hare hand op Tantes schouder. „Met playsir, Freule plaaggeest,” zeide Tante, „met playsir!” en Tante vatt'e de zilveren tafelschel, als om een last te geven. „Jufvrouw Braamcamp weet, dat Oom en ik er niet zeer op gesteld zijn,” zei ze, Nanning en Delsing te gelijk aanzierende, die met elkaâr in gesprek waren. „O,” zeide Oom, „als de Heeren Pastoors het gaarne willen! —” — „Wel neen!” antwoordde Nanning, „bij zoo'n kunstenaar en kunstkenner geeft men zijn oogen liever den kost met iets anders dan met de kaartbladen”. — „Nu,” zeide Tante, „Gerret, je hoort het verlangen — zoû je niet eens iets tot konstbeschouwing geven?” — „Heel graag!” was het antwoord. . . . „Xavery!” en de goede schilder wist wat deze vokatief beduidde. Zijn dochtertjen sprong zonder veel gedruisch op, ontstak een kaars, en gaf ze haren vader. Juffrouw Wellekens zag wat verlegen naar heur naamgenootjen, en zeide: „Als UwE. soms met de Heeren meêgaat, om een handreiking

te doen, zal ik wel verder voor den trekpot zorgen." Zoo gezegd, zoo gedaan.

Tien minuten later zat het gezelschap teekeningen, studiën en enkele plaatwerken te bekijken: vruchten, bloemen, potten, de stervende Lucretia, een binnen-vertrek, nymfen, landschappen, Maria Magdalena, vogels, herders, een hondje, venussen, „het huys van den Heere G. Braamcamp", Drie Vestaalsche maagden, de Historie van Joseph van Egypte, zoo met kleuren, gewasschen, als met wit gehoogd, met rood krijt, zwart krijt, crayon, enz. enz. door de schilders Jacob Xavery, Xavery, Xavery, Aart Schouman, ongenoemde, Xavery, Xavery; voorts: „de bogt van de Heeregragt, met het huys van d'Heer G. Braamcamp", door J. Blondel; verder — stukken van een ongenoemde, van Xavery, Xavery en van Xavery. Niemand sprak een woord, doch op eens zeide Jufvrouw Wellekens tot Nanning: „Mijn Heer Pastoor! zal het gezelschap niet eens een treffelijk gedicht van u hooren?" — dat was een heldenstuk voor de eerbare vrouw geweest — die goed schreef, maar moeilijk sprak. „Wel neen!" zeide Nanning, „daar is onze vriend Delsing, daar is vooral de Heer Bent veel nader toe." De Heer Jan Bent, die een eenigszins kregelachtig en argwaankoesterend klein-steëman was, trok een onaangenaam gezicht; half ook uit verlegenheid. Hij had namelijk zijn laatst verschenen vaerzen op de preken van den Hr Fraats, Nannings tegenstander, gemaakt *).

De goede en groote Nanning bedoelde toch niets onaangenaams; maar Van Loon, die zich deze vaerzen van Bent herinnerde, liet er vredegezind op volgen: „Ik zeide daar juist tot den Heere Bent, dat zekere oudheidkundige verhandelingen, die hij te Leyden heeft voorgelezen, den liefhebberden zoo wél voldaan hadden. Men kan veilig aannemen, dat Alkemade en Van der Schelling het onder-spit in dezen strijd hebben gedolven..." Tante, die een beetje doof was, verstond van Van Loons sonoren volzin

*) Zij beginnen: „Geen Kalf'renbloed, geen Bokkenbloed", „De Godheid wars van 't onbescheid", „Op Golgotha, Roumoedig hart!" en „Zie hier het doel van tegenspreken".

alleen het laatste woord, en nog maar half. „Wie is bedolven?” zeide zij: „is er iemand onder de sneeuw bedolven?” Sommige gasten vatt'en dit als een aardigheid op, en lachten.... „Neen *Jou*,” zeide Oom; „maar mijnheer Avokaat zei te-recht, dat zeker geleerde, die tegen hier.... onzen Heer Bent heeft durven opkomen.... onder zijn flinke slagen bedolven en tot zwijgen gebracht is.” De Heer Jan Bent glimlachte welgevallig. Om, uit zedigheid, eene wending aan het gesprek te geven, verstoutte hij zich een lief teekeningetje met „crayon” uit de *portefeuille* te nemen, en, het voor Tante leggende, zeide hij: „Ziet, Mevrouw....dat is een aardig koppie....” Tante zag even naar den man op, nam haren batisten neusdoek in beide handen, en barstte uit in tranen. De Heer Jan Bent grimlachte op nieuw, om zijn fatsoen te houden! Xavery fluisterde den onvoorzichtige toe: 't Is het dochtertjen van den Heer Braamcamp, dat ze vroeg verloren hebben....” — „'t Is 'et pourtret van ons kind,” zei Oom Braamcamp bewogen. Pastoor de Roeper sprak er een paar goede woorden in, en de Freule van Ankeveen schoof van achteren tusschen Tante en Jufvrouw Wellekens, en gaf haar met een vriendelijk woord heur *Eau de la Reine*.... Gelukkig sloeg de „fransche pendule” juist negen uur, en de piepende deur liet den knecht en de dienstmeid door, met twee wel gearneerde mahoniehouten tafelbakken. IJlings werd de kunst ter zijde en het, iets meer dan familiaar, „boter en brood”, met hun toebehooren, op de tafel gezet. Oom toonde den vrienden nog eenige aardigheidtjens: als, een rotting, met een gouden geëmaljeerden knop, „verbeeldende een Crocodil, met een berging voor een bril” *); het Kattenburger plein, „in Papier gesneden door J. Spaan” †), het „concept-model” van 't Wapen van Amsterdam op het Rusland” §); porceleinen beeldtjens op den schoorsteen, pokalen, chineesche potten, en vooral ook aan de Heeren Pastoors „een Barnsteen gewerkt autaarstuk in zijn foudraal” **).

Al spoedig waren de vrienden aan tafel gezeten. Oom

*) „Cat.” voorn. n° 14. †) T. a. p. II n° 41.

§) T. a. p. I, bl. 49, n° 133. **) T. a. p. I, bl. 3, n° 32.

schonk een glaasje fijnen franschen wijn. Tante had, al was het maar voor „een boterammetjen”, een mooi damasten tafellaken laten spreiden. Daar hield Tante nog al van. De Heeren Pastoors zaten onder den spiegel; naast den Rektor van 't Begijnhof, Mevr. de Barones; naast Nanning, de Freule van Ankeveen. Aan dezer linker hand had Oom de plaats van den Heer Delsing bepaald en naast de Barones verzocht hij den Heer Advokaat van Loon zich neêr te zetten. Tegenover de Pastoors zat de Heer Cromhout met Oom en Tante zelve ter rechter en linker zijde. Naast Oom, Freule Bethjen; naast Tante de Heer Jan Bent; Van Loon had de dichteresse, Jufv. Wellekens, aan zijne groene zij, en tusschen haar en Freule Bethjen zat de Heer Xavery. Tusschen den Heer Jan Bent en den Heer Delsing eindelijk was het levendig Leentjen geplaatst.

Tante had een frikandootjen in gelei en een opgemaakt koud ossentongetjen, twee taarten, vier schaaltsjens met studentenhaver en suikergoed, twee kompotten, de noodige boter, kaas en trommeltjens met „oubliën” en zoute krakelingen, en bovendien een paar fraaye vazen met gemaakte bloemen. Op het bestel van Oome beide en Tante was van weêrszijde maar éene aanmerking. Tante had het namelijk zóo ingericht, dat zeker Tempeltjen der Fortuin in 't midden van de tafel zoû staan, maar toen de vrienden gezeten en eenige boterammetjens met bijbehoorte gebruikt waren, gaf Oom den huisknecht een wenk. Deze nam, zonder dat Tante wist wat het beduidde, de vleeschgekleurde godin met haar gouden radtjen en witten vliegende „shawl” uit het Tempeltjen, en zett'e daarvoor in de plaats een hoog voorwerp, dat uit het hoekbuffet genomen werd en onder een groenen zijden doek verborgen zat. Tante nam deze verandering zoo euvel op, dat zij hare plaatsing naast den onbekenden burger van Hoorn nog onaangenamer begon te vinden; en toen de knecht het vleesch had voorgesneden, zeide ze: „Bart, je moest hier...tusschen mij en...dien Heer, den stommeknecht met borden en *couverts* maar zetten, en ga dan maar uit de kamer. Ik zal wel schellen, als ik je noodig heb.” Wonderwel in haar

schik met deze kleine wraakoefening, werd Tante zoo vrolijk als zij den heelen avond nog niet geweest was." „Niet waar, mijnheer Cromhout," zeide zij, „dat is altijd vrijer..." De hoffelijke man boog vriendelijk met het hoofd. „Mijnheer Pastoor," zeide Tante tot Nanning, van wien ze zeer veel hield, „als ik me niet vergis heeft UwE. aan jufvrouw Wellekens beloofd ons op een gedichtjen te vergasten..." — „Hé ja, mijn Heere Pastoor," zeide de Heer Cromhout, „dat zoû bizonder aangenaam zijn..." Mr Gerard van Loon sprak intusschen met halve stem, maar in wel volmaakte volzinnen, tot de Barones over de oudheden van Wassenaar en Katwijk, en nam daaruit aanleiding te betoogen, dat Pars, Alkemade en Van der Schelling ter kwade trouw geweest waren, onder anderen in de zaak van Klaas Kolijn. Nanning gaf Freule de Wael de inlichtingen, die zij hem vroeg over zijne zaak met Fraats, en de blijken van genegenheid, die hem in zijn leed getroost hadden.

De jongere menschen luisterden weinig naar deze gesprekken. Freule Bethjen, die eens in Brussel was geweest, liet zich door Xavery over Parijs, de waterwerken van Versailles en de schilderijen in het Louvre onderhouden. Delsing, aan het andere einde, was overgelukkig in de nabijheid en het geestig onderhoud van de dochter des kunstenaars; en hij had met de begaafde Freule de Wael ter linkerhand, de heerlijkste plaats van de gantsche tafel. Toen Leentje Xavery echter hoorde, dat men Nanning weêr om een vaers vroeg, lei ze haar hand even op Delsings rechter, om hem het stilzwijgen te gebieden; en toen Pastoor Nanning zeide, dat hij niet wist, wát hij reciteeren zoû, sprak de lieve zeventienjarige: „Mijn Heer! Uwe Eerwaarde heeft toch zeker wel bij het laatste feest van Allerheiligen den lang beloofden lofzang eens geschreven!" Nanning glimlachte. „De jonge jufvrouw grijpt mij aan van den zwakken kant," zeide hij: „Je hebt een gelukkige greep; als er hier van geluk gesproken mag worden... Ik zoû echter willen vragen: zal zoo'n ernstige dichtregel of wat, nu op zijn plaats zijn?" — „Waarom niet?" andwoordde Oom Braamcamp. „Varietas delectat" zeide

Past. de Roeper met goedheid. „Och ja, Pastoor Nanning !” vleide Tante. „Ik wil dan gaarne iets opzeggen,” zeide Nanning, „maar ’t is billijk, dat de Dames en de jonge-lui in dat stuk vóorgaan.” Inmiddels verzocht Tante stilletens als gastvrouw, of Xavery de muskovische taart vast wilde snijden. Pastoor de Roeper had ook al eens naar ’t hoekjen van den schoorsteen gezien, en jufvrouw Wellekens had zich gehaast hem pijp en tabaksdoos te krijgen.

„Kom, dan moeten we maar met den zang beginnen,” zeide Oom : „Kom, Freule !” sprak hij tot Mejonkvrouwe van Ankeveen : „laat je zilveren stemmetjen eens klinken.” — „Een gebarsten bengeltjen, Mijn Heer Braamcamp !” antwoordde de Freule. „Mijn zingen zoû de vrienden weinig genoeg kunnen geven, en maar in verlegenheid brengen, om eene oude vrouw geen *displaisir* te doen.” — „Contrarie” merkte de heer Cromhout aan, „het zoû de jonge luiden aansporen, Nicht, om zich zoo lang goed te houën als de kluzenaresse van Ankeveen...” — „Je zoudt er toch allemaal geen kluzenaarsters van willen maken, Neef ?” zeide de Freule glimlachend. Delsing kreeg een kleur. „Maar mijn nichtjen...” ging de Freule voort. „Kom Bethjen — je zingt toch ook...” — Dat is heel weinig Nicht,” zeide Bethjen. „Als Jufvrouw Wellekens ons eens vergastte...” had de Heer Cromhout de heuschheid te vragen. „Neen,” zeide Jufvrouw Wellekens, „dan komt het eerder aan den Heer Delsing toe.” Het rood van den goeden Delsing klom tot purper, bij dezen onverwachten aanval. „Wel ja, Mijn Heer Delsing !” zeide Bent. Tante meende altijd, dat Pastoor beginnen moest. „Jufvrouw Xavery,” merkte Van Loon aan, „zoû, ik ben des verzekerd, wel een vaersjen kunnen reciteeren. Haar vader zeide me zoo even, dat ze eene groote minnares is van de taal der Goden.” — „Ach, dat ze ’t van zekeren eerlijken jongen dichter was’, dacht Delsing. „Ik zoû aandringen op de konstoefening van Mejonkvrouwe van Ankeveen,” sprak Van Loon, „indien er hier schoone altaardwalen te borduren of bekens te graveeren waren ; op die van den Hr Xavery, indien het penceel hier dienst kon doen : maar thands veroorlove ik mij tot de dóchter

van den schilder te gaan ; en ik twijfel niet, of het gezelschap zal zijn zegel en kontrazegel drukken op het smeekschrift, dat ik haar aanbied." Met een blikjen van haar bruine oogjes, een lachjen in de kuiltjens van haar wangen en een blos op het zedig voorhoofd, zeide de kleine Xavery, dat ze gaarne een begin zoû maken, op hoop van navolging: „De kleintjens dus maar voorop!" zei ze. Nu nam haar gelaat een ernstige uitdrukking aan: „Ik verzoek het gezelschap zich eene teekening te binnen te brengen, die we zoo even in een der kunstboeken hebben gezien:" daarop begon zij, met een stem helder en hoog als een vogeltjen en aardig brouwend :

„Beschouw in dit doorwrocht Tafreel
Des Heilands dierbaar Kerkjuweel :
Hier moet het ongelooft voor 't licht der waarheid zwichten :
Hier ziet men hoe de Almogendheid
Die welbron van ons heil, dat licht der hemellichten,
Haar' klaren glans verspreid."

Delsing herkende sidderend het vaers, dat hij op de titelplaat in Nannings Mirakelpreken gemaakt had. De lieflijke voordracht gaf aan het vaers verheffing, en toen de kleine Xavery besloten had met het laatste koeplet, omgezet als volgt :

„De Pellicaan die met zijn bloed
Vol liefde zyne kiekens voed,
Zegt wat het nieuwe volk van Jezus heeft verkregen.
Dit heeft ons Nanning uitgebreid ;
Bekoorde u zyne pen — zyn stem zal u bewegen
Tot waare dankbaarheid..."

brak er een luid handgeklap los. Zelfs de Heer Bent gaf zijne goedkeuring te kennen. Nu wilde ieder de „stem" van Pastoor Nanning hooren. Maar hij en zijn ambtsbroeder van 't Begijnhof vergden eerst van de jongefruw het fraaye vaersjen van Delsing nog :

„Het doornebosch staat gintsch in volle vlam..." *)

*) In Nannings „Twee Pred."

„Maar Mijn Heer Bent !” zeide Nanning, toen Jufvrouw Xavery weêr was gaan zitten : „zult *gij* ons het genoeg niet doen ?”

„Welzeker !” moedigde Van Loon aan. „Ik ben het opsnijden weinig gewoon,” zeide de Hoorner, half zuiver en half valsch ; „maar als het gezelschap verlangt . . .” Ieder-een verzekerde, dan men niets in dit oogenblik liever wilde dan . . . enz. Mr Gerard van Loon stond hoog bij Bent aangeschreven, en wetende hoe veel deze met Nanning ophad, was Bent, schoon zijn laatste lofdichten dan aan de preken van zijn stadgenoot en beschermer Pastoor Fraats gewijd waren geweest, grootmoedig genoeg zijn vroeger geleverd vaers op Nannings „Prudentius” hier te reciteeren :

„De Roomsche Kruiskerk wierd gestigt
In de onverdachte twee paar Eeuwen,
Door Maatgebed en Marteldicht :
Gelyk de tempel der Hebreewen
By Profecyzang, Spel, en Psalm.
Die Burgt der aangevogte waarheit
Braveerde door zyn zegegalm
De helsche spookten, met de klaarheit
Van 't spel der Geruaansche Lier' —
Wanneer Prudentius zyn' snaaren
Zag glimmen door het Pinkstervier,
En (martelpalmen om zyn' haaren)
Den strijdt van 't heilig Heldendom
Opzong, dat alle tyden 't hoorden . . .”

en verder zoo als dit waarlijk goede vaers in Nannings uitgave van Prudentius gedrukt staat. De Heer Jan Bent had succes. Nanning zeide, op den goedhartigen toon van een man, die sinds lang boven de zoetheden staat der aldus gestreelde eigenliefde, dat men hem, met al die lofdichten bederven zoû . . . „Nu,” zeide Oom Braamcamp, niet zeer logiesch, „eer 't dan zoo ver is, moeten we ú toch hooren, Pastoor . . .” en met-een spoorde Oom den Heer Delsing aan Nanning nog eens in te schenken. Freule de Wael haastte zich het glaasjen bij te schuiven. Nanning gaf toe, en reciteerde dan met zijne nog krachtige en buigzame stem :

„De Hemel word ons thans ontsloten ;
 Vertoont ons 't overgroot getal,
 Dat daar voor eeuwig heerschen zal,
 Van heil'ge blydschap overgoten.
 Ik zie daar in de ontsloten zalen,
 Na welke zyde ook 't oog zich wend',
 Een menigt'...God alleen bekend,
 Uit alle landen, volken, talen.
 Ik zie daar alle Aartsvaders zweven,
 Van welken God wierd ouds gediend,
 Een' Abraham, Gods groten vriend,
 Met vele kinderen en neven.
 'k Zie daar den rei van Gods Proféten,
 Die door den Hemel zyn verligt.
 Wier leer en wandel heeft gestigt,
 In volle blydschap aangezeten.
 Ik zie daar Jezus afgezanten,
 Die door een zuivren liefdebrand
 Zijn voortgereisd van land tot land,
 Om 't Kruisgeloof alöm te planten.
 Ik zie daar alle Bloedgetuigen,
 Die, voor de doodstraf onvervaard,
 Eer wilden hunnen hals voor 't zwaard,
 Dan voor de Afgoön hun knien buigen.
 Ik zie daar Maagden, nau te tellen,
 Wier kuisheid Gode wierd gewyd,
 En die na d'eens voltrokken stryd
 Nu overal het Lam verzellen.
 Ik zie daar allen slag van vromen,
 In hunnen rei naar rang gesteld ;
 Ook die door heilig boetgeweld
 Den Hemel hebben ingenomen.
 Maar bovenal zie ik daar pralen
 De noit volroemde Moedermaagd,
 Die de eelste Kroon en Schepter draagt,
 En schittert vol van gloristralen.
 Wie zoû nu, zielen ! niet verlangen,
 Om uit de wereld, zo ontroerd,
 Daar heen te worden opgevoerd
 En van der Heil'gen choor ontvangen ?
 Wie zoû, wie zoû dat niet begéren :
 Wiens vuurge wensch zoû dit niet zyn,
 Ach, menig is 't een zware pyn
 Zoo lang op aarde te verkéren.
 .....
 Laat dan der Heil'gen deugd ons nopen,
 En volgen wy hun voorbeeld na :

Dan hebben wy door Gods genaë,
 Den zandweg niet vergeefsch gelopen ;
 Dan zullen wy, verlost van 't lyden,
 Gezuiverd van het aardsche stof,
 Met hen in 't hemelsch Sterrenhof
 Ons in 't volzalig Ligt verblyden." *)

Het ontbrak na deze voordracht niet aan toejuicing en gelukwensching voor den dichter.

Freule de Wael sloeg een blik van aandoening op den lijder, die zijne vurige hoop, na groote beproevingen, in dit lied met kalmte uitsprak.

Tante dacht, als er van den Hemel gesproken werd, altijd aan Catootjen, en veegde zich de oogen.

Om eene wending aan het onderhoud te geven, zeide Oom : „Ik heb met genoeg gezien, Pastor ! dat de Professoren van Leuven, je geheel gewonnen spel geven in de onaangenaamheid met Past. Fraats.” De Heer Jan Bent spitste de ooren. „Ja,” zeide de Hr. Cromhout, „het heeft een algemeen leedwezen opgewekt, dat er zulk een verschil was ontstaan, en men in twijfel heeft kunnen trekken, of de Eerw. Heer Nanning wel goed catholijk was...” — „Helaas,” zeide Nanning, de *ergernis* is hier het meeste...” — „De zaak stond in verband met zekere praatjens, die de Jansenisten hebben uitgestrooid,” merkte Pastoor de Roeper aan. „Voor een jaar of vijf heeft Pastoor Spont van Limmen zijn „casaqsken” omgekeerd †) — zoo als ze te Leuven zeggen, en bij die gelegenheid is door de Jansenisten geloofd of althands verteld, wat ze wenschten, dat, namelijk, Pastoor Nanning dat voorbeeld volgen zou. . . . 't Is ongelukkig, dat de Amplissimus Fraats min of meer in het zelfde vaarwater gekomen is, door eene nog direkter aanranding...” — „Pastoor wil toch niet zeggen, dat er bij den Amplissimus Jansenisme onder loopt ?” vroeg de Heer Jan Bent, zenuwachtig bleek. „'t Is er ver van daan,” antwoordde Pastoor de Roeper :

*) Met geringe wijziging en bekorting ontleend aan Nannings „Godvrugtige Zangen op de voornaamste Feesten” (Amst. 1756), bl. 53.

†) Zie „Bekendmaking van Corn. Spont, enz., wegens zijne tegenwoordige gevoelens omtrent de zwevende kerkgeschillen. t' Amst.” 1751.

„maar in beide gevallen werd een geacht en wettig leeraar der catholijke waarheid van ketterij of schisma beschuldigd.” — „Door den Amplissimus niet ter kwader trouw,” zeide de Heer Bent. Aller oogen waren op den Advokaat des hoornschen herders gevestigd. „Hoe 't zij,” merkte Nanning aan, „de zaak is hangende voor het kollegie van Kardinalen — en als daar gesproken is, zal er veel onrust en spanning wechgenomen zijn...” — „Wanneer denkt Uwe Eerw. het antwoord en uwe rechtvaardiging te ontvangen?” vroeg Freule de Wael, met eene deelnemende, doch vaste stem. „Ik wacht eerbiedig,” zeide Nanning, „maar ik beken niet zonder ongeduld...”

„Vrienden,” sprak Oom Braamcamp: „eerstdaags zal men in de Kerk den lofzang gedenken: *vrede den genen die van goeden wil zijn* — van goeden wil zijn we hier allen...” — „En hopen naar Gods genade welbehagen te vinden,” zeide Nanning *)... „Laten we dus”, vervolgde Oom, „eens weêrkeerig elkander voorspoed en zegen wenschen met een glas wijn; en al dadelijk de gezondheid instellen van Pastoor Nanning, voor wiens lof we maar met de gedichten van den Heer Bent, van Jufvrouw Wellekens, van den Heer Delsing, en anderen behoeven te rade te gaan.”

— „Wel hoe!” zeide Pastoor Nanning, zich herstellende, „de partij is aangeleid ter viering van de thuiskomst van onzen waardigen gastheer — en hem zoû de eerste „gezondheid” niet gewijd zijn? — Dat gaat niet aan. Mijn Heer Braamcamp! we wenschen u geluk met de behouden reis. Zeker, ge hebt geen zoo heerlijke ster op uwen weg gehad, als waarvan we de herinnering eerstdaags zullen vieren: maar dien God bewaart is wel bewaard: en ge hebt met gerustheid uwe reize kunnen volbrengen. Ge zijt behouden thuisgekeerd: 't is aan ons niet om een nieuwsgierigen blik naar het doel der reize te slaan... maar we zien u gerust en te-vreden: daar kunnen uwe vrienden niet anders dan zich in verheugen. De goede God geve u, met uwe dierbaren, nog vele gelukkige dagen; en keer, met uwe gade, na de volbrachte pelgrimstocht op deze waereld, even te-vrede en gelukkig naar het eeuwig Vaderland,

†) „VIIIe Pred. op den sd. der Geb.” — „Jezus te Bethl.” bl. 70.

als ge nu in gezondheid onze nederlandsche hoofdstad hebt mogen te-rug-vinden." Het gezelschap stond op en vereenigde zich met dezen feestdronk.

„Pastoor Nanning," zeide Oom, toen men weêr gezeten was „de „gezondheid", die je wel op mij hebt willen instellen, heeft me te meer getroffen, om dat ik inderdaad door een soort van ster, die boven de stad Brussel zweefde, schijn aangetrokken en geleid te zijn — om daar mijn reiskoers heen te richten. Die ster, Pastoor, is een ster in de nacht — een licht te midden van een duisternis, die al te lang, en ten nadeele van den braven en kundigen Pastoor van den Buitenveldert, geheerscht heeft. Ik vond die ster zoo goed, en zoo mooi, dat ik niet gerust heb, voor dat ik haar meester was, en nu, Pastoor, offreer ik ze u, in dezen..." Met-een nam Oom het geheimzinnig voorwerp uit het tempeltjen der Fortuin, rukte er den doek af...en voleindigde zijn volzin:.... „in dezen roemer."

En Oom wenkte Bart, die een paar extra-flesschen op tafel had gezet; en op een fraai blad werd Nanning een fijn gegraveerde groene bokaal aangeboden, waarin zich een opgevouwen pergament bevond.

Met een hand, wier lichte beving getroffenheid verraadde, nam de zeven-en zestigjarige Priester den roemer van het blad, zett'e hem voor zich, en ontvouwde met belangstelling het pergament. Hij zag het in, maar pas had hij boven en beneden den blik geworpen of drukte met de vingeren de tranen te-rug die in zijne oogen welden; hij rees, trad naar Oom Braamcamp toe, die óók was opgestaan, en dankte hem onder een warmen handdruk en zielvolle woorden, voor de heerlijke verrassing, hem bereid. Het gezelschap was in spanning. Freule de Wael had intusschen het pergament opgenomen en zeide tot Nanning, na dat hij weêr gezeten was: „Pastoor, als 't geoorloofd is, zal de Heer Delsing het gezelschap meêdeeling doen van deze tijding."

Delsing begon vrij vlot te lezen:

„Feria 5 Vigesimâ quintâ Novembris 1756, in Congregatione generali S. R. et universalis Inquisitionis...."

maar toen hij aldus het onderwerp had laten raden, riepen, op drie of vier gasten na, al de tegenwoordigen : „in 't Hollandsch, als 't u blijft, Mijnheer Delsing !” en onze dichter haalde de voorafgemaakte vertaling reeds uit den zak en las :

„Op Donderdag den Vijftwintigsten November 1756, in de plegtige Vergadering van de H. Roomsche en algemeene Inquisitie.

„De uitmuntenste Kardinalen, algemeene Inquisiteurs, tegenwoordig zynde, hebben uitgesproken dat de stellingen van Joannes Nanningius, Catholyken Pastoor in Buitenvelde dicht by Amsteldam, in een zeeker Sermoen voortgebracht, en van Fraetsius, Catholyken Pastoor te Hoorn in Noordthollandt, in verschil getrokken, indien zij van het overige lighaem der Predikatie worden afgescheiden, dan wel twyfelachtig eenigzins duister, en kwaelyk luidende zyn ; maar dat dezelve, indien zy genomen worden volgens de meening des Autheurs, die genoeg verklaerd wordt in den gantschen zaemenhang der Predikatie, dan ten eenemaal Catholyk zyn, en daer voor gehouden moeten worden.

„Waerom zy geoordeeldt hebben, dat door middel van de Vergadering van de Voortplanting des Geloofs zal geschreven worden, dat Nanningius indachtig zy, dat het geene hy preekt of schrijft geschiedt voor verstandigen en onverstandigen ; en daerom als er gelegenheid voorkomt, om dingen te verhandelen, die zo gemakkelyk tot ieders begrip niet worden gebracht (hoe daenig het geene is, waarover het tegenwoordig verschil loopt), dat hy die alzoo verhandele, dat 'er geene duisterheid, geene, ja zelfs niet de minste argwaen van dwaeling zy, nog eindelyk iets, dat eenige verklarung of verdedigingschrift schyne noodig te hebben.

„Maer Fraetsius willen zy ernstig vermaendt hebben, dat hy zich ten eene mael onthoude van dien yver, dewelke niet volgens de weetenschap, noch volgens de liefde is. Zy verklaeren ook, dat aen de hoogste Vergaederung ten uiterste mishaedt hebben, die opschuddingen en droevig vertooningen, die hy min tydig en min reedelyk heeft veroorzaekt : want, indien hy het oogmerk en het einde, dat Nanningius zich in het preeken en schryven stelt, minder twistgierig in 't oog had gehouden : indien hy den zin des Autheurs niet uit verminkte stukken der Predikatie, maer uit het gansche lichaem hadt willen trekken, dan zou hy voorzeker zoo groote gramschap en bitterheid van redeneering hebben beteugeldt.

„Eindelyk gaet het aen de H. Vergadering grootelyks ter herte, dat de Catholyken, zonderling in die Provinciën door den onderlingen bandt van liefde verbonden worden : dat dit het merk van den catholyken mensch is : dat de hovaerdigheid en hardnekkigheid van twisten voor de kettters moet overgelaeten worden : indien alleen dit door Fraetsius

ware in acht genomen, dan zou hy nooit de goede gezegden van Nanningius kwalyk hebben uitgeduidt." *)

Door deze plechtige verklaring was het gezelschap, en Nanning in zonderheid, sterk bewogen. Oom pinkte een traan wech en wilde den roemer dadelijk volschenken: maar Pastoor de Roeper vestigde de aandacht van zijn ambtsbroeder en van het gezelschap eerst nog op de keurige bloemen en letters, die in het glas gegraveerd waren. De uitvoering daarvan bleek het werk te zijn van de Jonkvrouwe van Ankeveen, en de letters maakten een tijdvaers uit, van dezen inhoud:

DVS DRIJFT HET RECHT VAN NANNING BOVEN;
VVIE GAAT NIET FLUX DAT VONNIS LOVEN.

Deze regels waren vervaardigd door den Heer Delsing, en al staat dat „flux” er heel wataardig tusschen, de regels weërspreken niet, dat de maker in later tijd de auteur zou worden van de officieël door hem uitgegevene tijdvaersen op het „R. C. Oude Armen Comptoir”, op den verbranden Schouwburg, en op de „Oeconomische Maatschappij”, enz. waar Witsen Geysbeek zoo meê wechliep †). De Heer Xavery, Past. de Roeper, zelfs Gerard van Loon hadden, op den geschetsten avond, bizonder veel schik in het optellen der romeinsche cijfers, en in de juiste som: 1756.

We hebben voor 't overige niet noodig de erkentelijkheid van den braven Buitenveldertschen herder en de blijdschap zijner vrienden te beschrijven. Hartelijk dankte hij Oom, door wien te Brussel van den Nuntius, Mgr Molinari, het stuk ter bezorging was verworven, Tante, die, zonder het geheele plan te kennen, haar huis geleend had, om door Delsing en Freule de Wael de zaak te doen klaar maken, de laatsten voor het mooye *souvenir*, en allen voor hun deelneming. De gevulde roemer ging rond op

*) Zie „Fidelis copia integri Decreti et Rescripti Romani in causa inter R. D. N. et R. D. F. agitata”, met de vertaling uitg. door Philalethes in zijn „Brief van een Holl. Priester aen een gron. Priester, zynen vrindt.” Paschen, 1758.

†) „Biogr. Anth. Krit. Wb.”, II.

zijn ouds, en toen hij aan Jan Bent kwam, zeide hij : „Pastoor Nanning, ik drink van gantscher harte op uw geluk, en ik, die den Amplissimus van West-Vriesland ken, durf wel verzekeren, dat hij volkomen in de uitspraak van Rome zal berusten, en het stilzwijgen betrekkelijk het afgehandeld belang niet zal verbreken *).”

Zoo was de partij bij Oom Braamcamp afgeloopen ; maar daarmede het tijdperk voor onzen Nanning nog niet besloten. Hij had het genoeg mogen smaken, tusschen de jaren 1756 en 1761, op zijn gevorderde leeftijd nog een viertal bundels predikatiën in het licht te zien verschijnen. Ik heb boven gezegd — ik kan hier niet treden in een onderzoek, eene beoordeeling en karakteristiek van die merkwaardige proeven van kanselwelsprekendheid. Prof. Visscher, die er nog maar weinig van scheen gelezen te hebben, stelde Nanning als een der drie beste predikers voor van de helft der XVIIIe Eeuw. En is onze eerwaardige vriend geleerd, is hij ijverig en godvruchtig, zalvend en hartelijk, vernuftig en welsprekend — verbindt hij het onvoorwaardelijkst katholiek geloof aan de meest frissche en ruime levensopvatting, aan den meest geopen-den zin voor de schoone natuur en de edele kunsten ; hij is ook in hooge mate met gezond verstand en met de kennis van zijn tijd begaafd. Men kan bijna uit zijne preeken, naar inhoud en toon, opmaken in welk jaar zij gehouden zijn. Maar alle omstandigheden, die hij aanvoert, worden breed behandeld. Hij troost zijne parochiekinderen bij oorlog, pest en dure tijd ; hij spoort ze altoos aan tot eerbiediging der waereldsche Overheden. Ik weet niet, of ik het al gezeid heb . . . maar verborgen sommige Katholieken, tijdens de Oostenrijksche Successieoorlog niet, dat ze van eene eventueële overwinning der Franschen het herstel hunner dierbare Kerk verhoopten — Nanning (het blijkt uit preken die eerst 10 à 14 jaren daarna in 't licht verschenen) heeft zijne gemeente altijd tot trouw aan de bestaande regeering opgewekt, en zelfs, als ik boven reeds meen aangemerkt te hebben, zijne gemeentenaren dankgezegd voor de vrijwillige extra offers, die het lieve Vader-

*) Zie „Brief” bovengen. bl. 4.

land eischte, na de uitroeping van Prins Willem IV. Zijne studie was niet eenzijdig. Hij beoefende de kerkelijke schrijvers van alle tijden, en zijn dikwerf aanhalen van de woorden en 't gezach van schrijvers uit de „Maatschappij van Jezus”, gelijk hij zich, in wat al te zuiveren stijl, uitdrukte, bewijst op zich-zelf reeds, dat hij er ver van daan was aan te spannen met hunne vijanden. In het laatste tijdperk van zijn leven kreeg hij gelegenheid om eene nieuwe uitgave van het eerste deel zijner predikatiën voor den druk te bereiden, en maakte daar gebruik van, om, hoewel te Rome niets berispelijks gevonden was in zijne leeringen, hare uitdrukking zoodanig te wijzigen als met den wenk van het H. Kollegie over-een-kwam.

Het jaar 1761 was daar. Nannings geest was steeds de zelfde; maar zijne lichaamskrachten namen af. Een geestelijke, in zijne quartieren, Pastoor Hanssen, van de Nes en Zwaluwbuurt, die sinds lang van Jansenisme verdacht werd, liet hoe langer hoe meer in woorden en daden zijne onkatholieke gevoelens uitkomen. Zijn kapelaan, een later tot Amplissimus bevorderde Pastoor der kerk „De Papegaai” te Amsterdam, met name Antonius Christianus Meylink, achtte zich in gemoede verplicht Pastoor Hanssen deswege bij de Geestelijke Overheid aan te klagen; hetgeen de schorsing van den afgedwaalde ten gevolge had *). — Pastoor Hanssen maakte op zekeren dag de verandering, die zijne denkwijze had ondergaan, met ronde woorden aan zijne gemeente bekend, en schijnt daarbij gevoegd te hebben, dat het niet lang meer zoû duren, of van den beroemden Nanning aan den Buitenveldert zoû men het zelfde hooren. Dit alles vervulde de trouwe gemeente van den ontrouwen herder met schrik, en van dat oogenblik af verscheen niemant 's Zondags te Nes en Zwaluwbuurt meer in de kerk, maar men getroostte zich zijne plichten bij Past. Zevensterre te Bovenkerk te gaan waarnemen. Natuurlijk kwam het gebeurde den rechtschape Nanning spoedig ter oore, en toen hij zich op den XVIIIe Zondag na Pinksteren naar den preekstoel begaf was hij zichtbaar geroerd. Daar gekomen,

*) „Kerk. Nederland”, 1852, Meng. bl. 2.

hield hij eene aanspraak, die met deze woorden begon ;
„t Zal buiten twyfel aan de meesten uwer, myne Geliefden, nog wel geheugen en bekend zyn, hoe voor 8 à 10 jaren, toen de Heer Spont te Limmen kon goedvinden dien droevigen stap te doen en tot de factie der Jansenisten over te gaan ; hoe, zegge ik, toen door de Jansenisten alom en zonderling in Amsterdam verspreid wierd, dat ik hem wel haast zoude navolgen, met hetzelfde te doen. — Maar het zal ulieden desgelyks nog wel geheugen, hoe ik van dezen Predikstoel ten zelven tyde die goddeloze lasteringen heb vernietigd en wederlegd, openbaar verklarende, dat ik nooit in myne gedagten had gehad een zoo dwazen stap te doen, en dat ik, gelyk ik dus verre stantvastig in de gemeenschap der Katholyke Kerk, en in eene ware onderwerpinge aan den Heiligen en Apostolyken Stoel geleefd had, daarin tot myn laatsten adem toe met Gods bystand zoude volharden, gelyk ik dus verre volhard heb.

„Maar, terwyl ter gelegenheid van den geheel verkeerden en dwazen stap, dien de Heer Hanssen, Pastoor in de Nesse, zedert weinige dagen gedaan heeft, de lastermonden der Jansenisten tegen my wederom zou geöpend geworden, en zy op nieuw niet schromen omtrent dezelve lasteringen uit te braken, zo agte ik het van mynen pligt te zyn, ook nu wederom dezelve verklaringe te vernieuwen en voor de gehele wereld te betuigen, dat ik geheel vervreemd ben van *) de gevoelens der Jansenisten ; dat ik nooit in myne gedagten heb gehad van my by hunne factie te vervoegen ; dat ik altyd ten volle overtuigd ben geweest, dat men in de gemeenschap der Katholyke Kerk en in de onderwerpinge en gehoorzaamheid aan den Heiligen Stoel moet leven om zalig te kunnen worden, en dat ik van deze waarheid zodanig ben getroffen, dat er niets bequaam kan zyn om my van de gemeenschap der Kerk en van de onderdanigheid aan den Paus af te trekken ; en om my met eene factie te vereenigen, aan welke de Pauzen en Bisschoppen alle gemeenschap in het geestelyke weigeren en ontzeggen.” Vervolgens verklaart Nanning de reden,

*) De bedoeling is : „afkeerig ben van”.

die hem bewogen heeft, ofschoon vertroost door het voorbeeld van onzen belasterden Zaligmaker, hier niet te zwijgen : 't was om, zoo mogelijk, verdere ergernis „by ligtgelovige Katholyken” te voorkomen en hen tegen de Jansenisten te waarschuwen. Op zijn gewonen ronden en eerlijken toon zegt vervolgens de grijze Pastoor aan zijne kinderen, dat de reden, waarom de Jansenisten het op hém in zonderheid gemunt hebben, hierin gelegen is, dat hem, door het uitgeven van vele boeken, „eenigzins is overgekomen” zich een naam te maken *) : want indien hij als een „weetniet of onnoozele bloed” stond aangeschreven, „dan zouden zy noit om (hem) gedacht hebben.” — Zoo dan verwacht hij, dat men het gesproken woord zal aannemen, „en ik hope en wensche,” voegt hij er bij, „dewijl myne jaren zo hoog zyn opgeklommen, en myne zwakheid en ongemakken dagelyks toenemen, dat eerlang het uur zal verschynen, op hetwelke ik myn hoofd gerustelyk in den schoot van de Katholyke Kerk, myne heilige en waarde Moeder, moge nederleggen, met een betrouwen op Gods grondeloze barmhartigheid wegens alle zonden van myn gantsche leven, en dat ik my dan onder die gelukzaligen moge bevinden, die van de boze wereld zo zeer belasterd en belogen zyn.” †)

De laatste bede van den braven herder bleef niet onverhoord. Op de verklaring die wij gelezen hebben, liet hij onmiddellijk zijne gewone Predikatie voor dien Zondag volgen... maar het schijnt, dat de inspanning van dien dag zijn gestel te diep had geschokt. Hij moest zich te bed begeven, en is van dat leger niet weêr opgestaan. Op Dinsdag, den 29ⁿ September, vinden wij den trouwen dienaar des Heeren zijn laatste oogeblikken nabij. 't Was het feest van den H. Michaël, dien onvervaardigen veldheer Gods, die met zijne genoten de hovaardij weêrstaan had, waarmede Lucifer en de zijnen in bondgenootschap waren getreden ; den Veldheer, die de scheurmakers uit den

*) Zie onze Aant.

†) „Verdediging van den Zeer Geleerden en Eerwaardigen Heer J. Nanning, Roomschkatholyken Pastoor te Buitenveldert, Tegen de eerrovende gerugten enz.” Amst. 1761.

Hemel had verdreven. Dit was voor onzen braven Nanning de beste dag, om insgelijks,

„Om uit de wereld, so ontroerd,
Ten hoogen Hemel opgevoerd,
Aldaar met vreugd te zyn ontvangen.”

Nanning had altoos ook een bizondere liefde en verering gewijd aan den H. Martelaar Laurentius, op wiens feest hij geboren was *), en in wiens kerk (te Weesp) ook hem het eerste lijden getroffen had. „Gij hadt,” roept Nanning uit,

„Gy hadt de kerkelyke schatten
Bewaard en wysselyk besteed.
.....
Gy hadt, eer u wierd ingeschonken
Deez' beker van de marteldood,
Gegeten 't hemelsch Zielenbrood
En 't god'lyk Bloed des Lams gedronken.
.....
Wat palmen en wat feestlaurieren
Zyn u hierboven toegeschikt,
Wat paarlen aan de kroon gestikt,
Die eeuwig zal uw hoofd versieren ?
.....
Verwerf my door uw smeekgebeden
Gestaafd door Jezus Bloed en naam,
Dat ik tot alles zy bequaam
Wat moet gewrogt zyn en geleden....”

Dat hij hierin niet was te kort geschoten, hebben de om zijn sterfbed vergaderde vrienden, bij de herdenking van zijn veel bewogen en gezegend leven moeten getuigen. Zijn vriend Van Loon was hem, op 77jarigen leeftijd, sinds eenige maanden vooruitgegaan — maar nog in dit oogenblik baarde de herinnering des ouden geleerden hem vreugde. Want éens, toen Nanning aan de koorts lag, en men vreesde voor zijn leven juist als heden, en Van Loon aan zijne legerstede zat, vulden zich de oogen van dezen, die anders het schreyen niet gewoon was, met heete

*) „Heilige Geheugenis aan de Marteldood van den H. Diaken Laurentius”, bl. 45 zyner „Godvr. Zangen”.

tranen. Van waar die aandoening? Van Loon had Nannings hand gegrepen, en uitgeroepen „Eén ding is noodig!” — en daarop was een omkeer gevolgd.

Van Loon was, namelijk, een man, die schier twee menschenleeftijden in de beoefening der wetenschap had gesleten die wel middelijk de kennis Gods had bevorderd — maar bij wien toch de Godsvrucht nimmer de stijve perioden der geschied- en oudheidkunde had doorgloeid, bij wien de afgepaste cierlijkheid der levensvormen nimmer de uiting was van een dieper zieleleven. Hoe vele tientallen van jaren reeds had hij met eerlijkheid den aalouden nederlandschen geslachtsnaam gevoerd, die hem, den eersten eigenlijken beoefenaar der luisterrijke geschiedenis van ons Graafschap ten deel was gevallen: maar hoe ijdel en te-leur-stellende is soms het menschelijk weten! Zijn schoonste werk schatt'e hij zijn uitgave van „Klaas Kolijn”: bij iedere zes regels van deze rijm-chronijk heeft de ijverige en door-geleerde uitgever twee kolommen dichtgedrukte geschiednoten geschreven, om den chronijkschrijver toe te lichten; „weitsch en zwierig” is dat boek gedrukt, en de naam van Alkemade en Van der Schelling zijn onteerd geworden, ter zake hunner aanmatigende en onrechtvaardige liefde voor dezen zelfden chronijkschrijver. Die schrijver is in de vorige Eeuw, tot de hoogste historische autoriteit opgegroeid voor eene reeks van in- en uitlandsche historie-geleerden. En ziet! — DIE SCHRIJVER HEEFT NOOIT BESTAAN. Wat van Loon, Alkemade, Dumbard, Van der Schelling, Matthaëus, Cannegieter, Hoyneck van Papendrecht, Wagenaar (aanvankelijk), en zoo vele anderen, gehouden hebben voor een allerbelangrijkst historiesch monument, het oudste voortbrengsel der middel-nederlandsche letterkunde, is het ellendige knoeiwerk van een tijdverdrijvenden liefhebber, zoo niet van een verradelijken bedrieger uit het einde der XVIIe Eeuw...

Al is Van Loon waarschijnlijk ten grave gedaald in het geloof aan de volle echtheid van zijn „Kolijn” — 't is te vermoeden, dat het oordeel van Huydecoper, hetwelk in later dagen „Kolijn” vernietigd heeft, aan Nanning is ter oore gekomen. Wat beschaming voor de menschelijke wetenschap!

Hoe zoet is het voor Nanning, in zijn laatste mijmeringen — waar geheel zijn levenstafereel zich nog eenmaal ontrolt, te bedenken, dat Van Loon in zijn laatste levensjaren zijn geluk in het Eene noodige gezocht heeft! Ik heb het tot dus verre nergends aangeteekend gevonden — maar ik kan met de stukken bewijzen — dat Neêrlands beroemde penningkundige niet slechts, zoo als door Dr Hermans is aangetoond, katholiek is geweest — maar dat hij, in het laatste tijdperk van zijn leven, tot de onverbeterlijkste Ultramontanen behoord heeft, die in deze of de voorgaande Eeuw de gramschap der toenmalige en hedendaagsche liberalisten en schismatieken hebben mogen opwekken. De Hoogwaardige Benoît de Languet is bekend als één der krachtigste bestrijders van de janse-nistische dwalingen in Frankrijk: en de nederduitsche vertaler van den franschen Aartsbisschop is niemand anders dan — Mr Gerard van Loon! Hoor wat getuigenis de vermaarde Kanunnik Foppens dan ook van hem geeft, sprekende van zijne vertaling der „Verhandeling over het Vertrouwen op Gods Bermhertigheyd”: geen der minste werken van Mgr. Languet, en het eerste naar den tijd: men heeft ze „dertigmael moeten herdrukken, en in de meeste taelen van ons Europa overzetten, gelyk nu onlangs is gedaen in onze Nederlandsche tael door EEN ZEER VERMAERDEN MAN VAN DE ROOMSCH-CATHOLYKE KERK, EN MET DEN BOVENGEMELDEN PRELAET VAN 'T ZELFDE GEVOELEN AENGAENDE DE ONDERWERPING JEGENS DEN APOSTOLYKEN STOEL”, „Wy dan,” zegt Foppens verder, „den uitmuntenden yver onzes vertaelders pry-zende en toejuigende verklaeren met dezen, in deze vertaeling niet te vinden dat van de algemeene leerstukken onzes Catholyken geloofs zou afwyken, maar in het tegen-deel ons gansch en geheel indrukt een heilzaam betrouwen op Christus onzer aller Verlosser.” *) En dat de grijze

*) „Verh. van 't Vertrouwen op Gods bermhertigheyd” enz. „waar achter voorts nog eene tweede Verhandeling, zo van 't valsch geluk der Waereldsche menschen als van het ware geluk van een Christelyk Leeven gevoegd is :” enz. door den H. W. H. Ben. de Languet In het Ned. vertaald door Mr. Gerard van Loon. 1e uitg. Utr. H. en J. Besseling. 1756; heruitg. van den zelfden druk met den titel van T. Crajenschot 1764.

Van Loon niet bij uitzondering, maar duurzaam, gelijk eenmaal Tesselschade, verkeerde in „heilige betrachtin-gen”, getuigen de uitgevers, die hun voornemen aankondigen „noch eenige andere niet min stichtelyke en opwekkende werken,” van „denzelfden Heer Vertaler, den Godvruchtigen Lezer mede te deelen.”

Hoe veel zoets is er, by het bittere, niet in Nannings levenskelk gemengd geweest. Want, het blijkt uit zijne preken, ook vele leden zijner gemeente heeft hij in het zedelijk leven vooruit mogen brengen!

Met een wagen uit Amsterdam hebben zich zoo even naar de pastorie laten voeren zijne vrienden de Jonk-vrouwe van Ankeveen, Heer Braamcamp en onze oude kennis Daniël Court. Het is van deze vrienden geen schei-den: want binnen 4, 6, 8 jaren, binnen weinige maanden misschien, zien zij elkaâr immers te-rug.

Volkomen voorbereid, en gesterkt door de H. Sakra-menten, zeide Nanning alle vrienden vaarwel, met de kalmte van iemant, die eene korte reistocht gaat onder-nemen; en ontsliep met den goedigen glimlach van altoos op zijn gelaat.

Zijne gemeente was ontroostbaar. De Vrouwe van Anke-veen bleef vurig in de kerk bidden, voor het H. Sakrament. Oom Braamcamp en Daniël Court wandelden arm in arm, en zwigend, den Amstelveenschen Weg een eind op. Eindelijk riep Daniël uit: „Gerrit! het sterven is toch eigenlijk geen duit waard — als we maar zorgen, dat we klaar zijn!” — „Laten we voor elkander bidden,” zei Oom Braamcamp, „opdat we behouden mogen worden!” En hij haalde zijn zakdoek uit, en hun vriendschap was van dat oogenblik af beter en warmer dan ooit te voren.

Na Nannings overlijden, werd op het verlangen zijner gemeente door Houbraken een fraaye plaatsnede van zijn portret gemaakt en uitgegeven door Crajenschot, met deze regels — van Joannes Franciscus Delsing wellicht:

Geleerde NANNING, die zyn toebetrouwde Schaaren
 Geduurig mild vergastte op Hemellekkerny,
 Die, met Prudentius, den lof der Martelaaren
 Op zuiv're toonen zong in 't Choor der Poëzy,

En om zyn vriendlykheid en Godsvrucht wierd geprezen,
Blyft, door de kunst geschetst, dus, na zyn' dood in wezen.

Freule de Wael overleed weinig tijds daarna. Zij liet haar naam in zegening bij de bewoners van het „nederig Ankeveen”, en hare goederen aan de Barones van Wasse-naer, thands, na doode van Heer Godfried Cromhout, ook Vrouwe van de Werve *).

Oom Braamcamp stierf vóór Tante, en het zijn, inderdaad, de kleine gedenkstukken zijner nalatenschap, die mij op het denkbeeld gebracht hebben, het achtergrondtjen te schilderen, waartegen ik den voortreffelijken Nanning met eenige waarheid, al handelend, zoû kunnen doen uitkomen.

Volschreven op den Feestdag van
O. L. V. Onbev., Ontvangen, 1857.

---

*) „Tegenw. Staat”, XII (XXII), bl. 135 : „De Heerlykheid van Ankeveen is 698 morgen en 30 roeden groot, behoorende thands aan Vrouwe Elisabeth Maria Cromhout, Douairiere Baronesse van Wassenaar, Vrouwe van Werve, enz.” Ao 1770.

UITGEGEVEN GESCHRIFTEN VAN JOAN NANNING

Geboren te 's-Graveland, op den Feesd. van St. Laurens . Woensdag, den 16ten Aug. 1689.
Doet zijne studiën te Keulen . . . . . van ? tot ?
Staat als Pastoor of Desservant te Leyden . . . . . tot Oktober 1715.
" " " te Weesp (St. Laurenskerk). . . . . van 30 Okt. 1715, tot 20 Aug. 1718.
Leeft ambteloos te Vinkeveen . . . . . Aug. 1718, tot Maart 1720.
Staat als Pastoor te Bergen (St. Petrus en Pauluskerk . van Maart 1720, tot het vj v. 1737.
" " ' aan den Buitenveldert (St Augustinuskerk) van 't vj. v. 1737, tot 29 Sept. 1761.
Sterft in den Heer. op den Feestdag van den H. Michaël. . . . . 29 Sept. 1761

-
- „Historie der Veranderingen van de Protestantsche Kerken ;
door den Heer Jacobus Benignus Bossuet, Bisschop van Meaux,
Raads-Heer des Konings ; voorheen Leermeester van myn Heer
den Daufyn, eersten Alemoezenier van Mevrouw de Daufyne.
Uit het Fransch vertaald door J. N. Pr. Te Leuven, by Martinus
van Overbeke, 1738. Men vind dit boek ook te koop in alle Ste-
den in Holland, by de voornaamste Boekverkopers." III Deelen,
kl 80. Met eene „Goedkeuring en Aanpryizing van dit vertaalde
Werk" van Thomas Philippus, Kardinaal en Aartsbisschop van
Mechelen" van 1 December 1737. 1738
- „Aurelius Prudentius Klemens Lofzangen op de H.H. Martelaren,
vertaald door Joan Nanning." Titelviniët: Koning David,
bezielt door den H. Geest, een gezicht hebbende van de wer-
tuigen des Lydens ; motto — „Om uwent wille worden wy dage-
lyks gedood" : Ps. XLIII, 22. „Te Amsterdam By Gerrit Tielen-
burg, Boekverkooper in de Gasthuis-Molensteeg. 1740." Vercierd
met een groote „Tytelplaat door J. C. Philips, 1739, en een
heraldiek front spies door den zelfde, met inschrift *Aan Mr
Jacob van der Dussen*, enz : kl. 4°. 1740
- „Wettige Vooroordeelen tegen de Calvinisten. Uit het Fransch
vertaald door J. N. Pr. Te Leuven, By Martinus van Overbeke.
Met goedkeuring, 1743." Thomas Philippus Kardinaal en „Aarts-
bisschop van Mechelen, Primaat der Nederlanden" verklaart
„met vele genegenheid aan dit vertaalde Werk (zijne) Goed-
keuringe" te geven, 13 Mt, 1742. kl. 8°. 1743

- „Jezus te Bethanien gezalfd. Of de Historie der zalving te Bethanien in agt korte Predikatiën overwogen Door J. N. Te Antwerpen, By Alexander Everaerts. 1748." Vercierd met een heraldiek frontispies, met inschrift: „Aan de Wel Edele Gebore Jonkvrouwe Maria Elisabeth de Wale Vrouwe van Ankeveen." Gr. 8^e. 1749
- „Brief van Desiderius Erasmus, van Rotterdam, aan Koenraad Pelikaan, Bevattende zyn gevoelen wegens het Heilig Avondmaal des Heeren. Mitsgader Twee Predikatiën, Onlangs over dezelve Stoffe gedaan." — „Te Amsteldam, By Gerrit Tielenburg, Boekverkooper in de Gasthuismolensteeg." Gr. 8°. (?) 1750
- „Twee Predikatiën op den Jaarlykschen Gedenkdag van het Wonder der Heilige Stede, gedaan binnen Amsteldam, door J. N. Te Amsteldam, By Theodorus Krajenschot, Boekverkoper op den Hoek van de Heerengragt en Heisteeg, in de Berg Sinaï. 1750. Zyn ook te koop by G. Tielenburg, en by andere Boekverkopers, zo hier als in de buiten Steden." Met een „Tytelplaat" met 13 tafereeltjens, door C. J. Fritsch gesneden Gr. 8°. 1750
- Het zelfde Werk, „Twede Druk", met veranderde schikking, vermeerderd met Twee platen. Gr. 8° 1750
- „Predikatiën op de Zondagen. I Deel." Met Goedkeuring van Dr. L. J. Lelivelt, Praeses van het Hollandsch Kollegie te Leuven. (Nadere beschrijving van dezen eersten ? druk). 1752
- „Predikatiën op de Zondagen. II Deel. Beginnende met den eersten Zondag van de Vasten en eindigende met den Zondag van Paaschen. Door J. N. Te Leuven. Voor Theodorus Crajenschot. 1754. Goedkeuring van boven genoemde : „De geleerde Heer Aucteur onderhoud nauwkeurig het gebod des Apostels : „Verkuldig het woord, houdt aan tydig, ontydig ; wederleg, smeeke, bestraf in alle verdueligheid en onderwyzinge." — Met doorlopende pagineering bijgevoegd : „Refugium animae peccatricis ad J. C. crucifixum" in 't Latijn en in 't Nederl., met twee platen en een viniët van Fritsch. Gr. 8° . . . . .
- „Jezus van de Dood verzezen, of de H. Historie der Verryzenisse en der Verschyninge des Zaligmakers op den eersten Dag, in XXXV korte Predikatiën voorgesteld en overwogen, door J. N. Voor Theodorus Crajenschot. 1755. Met eene plaat, en met een titelviniët van J. C. Philips. Goedkeuring van Dr L. J. Lelivelt, boveng. in d^o 16 Jan. Gr. 8° 1755
- „Betoog der Regtzinnige Leringe van J. N. aangerand door M. F. r.p. Te Amsterdam, By Theodorus Crajenschot, enz. 1755." Met goedkeuring van Dr H. van Gameren en Dr L. J. Lelivelt, 13 Oct. Gr. 8° 1755
- „Predikatiën op de Zondagen. III Deel. Beginnende met den Eersten Zondag na Paaschen en eindigende met den Zondag van Pinxteren. Door J. N. Te Leuven. Voor Theodorus Crajenschot." Met eene plaat. Goedk. van Dr L. J. Lelivelt, 16 Nov. Gr. 8° 1755

- „Godvrugtige Gezangen op de voornaamste Feesten door J. N. Te Amsteldam, by Theodorus Crajenschot” Gr. 8° 1756
- „Refugium peccatoris ad J. C. ut Salvatorem, Illuminatorem, Pastorem, Conditorem, Patrem, Pontificem, Mediatorem, et Judicem. Te Amsterdam, by Theodorus Crajenschot,” enz. In het Latijn en in 't Nederl. Gr. 8° .....
- „Predikatiën op de Zondagen. IV Deel. Beginnende met den Eersten Zondag na Pinxteren en eindigende met den agsten, door J. N. te Leuven, Voor Theodorus Crajenschot. 1757.” Goedk. van Dr L. J. Lelivelt, 27 Nov. 1756. Met een plaat en viniët. Gr. 8° 1756
- „Predikatiën op de Zondagen. V Deel. Beginnende met den Negenden Zondag na Pinxteren en eindigende met den Zestienden. Door J. Te Leuven. Voor Theodorus Crajenschot 1758.” Goedgekeurd door Dr L. J. Lelivelt, 12 Oct. 1757. Met eene plaat. Gr. 8° 1758
- „Predikatiën op de Zondagen. VI Deel. Beginnende met den Zeventienden Zondag na Pinxteren en eindigende met den vierentwintigsten, door J. N. te Leuven. Voor Theodorus Crajenschot. 1759.” Met goedk. van Dr L. J. Lelivelt van 29 Oct. 1758. Gr. 8° 1759
- „Jezus te Bethlehem geboren, besneden en aangebeden, of LXI Predikatiën op de Geboorte, Besnydenisse en Aanbiddinge des Zaligmakers en op andere dan invallende Vierdagen, gedaan door J. N. Te Leuven, Voor Theodorus Crajenschot. 1761.” Met goedk. van den Kanunnik en Censor F. J. Malfroid te Gent en Viza van D. Servaes, v. 26 Nov. 1760. Met eene plaat. Gr. 8° 1761
- „Verdediging van den Zeer Geleerden en Eerwaarden Heer J. Nanning, Rooms-katholyken Pastoor te Buitenveldert, tegen de eerrovende gerugten, die de Jansenisten ten zynen opzichte te Amsteldam en elders hebben verspreid, aan zyne Gemeente onmiddelyk voor de Predikatie van den XVIII Zondag na Pinxteren op den 13 van Herfstmaand 1761 voorgedragen, en van woord tot woord uit zyn eigenhandiggeschrift in 't licht gegeven. Te Amsteldam, by Theodorus Crajenschot, Boek- en Papierverkooper op den Hoek van de Heerengragt en Heisteeg, in den Berg Sinaï..... 1761
- „Predikatiën op de Zondagen. I Deel I Stuk. Op de Zondagen in den Advent en over het Laatste Oordeel. Door J. N. Te Leuven, Voor Theodorus Crajenschot enz. (2e Druk. Goedg. door den Deken en Censor AE. F. Audenaert te Gent, met viza van J. F. Diericx, d° 8 Feb. 1767
- „Predikatiën op de Zondagen. I. Deel II. Stuk. Beginnende met den Eersten Zondag na Drie Koningen, en eindigende met den Eersten Zondag voor de Vasten. Te Leuven, enz. 1767
-

AANTEEKENINGEN OP „JOAN NANNING”

Bl. 182. *Rademakers leven bedreigd*. — „Men strooit uit, dat, volgens een zekere gewaande Prophetie, wanneer de Sacraments dag en het feest van St^t Jan t'zamen zullen loopen, 't geen haast staat te geschieden, de Kerk dezer landen zig weer op den zelfden voet bevinden zal, als ze voor de Reformatie is geweest.” Bij van Effen, „Holl. Spect.” X 42, en bl. 95.

U gelieve mijn Rademaker niet met zijn kunst, en naam- maar geenszins geslachts- en geloofsgenoot Gerard Rademaker te verwarren. De laatste was de Jansenist, die teekenen heeft geleerd aan Trijntjen Bloemaert, de nicht van Petrus Codde; die met dezen Bisschop naar Italië is geweest, en Trijntjen getrouwd heeft. Zie van Gool, „Schouw. der Ned. Ksch.” I. 378, of Immerzeel op de R. Vergun mij hier bij te voegen, dat de moeder mijner grootmoeder („Alm.” 1855, bl. 171) Aermina Rademaker heette, en ook eene van den *roomschen* tak moet geweest zijn.

Bl. 183. *Schuyt van zevens* — Hierop teekent Oom aan: „Reys-Boek” (1700), bl. 119.

Bl. 187. *Nanning te Vinkeveen*. — Het komt mij waarschijnlijkst voor, dat Nanning, naar Vinkeveen vluchtende, zijn intrek bij zijn ambtsbroeder Pieter van Court genomen heeft; maar ik vond geene vrijheid tot deze voorstelling, daar Pastoor, in zijne belangrijke bijdrage over Nanning en de Weesper Statie, zonder aarzelen en zonder plichtpleging getuigt: „Nanning nam de wijk naar Vinkeveen, waar hij ten huize van D. Court verwijlde, tot dat hij in 1720 Pastoor werd te Bergen, nabij Alkmaar.”

Ik veronderstel nu, in dit verhaal, dat deze (Daniël v.) Court uit hunne geboorteplaats Wilnis naar Vinkeveen is getrokken, toen zijn broeder Pieter v. Court (volg. Van Rhyn, op van Heussen „Utr. Bisd.” II, 415) hier Pastoor werd.

Bl. 197. *Cornelis van Drosthagen*. — Zoowel Drosthagen als de Van den Broeken (Bernard en Nicolaas) hadden land liggen in den „Overaatsvelschen Polder”: zie de „Kaart van alle de Dykplichtige en eenige Waapl. Landen beh. ond. 't Hoogheems. van den Zeeburg- en Diemerdyk”. Men had, daar te Weesp veel op met de jozefistische verdraagzaamheid van dien Heer Drosthagen: „Bij besloten laatste wille, 1714 gemaakt, en 1718 door zijn dood bevestigd (!)... moeten de voordeelen

uit deze goederen voordspruitende, in drieën verdeeld worden, als aan zijne behoeftige Vrienden van moeders zijde : aan het Armen Weeshuis" (eene algemeen-burgerlijke instelling, die de Gereformeerden geheel aan zich getrokken hadden — zie „Kerkelijk Nederland" 1852; *Meng.* bl. 38), „en aan Armen der Roomsche Gezindheid. Ter gedachtenisse van deezen Heer is in een gevel van een der vernieuwde Gebouwen een steen geplaatst, waarop men het volgende versjen leest :

De voorzorg van Drosthagen
Voor Armen, Weez' en Magen,
Zij steeds bij 't Nageslacht
Met dankbaarheid herdacht."

L. van Ollefen, „Ned. St. en Dorpbeschr." III, „Weesp", bl. 5.

Bl. 197. — *Onmiddellijke voorgangers van Nanning* in de Pastorie van Bergen waren : Joannes Otto Wilmes, van Oldenzeel, kweekeling van Leuven † 12 Maart 1720 ; en zijn stadgenoot Bruno Bruins, kweekeling van Keulen, † 1 Jul. 1688.

„Oudh. en Gest. v. Amstelland, Noordh. en Westvr."
II, 1. Verg. 't Lat. „Bat. Sacr." II, 432.

Bl. 198. *De Vrijvrouw van Bergen*. — Tot mijn leedwezen heb ik de bestaande lijst der Heeren van Bergen niet te zien kunnen krijgen Ik weet alleen, dat, opvolglijk, de geslachten van Bergen, Haemstede, Borselen, Brederode, Schauwenberg, Studler, en Nassau, de Heerlijkheid hebben bezeten. Uit het door mij meêgedeelde koeplet van Wellekens leid ik af, dat 's Heeren A. Studlers erfdochter (Zie G. Schoenmaker op Cl. Bruin, bl. 360, 370) met een Graaf uit het Geslacht van Nassau-Lalecq in den echt was getreden. Na hunnen zoon Willem Adriaan, die het oude slot in 't Rampenbosch ten jare 1738 („Tegenw. Staat", VIII, bl. 364) aankocht, wordt Willem Lodewijk van Nassau nog als Vrijheer van Bergen genoemd (in 1774 — zie Jac. Kok, „Vad. Wb." V, 429). Deze schijnt slechts eene Erfdochter nagelaten te hebben, die den Bon Mulert van de Leemcule huwde. De erfgenamen verkochten later de heerlijkheid aan den Heere Barnaart. 't Is met de bastaarts van „Prince Mouringh" allertreurigst afgeloopen. Volgens La Fargue „Geslacht-Schetse v. d. Huize v. Nassau" (1740 is Lodewijk (de Goeverneur van Den Bosch, 1665, en stamvader onzer Nassaus van Bergen) een zoon van de Vrouwe van Beverwaerd, zoowel als de Granthams (zie *Ve Geslachtslijst*) ; maar uit Maurits' testament van 13 April 1620 blijkt, dat hij bij de later door hem verworpen en zoo aandoenlijk door Hugo de Groot gedramatizeerde „Juffrou Margaretha van Mechel" twee zonen had, waarvan de eene, als bekend is, Willem,, maar de andere ook Lodewijk heette. Wien lust het in die boelaadje wat licht te ontsteken ? Zie alvast over 's Princen „amyen" den „Navorscher", 4en Jg. (VII), bl. 204 en een bijdrage van den Heer J. G. Frederiks in den *Spectator*.

Bl. 202. *Wellekens—katholiek*.. Men heeft aan Wellekens' orthodoxie

soms getwijfeld. Naar mijne meening, zonder voldoende grond. Toen hij zijne gedichten op Petr. Codde en Joost Moderzon maakte (1691), was 't nog een half menschenleven voor de schorsing van den Vikaris, en bovendien is het sonnet van Wellekens op dézen gants geen lofdicht. Daartegenover staat ook dát op Benedictus XIII (1724), die de Bulle „Unigenitus” bevestigde. Theresia Wellekens behoorde ook tot het zeer orthodoxe Amst. Begijnhof. Zie Ms. „staet” (begonnen door Marius) op 't jaar 1684 — in 't archief des Hof. Jufvrouw M. B. Wellekens verdient, als korrektrix, een slechte noot voor de schrijffout „Benedictus X” („Versch. Ged.”, bl. 357).

Bl. 205. *Staets* — De grootouders van Jufvrouw Staats waren Ger. Jac. Staats en Clem. Ther. Wittert (zie Bek-b der Beg. op 26 Febr. 1709, bl. 243); hare noeder (weduwe) betrok 's zomers met de kinderen het landgoed Geinrust. Haar broeder Enrico, een rijk koopman, huwde Jonkvr. Lydwina Clumper, die óok een zuster had die religieúze was. Zie Wellekens, „Bruiloftsd.” bl. 506 en volgg.

Bl. 211 noot J^o de Vries klaagt *à propos* van Nanning, dat Nederland zoo weinig katholieke dichters heeft gehad. De goede man kon ook niet voorzien, dat de geheele literatuur van 1150—1500 nog ontdekt zoú worden; hij kon niet begrijpen, dat ook geheel Vlaanderen en Brabant tot Nederland behooren; hij kon niet proeven, dat Vondel, na 1641, meer waard is dan al de nederl. dichters der XVIIe Eeuw te zamen. Als we bovendien Poirters aan Cats, Anslo aan Antonides, Roemer en Puteanus aan Huygens en Brandt, Spieghele aan Heinsius, Stalpaert aan Hooft, Anna Bijus aan Marnix, Houwaert aan Westerbaen, Jan Vos aan Breeroó, Tesselschade aan Schurmans, Wellekens aan Poot, Harduinus aan Barlaeus, van Milst aan Vollenhoven, De Meyer aan Van Someren enz. met weêrzijs verschillende, maar toch verwante, en wezenlijke verdiensten tegenover kunnen stellen, dan behoeven we niet met onze figuur verlegen te zijn — verjaagd, vervolgd, gekneveld, beboet, gebannen, als we in de bloeitijd van Noord-Nederland dan ook werden. — Prof. Visscher heeft (III, bl. 18) een gelukkigen greep uit Nannings werken gedaan; maar als hij Past. Fraats zoo uitdrukkelijk „roomsch-katholiek” noemt — dan zoú men geneigd zijn te vermoeden, dat hij Nanning voor een geloofsgenoot van D^s Houbakker heeft gesleten.

Bl. 221. *Van der Dussen*. — In de 7e generatie was Heer Jacob v. d. D. anno 1514 in de regeering van Delft, getrouwd met Deliana Oem de stamvader der drie *branches*.

Van den tweeden tak is afkomstig Heer Jacob, de vriend van onzen Nanning. Van dezen is nog een mannelijke afstammeling in leven. De derde of zoogenaamde utrechtsche *branche* is uitgestorven. „Nog bestaat er een vroeger reeds afgescheidene tak, die Roomsch is gebleven en steeds in België is gevestigd geweest, waar zij in aanzien waren en vermaagschapt met de eerste geslachten daar te lande. Ook van dezen leven nog afstammelingen.” Katholieke Van der Dussens worden ook genoemd bij Vollenh. en Schotel. „Brieven van M. van Reigersbergh”, bl. 26 en Reg.

Men vindt trouwens eene uitvoerige geslachtslijst bij Kok, „Vaderl.

Woordenb." Dl XIII, waaruit blijkt, dat Delft, Schiedam, Dordrecht, Gouda, Amsterdam, Rotterdam, Vlaardingen, Wijk bij Duurstede, Woudrichem, Brussel, 's Hertogenbosch, beurtelings en vaak ter zelfder tijd, en sommige gedurende vele leeftijden, Van der Dussens in de regeering hebben gezien, en niet zelden bekleed met het ambt van Schout, Burgemeester, of Baljuw. In mijne verzameling berust eene rijke Ms.-genealogie.

Bl. 244. *Die Jacob Xavary* was de zoon van den verdienstelijken nederl. beeldhouwer Jan-Baptist Xavery, die o.a. de busten van Prins Willem IV en de Princes en van den Griffier Fagel beitelde.

Bl. 248. *Cromhout en Blesen*. — Ik heb een zilveren medalje, gegraveerd bij de dood van Mevrouw Cromhout, geb. Blesen: „Ter gedagtenis van Vrouwe Johanna Elisabeth Blesen Vrouwe van de Werve geworden Moeder van 't Maagdenhuys Ao 1719 den 29 Novemb." Op de keerzijde staat een verschrikkelijke grafpyramide, met een cherubijnenkopjen er boven op, en twee geraamten, elk met een zeis en zandlooper, aan weërskanten. Tegen de pyramide is een ovaal wapenbord geplakt — lazuren (?) veld, golvende vaasche, waarin geplant staan drie bloemen; in den schildvoet een loopend paard (?). Boven het blazoen staat geschreven: „Bid voor haare Ziel"; er onder: „né 23 August. 1695, Obiit 11 Novemb. 1738." Dat de Cromhouts ook kunstliefhebbers waren, blijkt uit het kabinet van Jacob Cromhout, verkocht in 1709; besproken door Westrheene, in „Jean Steen", bl. 63, 104.

Bl. 269. *Nanning wijst de reden aan, waarom de Jansenisten 't op hem gemunt hebben*. — In mijn exemplaar van Nannings schriften leest men, ter dezer plaatse de volgende jansenistische kanteekening: „NB. O verachtelijke zelfsroem! Hoe deftig en stichtend ook meestal uwe predikation zyn, zyt nogtans verzeekert, dat zoo lang het bloed der Verhulften, Van Espens, van Heusens (*sic*), Broedersens en meenigte anderen meer door de aderen der kweekelingen van de waggelende Jansenisten (*sic*) stroomd, zy nog geene Nanningiaansche geleerdheid noodig hebben, om zich teegen alle Roomsche geweld en onderdrukking staande te houden. De geringste Janseniste David is nog zeer wel berekend tegen den Hoogstzwetendsten Goliath." Voor het Eerste deel staat: „Bibliothecae Mⁱ Glasbergen."

Bl. 274. *Opvolgers van Nanning aan den Buitenveldert* zijn geweest: de Wel-Eerw. Heeren: Joannes Cornelius de Moy, † Feb. 1784; Everard Bernard Cramer, 8 Mt 1784, † 29 Juni, 1800; Joannes Schouten (van ? tot ?); A. M. Van Lottom, 1832—1847; Joann. Math. Van der Stoot, 1 Mei, 1847; Henricus Wolkemeyer, 21 Oct. 1849, † te Haastrecht 1866; Jacobus de Wildt, Nov. 1857, † te Culemborch 1862; Wilhelmus Franciscus van Kampenhout, Jan. 1862, verpl. n. Rijswijk 1869; Wilhelmus Joannes van Campen, Maart 1869, † 3 Feb. 1881; Arnoldus Hubertus Tachi, 9 Maart 1881.

MEJUFVROUW LECLERC.

AAN MEJUFVROUW MARIA LEESBERG.

„...Neem de goede Clémence in uwe bescherming;
en mocht de Voorzienigheid uw lot van het onze scheiden,
laat zij u eens met vriendschapswoorden spreken van

DEN SCHRIJVER.”

1854
1884.

Mejuffrouw Maria Leesberg, geb. 1806 te Amsterdam, en † 13 April 1887, ongehuwd, te Ginneken, was een dochter van Johannes Henricus Adolf Leesberg († Amst. 1838) en van diens tweede echtgenoot Maria Anna Princen († 1854). Zij huwden in 1793. Maria, nicht van Mr. J. F. A. Leesberg, den zanger der Herdersdichten, woonde op den O.Z. Voorburgwal en was zeer bevriend met de families Royer en Alberdingk Thijm. Zij was ook nauw verwant met Mevr. Alida F. H. M. Leesberg, († 1867) echtgenoot van Mr. J. J. W. van der Biesen. Maria Leesberg was een zeer ontwikkelde dame, die ook Grieksch kende.

MEJUFVROUW LECLERC.

I.

Aan de stille zijde van de Reguliersgracht te Amsterdam, stond, in de tweede helft der vorige Eeuw, eene woning, die zich door niets van vele deftige burger huizen, met middelbaar hooge stoep en twee-schuiframes-brede zijkamer onderscheidde — behalve door het naambord der huurderessen. Tusschen de solide deur, met zwaar lofwerk vercierd, en de vele lichtroode ruitjens daarboven, bood de dwarsstijl, in den bekenden vorm van een omkruld fronton met geknotte punt en afgeronde hoeken, een wit veld aan, waarop met magere letters geschilderd stond :

AU BON TON

Dem^{lles} Muscatout.

Onze leeftijd is in zeden, behoeften en gebruiken nog niet der-mate van de vroegere vervreemd, of gij zult allicht begrijpen, gunstige Lezeres, dat men vóór zoodanig huis, heden ten dage, mogelijk *Soieries et nouveautés, Objets de luxe, de toilette*, of iets dergelijks lezen zoû ; en zoo was het ook. De zijkamer van de Jufvrouwen Muscatout was geen eigenlijke zijkamer ; althands voor zoo ver dit denkbeeld dat van *magazijn* of winkel (in een toehuis altoos) uit zoû sluiten. Daar stond een toonbank ; en het hooge, bruin geschilderde kastgetimmerte bood een menigte kartonnen doozen, met lijnwaad omkleede pakken, genommerde laâtjens en beglaasde planken aan,

waarin en waarop de schoonste taffen, de fijnste gazen, de kostbaarste kanten geborgen of ten toon lagen. De Jufvrouwen Muscatout waren ook *modemaaksters*; en onder hare klanten waren van de meest aanzienlijke Dames der stad. Haar magazijn was ook niet ontbloot van allerlei onmisbaarheden voor het Heeren-toilet — van de fraaiste met goud geborduurde kamizolen en kostbaarste japansche rottingen af, tot de nietigste galonnen, handschoenen, reukwerken, haar- en tandpoeders toe; daar was geen *petit-maitre* in het land, of hij liet, bij groote gelegenheden, de manchetten, die hem een paar schoone handen geknoopt hadden, af, om ten minste kanten lubben *du Bon Ton* te kunnen dragen.

De Jufvrouwen Muscatout - zelve — zal ik ze u beschrijven? Zij waren drie in getal. Genoeg kans op verscheidenheid! Maar dit maal stappen we met een buiging de Jufvrouwen in den winkel, en in de binnenkamer, die er met een enorm raam op uitziet, voorbij, en nemen nog andere bewoonsters van het huis in oogenschouw.

Daartoe is het echter beter, dat de avond al sinds eenige uren, op een buyigen Aprildag, zijne zwarte kille vlerken over de stad aan den Amstel hebbe uitgespreid. 't Is donker in den winkel; op de kamer daarboven even eens: maar de glazen *portebrisée* met hare witte gordijnen laat hier het schijnsel door van het heldre licht der áchterkamer. Dat is een ruim vertrek; des daags heeft 'et het uitzicht over de tuinen der hoofdgrachten; en nu verlichten de waskaarsen, ter weërszijde van den kleinen spiegel boven den hoogen schoorsteen, het betimmerd plafon', waarin een lucht met de noodige genietjens geschilderd is. Het ameublement — een *bureau* ter linker, een kaptafel met spiegel ter réchter zijde aan de ramen, een *commode* tusschen de vensters, een ledikant of „paviljoen", als men zeide, verborgen achter een tochtschut, tegenover de vrije deur, die wij, intredende door de *porte-brisée*, ter linker hand hebben, en de groen trijpte stoelen met hooge ruggen — dragen meer een karakter van stevigheid dan van smaakvollen zwier. O neen! dat laatste element is niet heerschende in de vaste vormen van de kamer; ook

niet in de talloze doozen en doosjens, en de twee, drie, koffers, die, deels gesloten, deels geopend, tegen den muur geschaard en gestapeld staan; zoowel als het meerendeel der meubels, met kleedingstukken en velerhande toiletgereedschap beladen.

Daar brandt (opdat we tot het meer bezielde gedeelte opklimmen) een tamelijk kwijnend turfvuurtjen in den haard; tegen den dam, tusschen de vensters, staat een pendule op hoogen *console*, voor de ramen slapen twee goudvinken in hunne kooyen, elk op een geridon geplaatst: en voor de kaptafel ligt eene jonge schoone vrouw, in zeer zonderling gewaad, op een grooten gemakkelijken leunstoel gestrekt — wiens kussens naauwelijks gedrukt worden door haar edel gevormde, maar veeleer fijne dan overvolle ledematen. Zij schijnt zeer vermoeid. Zij houdt de rechter hand, in langen fijn zeemleëren handschoen, tegen het voorhoofd — terwijl de linker werktuiglijk den arm van den leunstoel vasthoudt. Haar gelaat is bleek geworden, onder het lichte blanketsel, dat er in placht wech te smelten en dat haar fijn koloriet eigenlijk nimmer zoû behoeven. Haar gepoederd kapsel is half losgegaan, en een schier onzichtbaar herderinnenhoedtjen, dat er op gebalanceerd had, hangt aan een der roode linten van den stoel af. Met de kniën over elkaâr, waar het wit gazen baleinrokjen een goeden hand breed overheenreikt, terwijl de met roode linten opgestrikte geel taffen *sac* van voren een zilveren borduursel zichtbaar laat — met de ideaal kleine voeten, in witte zijden kousjens en schoenen met roode hakken, op een bankjen vooruitgestrekt — blijft zij eenige oogenblikken als wezenloos zitten. Maar plotselings rijst zij overeind; haar donker oog blikte even door de kamer, zij fronsde het voorhoofd, en doet met drift een tafelschel, die onder haar bereik stond, zoo hard klinken als zij kon, te-gelijk met een stamp van het linker voetjen op den grond meer nadruk bijzettend aan de oproeping.

„Zul-je komen, Jeannette?!” schreeuwde zij, met de welluidendste stem die men zich denken kan, en in het Fransch, dat wel haar moedertaal scheen te zijn. De schel rustte het tijdverloop van twee slaagjens van haar sterk-

kloppend hart ; haar blos was te-rug-gekomen ; nog eens klopte haar ongeduld - tiktik, tiktik ; windsnel was zij aan de deur, en riep uit al haar macht „Jeannett' ! Jeannett' ! luye meid ! - Jufvrouw Rose ! Jufvrouw Keetjen ! Jaag ze me wech die meid . . . . Zúl-je komen, trage heks !”

Eindelijk hupte Jeannette de kamertrap op, en gaf tot eenig antwoord op den vloed van vleyende naam tjens, waarmee de zonderlinge dame haar ontving : „Ja . . . . kan *ik* het helpen, Jufvrouw ? . . . . mijne schuld is 't niet . . . . ik moest opendoen ; en nog wel voor ú . . . . een pakjen voor ú . . . . die schel staat niet stil . . . .”

— „Spreek me niet tegen,” zeide de Jufvrouw, met zoo knorrig een gezicht als haar schoonheid toeliet. „Maak mijn haar los ; . . . . stook het vuur wat op ; . . . . spoedig ! . . . . doe me van schoeisel verwisselen ; en geef me mijn *négligé* !” De schoone Juffer, die toch wel tusschen de achten negen-en-twintig jaar kon zijn, viel als een veêr in den leunstoel, en, in den toiletspiegel ziende, scheen zij besloten in het eerste half uur geen woord meer te zullen spreken.

Het kameniertjen ging met vlugheid en behendigheid aan 't werk. Maar toen zij zich bijna van haar taak gekweten had, en het balletkostuum dan ook door een roomkleurd dun *dowillette*, met strooken gearneerd, de omslachtige *coiffe* door een elegant neteldoeken kapertjen vervangen was, nam zij eens in den spiegel het humeur der meesteres op, en zeide

„De Jufvrouw heeft een mooi succes gehad !”

— „Bah !” zeide de Jufvrouw, zeer kortaf, en verborg, uit gewoonte, met de hand een aanval van gaaplust.

„Mejufvrouw Rose heeft me ten minste gezegd, dat men zoo geapplaudiseerd heeft . . . .”

— „Och, ja !”

— „En dat gij als in een regen van kransen en ruikers gestaan hebt.”

— „Men heeft me die prullen meê naar huis gegeven. In het voorhuis staat een mand . . . . Gij kent den weg voor die vodden . . . .” Zij gaapte nog eens, dat de tranen haar over de oogen liepen.

„Hemel! wat een meisjens zouden gelukkig te maken zijn,” hernam het kameniertjen, „als zij onder elkaâr deelen mochten wat de Jufvrouw geen aankijkens en geen toeluisterens waard rekent....”

De benijde zuchtte eens — maar andwoordde niet.

„Zóo veel aanbidders aan je voeten te zien;.... zóo veel pakjens te ontvangen....” zeide Jeannette, terwijl zij uit een kast in den muur een paar wit bont gevoerde muiltjens kreeg. „Was die Jongeheer van gisteren in zijn *loge*?” vroeg ze bij haar oolijk neusjen langs, terwijl ze haar meesteres de muiltjens aandeed.

— „Neen,” was het werktuiglijk andwoord.

„Daar is, geloof ik, een briefjen van hem bij de pakjens, die op uw *bureau* liggen,” zeide het kamermeisjen. „De goede Jongeheer Giegaauw zal zijn handschoenen wel stuk geklapt hebben, en de oude Heer Kraep zijn oogen blind gekeken.... Nu, die *pas polonais* moet dan ook verrukkelijk geweest zijn....

— „Ik zal u voor Woensdagavond een kaartjen geven,” andwoordde de danseres.

„Is het mij dáarom te doen!” hernam Jeannette, ietwat spijtig; „veel liever nog hoor ik u praten, dan dat ik u zie dansen. Maar uwe heerlijkste triomfen zijn u niets meer waard.... En ik verlies er mijn post mede....”

— „Uw post?” vroeg de dame met goedheid; „wel neen; ik houd u....”

— „Ja, als kamenier, maar niet als *confidente*,” zeide het meisjen, en de tranen schenen gereed.

Hare meesteres glimlachte en zich recht zettende in haar *fauteuil*, zeide zij, terwijl ze haar groote bruine oogen met goedheid op Jeannette vestigde: „Kom aan, trouwe *confidente*, zeg me dan eens, wat er al voor pakjens gekomen zijn.”

Het kamermeisjen wipte naar den *bureau* en nam er een tal briefjens en pakètjens af. „Dit schijnt van dien Heer met den grideleinen rok te zijn, die al twee maal vergeefs hier geweest is;.... dát van jonker Giegaauw; deze lauwerkranen van den jongen poët Corleva;.... dit briefjen is.. onbekend; dát.. ook; dit *écrin* (want

ik voel dat het een *écrin* is) is zeker van den jongen *beau* van gisteren; dat.. en dit....”

— „En dat lankwerpig pakèt,” vroeg de danseres, er haar hand naar uitstreckende.

„Van,.. van,.. raad eens!”

— „Geen scherts, Jeannette. 't Is genoeg.”

Jeannette trok een lipjen, en reikte het pakèt over, al fluisterende: „'t Is van den ouden Heer Kraep. Zijn lijf-knecht heeft het hier gebracht.” De danseres werd geheel ernstig, somber zelfs, onder de beschouwing van het pakèt, dat met drie groene lakjens was dichtgemaakt. Zij leide 't bij zich neder. „Ik ben te moê om iets nog heden avond open te maken.... Wel te rusten, Jeannette! Laat mij.... alleen.”

Na een onderdrukten uitroep van te-leur-stelling, zeide de *soubrette* haar meesteres goede nacht, en vertrok. „Ik wil volstrekt niemand meer spreken, en neem geen boodschappen meer aan,” riep de Juffer haar na, daar zij hoorde schellen aan de huisschel.

Pas had Jeannette de kamer verlaten, of de danseuze zett'e een stoel voor de deur, waarvan de sleutel verloren scheen, wierp een paar turven op den haard, plaatste de kaarsen van de waschtafel op den *bureau*, na dien te hebben geopend, en rolde haar leunstoel, waar de pakjens op lagen, voor de neêrgelaten schrijfklep.

Een voor één, nagenoeg in de orde door het kamer-meisjen gevolgd, gingen de toegezonden voorwerpen, die, alle, in minder en meer bloemrijke form de naam der schoone danseres ten opschrift hadden, door hare handen.

Een oogenblik, maar ook slechts een oogenblik, scheen zij gestreeld bij het opmerken van de minutieuze zorg, aan de meeste dier briefjens op zijden papier ten koste gelegd.

Daar waren vaerzen *A la belle au bois dormant*, *A la Terpsichore de l'Amstel*, *A Melle Leclerc*, *1re danseuse au théâtre d'Amsterdam*, geheimzinnige briefjens met een enkele letter onderteevend, geleidende eene of andere kostbare snuisterij, ja, zelfs een stel opalen, in lederen *écrin*, van welks goede ontvangst de zender zoo vrij zoû

zijn bericht te komen halen. Dit, en dergelijke zendingen werden onmiddellijk weêr ingepakt, en boven op den *bureau* gezet, om den heuschen aanbieder zonder antwoord te worden te-rug-gegeven.

Met gemengde aandoening gunde de schoone vrouw nog een paar minuten aan het doorloopen van den inhoud der briefjens :

„Zult gij dan altoos sluimeren, gij, schoone slaapster in het bosch ?” zoo luidde in kreupele fransche vaerzen een der schriften ; „zal geen daverend handgeklap uwer aanbidders, geen bazuingeschal van de faam, geen ruischen van haar wieken, uwe ooren openen voor dit woord, u uit de volle menigte toegeroepen : ik bemin u !

„Ach, gij laat de toejuichingen der uwer onwaardigen wel in uw hart dringen — maar het geknor van een trouwen tortel, u wachtende op den boomtronk . . . .”

— „Bah !” riep de gevierde uit, en wierp het briefjen van zich . . . . Het vaersjen van den jongen poët Corleva AAN AMSTELS TERPSICHORE onderging geen beter lot — al kwam het uit een minder bedorven hart.

Een der briefjens was van dézen inhoud — alwederom in een Fransch gesteld, dat wij onzen Lezers zouden mededeelen, zoo wij ons niet ontzagen zoo vele grammatische buitensporigheden neêr te schrijven, en zoo wij een zoo lange fransche tirade niet ongepast achtten in een hollandsch verhaal :

*Mejufvrouw Leclerc, eerste
danseres aan den Amst. Schouwburg.*

„Mejufvrouw !

„Men moest wel zeer ongevoelig voor de aantrekkelijkheid der Gratiën zijn, zoo men UE. zien kon, en u niet aanbidden. Voor een hart als het mijne is dit geheel onmogelijk. Ik bemin u. Ik ben een loyaal, geakkrediteerd jonkman, van goeden huize. Het is gewis bij gebrek eener honorabeler positie . . . .” (zij spande zich in, om voort te lezen) „dat gij uwe bevalligheden voor de schouwburgmenigte ten toon spreidt. Dit behoeft echter niet langer

uw lot te zijn, dan UË. zelve wil. En hoe gaarne ik u zie dansen — ik had liever, dat UË. niet aan het tooneel waart" („de fat!" riep de danseres) . . . „Ik kan een prinsesjen van u maken. Ik heb u geen één keer te huis getroffen. Een enkele blik zal mij, in antwoord, volstaan: derde *loge* van het tooneel; een grideleinen rok met zilver!

K. V. K."

Het gelaat van Mej. Leclerc nam op het einde van dezen brief een sombere en pijnlijke uitdrukking aan; haar oogen schoten vol tranen, en ze met haren zakdoek bedekkende, fluisterde zij:

„Mijn God! ook dát steeds te moeten dulden!"

Zij had het briefjen reeds in elkaâr gefrommeld — maar volgde hare eerste opwelling niet om het in het vuur te werpen. Zij lef het bedaard op den *bureau*.

Meermalen had zij het lankwerpig pakèt met de groene lakjens reeds opgenomen, maar het telkens weêr nedergelegd. Op dit oogenblik was het begraven onder de overige paperassen.

„En dat ik ooit waarde heb gehecht aan zulke vodden, wat zeg ik, aan zulke schandstukken!" Haren zakdoek in elkander drukkende, liep zij mijmerend over de kamer. Haar snelle tred was niet hoorbaar, dan in het sleepen van haar moeselinen kleed met breede strooken over den vloer. Nu eens leunde zij met de kin in de rechter hand, terwijl hare linker den elboog steunde; dan zag zij, onder een levendig handgebaar, naar boven: eindelijk zett'e ze zich weêr neder, wischte hare oogen, en zeide, met een glimlach: „Kom aan! moed gevat! parate exekutie gehouden! en dan — *vogue la galère!*"

Hierop trok zij al de laâtjens open van den *bureau*, en stortte ze leêg, op één na. Daar had men een stapel briefjens, lintjens, gedroogde bloemen, net ingewikkelde snuifdoosjens, reukfleschjens, orlogieverciersels, en duizend andere onnoembare vormen voor dit éene woord: „gij zijt schoon;" een woord, zóo verscheiden van beteekenis; een woord, dat welriekende balsem of vlijmende dolksteek is; dat de hoogste eere of de hoogste smadenis inhoudt.

Zij kon niet nalaten haar handen in elkaâr te slaan, bij het zien van dien hoop ijdelheden.

„En als men geweten had, dat ik toch één maal bemind heb!” riep zij uit; „Ik heb eens bemind! — O, gij, lafaarts, gij, slechtaarts! — Wat stelt gij voor, en aan wie? — Het komt u goed mijn François niet gekend te hebben!.. Mijn François! — Arme jonkman! Onbegrepen — behalve door mij! Moesten dan alle rampen u treffen! — u treffen tot in haar, die gij eenzaam achterliet. . . . Als er een Hemel is — dan zijt gij er; en als gij er zijt, en gij ziet wat mij wedervaart. . . . en gij hoort, hoe ze mij mishandelen — zult ge dan daar, in dien Hemel, niet nog méer lijden dan hier beneden? Hier kondt ge, voor 't minst, mij verdedigen, . . . mij wreken. . . . Ach, hoe duur kwam die wraakoefening mij te staan. . . . Gij vielt, en liet mij. . . . alleen. . . . Alleen? O God! druk mij niet gantschelijk neder. . . .” Bij deze woorden nam zij werktuiglijk uit het nog niet geledigde laadtjen een zware gouden ketting en bezag die eene wijle. „Uw dierbaar beeld placht daaraan te hangen! Ook dát is wech! Het lieve kind had ik het uit trotschheid aangedaan.” Zij schreide sterk. „Verloren,” sprak zij mijmerend, en op haar vinger tellend zeide zij op een vreeslijk kalmen toon: „Man; kind; het brood; . . . ook de eer? Neen! neen! spijt hunne beleedigingen,” en levendiger vervolgde zij: „Ik moet wel als een kermispop voor *hunne* genoegens de tooneelplanken betreden; voor het oog van *zulke* knapen! den gemaakten glimlach op de wangen — en de rouw in het hart! . . . Hij heeft gelijk, hij is zoo gek niet — die *Monsieur* met zijn twijfel aan het honorabele van mijn positie! . . . En die trofeën mijner vernedering — ik zal ze in mijn kamer ten toon hangen. — Foei,” vervolgde zij na een pauze; „Kom aan, Clémence, laat ons verstandig zijn. Gij, mijne Heeren! aan Vulkaan geofferd! — en dán *le pas polonais*, tot ik voor goed een *pied à terre* zal hebben (*fi*, wat woordspeling van slechten toon!) . . .” Zoo denkend en half sprekend, nam zij het grootste getal der paperassen en snuisterijen, en wierp het in den haard, dat de vlam helder en klappend opsteeg.

Zij verlustigde zich in het gezicht, maar naar de schrijftafel keurend, viel haar het lankwerpig pakèt in 't oog. Zij gaf een kleinen gil, en viel moedeloos in haar stoel neder. Toen was haar eerste beweging dit pakèt zijn makers na te zenden ; de tweede was bezinning, en opening der groene lakjens. Een tweede envelop verborg den inhoud ; maar een toegevouwen briefjen scheen dien te zullen verklaren. Zij las :

„Schoone Dame !

Toen uwe Ondergeteekende Dienaar de laatste reijs het geluk had Syne oogen aan Uwe Bevalligheden te moogen verklaaren, en Sich met U te onderhouden, kwam het my voor, dat gy nog niet geheel besloten waart over enkele Scrupuleuse beswaaren heen te Stappen.” (Het briefjen beefde in de hand der lezeres.) „Neeme u dit echter geenzins euvel. Onbekent maakt onbemint. Gy wist niet, gy met een Gerespecteerd Man van edelen imborst te doen hadt. Maar wat ik Seg, dat houde ik. Ik doen U alsnog de Schoonste Offerten, verlangende van u wreed gemoed, o Godesse der Schoonheid, niets dan alleen het verlot om u te moogen beminnen, en wachten dat gy ook myn een aandeel in uwe gunst Zult gelieven waardig te keuren. Siet hier een notarieel Extract uit myn Testament, vermeldende de Beschikking, dewelke U heb toegezegd. Eerregisteren ben ik de Buitenplaats *Jachtlust* meester geworden. Den eigenaar, Burgemeester Roelof Top, Stond Sterk op Syn Stuk — maar hebbe voor U, myne Schuwe Diana, geene Opoffering, hoe groot ook, ontsien !

Verhope, dat gij Uwe Betooverende handen te kussen Zult vergunnen aan

*Uwen wel niet jongen, maar
Vurigen Verwonderaar
PIETER KRAEP.”*

Met eene wanhopige beslotenheid, die zich uitsprak in het gloeyen van haar voorhoofd en het trillen van de klamme handen, maakte Clémence het notariëele stuk

open, en zag daarin, werkelijk, dat haar vijf-en-sestigjarige *adorateur* zijn pas aangekocht buitengoed *Jachtlust*, boven Haarlem, quartier Velsen, met al de aanbehoorende gronden, waaronder het erf en de ruïne van Brederode, aan haar na zijn dood levenslang in vruchtgebruik vermaakte; terwijl het, bij overlijden van Mej. Leclerc, aan de Publieke Kerk verviel.

Na het lezen dezer stukken wierp de arme danseres zich uitgeput met den rug in haren stoel.

De ketting, over den rand van het laadtjen hangend, viel haar in het oog. Zij nam ze ter hand. Half voor zich, half overluid, zeide zij: „Als de kleine Françoise eens niet dood waar!... dat ik haar te-rug-vond!... Op mijne kniën zou ik het lieve kind verzorgen... bedienen... Een fraaie kamer zoû zij hebben,.. de beste kleederen;.. *équipage*.... feesten.... overvloed!... Overvloed! — en een danseres tot drie-honderd franken in de maand! Mijn geest is verbijsterd!... Daar, op dien *bureau*, ligt een landgoed!... Heerlijk... daar boven Haarlem,.. in de vrije natuur. Hij is vijf-en-sestig jaar... Hij vraagt niets... Hij geeft tijd...” Hier werd haar geest eenige minuten werkeloos. „Wech, schoone toekomst!” riep zij op eens, en wierp de ketting op de tafel. „Moet ik geen onbevleeten naam aan mijne dochter kunnen geven, bij het onbesmette hart, dat ik voor haar bewaar!” In de hevigste gemoedsbeweging stond zij op, greep het testament-extrakt en het briefjen, en zoû ze in het vuur geworpen hebben, toen plotselijk haar kamerdeur geopend werd, met genoegzame kracht om den daarvoor geplaatsten stoel ter zij te schuiven.

Zij schrok, en sloeg den blik op den onverwachten bezoeker.

Zoo als hij daar in den post van de deur bleef staan, scheen hij een man van buitengewoon hooge gestalte. Zijn gelaat droeg een zuidelijken tint, zijn haar en slecht geschoren baard waren vaalbruin, en hun donker was hier en daar met grijzende borstels doormengd; goedig glinsterden zijne kleine oogen door de afhangende wenkbraauwen heen. Zijn wel gevormde mond drukte, in de

naar-binnen-gebogen bovenlip, meer het nadenken dan de spraakzaamheid uit. Een groote, grove mantel, met afhangende kap, verborg ten deele zijn wambuis met koperen kogelknoopjens en de bovineinden zijner zware hooge laarzen, maar niet de sterke handen, in éene van welke hij een dunnen knuppel hield, terwijl hij met de andere zich den grijzen breedgeranden hoed van het hoofd had genomen.

Toen zij hem herkende, klaarde 't gelaat van Clémence merkelijk op, en welwillend zeide zij „Zoo, mijn brave Carl! nog zoo laat in den avond! . . . Ik had echter gezegd, dat men niemant verlof zoû geven. . . .”

— „Dat kon mij niet gelden,” antwoordde Carl in een hoog dialect. „Het juffertjen beneden heeft hare boodschap gedaan — maar voor den jager zijn weinig versperringen hecht genoeg, . . . en Uw Edele is steeds zoo goed voor hem.”

— „Uw bezoek doet mij genoegen, trouwe, oprechte vriend!” sprak Clémence; „kom, maak van de laatste versperring een gerieflijkheid; neem dien stoel, . . . en laat ik wat met u praten. . . . Gij zijt nog eens een man, daar men staat op kan maken. . . .”

Clémence dacht zeker aan de mannen, waar ze dien avond de brieven van gelezen had, en het kostte haar den eerlijken Duitscher de ruwe handen niet te kussen.

„De reden, dat ik zoo laat in den avond nog hier kom,” zeide de vreemdeling, „is, dat ik over een uur of drie op den wagen moet. . . .”

— „Zoo, gaat gij al zoo spoedig vertrekken,” zeide Clémence.

„Het was mijn plan niet - zoo héel veel langer te blijven,” antwoordde hij. „In het najaar het wild schieten, dat op vier pooten loopt, en vogels vangen met heldere stemmetjens — in den winter de eersten opeten en den laatsten muzikleeren — in het voorjaar de waereld in met mijne virtuozen, die den kost voor mij verdienen tot het najaar, en voor zichzelf tot het uurtjen van hun dood: — dát is het leven van Carl Bergmann.”

— „Je doet er goed aan, dat ge uw oude vriendin nog

eens vaarwel komt zeggen," zeide Mejufvrouw Leclerc.

„We hadden al afscheid genomen," merkte de Duitscher aan; „dat ben ik niet vergeten, al wordt mijn hoofd wat zwak. Maar mijn hoofd wórdt zwak — althánds als ik praat met Uw Edele. Ik heb er niet aan gedacht den eenigen keer, dat ik u deze reis gezien heb...." Hij wreef zich het hoofd. „Hoe houden zich de vogels?" vroeg hij in eens, terwijl hij naar de kooitjens keek, die voor de vensterdraperiën stonden.

„O, het zijn allerliefste dieren," antwoordde de danseres; „nooit hoorde ik zoeter en voller zang dan van deze goudvinken...."

— „Ik wel!" zeide de Duitscher: „Ik heb er nog twee over," ging hij voort....

„En die gij zoudt willen verkoopen?" vroeg Mej. Leclerc. De Duitscher schudd'e 't hoofd. „Ik heb ze voor U bewaard," zeide hij, en eene kiesche form zoekende, om ze aan te bieden, vervolgde hij: „Zou Uw Edele ze voor mij in bewaring willen nemen?" Zijn voorstel werd met bevalligheid aanvaard.

Hij bleef een oogenblik in gedachte.... „Vreemd, dat ik het daar bijna weêr vergeten had! Mijn Mariechen...."

— „Ja, hoe vaart het lieve kind?" vroeg Clémence.

„O geheel wel!" was het antwoord, „levendig als een sprinkhaan, en soms ook statig als een Weener Professor... het dierbaar, dierbaar kind! Gij moest eens zien, hoe groot zij wordt, en hoe schoon! Daar zal geen Dame uit Presburg over een jaar drie vier tegen aan kunnen. Zij zal menig jongenshart van streek brengen. Maar, moeder heeft al gezegd, we laten haar niet uit het huis, voor zij ons de oogen gesloten heeft. We kunnen haar niet missen;.... we kúnnen 't niet!.... Voor het huiswerk,.... voor de vogels,.... en daarbij zoo vlug met de naald! Eigenlijk mag ze niet veel doen. De vrouw wil volstrekt niet hebben, dat ze haar jonge krachten in ruw boerenwerk zal aftobben. En ik ook niet. Ze is zoo schoon,.... zoo teêr.... U moest haar zien! Zij is blond;.... mooye bruine kijkertjens;.... en vleyend, dat zij er u meê aan kan zien! Niets zoudt ge ze weigeren...." Met aandoening sprak hij deze

laatste woorden uit, en voegde er, op den toon der mijmering bij: „Missen — kunnen wij haar niet.”

„En zij is nu elf jaar geweest?” vroeg Clémence, met een zucht.

„Ja wel! — met Paschen!” antwoordde de Duitscher. „Het is zoo gelukkig, zoo'n kind in huis te hebben,” vervolgde hij. Clémence knikte, hare tranen inhoudende. „Een goed hart, dat ze heeft!” roemde de gelukkige vader. „U denkt mogelijk, dat ze u niet kent.... Zij heeft u lief, als die haar vader zoo dikwijls geholpen heeft. Toen ik U het eerst in de groote fransche stad ontmoet had.... Gij herinnert u nog wel.... toen ik met de boerekar, die mij op dien marktdag naar Parijs brengen zou, in die gruppel had gelegen en mijn been had gebroken, en U mij in uw rijtuig deed opnemen, en mij herberg bezorgde.... Gij kwaamt mij daaglijks bezoeken; gij gaaft den onbekenden vogelkramer nog reisgeld op den koop toe....” Clémence drong, met een goedigen blik en licht gebaar, aan op het zwijgen dier diensten. De Duitscher ging voort: „Sints toen al bemint zij u. Maar jaloersch worden kunnen wij gelukkig van U niet. Zij was een kind van zes jaar, maar wat ze mijn verhaal met een aandacht naging! En nu kom ik niet van de reis, of haar eerste vraag geldt die schoone Fransche Dame, die vader in haar koets heeft genomen en verzorgd. En deze reis heeft ze mij meêgegeven, wat ze reeds zoo lang gewenscht had u aan te mogen bieden... Iets van haar werk.... Versmaad het niet, Fräulein!” Bij deze woorden haalde de goede Duitscher uit een zak van zijn mantel een pakjen, met een stukjen gouddraad omwonden. „Zij heeft het zelf ingepakt, en verzocht mij het u eerst bij mijn vertrek te geven — dan was het beter *gedachtenis*.”

Clémence maakte 't pakjen met belangstelling open, en vond er een paar allernetst met rood en groen leêr opgewerkte, en met gouddraad en gekleurde zij gestikte laarsjens in, van hongarsch konijnenvel vervaardigd, dat met het bont naar binnen was gekeerd.

Clémence gaf luide haar vreugde te kennen over dit lief geschenk en prees zeer de sierlijke bewerking van het

leder. De oogen van den oude glinsterden van blijdschap. „Zullen ze niet te naauw zijn?” vroeg hij; „ik had gezegd, dat het Fräulein zulke heele kleine voetjens had....” Met deze woorden stak hij de vingers in een der laarsjens, als wilde hij 't wat uitrekken; „maar nú lijkt het wat héel naauw....” Clémence glimlachte: „Dadelijk probeeren,” zeide zij, en, terwijl de goede Duitscher zich even bukte en haar het laarsjen voorhield, glipte haar voet er vaardig in. „Ziet ge! juist pas!” zeide zij....

„Zelfs nog wel wat wijd!” antwoordde de jager.... „Dat is beter dan te naauw — dat 's goed voor het groeyen....” schertste Clémence; „ze zitten warm en aangenaam;...maar ze zijn haast te mooi om te dragen....”

Het gelaat van den Duitscher betrok. „U zoude het geringe niet verachten, hoopten wij,” merkte hij op droevigen toon aan.

„Het geringe! Wel ze zijn *charmante*!” hernam Clémence, „en ik zal ze dragen ook; dat beloof ik u — op alle groote dagen....” De Duitscher was maar half te-vrede: „Het Fräulein neemt ze dan goedgeunstig aan?” zeide hij, en stond op om te vertrekken. „En zal U dan soms eens denken om den ouden goudvinkenkooper en zijn dochtertjen?” — „Alle dagen, dat beloof ik u,” zeide Clémence: „Maar vertrek nog niet! Ik zal om u denken — maar zult gij mij vergeten?”

— „Dat verhoede God!” was het antwoord. „Ik wil u echter iets ter gedachtenis geven, zoowel als gij mij,” zeide Clémence. „Ziehier,” en zij nam de gouden ketting, die ze zoo even uit het laadtjen gekregen had, met een zucht van de schrijftafel. „Dit halscieraad heeft allen prijs voor mij verloren.... Daar zijn pijnlijke herinneringen genoeg aan verbonden.... Het zal weêr wat waarde krijgen, en ik een weinig getroost zijn, als ik weet, dat uw lieve Mariechen, het goede, onschuldige meisjen 't om de hals heeft.... Neem het van mij aan....”

— „Fräulein!”

— „Gij moogt niet weigeren! Wij ruilen immers maar!”

— „Te veel, te veel!” mompelde hij — maar Clémence had de ketting reeds in een doosjen gedaan en Carl genood-

zaakt het bij zich te steken. Hierop greep hij hoed en stok, en nam afscheid, de warmste zegenwenschen over het Fräulein, gelijk hij Clémence steeds noemde, uitsprekende.

Toen hij wech was, wischte de danseres hare oogen af, en haar blik viel weder op het pakèt van Pieter Kraep; zij nam het even in de hand, maar leî het al spoedig op een der plankjens in den *bureau* — zonder dat men had kunnen bemerken, of dit wechbergen iets meer was dan een uitstel der bestemming tot verwerping.

Drie dagen later stond op de stoep der Dames Muscatout, waar de lakei van den rijkaart het pakèt met de groene lakjens had afgegeven, de zelfde lakei, geheel in rouwgewaad gedost, en deed aanzegging: „Dat de Wel Edele Heer Pieter Kraep het gisterenavond, na eene ongesteldheid van slechts twee dagen, had afgeleid.”

Eene beroerte, die hem bij het te-huis-komen uit den Schouwburg getroffen had, maakte, volgens de Stads-Courant, een einde aan zijn „nuttig, werkzaam en Christelyk leeven.”

II.

Wij maken gebruik van het recht des *romanciers* en springen een zestal jaren over, verloopen na de gebeurtenissen, die wij in ons eerste hoofdstuk hebben behandeld — om den welwillenden Lezer in eenen kring van personen en denkbeelden binnen te leiden, tamelijk onderscheiden van den beschrevene.

Het was in de maand Oktober. Het najaar had zich dien dag, door somber en onstuimig weder, ook op de buitenplaats *Jachtlust* („boven Haarlem, quartier Velsen”) voor het eerst, na een reeks van late zomerdagen, aangekondigd.

De vinkebaan had dien dag geen bezoekers, en bijna niemand van het vrolijk en aanzienlijk gezelschap, dat, met zijn poeder en juweel en satijn, een lichtenden en geurigen dampkring door de dreven en paden van *Jachtlust* plach te spreiden, had zich buiten der deure gewaagd.

Des avonds was er echter een vrij talrijke kring in de *suite* van het Heerenhuis bij-een. Een jong dametjen, met een gezichtjen rond als een appel, waarin zich de vriendelijkste kuiltjens vertoonden bij ieder kopjen thee dat zij aanbood — had den zilveren trekpot reeds voor goed afgeschonken, en bij het zachte licht der vele waskaarsen op de middenkroon en schoorsteenluusters, dat door de krystallen pendelokken duizendvoudig werd te-rug-gekaatst, had zich aan deze zijde reeds een jong Heer voor het klavier gezet, terwijl ginds de speeltafeltjens werden gereed gemaakt, en elders zich een groepjen Juffers en Heeren, fluistrend of lachend, spelend met *jabot* of waayer, met elkander onderhield. De kring om de groote theetafel was sinds lang geen kring meer, en slechts het zoete tooverwoord der gastvrouw zoû in staat zijn eene nieuwe orde en eenige rust in het wemelend gezelschap te brengen.

Reeds ging zij met eene boeyende bevalligheid ongemerkt rond, om de stemming op te nemen, en dan met nooit overtroffen takt vragender wijs te bepalen, wie de pandoer- of piketpartij, wie de *hombre*-tafel, wie het klavecymbaal tot tooneel voor zijn kunst of onervarenheid hebben zoû; wie de *délices* der *jeux-innocents* zouden uitmaken of er de voorwerpen van spot en lach bij zijn; wie eindelijk zouden mijmeren of rondvlinderen in onbepaalde en onbemerkte vrijheid.

Zij was eene vrouw, voor wie sinds weinige jaren het tijdperk kon aangevangen hebben, waarin de schoonheid der vormen volkomen is, en zij een rijpheid van geest uitspreken, waar de levendigheid nog geen offer aan gebracht heeft al zijn de gebaren meer kalm en gracieus dan meêsleepend opgewonden, en al komt er even weinig eene *coquetterie*, die nog geheel overbodig mocht gerekend worden, als zucht naar gemak, in door. Zij had aan hare gasten *le plaisir de briller* gelaten, wat het toilet betrof; en ook zelfs haar toon was meer streelend door eene welwillendheid, die ze, verschillend genuanceerd, jegens allen waarnam, dan schitterend door de geestige trekken, die men wist, dat háar méer dan iemand op de lippen kwamen. Eene zekere schalkheid, die ze uit hare lente behouden

had, maakte zich zelden duidelijker geldend, dan in een fijnen glimlach, of een intelligenten blik, met dezen of genen gewisseld.

Den Lezer, die ons vergezeld heeft van de Amsterdamsche Reguliersgracht naar het vriendelijk Velzen, zullen we méer zeggen, en vertrouwelijk influisteren, dat hij, de Vrouwe van *Jachtlust* ziende, geen oogenblik gearzeld zou hebben, om in dat donker oog, dien blanken hals, dat smaakvol kapsel, spijt die wat voller gestalte en dat statiger *maintien*, Mejufvrouw Clémence Leclerc te herkennen.

Maar waarom ook iets geheimzinnigs in die naamsvermelding gelegd — wanneer de gastvrouw op *Jachtlust* volstrekt geen geheim van haar identiteit maakt met de gelauwerde danseres, die pas voor weinige jaren het tooneel heeft vaarwel gezeid? Die thands in haren kring verkeerden — het is waar — vermijden ooit toespeling op hare vroegere positie te maken; maar ze wordt haar genoeg herinnerd door de genen, die hunne plaats in dien kring vakant laten. Natuurlijk behoorden zich op *Jachtlust* te vertoonen de meeste vertegenwoordigers der boven-Haarlemsche aristocratie, in wier midden Mej. Leclerc, door de aanvaarding van het buiten, had plaats genomen. Maar men gaat licht na — wat de meesten te-rug-hield; men begrijpt even zeer, wat dien genen hunner de toegang tot het buiten der schoone vrouw had doen ontzeggen, welke in vroeger tijd den weg tot heur hart hadden gemist.

Men zag het den leden van het gezelschap dan ook aan, dat zij niet tot éene zelfde klasse van glimlachende geburen en bekenden behoorden; eene klasse, die onophoudelijk hare geëmpresseerde vertegenwoordigers pleegt te doen afwisselen rondom de kaptafel of den feestdisch eener schoone en rijke Welgeborene.

Men merkte onder het gezelschap op: een gepensioneerd Kapitein van hooge gestalte, met een zwarten doek over het linker oog, en toch uiterst galant in zijne formen; de twee leelijke, maar vriendelijke en handige dochters van dezen; den jongen poëet Corleva; Mej. Rose Muscatout, vroeger *hospita*, thands *logée* van Clémence, een bedaagd meisje van gezond oordeel, een vluggen blik, en een lief

gezicht ; voords eene dame van jaren, met hare dochters, de juweeltjens van het gezelschap, door lieftalligheid, smaak in het toilet, wat ernst en goedheid hier, wat schalk vernuft met een gevoelig hart, ginds achter den waayer — deze familie, die een klein buiten in den omtrek van Haarlem bewoonde, had zich over het motief tot vermindering van Clémences verkeer, na eene toevallige kennismaking, heengezet — ; nóg een zoon der oude dame, een stillen jongen, student in de rechten ; dán een paar jonge Heeren, die deels onbeduidende menuëtdansers en paardrijders, deels eenigermate *beaux-esprits* waren, tot den deftigen stand in Amsterdam behoorden, doch achteden, dat zij zich zoo min compromitteerden met aan de partijen op *Jachtlust* deel te nemen, als Mejufvrouw Leclerc het deed, met hen te zien.

In dit gezelschap kwam, op het aangeduid oogenblik, de knecht eene boodschap zeggen aan het oor der bevallige gastvrouw, die eene korte woordenwisseling tusschen beiden uitlokte, en waarvan, hoe zacht ook gevoerd, de uitdrukkingen door eenige gasten werden opgevangen van „jongen Hongaar”, „vreemde kleding”, en „in het spreekkamertjen”. Pas hadden de jongelieden hier iets mysterieus’ in meenen te ontdekken, of van een paar kanten werd met plaagzieken aandrang, hier even-min onbescheiden als op andere wijze misplaatst, het *binnenvragen* van den hongarschen bezoeker verlangd.

Clémence zag geen reden om eene mogelijke gelegenheid tot vermaak voor hare gasten af te snijden, en zeide met een zachten glimlach : „Welnu, Hendrik, verzoek dan den vreemdeling maar om hier te komen.”

Men spitste zich op stof tot scherts en lach, op het genot van iets avontuurlijks, dat het woord „Hongaar”, „vreemde kleding” den Heeren en Juffers voor den geest had getooverd.

Daar was een oogenblik van stilte ; toen de deur opening en de bezoeker binnentrad. Meer verwonderd dan verlegen, en zekeren on-te-vreden blik geen meester, deed de vreemdeling twee schreden voorwaards naar Clémence, die uit den kring der gasten hem te-gemoet-kwam.

Hij was een schoon jonkman ; doch lijdend, dat, naar zijne halfsleten kleeding te oordeelen, ook van stoffelijken aard was geweest, had zijne koonen van heur blos beroofd en vermagerd, terwijl zich, in zijne met zorg opgestreken lange zwarte knevels, en de staart die tot op den middel afhing, reeds een enkel grijs haar begon te vertoonen. Overigens had zijn leest iets militair, waarbij de vaalroode rok, met bruin bont om de randen en opgeslagen, en met kleurloze borduursels, de blaauwe broek met hooge laarzen, het zwarte middelriem, waar een mes in zijn scheede aan hing, niet kwalijk stond.

Met de bonten muts in de hand, stond de jonge Hongaar tegenover Clémence, die hem tot zitten noodigde. Hij voldeed niet aan dezen wenk, maar zeide met vrijmoedigheid in goed Duitsch :

„Ik had gemeend de geëerde gastvrouw alleen te zullen spreken.”

Clémence zag, met een lichten verlegenheidsblos, even haar gasten aan ; en antwoordde :

„Het zijn hier, alle, mijne goede vrienden. Indien gij mij niets mede te deelen hebt, waarin de eer van derde personen betrokken zou zijn — spreek dan vrij uit.... Maar wilt gij liever morgen te-rug-komen....”

De Hongaar zag eens naar zijn kleed, dat nat van regen was, en antwoordde, terwijl hij plaats nam op den hem aangewezen stoel : „Liefst, daar gij zoo goed zijt het in mijne keuze te laten, kwame ik niet te-rug en daar de zaak, waarover ik spreken wilde, schier alleen mij-zelfen betreft, is dit oogenblik en dit gezelschap zoo geschikt als eenig ander....”

— „Gij zijt wel goed, mijnheer de Hongaar !” merkte een der jonge Heeren aan, op een toon, dien hij, van schamper als hij was, te vergeefs tot schertsend poogde te verzachten.

„Dat kan men van alle jongelieden niet getuigen,” antwoordde de vreemdeling bedaard, en vervolgde onmiddellijk : „Gij kent mij niet, Mevrouw ! Of ik u al mededeel, dat ik Friedrich Alexander heet, met nog een familienaam, dien gij nimmer gehoord hebt — dit zegt weinig.

Meer zegt, en meer baat wellicht, dat ik het geluk gehad heb U, al was het dan maar van verre, te leeren kennen. . . . De roep gaat van u uit, dat gij weldadig zijt. . . .” Bij deze woorden wendden de meeste jongelieden zich minachtend af, en begonnen onder elkander te fluisteren. „Ik heb gehoord, dat gij er op uit zijt werkzaam en behoeftigen handen aan arbeid en brood te helpen. Ik vlei mij, dat, zoo met mij de proef werd genomen, gij niet onvoldaan over mijn werk zoudt zijn. . . .”

— „Gij zoudt u dan met veldarbeid willen bezighouden?” vroeg Clémence, die zich niet ongunstig ten opzichte van den vreemdeling gestemd voelde.

„Met al wat er voorkwam, Mevrouw,” antwoordde de jonkman; „ik ben ook met de jacht niet onbekend — maar toch indien gij geen jager noodig hadt, zoû ik, door eenige voorlichting en wat oefening, al spoedig naar uw genoegen in het tuinwerk bezig kunnen zijn.”

— „Oppervlakkig zoû ik eer gemeend hebben een zoon van Mars dan een dienaar van Ceres of Pomona, voor mij te zien,” zeide Clémence vriendelijk en al meer en meer ingenomen met den beschaafden toon van den kandidaat-arbeider.

„Ik ben onder dienst geweest,” zeide de Hongaar, eenigszins verlegen. („Vast een dezerteur,” schertste een der jonge Heeren halffluid.) „Maar thands mij in behoeftige omstandigheden bevindende, heb ik besloten het dagwerk ter hand te nemen, dat den mensch het natuurlijkst is. En zoo Mevrouw mij hierin heuschelijk wilde bijstaan. . . .”

Op het hooren van het woord „krijgsveld,” was de gepensioneerde Kapitein glimlachend nadergetreden, en zag met een menschkundigen blik uit het eenige oog, dat hij in gebruik had, den jonkman vorschend aan. Hij bediende zich van de halve minuut, waarin Clémence naar een antwoord zocht, om deze, ten aanhoore van den vreemdeling, toe te voegen, „dat men méer gezien had, hoe jonge krijgsvelden, wier pantsers ondoordringbaar hadden gebleken voor de vijandelijke zwaarden en spiezen, vaak later die pantsers aan de pijlen van zekeren kleinen boogschutter blootgaven, . . . en hoe zij dan onherstelbaar

gewond werden." De stille student in de rechten glimlachte bij deze geforceerde galanterie; de Jongejuifers waren te zeer met het opnemen van den vreemdeling bezig, om er veel op te hebben gelet. Eén der *bon-ton*-Heertjens merkte zachtkens aan, dat er wel wat reuk van intrige aan de zaak was: Clémence-zelve streek met haar waayer over eene *ruche* van haar *sac*, en zonder den veteraan recht verstaan te hebben, zeide zij: „Wat dunkt u, Mijnheer de Kapitein, zoû een degen den dienst van een ploegijzer of snoeimes kunnen verrichten?"

De oude Heer zett'e een bedenkelijk gezicht, en zeide daarop, met eene galante bedoeling: „De hand, die den degen voert, heeft wel eens geschiktheid om de tedere herdersfluit te bespelen... Ja, vaak past haar deze beter dan gene..." vervolgde hij, minder galant.

„Het is niet van mij, dat gij spreken wilt, Mijnheer?" zeide op ernstigen toon de jonge vreemdeling, terwijl hij van zijn stoel rees.

„Waarom niet?" riep één der Jongeheeren uit een hoek van de zaal.

„Waarom niet —" hernam de Hongaar, met ingetoomde gramschap: „om dat ik dan in de noodzakelijkheid zoû zijn, mijn oude handwerk hier nog eens op te vatten; dat ik onhoflijk jegens de geëerde Gastvrouw zoû moeten zijn, en vragen, wie van de Heeren, voor dien grijsaart in de bres springende, lust zou hebben te beproeven, of ik een degen wist te hanteeren..."

De jongelieden wreekten zich natuurlijk met een gedwongen schaterlach. De oude Kapitein deed nog eene schrede naar den Hongaar, en zeide: „Jonkman, spaar uw strijdlust. Die Heeren, welke u zoo min kennen als ik, hadden geen reden om u, zonder bewijs, een geoeffend soldaat te gelooven. Gij zijt nog in die jaren, waarin men gewoonlijk zijne militaire loopbaan niet eigenwillig verlaat, om het geweer met de schop te verwisselen, geen wonder dus..."

— „Gij hebt gelijk!" viel de Hongaar in, terwijl een bos over zijn bleek gelaat ging; „maar het is juist wijl ik hier onbekend ben, en geen papieren heb, waar mijn eer

door gestaafd zoû kunnen worden, dat mijne teêrgevoeligheid grooter is dan mij mogelijk voegt. Ik kom hier trouwens niet om rechten te laten gelden ; maar om van U, Mevrouw'', met deze woorden wendde hij zich weder bepaald tot Clémence, „de gunst af te smeeken, dat gij geloof slaat aan eene trouw en eerlijkheid, die ik in dit oogenblik niet bewijzen kan, maar waarvan ik het een der doeleinden mijns levens zal rekenen u de volle overtuiging te schenken ; zoo ge mij het brood bij u wilt laten verdienen.”

— „Onbekend maakt onbemind,” zeide de Kapitein, terwijl hij zich buiten den kring begaf, en meer beheerscht door zijn eigenliefde, die de jonkman gekwetst had, dan door zijn takt, om Clémence aangenaam te zijn.

„Maar onderzoekt alles, en behoudt het goede — dat is óók een spreuk,” merkte Clémence aan ; „en daarom, vergunt mij, vrienden, met mijn onderzoek voort te gaan. Wie is uw vader ?” was de zeer natuurlijke vraag, waarmee zij zich weder tot den jonkman keerde. Deze scheen de zaak minder natuurlijk te vinden, en aarzelend antwoordde hij : „Mijn vader is — een hongarsche boer . . . .”

— „Hij heeft u, zoo het schijnt, nog al een goede opvoeding laten geven . . . .”

— „Wat zal ik u zeggen ? De krijgsdienst, ...toevallige betrekkingen met jongelieden van stand . . . .”

— „En echter wilt gij veldarbeider worden !”

De Hongaar knikte toestemmend.

De Heeren begonnen al meer en meer onrust aan den dag te leggen. De Hongaar was hun niet mededeelzaam genoeg ; zij voorspelden zich wel iets avontuurlijks in zijn verblijf op *Jachtlust*, zoo Clémence hem aannam — maar dezen avond was hij slechts een verstoorder van de vreugde geweest. De jonge Dames schenen gunstiger over hem te denken, zelfs de bejaarde zag hem met welwillendheid aan, en eenige blikken, met hare vrouwelijke gasten gewisseld, bevestigden Clémence, na nog een paar vragen aan den jonkman gericht te hebben, in haar plan om hem in dienst te houden.

De stemming van het gezelschap liet echter geene verdere afspraak met den vreemdeling toe. De knecht annonceerde

de aankomst van *Monsieur Cavalini*, een beroemd itali-aansch klavierspeler, die toen ter tijd ons land bezocht, en de Jongheeren hoopten reeds, dat de kunstenaar, na hunne hulde voor zijn spel ontvangen te hebben, niet weigeren zoû hun het wederkeerig genoegen te bewijzen - met de nieuwste snufjens van menuëtmelodiën de danspassen te begeleiden, waar hunne keurig geschoeide voeten trillend naar verlangden. De Italiaan werd binnengelaten, en den Hongaar vergunning gegeven, daar hij bekende geen logies voor die nacht te hebben, een nederig kamertjen te betrekken, dat Clémence hem boven in het huis deed aanwijzen.

Die avond op *Jachtlust* liep verder zoo vroolijk af, als alle samenkomsten, die eene begaafde en gegoede gastvrouw, een paar schoone meisjes, keus van Jongheeren, en een flink pianist, vóór zich — en slechts eene noodzakelijke ongelijksoortigheid van personeel tégen zich hebben.

Weinige maanden later was Friedrich Alexander reeds geheel burger op *Jachtlust*. Des daags na zijne toelating, had hij aan Clémence nogmaals in eenige trekken zijne omstandigheden geschetst. Verschil met zijne meerderen had hem buiten dienst doen stellen ; in zijn land had hij zich geschaamd den veldarbeid bij de hand te nemen, om dat dit geene houding zoû gehad hebben, gelijk hij zich uitdrukte ; hij bracht zijne laatste spaarpenningen ten offer, om naar het rijke en schoone Holland te komen ; dat land zonder vooroordeelen, zonder adeltrots, gehecht aan eenvoudigheid en werkzaamheid, dat land, in één woord, waar hij zijn geluk wilde beproeven. Een tuinbaas van *Jachtlust*, Gerrit ten Pierk, had zich in den *Gulden Forgon*, eene amsterdamsche herberg, beroemd op het ongelooflijk getal arbeiders, dat Mej. Leclerc den kost gaf, op de gronden, die zij liet ontginnen, op de verfraayingen, die zij haren goederen deed ondergaan, op het watergrotwerk, dat in aanbouw was, op hare rijke verscheidenheid van pluimgedierte, enz. enz. — maar ook hierop, dat zij zoo goed was en zoo schoon : Tien maal meer dan Friedrich

Alexander behoefde om de Vrouwe van *Jachtlust* het bezoek te brengen, waarvan wij getuigen zijn geweest.

Friedrich rechtvaardigde door zijn gedrag volkomen het vertrouwen van Clémence, en zij vond geen oogenblik reden zich te beklagen, dat zij had nagelaten bij den vreemdeling onbescheiden navorschingen omtrent zijne omstandigheden in het werk te stellen.

Na dat Clémence, het karakter des jonkmans raadplegende, meer geschiktheid bij hem had bespeurd, om zich met de zaken bezig te houden, die tot de jacht en de verzorging der vogels behoorden, dan tot het tuinierswerk, gaf zij hem van lieverlede het geheele bestier over hare menagerie. En, men moet het bekennen, de toevallige geschiktheid daartoe van den jongen man, was Clémence niet onverschillig. Zij hield dol veel, als men zegt, van vogels; men weet trouwens, dat haar goede vriend Carl Bergmann een koopman in goudvinken is: en daar zij-zelve een geheel bizonder belang stelde in hare gepluimde burcht-zaten, kwam zij nu meermalen met Friedrich dan met een harer andere onderhoorigen in aanraking. Of deze zoo iets had voorzien en geschroomd, vroeg hij verlof, daar Clémence hem de keus der plaats van zijn verblijf op het buiten had overgelaten, zich ver van het Heerenhuis, aan den voet der ruïne van *Brederode*, een huisjen in gereedheid te mogen brengen, met een tuintjen er aan vast, waar hij zich, na de werkzaamheden van den dag, op zijn eigen grondgebied droomen kon.

Weldra kwam ook hier, afgescheiden van de groote *volière* aan het Heerenhuis, eene kleine verzameling van vogels, tot stand, met welker schoonste of zeldzaamste exemplaren Clémence op haar verjaardag en andere hooggetijden verrast werd.

III.

De lieve Meimaand liet hare morgenstralen door het gebladerte van een grooten lindeboom in de ontbijtkamer wemelen van Mejufvrouw Leclerc.

Behalven de noodzakelijke bestanddeelen van het een-

voudig *déjeuner*, zag men op de tafel, waarbij Clémence gezeten was, het nieuwste muziekstuk van Rousseau, een splinternieuwe *Saisons* van St. Lambert, een almanakjen, verguld op snede, en de Amsterdamsche Courant. Midden in de kamer stond Gerrit ten Pierk, de goede, oude oppertuinbaas van *Jachtlust*, tegenwoordig even sterk en onvoorwaardelijk aan zijne meesteres verkleefd, als hij in den beginne tegen de gewezen danseres zich ingenomen betoond had.

„Hebt gij al iets van Bergmann gehoord?” vroeg Clémence, na dat zij hare bevelen voor den dag gegeven had; „verleden jaar heeft hij zich vergeefs laten wachten: zal hij ons nu weêr te-leur-stellen?”

De oude man haalde de schouders op: „Ik weet het niet, Jufvrouw! Staat er nog geen advertisement in de krant, dat hij met zijn goudvinken in Amsterdam is aangekomen?”

— „Ik heb er niets van gevonden.”

— „Mogelijk is hij wel dood — het zoû jammer wezen — 't was een brave kerel, al kon men zijn praats wel op. Maar van één ding had 'i zijn mond toch altijd vol....”

Clémence: „Van zijn kind, zijn dochtertjen, meen-je!”

— „Precies, Jufvrouw! Als hij van dat „engeltjen” begon, zoo als 'i haar noemde, dan stond zijn mond niet stil.”

— „'t Is ook een onbegrijpelijke schat, — zoo'n kind aan uw zij....” zuchtte Clémence.

„En dan zoo'n lief kind! Ik heb er een gehad....”

— „Als hij maar niet dood is!” viel Clémence den tuinbaas in de rede.

„Het zoû nu net zoo zijn tijd wezen om te komen,” antwoordde Gerrit; „maar,.... wat drommel!!.. de Jufvrouw mocht wel van hem spreken.... Wat komt daar, achter den hondenman, in de groote laan aange-stapt?” En Gerrit bukte zich, om te beter onder den lindeboom door te zien, en wees met zijn arm in de aangeduide richting.

„Carl! — hij is het!” riep Mejufvrouw Leclerc, en ging aan het venster, en glimlachte haar ouden vriend reeds

te gemoet, eer hij haar zien kon. Doch op eens betrok haar gelaat: „Mijn Hemel! — welk een verandering!” mijmerde zij, „wat bleekte!... Wat is hij vervallen!” en in hare ongedurigheid had zij wel naar hem heen willen snellen. Eindelijk ging hij achter het huis om, ten einde door de keukendeur binnen te treden.

„Och, Gerrit! loop gaauw, en vraag of Bergmann dádelijk hier komt,” haastte Clémence, en dreef den ouden tuinbaas uit de kamer. Zij hield de deurkruk in de hand; toen zij in de gang den zwaren stap van den Duitscher hoorde, deed zij open, en riep tegen hem: „Welkom! welkom! goede, oude vriend! Zijt ge dáar?” En hare schoone handen omklemden de bruine rechte van Carl. De deur was gesloten; zij stond met den Duitscher dicht bij de tafel. „Maar wat is er gebeurd? Wat is u, in 's Hemels naam, overkomen?” De Duitscher staarde haar met een bedroefd gelaat aan; hij had den grijzen hoed nog op het hoofd en zelfs het korte pijpjen in den mond gehouden. Thands nam hij werktuigelijk dit laatste wech en bedekte zich met de linker hand de oogen, die tintelend ten Hemel hadden geblikt. Toen zij hem de hand met goedheid van voor het gelaat nam, vloeide er een traan langs zijn verbrande, doch onkenbaar vermagerde wang. Clémence deed hem neêr zitten, en plaatste zich, zonder zijne handen los te laten, op een stoel aan zijne zijde. Zij zag hem voortdurend aan. Eindelijk barstte hij uit: „Wat het is? — Dat zij dood is!” riep hij.

„Uwe vrouw?” vroeg Clémence snel en ontroerd.

De Duitscher schudd'e van neen.

Clémence beefde, en hare oogen werden vochtig: „Wie dan?” vroeg zij bijna onhoorbaar.

„Zij-zelve! Mariechen! mijne lieve, dierbare dochter,” zeide Carl.

Clémence bracht haren zakdoek aan hare oogen, en zeide, met diepe deernis „Arme, arme man!” Er volgde een oogenblik van stilte. Eindelijk waagde Clémence naar de omstandigheden te vernemen.

„Zij was mijn geluk, mijn vreugde; zij was mijn leven... Zij was ons alles! Gij hadt haar moeten zien! — ik herinner

het mij nog als den dag van gisteren — toen ik haar die mooye gouden ketting van u medebracht.... Zij kuste ze bij herhaling.... Van den morgen tot den avond hoorden wij van niets dan van die schoone Dame, die haren vader, zoo te zeggen, het leven gered had....en waar zij nu die heerlijke ketting van had. — En dan, dat gij de gestikte laarzen hadt aangenomen.... Maar.... 't is wech, 't is afgedaan....

„Hoe wij haar verloren hebben?.... Zoo jammerlijk als het maar kon. 's Morgens frisch en gezond — ofschoon zij in het laatste anderhalve jaar al wat stil en afgetrokken geweest was. Maagdenmijmeringen, zeiden wij.... Zij zat dan te breyen. Moeder zegt: Mariechen, kom, doe deze of die boodschap in het dorp! Ik was niet te huis; anders ware het mogelijk niet gebeurd.... Zij neemt haar grooten strojen hoed en haar mandtjen. Nu moet men een riviertjen over, om in het dorp te komen. De veerman is er niet altoos.... Dan neemt menig één maar eens de riem, en werkt zich met het schuitjen naar de overzij.” Hier slaakte Carl een diepen zucht. Hij sloot zijne oogen en sprak binnens monds: „'s Middags werd ons de strojen hoed gebracht, en gevraagd, of dit niet de hoed van Mariechen was. — Men had hem drijvende gevonden, een half uur gaans, van de plaats waar het schuitjen lag.” Deze laatste woorden werden door snikken afgebroken. Clémence weende met den treurenden vader, en poogde, later, hem te troosten en wat af te leiden.

Clémence sprak over zijne reis, over het jaargetij, over de verbeteringen, die zij het landgoed had aangebracht, of nog aanbrengen zoû, over de goudvinken, die zij hoopte, dat hij nu bij zich had — met afgetrokkenheid antwoordde Carl haar, en zeide dan weêr in eens, met doffe stem, een volzin, die betrekking had op het „lieve kind”.

„Zij zoû nu achttien jaar zijn!.... 't Was een schóon meisjen;.... en zacht! — een karakter van een Engel! — Zij is wel dood!” zoo mijmerde hij halffluid. „Kom!” zeide Clémence, „ik ga mijn *pélisse* en zonnescerm krijgen. Wij gaan wat wandelen. Ik moet u al de nieuwe zaakjens van mijn vogelarij nog laten zien.”

Toen Mej. Leclerc met Bergmann het huis verliet, zeide hij : „De vrouw dacht nog, of ze mogelijk niet dood was — maar die engel ! — zich vergeten hebben — gevluht te zijn — dat kán ze niet. . . .”

— „Is er ook mogelijkheid van roof door geweld ?” zeide Clémence, die meende hierin een vonkjen van hoop in het gemoed des ouden tot een troostenden gloed aan te blazen. „Dát verhoede God !” riep Bergmann, — „neen ! duizend maal liever in den schoot der golven, dan in eerloze armen !” en hij maakte een sterke beweging van afkeer met de hand. „Dat zoú ook gerucht door het land hebben gemaakt. . . . En — niets ! — niets ! — Neen ! zij is - wel - dood !” En hij verviel in een sombere droefheid.

Toen zij bij de *volière* gekomen waren, trachtte Clémence zijne kennersaandacht op deze en gene nieuwe vogelverscheidenheden te vestigen — doch vergeefs !

„Maar gij moet tóch eens kennis van mijn nieuwen verzorger van den vogelstaat maken,” zeide Mej. Leclerc, en Bergmann, die van tijd tot tijd slechts een haaltjen aan zijn pijp deed, liet zich werktuiglijk leiden door lanen en perken langs prieelen en beelden, geschorene linden, en ongeschoren *tritons*, sierlijke zomerhuizen en fonteinen, den weg over, naar de ruïne van *Brederode*.

De deur van Friedrichs huisjen, of, wil men, de deur van Duitschen Sander, gelijk Friedrich Alexander door het landvolk genoemd werd, stond aan. Het schommelende muurlover, dat deur en vensters omgaf, en de gevederde springertjens en zingertjens, wier kooyen er tegen opgehangen waren, terwijl de vogels dartelden en tjlpten in het koesterend zonnetjen, de bank aan de deur, de dunne rook uit de schouw, alles sprak van te-vredenheid daarbinnen, en noodigde tot intreden.

Clémence, die Carl een paar passen op het smalle voetpad vooruitging, opende de bovendeur, en scheen eenige woorden met een persoon daarbinnen te spreken. Daarna werd de onder deur geopend, Mej. Leclerc trad te-rug, en Deutsche Sander kwam naar buiten. Carl Bergmann keek met afgetrokkenheid naar één der vogels. Clémence raakte

zijn arm aan, en zeide : „Hier is nu mijn tegenwoordige goede bestierder van de *volière*.”

Thands vestigde Carl een blik op den Hongaar — en of hij zijne waarneming mistrouwde, wreef hij zich snel over de oogen ; trad zijwaards naar Mej. Leclerc ; bleef een oogenblik aarzelend . . . maar pas opende Friedrich den mond tot spreken — of Bergmann voer een elektrische schok door de leden ; hij smeed den hoed van het hoofd, knielde ter aarde, sloeg de handen samen, zag ten Hemel en riep luid :

„Groote God ! Genadige Heer Baron, zijt gij het !”

Men kan denken, hoe Mej. Leclerc verrast, ja zelfs geschrikt was, door die onverwachte herkenning. Was Bergmann krankzinnig geworden ? — of had zij een hongaaarschen Baron in haar dienst gehad ?

Friedrich, die in den beginne den vervallen ouden man niet herkend had — was nu, is het mogelijk, nog meer ontsteld dan hij. Met eenige verlegenheid, toen de goede oude zijn kniën omhelsde, hief hij hem op, en drukte den man in de armen, die half wezenloos van plotselijke vreugde was.

„En hier leefde dan de Genadige Jonker in nederigen staat !” zeide de vogelkooper. „Wij dachten, sinds jaren, dat Uw Edele naar Amerika getrokken was . . . de oude Heer, zoowel als wij. In zoo veel tijd niets gehoord . . .”

— „Hoe gaat het mijn Heer Vader,” vroeg Friedrich met eenige bloêheid.

„De oude Heer sukkelte een weinig, . . . als oude luiden doen,” zeide Carl.

In dit oogenblik wendde Friedrich zich tot Clémence. „Mejonkvrouw,” zeide hij, terwijl hij haar nadertrad, en de handen kruislings op de borst legde : „Een woord van innigen dank ga iedere verklaring van dit tooneel vooraf ! Gij hebt mij opgenomen, als een armen vreemdeling, ter goeder trouw ; mijn leven lang kan ik u het goed, dat gij daarmee aan mijn hart gedaan hebt, niet vergelden. Het is het oogenblik niet, om u in den breedte te bewijzen, dat gij geen bedrieger tot uw huis hebt toegelaten, en, wat meer zegt, blijken van onverdiende welwillendheid

gegeven. Het is waar, dat mijn vader Edelman is. . . .”

— „Dát zoû ik denken!” viel Bergmann in, die den jongen Baron met verrukking aanstaarde : „Hofmaarschalk van den Palatijn ; en de broeders — Kamerraad en Geheimschrijver.”

— „Ik vreesde, niet in eene betrekking te kunnen geraken, waarvoor ik, tot broodwinning, mij geschikt rekende — zoo ik mijn rang openbaarde : en in spijt van dien rang, had ik behoefte aan brood. De bezigheden van den handelstand waren mij vreemd en geheel onaannemelijk. Zonder middelen, zonder eenig recht op vertrouwen, kon er in een stad niets worden aangevangen. Ik ging op het land, en had het onverwacht geluk eene belangeloze ziel te vinden, die ook anderen, met haar eersten blik, niet van oneerlijke baatzucht verdacht of beschuldigde. Bergmann is een oude goede bekende, die, in vroeger dagen, ons huis menig-werf bezocht. Hij is mijns vaders zoogbroeder. . .

— „En uws grootvaders mild beweldadigde!” riep de oude man.

„Maar waar zijt gij dan toch al dien tijd geweest, dat men niets van u gehoord heeft?” zeide Bergmann.

Clémence luisterde in sprakeloze verwondering.

„Een voorval, in ons regiment, heeft mij genoodzaakt den dienst te verlaten,” antwoordde Friedrich, met eenige aarzeling. „Ik heb eerst in Duitschland rondgezworven ; en ben eindelijk naar herwaards geraakt.”

— „Ik verheug mij, Heer Baron, zeide eindelijk Clémence, niet geheel vrijmoedig, en kuchte eens, „dat ik een man van uw geboorte en -vriend van Bergmann, van dienst heb kunnen wezen. Maar,” ging zij voort, en rook, met afgetrokkenheid, aan haren geparfumeerden zakdoek, „uw stand, uw titel, ontzeggen mij het vooruitzicht van uw langer verblijf ten mijnent. . . .”

Al sprekende was het drietal voortgewandeld.

„Mejonkvrouw!” zeide Friedrich, „indien gij de maat der goedheden wilt volmeten, die beantwoordt aan uw verheven ziel — ach, verleen het mij dan als gunst. . . . beneem mij dan het geluk niet, . . . in mijne betrekking ten uwent te mogen blijven. Wees dan voor mij steeds de

goede meesteres, die gij waart, en laat ons het door Bergmann ontdekte geheim aan niemand verder openbaren."

Clémence wierp een enkelen blik op Friedrich, en zeide : „Dat kan niet ! - dat kan waarlijk niet !”

— „Een Baron, een zoon van het geslacht der Deboczen,” zeide Carl met een fieren glimlach, „zoû in dienstbare betrekking zijn . . . Al zij het ook bij de beste Dame uit geheel Holland !”

— „Ik gevoel de zwaarigheid die u verlangen doet te blijven,” zeide Clémence halfvloed, „maar daar is gelegenheid om u de middelen te verschaffen de te-rug-reis naar uws vaders goederen aan te nemen.”

Friedrich bloosde : „Innig dank . . . voor uwe goedheid ; maar . . . de zaak, die mij uit het regiment verwijderd heeft, zoû mijn vader anders inzien dan ik ; . . . en ik heb in waarheid, den moed niet, zijn afkeuring te trotseeren”.

Het drietal was aan het huis genaderd. Clémence had de laatste woorden van den jongeling met een gelaat aan-gehoord, waarop besluiteloosheid, en eenigermate ontstemdheid te lezen waren. Op eens zeide zij :

„Welnu ! wij komen op de zaak te-rug. De vreugde dezer ontmoeting van twee goede bekenden, zoo ver van hun vaderland en in zoo onverwacht een oogenblik, mag niet gestoord worden door bedenkingen, die van later zorg zijn. Voor alsnog zullen Bergmann en ik aan niemand uwen naam en waren rang bekend maken. Intusschen moet deze blijde gebeurtenis, die, zoo wij hopen, tot verblijvende uitkomsten leiden zal, gevierd worden. Wij zullen gezamenlijk ons middagmaal houden — als mijn oude vriend de vogelkooper, en mijn jonger vriend de Baron,” vervolgde zij, met een bevalligen glimlach, „mijne uitnoodiging aannemen. En opdat geen der dienstboden of arbeiders deswege argwaan opvatte, zullen wij elkander ontmoeten in de koepel, die dicht bij de woning van Gerrit, den tuinbaas, staat : gij, Bergmann, zult daar de goudvinken laten brengen, die ge voor mij bij u hebt — en de vrouw van Gerrit zal dit maal onze vertrouwde kokkin zijn.” Na deze woorden nam Mej. Leclerc, met eene min-

zame groet, afscheid van haar beide gasten en ging het huis in. Te gelijk groette Bergmann haar en den jongen Baron met den hoed, en ging naar zijne vogels zien. Friedrich bevond zich, door deze herkenning van een ouden vriend, meer verlaten dan vroeger, om dat zijn stand hem thands evenzeer op minder gemeenzamen voet zett'e met Clémence, als die stand hem wel moest verwijderen van Carl.

Clémence had hare redenen, om niet naar de koepel te willen gaan, vóór dat Carl en Friedrich er, beide, konden gerekend worden te zijn. Het middagmaal was op één uur bepaald: een weinig voor éenen schelde Clémence den huisknecht, en vroeg, of Bergmann zijne vogels had laten brengen. Dit werd toestemmend beantwoord. Clémence beval den knecht een ovaal kistjen, dat op de tafel stond, onder den arm te nemen, en haar naar de koepel te geleiden.

Toen zij er aankwamen, nam zij het kistjen over van den knecht, en zond hem naar huis. Binnentredende, vond zij er Friedrich nog maar alleen. Beider houding was, dit voelden zij, eenigszins belemmerd.

De jonge Baron, die in het keurig gemeubeld achthoekig gebouwtjen aan het raam gezeten was, dat een vrij uitzicht over den publieken weg bood, had den moed niet gehad, zich de vrijheden van een adellijken gast aan te matigen, en, bij voorbeeld, een der quarto-prentwerken in handen te nemen, die op het tafeltjen lagen, tegen het gebeeldhouwde muurvak ter linker zijde van het venster. Hij voelde zich nog steeds in het huis zijner meesteres. Toen hij de schoone vrouw aan het einde der deftige hoflaan van geschoren elzen, gevolgd van den knecht, zag naderen, had hij reeds sinds lang geen blik meer door het venster op den weg geworpen, maar steeds door de glazen deur gestaard, die, binnen weinige minuten, zich voor haar zoû openen. Toen zij, aan de koepeltreden, het doosjen uit de handen van Hendrik aanvaardde, en deze een paar bevelen gaf, welke zij begeleidde met een klein gebaar van haar waayer — toen zij de donkere wimpers neêrsloug, toen zij het gelaat, waarvan de gloed door de wandeling

eenigszins verhoogd was ook zonder de tegenstelling der sneeuwit gepoederde lokken, voor zich heenboog, en de schoone hand met het zwarte geknoopte mofjen het taffen kleed onmerkbaar oplichtte om het koepeltrapjen te bestijgen — toen klopte Friedrichs hart sterker dan hij rechtvaardigen kon, en hij was te bedremmeld om de deur te openen. Clémence bewoog de kruk van buiten, en stond voor hem.

„Zoo? zijn wij de eersten?” zeide zij vriendelijk, maar met een onderdrukt kuchjen.

De jonge Baron boog zich, met eene gemengde uitdrukking van eerbied, blijdschap en verlegenheid, en bood Mejufvrouw Leclerc een stoel aan. Zij zat neêr, en leunde met den elhoog op het tafeltjen, terwijl zij Friedrich noodigde zijn verlaten plaats weder in te nemen. Hij voldeed met zedigheid aan haar verlangen.

Op de dagen, dat hij niet behoefde te werken, droeg hij een zwarten frak, met een paar eikels en lussen van voren dichtgemaakt, een witten, los omgeknoopten das, en sluitende poolsche laarzen, die reikten tot aan de knie. Dit was ook thands zijn kostuum. Zijn hoofdhaar en knevels waren bovendien met zorg geëffend, en blonken als een ravenvlek, waarmeê zij ook gemeen hadden, dat geen poeder hun luister ooit getemperd had. Zijn zwarte, diepliggende oogen flonkerden zacht en droefgeestig; hij scheen bleeker dan gewoonlijk, maar het misstond hem niet.

Hij nam het woord:

„Het lot, Mejufvrouw! heeft mij de mededeeling gemakkelijker gemaakt, die ik den moed nog niet had u te doen, en die ik u en mij-zelfen verschuldigd ben.” Clémence luisterde met eene uitdrukking, die zij de bestemming gaf van enkel ernstig te zijn. „De ontdekking, die heden door den eerlijken Carl gedaan is, heeft mij niet in uwe achting doen klimmen. . . . Ik mag mij dat noodlottig verlies niet getroosten — zoo ik het al kón — zonder eene poging te doen, om de zaak en mij-zelfen in heldrer daglicht te plaatsen.”

— „Gij zijt mij geen opheldering schuldig, Baron!” andwoordde Clémence, „ik wil niet, om de pozitie, waarin

het lot u geplaatst heeft, mij tot uwe vertrouwde opwerpen ; ik wil niet," ging zij eenigszins opgewonden voort, „door den drang der omstandigheden u mededeelingen zien afgeperst, die ge mij, in de zeven maanden, dat ge in mijn . . . dat ge ten mijnent woont, niet gemeend hebt te kunnen doen . . . .”

— „Wat ik u bidde, Mejufvrouw!” riep de jonkman met warmte, „spreek niet aldus : wijt niet aan gebrek van vertrouwen, wat op rekening komt van een ook door u niet te misbillijken schroomvalligheid ! Had ik mij durven verstouten, naast den bijstand uwer menschlijkheid, die ik genoot, ook op de belangstelling uwer goedheid te steunen — ik was de gelukkigste man van de waereld geweest ! En nog — tel ik mij niet bij de misdeelden . . . .”

Clémence maakte eene lichte buiging met het hoofd. Daar was een oogenblik van stilzwijgen.

„Mag ik u mijne geschiedenis verhalen ?” vroeg de jonkman, „zij is kort, hoewel rijk aan contrasten.”

„Ik zal ze gaarne hooren,” was de uitdrukking waarmede Clémences hoofd en hand Friedrich tot voortgaan noodigden.

„Mijn vader, het hoofd van het thands levend geslacht der familie Deboz in Hongarije, is een rechtschapen en waardig Edelman, doch opgevoed en verkeerend in den kring van denkbeelden, eigen aan zijn stand. Mijn ouder broeder deelt geheel zijn vast, onbuigbaar karakter ; van onkreukbare trouw, maar fier en te-rug-getrokken, van een ondernemenden geest, maar zonder één zwakheid des harten, wordt hij door zijn meerderen hooggeschat, door zijn gelijken ontzien, door zijn minderen geëerbiedigd, ja, gevreesd — maar schier door geenem bemind. Staatkunde is de geliefkoosde waereld, waarin beiden zich bewegen. Mij trok de krijgsdienst sterker aan, en het leed niet lang, of, 't zij door mijn aanleg of geluk in dien staat, 't zij door den invloed van vader en broeder, die mij steunden, zonder mij lief te hebben — dat gevoel kennen zij niet — 't zij door de vriendschap, die ik van de hoogere Officieren steeds, van den eersten oogenblik af, genoot — kwam ik al vrij spoedig vooruit ; en was gezien bij de mede-

officieren in mijn regiment. Zij gaven me wel wat kinderachtige weekheid na — maar, als ze zagen dat ik het goed recht en de eer, zoowel als zij, dorst verdedigen, en meermalen het geluk had gehad zwakken te beschermen of misken- den te herstellen in de publieke meening — eindigden zij met me mijn zwakheid in andere zaken te vergeven. Ik had wat meer gelezen dan mijne kameraden, en was ze somtijds van dienst met het paar vreemde talen, dat ik mij had eigen gemaakt, of met de lichte wetenschappelijke kennis, die ik had opgedaan. Zoo ging alles goed, tot dat er iets met mij voorviel, dat een geheel andere richting aan mijn leven gaf.

„Wij lagen, in die tijd, binnen Presburg. Ik heb verzuimd u te verhalen, dat het kasteel van mijn vader slechts op eene dagreize van die stad verwijderd was, aan den oever eener vertakking van den Donau, dicht bij Neuhäusel. Oogenschijnlijk had het derhalve geen onoverkomelijke bezwaren voor mij in, nu en dan het ouderlijk slot te bezoeken. Maar — zal ik het u bekennen? — de moed bijna, de lust althands geheel, ontbrak mij daartoe. Mijn vader droeg intusschen kennis van mijne garnizoensplaats, en gaf mij door een brief te verstaan, dat, zoo de dienst het mij toeliet, 't hem aangenaam zoû zijn mij eens te zien. Drie jaren waren er verloop, sinds zijn strenge blik mij, bij het afscheid, mijne plichten als Officier en Edelman nog eens nadrukkelijk had herinnerd. Op zekeren dag besloot ik aan mijns vaders verlangen te gaan voldoen. Ik steeg des morgens vroeg te paard, zoo dat ik nog voor den avond het kasteel bereiken zoû, ook al leide ik den weg bij kleine ritten af en liet de gerieflijkheden mij welgevallen, die tijdsgebrek noch verlangen naar het doel mijner reize mij verboden.

„In eene tamelijk sombere stemming stapte ik voort, en had, met de voorgenomene tusschenpoozingen, reeds twee derden van den weg afgelegd, toen ik een gehucht dóorreed, waar ik besloot het middagmaal te gebruiken. Ik steeg daarom af bij een boer, wien ik de zorg voor mijn paard beval, en eenige middagspijs bestelde. Intusschen wandelde ik het bosch eens in, dat zich aan gene zijde van

een ruime vlakke aan mijn oog vertoond had met eene grootsche somberheid, die mij aantrok. Ik stapte gedachte-loos onder het zware geboomte door, zonder een pad te volgen, liet boomen rechts, en boomen links, een nu ijl, dan gesloten loverdak boven mijn hoofd, een grond, kradend van verdorde bladeren, onder mijne voeten — tot dat een lichte plek in het bosch onwillekeurig het doel mijner schreden werd. Doch, met hoe veel méer belangstelling richtte ik mij derwaards, toen mij van daar, uit de verte, eene droefgeestige, maar onbeschrijfelijk wel-luidende vrouwenstem tegenklonk, die, onopgemerkt als ze meende, een lied zong, waar eene tederheid zonder juist omschreven voorwerp, eene onbevredigde zielsbehoefte den klagenden grondtoon voor scheen te hebben aangegeven. Toen ik dicht genoeg genaderd was, om de woorden, of, beter gezegd, de geaccentueerde klanken te kunnen verstaan, bleef ik eenige oogenblikken in verrukking achter de struikgewassen verwijlen, die mij nog verborgen voor de betooverende zangster. Echter kon ik, door nog eenige schreden te doen, een weg voor mijn blikken vinden, en zelf ongezien, waarnemen, wat er op het plekje gebeurde, dat, door de nederstralende zon vriendelijk verlicht, voorbestemd scheen, om een doortocht te geven aan de klanken eener ziel, die gewis al hare uitingen Hemelwaards opzond. Ik weêrhield mijn adem en staarde. . . . en gevoelde een trilling, die al mijn leden doorliep, die mijn hart hoorbaar deed kloppen, en het bloed mij naar de oogen joeg. Ik zag, aan den voet van een zwaren eik, wiens wortels een waterbrank bevochtigde, die van hooger afgekomen op deze plaats het bosch doorkronkelde - ik zag daar een meisje gezeten, wier fijne vormen, wier licht blond haar, wier zielvolle blikken, wier zedige en toch zwierige bewegingen niet. . . . overtroffen, wat ik tot heden van maagdelijke schoonheid gezien had en gedroomd; maar die geheel buiten den kring vielen mijner waarnemingen en jongelingsmijmerijen. Daar was iets zoo ongekunstelds, zoo argloos, zoo eenvoudigs in geheel haar wezen, dat men gemeend zoû hebben, niet veel moeds te behoeven om haar toe te spreken; en die haar gezien had — gewis

een blik van dat oog vol uitdrukking, een woord van dien lieven kleenen mond, had hem een der zaligste minuten van zijn leven verschaft. Zij zong haar lied thands met halve stem, en breidde met ijver aan een weefsel, dat ál haar aandacht bezighield.

„Ik deed eenige passen in het bosch te-rug, en met eene voorgewende onverschilligheid, ging ik, als dwalend, haar voorbij. Zij zag even op, staakte haar zang, maar zett'e haren arbeid met bedaardheid voort.

„„Lief meisjen,” zei ik, bevend van ontroering, „kunt gij mij ook het naaste pad zeggen, om weêr op den rijweg te komen.

„„Wel zeker, Mijnheer!” was oogenblikkelijk het antwoord, dat ze mij, met haar helder stemmetjen, gaf. En zij stond op, nam haar werk in de hand, wipte vlug als een hinde over de el-brede waterbeek heen die ons scheidde, en beduidde mij, langs waar ik den grooten weg maklijkst bereiken kon.

„„Ik zal u een eind weegs vergezellen,” zeide zij ; „mijns vaders huisjen ligt niet ver van uw pad. Gij kunt reeds hier van daan, tusschen de stammen door, den rook uit de schouw zien opgaan ; ginds, in de laagte.” Zij strekte haren arm uit, en langs haar vingertjen ziende, zei ik, dat ik den rook uit de schouw werkelijk reeds bespeurde. Ik was niet laf genoeg, of had geen moeds genoeg, hoe moet ik 't noemen ? om haar den steun van mijn arm op 't hobbelige woudpad te bieden, dat haar voet in de blaauwe kousjens met gele klinkjens langszweefde, vlugger dan ooit een satijnen schoen door de danszaal.

„Ik wilde zoo gaarne eenige woorden met haar spreken, maar wist niet, wat te zeggen.

„Onlangs,” zoo begon zij zelve, „was er nog een vreemde deling hier, dien ik te-recht heb geholpen — dat was een teekenaar, die al de fraaye gezichten in en buiten het bosch wilde nateekenen : maar de goede oude man kon de fraaiste punten, langs de helling daar ginds, en waar zij al meer zijn, niet beklimmen . . . Hij heeft mij nog een teekeningetjen gegeven . . .”

„Deze ongeverigde mededeeling bracht mij plotseling een vriendlijk lachend denkbeeld in den geest.

„„Dat is toevallig, zeide ik, niet zonder een blos over de halve leugen, die ik tegen haar argloosheid overstelde : „Ik ben óók een teekenaar. . . .”

„„Gij ook ?” zeide zij, „ik meende dat gij een Officier waart.” — „Het een en ander,” zeide ik ; „tegenwoordig wijde ik mij echter geheel aan mijne liefde voor het teekenen. Zoudt ge mij, wanneer ik eens weêr in het bosch kom, de fraaiste punten wel eens aan willen wijzen ?” vroeg ik.

„„Met groot genoegen,” zeide zij.

„Ik had bij dat woord een gevoel in mijn hart of ik iets gedaan had, dat niet goed was ; en tien minuten later, toen mij het meisje had verlaten, en ik tot bezinning was gekomen, zwoer ik deze onschuld te zullen beschermen, zoo lang ik adem had.

„Mijn gemoed was vol ; ik ging niet naar het kasteel van mijn vader — maar bleef de drie weken van mijn verlof in de nabijheid van het bosch slijten, waar ik de godes van mijn hart had gevonden. Al wat er ooit tederst in mijn binnenste gewoond had en in den omgang met mijn krijgsmakkers half verstikt mocht geraakt zijn, bloeide met nieuwe kracht op. . . . Ik wil mijne belijdenis volkomen maken. Daar ging geen dag voorbij, of ik toog met het noodige teekengereedschap in het bosch, en vond er bijna altoos het schoone blonde meisje, dat, van nu af, een onbepaald beheer over mijne ziel had. Wij spraken veel en lang met elkander — zij breyende, en ik steeds teekende. De geheimste schuilhoeken van het hart werden onderzocht ; wij bezaten geheel elkanders vertrouwen — behalve, dat Maria mijn afkomst niet kende. Het helderst verstand, het diepst gevoel, ja vlugheid van vernuft, en elegantie van formen — alles had Maria aan de natuur, en aan de natuur-alleen te danken. Gij hebt geen denkbeeld van de innige verstandhouding, die er tusschen ons geboren werd, en ik moet mij het recht doen er van te getuigen, dat ik, door dit kind, zelf weder een kind was geworden van eenvoudigheid, plotselijkheid en gulheid van gevoel. Als broeder en zuster verkeerden wij met elkander.

„„. . . .En is het toch niet vreemd,” zeide zij op zekeren dag, „mijne goede ouders voelen niet zoo als ik ; ik kán

hen niet tot mijne vertrouwden maken. Ik heb u meer-malen van hunne goedheid gesproken en van mijne gehechtheid — maar ik heb nog niet van mij kunnen verkrijgen, ze te spreken van den goeden vriend, dien ik in het bosch gemaakt heb — van u, mijn lieven broeder . . .”

„Eene gemengde ontroering, niet vrij van zelfverwilt, deed mij bij die woorden weder aan, en de tranen, die in mijn oogen welden, waren meest tranen van getroffenheid over zoo veel onschuld. Intusschen won de band, die onze harten vereenigde, tot onverbreeklijkheid toe, in sterkte; en toen wij elkander door en door kenden, behalve de wederzijdsche liefde — riep de stem van mijn plicht mij naar Presburg. Na een urenlang gesprek, op den laatsten dag van mijn verlof, zeide ik tot Maria, dat ik haar wellicht in geen jaar zoû te-rug-zien — en ik vreesde voor eenig ongeval, zoo bleek werden hare koonen, zoo zwak de arm, dien zij door den mijne geslingerd had, zoo wankelend haar voeten . . . De bewusteloosheid, door deze teekens aangekondigd, duurde evenwel slechts een oogenblik, en werd opgevolgd door een vloed van heete tranen . . .

„Ach! ik ben boos op mij-zelfen, dat ik zoo weinig recht doe, met mijn verhaal, aan de diepte van haar gevoel: maar, ziet gij! voor *mij* is dit ondoenlijk . . .”

Clémence had met aandacht geluisterd, voelde zich verplaatst in het verhaal, zuchtte en weende met den jongeling; en antwoordde hem met een blik, die zeggen wilde: „ik begrijp u — ga voort!”

— „Toen ik Maria voor het eerst terug-zag, was het niet in het bosch bij het huisjen haars vaders.

„Ik was in de gelegenheid geweest haar te doen weten, dat ik op een bepaalden dag, na een jaar afzijns, het geluk zoû hebben haar op ons lievelingsplekjen bij den ouden eik te ontmoet te treden. Maar verbeeld u mijne verbazing en mijne blijdschap — toen ik een goed eind aan deze zijde van het gehucht, waar ik doorgaands stilhield, in de verte de tengere vormen, den vluggen tred herken van haar, wier lot ik niet meer afgescheiden van het mijne beschouwen kon.

„In galop de geliefde bereiken, elkaâr in de armen vallen

— zij uitgeput van vermoeyenis — beiden de tranen op de wangen — geschiedt in den éenen eigen oogenblik.

„Kan ik zonder u leven!” riep zij uit, op mijne vraag, en wedervraag.

„„Gij verlaat uwe ouders?” fluisterde ik, bevend....

„„Zijt gij niet, dien ik het meeste liefheb,” riep zij, „en moet eene vrouw, om haren man, niet alles verlaten!”

„„God zegene dat woord in uwen mond, o mijn Engel!” riep ik uit „Zoo waar Hij daar, boven de starren, in Zijn helderen, reinen Hemel woont, zal ik u gelukkig maken — zal God mijn geluk aan geen onwaardige geschonken hebben!”

„Zij leide haar hoofdtjen op mijn borst, en klaagde over vermoeidheid. Ik was besluiteloos.

„Mijn vader zoû in geen huwelijk stemmen. De hare (stugge, schoon brave boer, zoo fier in zijn stand als wie ook, gelijk ik hem door haar had leeren kennen) zoû het even min, zoo mijn vader zich der schoondochter schaamde. Wat te doen? Ik steeg te paard, en gaf mijn trouwen hengst bovendien het dierbare, vederlichte, kind te dragen, voor wier geluk ik verandwoordelijk was. Ik drong mijn klepper de sporen in het lijf, en pijlsnel ging het voorwaards.

Tegen de nacht had ik het kasteel mijns vaders in 't gezicht. Wij stegen af, en voor het arme, kranke, meisje gelijk zij heeten moest, besprak ik gastvrijheid bij een vazal mijns vaders, die mij immer op de handen had gedragen.

„„Spreek er nooit van,” dit was genoeg, om alle noodeloze vragen, om alle nagedachte-zelfs bij den goeden dienstman te voorkomen.

„Maria kende mijn plan maar half. Te middernacht liet ik mij nog aandienen op het kasteel. — In den vroegen morgen was ik half radeloos bij den boer te-rug. Maria trad mij vragend te gemoet. Ik gaf, als eenig andwoord in het bijzijn van den goeden boer, zijn jongen bevel mijn paard te zadelen, en snaauwde den dienstvaardigen dorper toe, dat ik-zelf het meisje te-rug-geleiden zoû, bij den meester, waar zij van daan was geloopen, terwijl ik hem zoû aanbevelen haar wat beter te verplegen. Een hongarsche boer neemt hieruit geen arg.

„Eerst liet ik Maria te voet gaan, naast mijn stappenden hengst. Toen wij uit het gezicht waren, tilde ik haar achter mij, en hare hand vattende, zeide ik „Maria! ik bemin u. Vuriger en eerlijker bemint niemand ter waereld. Ik zál u gelukkig maken.” Haar kleine hand trilde in de mijne. Met naauw hoorbare stem vroeg zij: „En uw vader?” want mijn stand was haar geen geheim meer, doch kon in haar eenvoudig hart geen hindernis voor haar liefde zijn.

„„Mijn vader is ontaard genoeg mijn geluk niet te willen. Ik heb hem u geschetst — zonder u bekend te maken. Hij zoû mij uit het slot hebben laten wechjagen als een roover of bedelaar — zoo hij mijne belofte niet noodig had gehad, dat ik een ander vaderland op zoû zoeken, en hem...de schande...zoû sparen (o vergeef hem het woord!) van een...ongelijk huwelijk. Hij heeft mij, om dat ik geen afstand van u wilde doen, geheimhouding van mijn verblijf doen zweren — hij heeft de belofte van mij gevergd, dat ik u nergends met zijnen naam zoude voorstellen, — zoo lang één Debocz, ouder dan ik, mij tot verandwoording zoû kunnen roepen.”

„„Dit, Mejufvrouw, hernam Friedrich, na eene korte pauze en „nog veel meer, heeft Maria voor mij moeten uitstaan.

„En niet alleen, dat ik mijns vaders adeltrots te vluchten had, maar ook die aller Officieren van Hongarije en Duitschland. Ik besloot voor mijn schat een verblijf te zoeken, waar ik haar zoû kunnen doen wonen, tot dat ik het geluk meester was, hetwelk ik beloofd had aan hare voeten te zullen nederleggen. Ik had geen geld van mijn vader willen aannemen — maar mijne beurs was toereikend, om ons naar Würtzburg te vervoeren. Daar begaf ik mij onmiddelijk naar een klooster in den omtrek, en bedong voor haar, die ik mijne zuster noemde, een tweejarig verblijf, met het laatste geld dat mij restte.

„„Ons afscheid was smartelijk — maar werd gelenigd door de vaste hoop, die ik koesteren mocht in de rust mijns gewetens. Na nog eenigen tijd in Duitschland te hebben rondgedwaald en uitgezien, levende van de opbrengst der

teekeningen, mij uit deernis soms afgekocht, toog ik naar Holland.

„Het vervolg mijner geschiedenis is u bekend: maar niet — dat ik — u ziende — mij verbeeldde eene oudere zuster van Maria tegenover mij te hebben; niet — dat uw goedheid mij zoo gelukkig heeft gemaakt, vooral daarom, dat ze mij de goedheid mijner geliefde herinnerde. Thands moogt gij mij oordeelen... Vergeeft gij de ongewoonheid mijner handelingen; vergeeft gij, wat er wellicht laakbaars, maar zeker niet opzettelijk misdadigs in is?”

Clémence vloede een traan uit het oog, en zij drukte de hand van den jongeling. „Ik had gehoopt u met uwen vader te kunnen verzoenen,” zeide zij, „en bracht u in dit koffertjen de middelen mede, om derwaards te reizen: maar ik beken u — ik aarzel nog, iets voor te stellen... Intusschen,” vervolgde zij, „Friedrich, wees mijn vriend! beschouw mij als uw moeder. Ik zoû het bijna kunnen zijn,” sprak ze, glimlachend door haar tranen. „Gij hebt mijn vriendschap en mijn bijstand onvoorwaardelijk...” Friedrich wierp zich op de kniën, en wilde Clémences handen met kussen van dankbaarheid overdekken, toen zij plotslijk haar zakdoek liet vallen, en zeide „*Pardon, Mijnheer de Baron!* geef u geen moeite, ik heb mijn zakdoek al.” Bergmann, dien de dienstboden op een glaasje gulden water onthaalden, had het uur der maaltijd overslapen, en kwam, zwoegend en blazend, en nog niet geheel wakker, op de koepel aan — waar, door vrouw Ten Pierk, de eenvoudige maaltijd werd opgedragen.

IV.

Wanneer ge de ruïne van Brederode ter rechter, en het Huis (thands de herberg) te Velsereind aan uwe linker hand liet liggen — dan hadt gij, op een schoonen zomermiddag van de tijd waar ons verhaal in speelt, niet heel veel stappen meer door het dikke zand te doen, om, stuitend tegen een weelderige boschaadje, in beraad te komen, naar welke zijde gij den dwarsweg langs het geboomte vervolgen zoudt.

Indien ge den hoek réchts omgeslagen hadt, zoudt gij

al spoedig ter linker hand de statige beukenlaan hebben gevonden, aan welker einde zich een bekoorlijk landhuis verhief : terwijl gij, op tamelijken afstand den rug keerende aan den middeleeuwschen bouwval, den toegang tot de laan hadt gekregen, door een fraai bewerkt ijzeren hek, waarvan een der fantastische krullen méer vormvermogen verried, dan in de gezamenlijke koncepties doorblijkt van al de *barrière*-, beurs- en stationbouwers onzer dagen *), bij wie de zuurdeesem van het Klassicisme nog niet heeft uitgegist, wier hoofd nog omloopt van de monomanie der tempelfabrikaadje, en die nog steeds met het woord *rococo* alle vormen veroordeelen, waarvan de proporties niet bij Vignola zijn opgegeven. Boven dat hek stond, met gouden trekletters, het woord :

J A C H T L U S T

Hadt ge daarentegen de zuid-westelijke richting verkozen, links af langs de bosschaadje (die mede reeds tot *Jachtlust* behoorde), dan waart ge binnen weinige minuten in het duin geweest, aan de plaats, die *de Blaauwe Trappen* heet en de glooying is van een hoogen duingroep, langs welker van afstand tot afstand uit het zand stekende houten richels en rustieke leuning, de goede Haarlemsche burgerij vroeger menigen Zondag naarboven steeg, om het heerlijk uitzicht ofer het omliggend landschap tot aan de Beverwijk, Amsterdam, Haarlem, en de zee te genieten.

Op den bovenbedoelden zomerdag was het echter zeer eenzaam en stil aan de *Blaauwe Trappen*. Geen schichten van de zon, die met majesteit aan den ruimen, rein blaauwen hemel haar glansen spreidde, werd onderschept door een levend wezen eer het de duinglooying bereikte. De zandvlakten gloeiden ; het mos werd al droger en gladder ; het heester- en grasachtig plantsoen ving met wellust het windeken op, dat juist kracht genoeg had om, ter verhooging der stilte, zachtjens, hier en ginds, door het lover van struikgewas en geboomte te ritselen. Slechts als men een poosjen vertoefd had, werd men het verwijderde tjlpen en korren der vogels gewaar, en het gonzen der

*) Namelijk van vóór 25 jaar. [Gerekend van 1884 af.]

muggen, die door elkander dwarrelden in kringen en spiralen, dat het de duizendvoudige golving van een zweeps slag scheen. Ook bleef de nachtegaal niet uit met zijn teder geroep, en beklaagde zich over de valsche scherts, die den kikvorsch den hollandschen nachtegaal genoemd heeft; of Holland van filomeelen verstoken waar!

Eindelijk bewoog zich ook een mensch ginder in de laagte langs het geboomte. Den knoestigen stok, dien hij in de hand hield, gebruikte hij om te gemakkelijker langs den ongebaanden weg den heuvelachtigen grond te bewandelen, en weldra ook om de duin der *Blaauwe Trappen* te bestijgen van een anderen kant, dan men gewoon was. Hij droeg een grijzen hoed, een wambuis met kogelknoopjens, en de vaste stap van zijn plomp gelaarsde beenen kenschetste den jager: 't was Carl Bergmann.

Vier maanden waren omtrent verlopen, sedert de maaltijd in de koepel. Wat er inmiddels met onzen jongen hongarschen Edelman gebeurd was, zullen wij later gelegenheid vinden te melden. Op Carls gemoed had de vreugde des wederziens van zijn jongen Landheer slechts een vluchtigen invloed gehad, en alras verviel hij weêr in de sombere stemming, waarmeê wij hem de hofstede van Mejufvrouw Leclerc voor het eerst hebben zien betreden. Zijn levensvuur scheen gedooft; geen stoffe van buiten bracht meer voedsel aan de vonk, die noode bestaan bleef, onder de schuttende asschen der herinnering, en van somber, inwendig gemijmer. In Holland echter was Carl zich-zelfen nog het minste tot last. Hij huiverde voor den oogenblik, waarin hij zijn huisjen zoû binnentreden en missen er Mariechen; waarin hij slechts zijn woonplaats nâderen zou, en worden er niet door het lied van het dierbaar kind verwelkomd, en zien haar hem niet uit de verte te gemoet gaan.

Nochtans had hij besloten, na deze gewesten met zijne goudvinken in alle richtingen doorreisd te hebben (om het uur des vertreks zoo veel mogelijk te verschuiven), de tocht naar zijn land weder aan te nemen. „In het voorjaar de waereld in met zijne virtuozen, die den kost voor hem verdienen tot het najaar — maar in het najaar ten

zijne den winterkost vellen en de vogels vangen, om hunne heldere stemmetjens — dat was immers zijn leven.” En mag zijn aanwezen dien naam naauwlijks meer dragen — hij is er rekenschap aan eene goede, liefhebbende huisvrouw van verschuldigd, en buitendien is hij vroom genoeg, om zich geen meester over zijn leven en zijn dood te wanen. Somtjids, als hem vreemde gedachten door den geest gaan, heeft men hem ook wel het hoofd zien ontdekken, en het kruis van den rozenkrans kussen, dien hij in den zak heeft, en een blik ten Hemel zenden, die zeggen wilde : „God, sterk mij !”

Zoo even heeft hij afscheid van Clémence genomen. Het is uit een achterlaan van *Jachtlust*, dat hij zich in het duin heeft begeven, om, zonder Bloemendaal aan te doen, onmiddelijk op Overveen en den weg naar Haarlem te kunnen afgaan.

In dit oogenblik heeft hij zich halverhoogte tegen den heuvel der *Blaauwe Trappen* neêrgezet, met het vochtig oog naar *Jachtlust* gericht. „En gij ook !” mijmert hij, en murmelt met naauw hoorbare klanken : „Alles — onafgedaan ! In het gantsche leven, niets tot een eind gebracht. Immer de oude slover. Veel ondervonden . . . in het kind mijn laatste en grootste geluk gesteld — en vergaan ! Dát leven had Carl voor 't minst tot rijpheid moeten brengen ! Och ! — voor den Hemel was het rijp ; rijper dan wie ook — den armen slover reken ik niet eens. En die groote weldaad van het Fräulein niet door den lichtsten weêrdienst te hebben kunnen vergoeden ! Zij heeft den onbekende, toen hij zijn been gebroken had, en op de dood lag, in haar eigen rijtuig genomen : dat is nu een dozijn jaren geleden ; en telkens als de vogelkramer meent haar wat genoeg te kunnen bezorgen — dat voldoening voor hem zoû zijn — dan maakt ze 't hem onmogelijk : zij geeft altoos méer ; zij-alleen kán geven, dat zoo veel waarde heeft. O die rijken ! die schoonen ! die voortreffelijken, gelijk zij : wat zijn ze gelukkig — wat kunnen zij anderen weldoen ! Dat ken ik niet — weldoen !”

In zulk gepeins zat Carl, leunend op zijn stok, verzonken, toen hij op eenmaal achter de heesters, die hem van de

kruin des heuvels scheidden, een luid gelach en verscheidene stemmen hoorde, die hem bewezen, dat er een gezelschap de *Blaauwe Trappen* bestegen had. Hij wilde heengaan, en zijn weg vervolgen — maar een woord door hem opgevangen, wekte zijne aandacht, en deed hem toelusterend verwijlen.

Daar had, op eene der Heerenhofsteden in den omtrek, een *diner* plaats gehad, en na den eten waren de gasten, in verschillende groepjens, de plaats en ook verder het duin ingegaan. Onder de Heeren, die schertsend en schaterend, pratend en rookend, de *Blaauwe Trappen* waren opgeklauterd of opgestoven, naar de jaren het meêbrachten, of de fijne wijnen minder of meer invloed op hun stemming hadden geoeffend, bevonden zich van de meest beruchte *petits-maitres* der Y-stad : ook eenigen, die wij op de *soirée* bij Mejufvrouw Leclerc ontmoet hebben, zelfs de gepensioneerde Kapitein en de stille student in de rechten ; voords het jonge mensch Karel van Kalsum, wiens initialen en grideleinen rok de lezer zich mogelijk nog wel zal herinneren ; dán — Jonker Giegaauw, een goede slungel zonder talent, die zich alle mogelijke moeite gaf om een lichtmis te zijn.

Deze Heeren waren de Dames vooruitgewandeld, en voelden er zich, in dit oogenblik, slechts te meer op hun gemak. Eenigen lagen en zaten op de duin ; anderen liepen op en af en slingerden elkaâr op het mulle zand neder. De Kapitein hield een verrekijker voor zijn oog, en deelde, met ietwat geboeide tong, aan iemant of aan niemant belangrijke topografische bescheiden meê. Een paar kwamen gearmd naar boven.

„Het is van algemeene bekendheid,” sprak een van deze.

„Ik begreep wel, dat er altoos een steekjen aan los was geweest,” zeide de andere welwillend, „maar dát had ik toch nog niet gehoord. . . .”

Wat ? — Van Séraphine ?” — vroeg Van Kalsum, dien wij kennen aan zijn grideleinen rok, al droeg hij er op dit oogenblik een groen fluweelen.

„Neen ! we spreken van Clémence,” zeide Willem Féral, terwijl hij den arm van zijn vriend losliet.

„O hee, *c'est connu comme tout !*” riep van Kalsum schamper. Eenige der andere Heeren voegden zich thands bij het drietal.

„Van Clémence?” vroeg er één.

„*Mes maitres !*” zeide van Kalsum, terwijl hij met een gewichtigen glimlach, die een dubbele rij groote witte tanden zien liet, de hand in de borst van zijn kamizool stak: „Ik zoû je daar, in de lengte en in de breedte, zóo veel van kunnen vertellen! Ik ben in de gelegenheid geweest, om haar te leeren kennen.... Dat verzeker ik je!” en hij schraapte met de keel. „Maar ik heb *ze mores* geleerd!.... 't Is geen fatuïteit. Ik wil er ook niet eens van spreken. Maar.... om je reis te zeggen,” en hij nam den naast hem staanden Giegaauw onder den arm, en in de vlucht ook nog een ander, aan wien de *confidence* beter besteed was, en fluisterde beiden iets in 't oor, dat Giegaauw een kleur kreeg als bloed, en zoo luid grinniklachte, dat er de schater van den verteller en d'anderen vertrouwde gants door overstemd werd.

„Wat is het toch?” vroegen er een paar.

„Och!” zeide een derde, van dien hongarschen boer was er quaestie....” „Maar wat is daar dan van?.... Wat vertellen jij-lui toch?” vroegen velen.

„Wel, Mijnheeren, de eenvoudigste zaak van de waereld,” zeide Karel van Kalsum. „Onder den naam van een armen arbeider, heeft de ex-danseuze een minnaar in haar dienst genomen; *voilà tout !* Zij heeft zich wel eens met minder ingetogenheid voor de *apparences* gewacht....”

— „Die sombere jongen, die over de *volière* ging?” vroeg er een.

„Bah!” sprak een ander: dát is geen *amoureux* voor een danseuze!”

— „Neen! dan is Jonker Karel een betere,” zeide Giegaauw welwillend.

„Ach, Mijnheeren! — ik laat mij voorstaan op niets,” sprak Van Kalsum: „maar de zaak is, dat *Mademoiselle Leclerc*, die ik al sinds lang niet meer zie, de zotheid.... den *mauvais gout*.. gehad heeft, zich te verslingeren aan het mofjen, dat ge kent....”

— „Juist zoo'n *Pietjen bedroefd*”, waagde de stille Jurist te gekscheren.

„De verscheidenheid behaagt,” zeide een fijn manneken, dat in lang niet gesproken had.

„Ja, dat blijkt aan den *bon curé*, dien ze tegenwoordig het hof maakt,” schempte Karel.

„Wat zeg-je?” vroeg Willem verbaasd.

„De Pastoor van Overveen is er niet van daan te slaan,” hernam de eerste: „maar de Hemel bewaar mij een blaam op dat verkeer te werpen....” zeide hij lachend; „ze zal zich willen bekeeren....”

— „Dat is altijd goed,” teemde Giegaauw.

„Ja dat is heel mooi!” zeide Karel, die vreesde, dat men zijn woord reeds als eenigszins gunstig voor Clémence had opgevat: „*alle machtig mooi! touchant!....* of onverdraaglijk! Zie dit is het ellendige! *Que diable....* ben ik een kaerel, om zoo'n arme *rat de coulisse* lastig te vallen — mids ze zij, wat zij is — een blijhartig *coquettjen*, een onduleus tijgertjen, zoo verlokkelijk als trouwloos — maar die zich haar stand met zijn eigenheden voor de heele waereld niet schamen zoû.... Doch dat femelen.. dat eindigen aan de hand van een gebeften kniezer — wat begonnen is in de beminlijkste *folies*, onder het geleide van de dartelste *Cupidoos!....* Op mijn woord, dat ze dat buiten bedongen heeft en er de *flammes* van dien dorren paai heeft geduld — *bois sec* en aanstonds *bois brulé, qu'on sème aux vents* — dat is de laatste zet geweest, waar zij de achting van een man, die overleg apprecieert, voor verdient.... *Mais ce p'tit Hongrois!*”

— „Is het dan bewezen, dat hij haar minnaar was?” vroeg Willem twijfelend....

„Waar kom-je van daan....!” riep van Kalsum....

„Dat heb ik óók al gevraagd,” zeide het fijne manneken met deernis....

„Waar kom-je van daan....!” hernam Karel: „*Que diable*, weet je dan niet, dat dat koepeltjen aan het eind van de elzenlaan uitsluitend het prieeltjen was voor de minnekozerij dier teêre torteltjens — om het *par respect pour certains préjugés* nog wat geheim te houden?....”

— „Maar wie zegt dat ?” vroeg Willem.

„Wie dat zegt” — antwoordde Karel heftig : „dat zeg ik, voor den duivel !” en hij gebruikte sterker stopwoord, dan onze pen durft schrijven ! „dat zegt de heele omtrek...”

— „Ja,” zeide de student in de rechten ; „ik heb ze er gezien, en Valentijn Blieker ook . . Is 't niet waar, Blieker ?”

— „Wel zeker,” antwoordde het fijne mannetjen be-daard. „Wat is daar ook aan ! — Wij kwamen eenvoudig den weg langs, en een blik in de koepel was genoeg . . .”

— „Waartoe !” vorschte Willem . . .

„Wat weêrlicht ! ben-je dan een kind ?” riep van Kalsum ongeduldig : „ze hebben den boer gezocht en gevonden aan de voeten van Clémence . . .”

— „'t Was de liefste groep van de waereld,” zeide Blieker.

„Er scheen een heel sentimenteele stemming te heerschen,” verzekerde de student : „Clémence huilde . . .”

— „Zij had haar zakdoek voor het gelaat . . .” insinuerde Van Kalsum.

„Mijneheeren, Mijneheeren ! ge zijt een beetje streng voor een mooi vrouwtjen,” zeide de Kapitein, die 't laatste gedeelte van 't gesprek gehoord had, en inmiddels nader was gekomen. „En waar zit de *bien-aimé* nu ?” vroegde hij.

„Bah ! zij heeft hem wechgestuurd,” hernam Van Kalsum ; misschien in bedevaart naar Kevelaar. — Nu ! hunliedder pekelsonden zullen altijd nog lichter vergeven worden, dan de mijnen . . .” zeide hij luid lachend.

„Bij God, dat is waar !” riep een diepe stem in het hooge dialect van Carl Bergmann uit, en in twee stappen was de eerlijke vogelkramer van achter de heesters, in wier lommer hij gestaan had, op de duin bij de jongelieden. Hij klemde zijne beide handen op den knuppel samen, dien hij recht voor zich in den grond stak. Zijn gelaat was hoog rood, zijne lippen beefden.

„Als er recht zoû geschieden,” sprak hij luid en door-dringend, „dan maakte mijn knuppel kennis met uw fraayen rok, Mijneheeren ! Maar ik kan eene vriendin beter dienen, dan met wraak . . .”

— „Eene vriendin ! . . . Ook *zijne* vriendin ! . . . schaterden een paar jongelieden . . .

„Zwijgt, gij knapen!” riep Carl met eene donderende stem; en alles luisterde. Hij stond daar alléén den mantel om het lijf gewonden; zijne nog forsche spieren kwamen dreigend uit in zijn siloët op de blaauwe lucht; hij had den hoed op het hoofd; zijn gelaat was nu bleek, maar toonde vastberadenheid en kracht.

„Laat ons heengaan! mompelden eenigen.

„Gij blijft — tot ge me gehoord hebt,” sprak Carl, en stijfde zijn bevel met een beweging van zijn knuppel.

Van Kalsum glimlachte zoo wat links en rechts, en wilde 't geval als een aardigheid door zijn makkers genoten hebben. Het eene oog van den Kapitein drukte zijn voldoening uit, dat hij min of meer als niet in de zaak betrokken, en als louter toeschouwer, den afloop verbeiden kon.

„De hoogverreerde vrouw — haar naam is reeds te dikwerf over onreine lippen gekomen,” — begon Carl, „behoeft geen verdediging tegenover zielen van uwe soort. Ik weet ook beter, wie zij is, en wat achting zij verdient, dan ik haar zaken ken, en slag heb om die te bepleiten: maar dit weet ik door en door — en dit zal ik als mijn leven verweeren — en dit zult ge mij hier, eer gij gaat, bekennen — dat tusschen haar en dien gij den hongarschen boer...noemt, geen betrekking bestaat, als waar uw logenmond haar van beticht heeft...

„Weet gij, wie die hongarsche boer is? — Dat is een man — die beter bloed in de aderen heeft dan een van u; wien ik de schande niet wil doen zijn *gemoed* met dat van een uwer te vergelijken!... Dat is de zoon, de waardige zoon van een der oudste, der edelste, der beste geslachten van gantsch Hongarije... En Alexander Friedrich Debocz, wiens schoenriem gij niet verdient vast te gespen, heeft in Mej. Leclerc nooit iets anders gezien en bemind, dan wat alle braven in haar liefhebben: de weldoenster — den raad, de vertroosting, de hulp! Hij was arm — de Baron Debocz. Daar kunt gij ook toe vervallen. Hij was in ongenade bij zijn vader gekomen; dat heeft *hij* nimmer ve diend! Maar wat is het gevolg geweest? Dat de vader een kwijnend leven is gaan leiden, en eindelijk, gedrukt door het inzien zijner verkeerdheid, nacht en dag roepend

om den eenmaal verbannen zoon, van uitputting bezweek. De zoon is den 14ⁿ van hier vertrokken — en weet ge ten gevolge waarvan? — Van déze aankondiging in de dagbladen van den 13ⁿ, waarbij de buitenlandsche erfgenaam van den overleden Heer Baron, Hofmaarschalk des Palatijns van Hongarije, naar ons land wordt geroepen, om zijns vaders bezittingen te aanvaarden.”

Aan de laatste woorden dezer mededeeling gekomen, haalde Bergmann een half versleten krant uit den zak, die hij openvouwde en den jongelieden voorhield. De Kapitein nam ze in de hand wierp er glimlachend een blik in, en gaf ze over aan zijn jonge vrienden.

„Wát gewawel!” sprak Van Kalsum, „geef hier het vod, Giegaauw!” en hij keilde de krant voor de voeten van den jager. De oogen van dezen vonkelden; hij omklemde trillend zijn stok: „Dat staat u duur, Jonker!” riep hij „Raap mij dat dagblad op — of nog heden rekent men af! . . . .”

— „*Que diable!*!” zeide van Kalsum, niet zeer op zijn gemak, keerde zich om, en wilde heengaan.

„Hier, Jonker!! zeg ik u!” schreeuwde Bergmann, ziedend van toorn; en eer iemand er op verdacht was, had hij de daad bij het woord gevoegd, beschreef met zijn knuppel een snorrenden *coup de mouche* die al de jongelingen achterwaards en gedeeltelijk van de duin deed stuiven, en vatt'e van Kalsum in de kraag. „Ellendeling!” klonk het tusschen de tanden van den jager. „Wat moet ik van hem opmaken!” riep hij woedend „Mijn stevel is te goed tot verschoppen, en mijn mes te eerlijk . . . om er de schendige tong uit te halen! . . . .”

„Vrienden! . . helpt! . . .” riep Van Kalsum: „uw deges!”

— „Ja! — uw degens! — Komt eens hier met uw degens!” brulde Bergmann. „Schoone Edellieden, bij God! . . Hier dat wapen!” en hij trok van Kalsum's degen, waar deze naar gegrepen had, met scheede en al van de zijde, en smet hem zoo ver hij kon over de duinen. De Kapitein was inmiddels een weinig verlegen geworden met zijn figuur, en terwijl eenige der kordaatste jongelieden in beraad stonden om een poging te wagen ter verlossing

van hun makker uit de handen van den vreeslijken jager, maakte de Kapitein van de aannadering der Dames, die hij op korten afstand bespeurde, gebruik, om het tooneel te verlaten en de schoone Juffers waarbij ook van onze kennissen gevonden werden, de noodige inlichtingen te gaan aanbieden.

De jongelieden beproefden inderdaad, met uitgetogen degens, een *charge* op den vogelkramer, die zijn buit met de begeerige kracht van een lammergier omklemd hield. Doch op het oogenblik, dat zij den vijand te lijf wilden, smeedt deze zijn prooi op den grond zett'e hem den linker voet op den rug en deed met zoo vervaarlijke snelheid den stok om zich rondvliegen, dat het *coups de jambes*, en slagen op hoofd en middenrif regende, en elk zich gelukkig mocht rekenen, die er met een gebroken degen, gewond oor, ontwrichte hand, gekneusd been, of val ter aarde afkwam.

Inmiddels waren de Juffers, bij wie de trek naar het verschrikkelijke zich doorgaands nog meer doet gelden dan bij de mannen, tot onder bereik der stem het strijdtoneel genaderd. Carl Bergmann kreeg eene ingeving. Hij richtte den deerlijk gehavenden jonkman — wien hij intusschen al de zwaarte van zijn voet uit meêlij niet had doen gevoelen, op, greep hem bij de schouders, en riep uit „Geëerde vrouwen! hier hebt gij een fraai kavalier! . . . een verrader en leugenaar; die uw gezelschap niet waard is; die één uwer beschimpt en belasterd heeft, op een wijs, die men van geen Heerschappij verwachten zou — al deugde zijn karakter zoo min als dit. Ik verklaar dien jonkman eerloos; ik verklaar, dat het gelogen was, toen hij zich beroemde ooit eenige gunst van Clémence Leclerc te hebben ontvangen; ik verklaar het gelogen, dat de hongarsche boer iemand anders is, dan de Baron Alexander Friedrich Debocz, en Mejufvrouw Leclerc iets meer dan zijne moederlijke vriendin. . . . En om hem het merkteken der oneer te geven, zal ik — die een hongarsche boer bèn — dezen edelen jonker voor uw oogen den fluweelen rok uittrekken. . . .” Bergmann deed als hij zeide. . . „en hem een pak met mijn knuppel meten. . . . niet om

hem zeer te doen — maar om hem te schandvlekken....”

Bergmann voegde telkens de daad bij het woord, en toen hij Van Kalsum, zich wringend als een vlieg in de pooten van de spin, een dozain stokslagen gegeven had, stuwde hij hem op de helling van de duin, dat hij gedwongen was hard naar beneden te loopen, en riep hem na „Zij het u een leer, knaap!... Spreek nóóit weêr groot van u-zelfen, en kwaad van een vrouw!”

Daarop nam Bergmann bedaard zijn stok onder den arm, haakte zich den mantel om, en verliet de duin, aan den tegenovergestelden kant van waar het gezelschap den half geledebraakten Van Kalsum te gemoet ging. Weinige oogenblikken later zag men Carl, in het verschiep, den heuvel langsgaan, waar de Chineesche Tent van de hofstede *Meer-en-Berg* op stond, en zich in de boschaadje verliezen.

V.

Onze lotgevallen mogen niet altijd evenredig aan ons karakter, ons verstand, ons hart, onze smaak, ons talent, onze praedilekties zijn : zeker is het toch, dat *gelijke* omstandigheden, werkend op *verschillende* personen, hemelsbreed verschillende reeksen van lotgevallen zullen doen geboren worden, en dat in die lotgevallen de eigenaardigheden des persoons herkenbaar zullen zijn. Dit is zoo zeker, en zoo algemeen erkend, dat ik den lezer de moeite had kunnen sparen het te lezen, gelijk het door mij neder-geschreven werd.

Het leven van een kunstenaar, die vurig gevoelt, sterk bemint, snel handelt, zich uitdrukt zonder te-rug-houding, zonder argwaan, en vaak zonder nagedachte — dat leven zal, hoe gelijkmatig het hem zij toegemeten en in hoe effen een bedding, aanstonds haastig en glinsterend stroomen, bruisen en schuimen, verheffen zich bij den minsten wind tot golving, en vloeyen over zijn oeverdijken heen, en sleepen heesters en boomen met zich meê en verliezen zich soms in de uitgestrektheid van een gretig verzwelgenden akker, of vermengen zich met den poel van een verraderlijk moeras.

Nacht en dag, nevel en zonschijn, bloei en verdorring, wisselen elkander met snelheid af, in zielen wier leven krachtig en vurig is; in zielen als die van Clémence Leclerc: geen wonder, dat ook het haar omringende in de zelfde mate nacht voor haar was en dag — bloei en verdorring.

Ik noem daar uitersten — maar hoe velerlei tusschen-toestanden zijn er niet, en zijn niet oneindig menigvuldiger dan het onbeperkt geluk, dan de balsemloze smarte!

Treden wij bij de heusche en schoone Vrouwe van *Jachtlust* binnen, in de herfst van het jaar, volgende op dat waarin de Baron Debocz de te-rug-reis naar zijn vaderland heeft aangenomen, en Carl Bergmann gelegenheid vond den goeden naam zijner vriendin zoo nadrukkelijk te verdedigen.

Wij vinden haar in de ruime en hooge kamer gezeten, waar ze, voor omtrent twee jaren, omringd van warme vrienden en bewonderaars, de partij gaf, die Friedrich met zijn bezoek verstoorde, en Cavalini met zijn klavierspel had te recht gebracht. Thands is zij echter de bekoorlijke Gastvrouw niet, schitterend van schoonheid en geest, spijt de temperende wolk, waarmeê zij uit hoffelijkheid haar gaven had omhuld. Geen kring van vrienden, met gemuuskeerde kleederen en gemuuskeerde volzinnen, omgeeft haar. In een eenvoudigen, wit neteldoeken jas, wiens wijde mouwen, plooyen, en strooken, haar schoone vormen geheel verbergen — met een fijngeplooide muts die, spits toeloopend boven het voorhoofd, nog een gedeelte van het naar achteren gekemde haar zichtbaar laat, en waarover een gebloemd zijden doekje is gestrikt — ligt zij in een grooten ziekenstoel, terwijl hare eenigszins vermagerde koonen, de zachter glans van haar donker oog, en de tedere voorhoofdsleur, bewijzen dat zij geleden heeft. In hare nabijheid, aan de tafel, is met den hoed en stok in de hand een acht-en-vijftigjarig man gezeten, wiens staartpruikjen weinig blijken geeft van trouwe verzorging. Hij draagt het eenvoudig zwart gewaad van een dorpsgeestelijke. De vriendelijke trek van zijn breeden mond, die de beenige kin nog sterker doet uitkomen, de zachte glinstering van

zijne oogen, zijne verhoogde kleur en het lichtlijk zwellen der voorhoofdsaders bij het minst wat hij zegt, maar vooral de goedaardigheid van zijn wel wat ruwe stem en noord-brabandsch accent, boezemen vertrouwen in, en spreiden bij het gemak en de soberheid zijner gebaren, rust om zich heen. Met goedheid luistert hij naar het verslag, dat Mej. Rose Muscatout, uit den hoek der kamer, waar het bufet met de geneesmiddelen staat, wegens de beterschap van de lieve zieke geeft. De man is Pastoor te Overveen, Mej. Rose is tegenwoordig gezelschapsjufvrouw bij Clémence.

Het vertrek, waarin zij zich bevonden, omving wel geen andere *personen* binnen de ruimte, welke door het sluiten der *porte-brisée* tot op een derde van de vroegere beperkt was — maar men vond er toch nog onderscheiden repraezentiën van het leven.

Voor-eerst zag men, ter weerszijde van den kloeken met verguld lofwerk vercierden schoorsteen op het bruin fluweelen behangsel de levensgroote kniestukken van een jongen Man en Vrouw, wier aanzienlijkheid evenzeer door hun houding en kleeding werd bewezen, als de laatste, in de groote grijze Heerenpruik en het smalle kapsel der Dame, de herkomst der portretten uit de laatste jaren van Lodewijk XIV aanduidde.

Voords waren de wanden en meubels der kamer bevolkt met onderscheidene staaltjens der menagerie van *Jachtlust*.

Voor het opgeschoven, meest verwijderd, raam sloeg de leeuwrik op zijn frissche zoode de vlerken uit in den zonneschijn. Op een tafeltje naast den schoorsteen stond een koperen kooi, met haar gordijntjes ter tempering van den praatlust der bewoners. Ginds, tusschen de vazen met bloemen, zong de goudvink en kweet het puttertjen zich van zijn dagwerk; dáar fladderde parkiet of rijstvogel rond om den artificieëlen boom, die in zijn fijngevlochten ruimen kerker was aangebracht. Een schitterend wit poesjen koesterde zich in de vensterbank en beschouwde de vogels met het onverschilligst oog van de waereld. Een bonte, langharige poedel, met rooden halsband, hield de voorpooten op den arm van Clémences *fauteuil*, en leende

met welbehagen zijn trouwen en verstandigen kop aan de streeling van heur bleeke hand. Zij zag het dier met verstrooidheid aan en boven heur neêrgeslagen oog, trokken de delikate *) wenkbraauwen soms twee lichte plooyen van smart in haar effen voorhoofd.

Toen Jufvrouw Rose - Clémence, bij het slaan der pendule, haar drankjen had laten nemen, raadpleegde ze de goede meesteres met zachte stem over eenige schikkingen van huishoudelijken aard, en ging, met een sleutelmandjen aan den arm, de kamer uit.

De Pastoor verzett'e zich eens op zijn stoel, en, even een doellozen blik door het venster geworpen hebbende, zeide hij :

„We hebben nu toch veel gewonnen, lieve kind. Ge moet goeden moed houden....”

— „Ja, Mijnheer Pastoor!” zeide Clémence, zonder hem aan te zien, en slikte de tranen der zenuwgevoeligheid op, die zij elk oogenblik, schoon zelve niet recht wetende ter welker oorzaak, had kunnen storten.

„Je moet het leven zoo somber niet inzien. De goede God geeft ons allen, wie wij ook zijn, zóo veel gelukkige dagen, dat wij eigenlijk nooit reden tot een doorgaande droevige stemming hebben....”

Clémence zag naar de kringen, die zij met een breipen op het papier beschreef, dat naast haar op de tafel lag.

„We moeten een beetje knorren,” vervolgde de Pastoor met zachtheid. „Gij stelt uwe goede vrienden een weinig te-leur met den langen duur van uwe ongesteldheid....”

— „Dat kan ik toch niet helpen,” fluisterde Clémence.

„Uwe ziekte is, door Gods goedheid, geweken,” antwoordde de geestelijke ; „maar je moet nu zelve een beetje meêwerken, om u geheel te herstellen.... Opperuimd zijn.... U niet te veel bezighouden met sombere bedenkingen.... Dat alles doet de zenuwen aan, en dat zet ons telkens weêr achteruit.”

— „Och, Mijnheer Pastoor — daar is aan mij zoo heel veel

---

*) Onze ouden plachten, in plaats van dit thands onmisbaar bastaartwoord, het lieve woordtjen „rene” te gebruiken. *Rene* beteekende soms *reine*, maar soms ook, *fijne, ranke, gracile, delicate*.

niet gelegen.... en die te-leur-stelling.... zal wel zoo groot niet zijn.... Vrienden heb ik niet — zoo ik er ál ooit gehad heb....”

— „Dat meent gij zoo niet,” hernam de Pastoor; „alle goede menschen hebben goede vrienden....”

— „’t Is mogelijk, dat ik niet tot de heele slechten behoor,” hernam Clémence; „maar ik heb mij in de menschen over het algemeen zoo dikwijls bedrogen, dat ik belangloze vriendschap sinds eenigen tijd geheel onder de iluzies der dwaze jeugd heb gerangschikt, mijn eigen hart wantrouw, en zelfs aan de mogelijkheid twijfel om ooit tot inwendige rust, tot te-vredenheid te komen....”

De Pastoor schudd’e gemoedelijk het hoofd, en zeide met een glimlach: „Hebt gij eenig vertrouwen in mijne ondervinding?... Dan moet ik u zeggen, dat de denkbeeldige te-vredenheid, die gij u wenschelijk acht — die staat van volkomen rein en, om zoo te spreken, schootvrij te zijn voor alle nare aandoeningen van onze natuur, ook van zoodanigen waar onze wil geen part of deel aan heeft, dat het mogelijk achten hiervan juist een illuzie is, en een illuzie, die gevaarlijk wordt als we van haar verwezenlijking ons geluk afhankelijk maken.... Ja, ja, die zucht, die soort van vertwijfeling, waar we dan in verkeerren, is zelfs niet heelemaal vrij van dat oude kwaad.... Daar is een beetjen hoogmoed in....”

— „Ik verzeker u, Pastoor, dat ik niet te gunstig over mij-zelve oordeel....”

— „Neen, maar men meent soms met al te veel goed vertrouwen, dat men voor zijn hart een staat van zedelijke volmaaktheid en meer dan aardsche rust verdiend heeft... En het zal hier intusschen altoos sukkelen blijven. Als wij oprechtelijk ons best doen — met het oog op God — en vooral niet te veel van de waereld verwachten, dan mogen en dan zullen wij te-vrede zijn....”

— „Maar daar zijn toch gelukkigen en ongelukkigen...”

— „O, zeer zeker! doch het geluk en ongeluk moet niet met den maatstaf der waereld gemeten worden. De zwaarst geslagen man kan nooit de ongelukkigste zijn — mids hij aan God vasthoudt, en denkt: „ginds komt alles te-recht;

inmiddels, ons geschikt als wij kunnen!" daar is troost bij God en hulp ook, en tot Hem kunnen wij op aarde ons reeds verheffen. Hij spoort er ons onophoudelijk toe aan. Zie de natuur; . . . zie de lieve zon, en al de vrolijke dieren en planten en geboomten, die zij onder den blaauwen hemel leven en vreugde geeft. Zie de liefderijke harten, die op de vriendelijke gezichten van zoo veel goede medemenschen te lezen staan; het kerkjen, dat naar God heenwijst, en dat in zijn wanden steeds zielen huisvest, die eigenwillig, . . . uit de behoefte der liefde en der waarheid, . . . zich aan het plegen van deze, en meêdeelen van gene hebben gewijd; die zoo gaarne de vriend, de raadgever, de trooster willen zijn van allen, die hen inroepen, en die zij ook (waarachtig!) beminnen; met wie zij éen lichaam in Christus, den dierbaren Heiland en oudsten der broeders, uitmaken; die met Gods genademiddelen alle belangrijke oogenblikken des levens, zoo voor den blijde als den bedroefde, willen heiligen, en een hemelsche aangenaamheid zelfs aan het leed bijzetten. . . ."

Clémence: „Maar wie nu de gewoonte niet heeft zijn hart zoo naauwkeurig te doorzoeken en ontleden, dat alles, hoe diep ook gevoeld, aan iemand meêgedeeld kan worden, wie vooral zich ontziet zoo'n mededeeling te doen — wie vreest den vriend daarmee te vervelen, te ontstemmen, minder gunstig over ons te doen denken. . . . Ziet U, Mijnheer Pastoor, men schaamt zich soms meer over zijne zwakheden, zijn kleinheden, dan over zijn eigenlijk gezegde zonden. . . ."

— „Dat ligt zoo in den mensch, lieve kind! — dat hebben wij al te maal gemeen. . . . Maar daarom juist moeten we er te minder tegen opzien — als het ons verlichten, ons troosten kan — eens aan een enkele van die allen te bekennen — „ik ben óók zoo als gij. . . .” "

— „En zoû men daardoor dan niet in de opinie van dien man verliezen? . . . ."

— „Als hij een goed en verstandig mensch is, met een liefderijk hart, en dat door hem óók nog al eens onderzocht werd — dan zeker niet; en een ander moet men voor zulk een mededeeling niet nemen. . . ."

— „Ik heb zoo veel, dat mij neêrdrukt,” zeide Clémence met een zucht „dat er haast geen beginnen aan is. Voor- eerst ben ik een menschenhaatster....”

De Pastoor kon zich niet onthouden deze bekentenis met een gul gelach te ontvangen.

„Ziet gij,” zeide Clémence met een lichten blos, en terwijl haar gelaat mede tot lachen scheen te trekken; „daar hebben wij 't nu al....”

— „Ja maar, goede kind,” antwoordde de grijzaart, met zijne hand even de hare grijpende, die zij op de tafel hield; „als gij u-zelve ook zóo zwart maakt....”

— „Ik zou toch wel een weinig reden hebben, om de menschen te gaan haten,” hernam Clémence, en vervolgde, weder geheel ernstig: „bedroeven, grieven doen ze mij ten minste genoeg.... Ik heb zoo weinig trouwe zielen gevonden,..” vervolgde zij aangedaan. „Den trouwste heb ik reden te verdenken. Ik meende in dien jongen Hongaar een gelukkige gemaakt te hebben — mijn warmste wenschen en al wat hij behoefde gaf ik hem, bij de tijding van zijns vaders dood, meê op reis; en ziedaar vijftien maanden, dat ik niets van hem hoor.... Zoudt gij wel gelooven, als Rose mij niet geschetst had met hoe veel vuur Bergmann aan de *Blaauwe Trappen*, bij dat schandelijk tooneel, mijn partij genomen had — dat ik soms aan misleiding van beide kanten zou kunnen denken?... ja, dat mij meermalen reeds als een spooksel, bij mijn slapeloze nachten, het denkbeeld van een vreeselijk bedrog, bij samenspanning van die zich een Baron noemde en van den ouden man, wien ik mijn vriendschap geschonken had, door den geest is gegaan? O dat zou verschrikkelijk wezen! Ik heb al zoo véel verloren....”

— „Het is de zwakheid van uw gestel, die zulke hersenschimmen... inderdaad gants onwaarschijnlijk... bij je heeft doen oprijzen,” troostte de Pastoor. „Gij hebt immers die beide mannen zoo door en door en van zulk een gunstigen kant leeren kennen, dat ge desaangaande geen twijfel hebben kunt, al zijn ze belet u tijding te zenden....”

Clémence schreide. „Mijnheer Pastoor,” sprak zij. „U heeft mij vroeger, om mijn zwakte, verboden u een verhaal

van mijn leven te geven — maar ik voel dat het mij zoo goed zoû doen — heeft U nog een oogenblikjen den tijd...”

— „Wel zeker,” antwoordde de geestelijke, leî zijn hoed bij zich neder, en vervolgde, „met al mijn hart wil ik u hooren — mids,” en hij hief zacht vermanend zijn vinger op, . . . „mids ge mij belooft u niet te zeer aan uw gevoel te zullen overgeven : want dan zoû het u schaden, in plaats van verluchten. . . .”

— „Ik belooft het u, Pastoor ! — En zal U dan. . . .” zij wees met haar hand naar den schoorsteen, waar de gemerkte pijp stond van den Pastoor.

— „Dank-je, lieve kind,” sprak de goede man schuddend met hoofd en hand, uit vreeze, dat zijn rooklust zich ver-raden zoû, ten spijt van zijn zucht om der konvalescente, nog steeds half fransche, Dame den tabaksdamp te sparen. Trouwens Hendrik kwam juist binnen met de chokolade, en de Pastoor van Overveen was wel geen gastronom, maar een kopjen of glaasjen op zijn tijd, met een anijs-besluitjen of zoo iets, was hem niet onwelkom.

Clémence en de Pastoor zett'en elk een rookenden kop bij zich neder, en de eerste begon hare mededeeling.

„Ik ben al mijn leven niet bestemd geweest voor het tooneel, noch voor zijn bittere naweën. Ik heb een vader gehad, die schooner landgoed van zijn voorzaten geërfd heeft, dan waar ik thands op zoo weinig aangename wijze bezitster van geworden ben. En wat mijn goede vader zich voorspeld moog hebben, dat uit zijne dochter eenmaal worden *kon* — mijne moeder, de verstandige, achtenswaardige vrouw, zoû het bestorven hebben, indien het vooruitzicht eener toekomst als de mijne een oogenblik zekerheid bij haar had kunnen worden.

„Wij bewoonden in mijne kindsheid het kasteel mijns vaders, in Bretanje — schoon land, gelijk er geen tweede in de waereld is. Ik zie den berg nog, van waar, te midden van donkere sparrenboomen, de hooge muren en torens van het slot zich verhieven, en waarop de windwijzers, als ik van een avondwandeling thuiskwam met mijne goevernante en mijn neefjen, in de verte glinsterden als vuurkolen op de sombere spitsen.

„Het kasteel had van buiten iets droefgeestigs ; maar de bewoners waren het nimmer — vooral niet, wanneer wij in het dorp deel gingen nemen aan eenig feest, of dat op het Huis-zelf de partijen gegeven werden, die mijn vader zeer beminde, en die mijne moeder op allerlei wijze wist af te wisselen, onderhoudend, pikant en levendig te maken.

„Onder onze uitspanningen op het kasteel namen de schoone kunsten een aanzienlijke plaats in. Mijne moeder speelde zeer fraai de harp, en daar was geen muziekavond, of ik had er mijn sonaatjen op het klavier te spelen. Ik was steeds levendig, tot luidruchtigheid toe, en zelfs mijne kleine grillen vonden hare bewonderaars. Naar mate ik ouder werd, en ook het neefjen, dat veel bij ons was, en nog een zusjen en broeder had, in ontwikkeling toenam, kregen onze kinderspelen een karakter van kunst oefening, dat met de liefhebberij der volwassen vrienden van mijne ouders samenging. Wij speelden komedie. Mijne moeder schreef er zelve de stukken voor, en daar men zeide, dat ik graciëus danste, werd er menige rol ontworpen, waarin ik, met dans en gebarenspeel, als de hoofdpersoon moest optreden. Ik was een jaar jonger dan het neefjen, waarvan ik u gesproken heb, en het schikte zich doorgaands zoo, dat wij met de bij elkaâr behorende rollen bedeed werden ; . . . en wij speelden die met gemakkelijckheid, met warmte ; . . . met een groot succes.

„Wij raakten innig aan elkander gehecht. Die band verzwakte niet, toen mijns vaders broeder, die reeds weduwnaar was, stierf, en de kinderen het kasteel mijns vaders kwamen bewonen. Mijn neefjen, zijn naam was François, had zijn twaalfde jaar bereikt en mijne ouders rekenden 't huisonderwijs niet langer voldoende, om een knap man van hem te maken. François vertrok naar hoogere scholen. Wij waren bedroefd, dat wij scheiden moesten — maar daar was een onmetelijke troost voor ons gelegen in de briefwisseling die wij elkander toezegden. Die troost woog het gemis bijna op ! O, als ik u al de brieven kon laten lezen, die wij elkaâr geschreven hebben — de vaerzen, die hij mij toewijdde — als gij het plantjen kondt zien, zoo

als het pas uit de aarde kwam, en langzaam opschoot, en zichtbaar aanwon in kracht, . . . en blaadtjens kreeg en knoppen, die zich tot de weelderigste rozen ontwikkeld hebben — gij zoudt geheel na kunnen gaan, hoe er droefheid van allerlei aard in mijne herinneringen is — zoowel teëre *regrets*, als stuitende grieving! . . . En wat ik regretteerde verdubbelde mij later het lijden nog van elken dag . . .

„Op dertienjarigen leeftijd verloor ik mijne uitmuntende moeder . . . Ik had haar nog zoo noodig gehad . . .” (Clémence wierp een blik op het vrouwenportret aan den muur). „De Jufvrouw, die mij opvoedde, gaf mij nauwkeurig de lessen, waarvoor zij betaald werd — maar op vorming werd door niemand gelet. Mijn vader was ter dier tijd weinig op het kasteel; en dacht er niet aan mij op een goede kostschool te doen. Ik verlangde daar ook niet naar. In tegendeel. *En pension* kende men geene vrije briefwisseling . . . De mijne was me mijn halve leven. Voor zoo ver mijn karakter tot eenige ontwikkeling en richting ten goede kwam, heb ik het aan mijn François, mijn onvergetelijke, te danken. Zijne brieven waren de lichtpunten mijner weken. En nooit, nooit verflaauwde zijn schrijven in warmte; nooit, ten spijt van zijn ernstiger bezigheden, werden zijn brieven minder veelvuldig. Hij deelde mij al mede, wat hem wedervoer, behalve hetgeen een jong meisje zoû hebben kunnen stuiten of achterdocht inboezemen omtrent eene waereld, die zij geheel niet kende. Na volbrachte studiën keerde François tot ons te-rug. Voor de snelheid, had hij het laatste gedeelte van zijn reis te paard afgelegd. Ik vergeet het oogenblik nooit, waarin hij op het binnenplein afsteeg, de teugels aan den knecht toewierp en zijn eersten blik naar het venster sloeg, waar een pot met violetten hem bewees, dat *ik* dâar nog steeds mijn kamer had. Hij was schier onherkenbaar geworden, behalve voor mijn hart. En nauwelijks dorst ik dien schoonen, rijzigen jonkman met dat edel gelaat, in zoo elegante kleeding, en die, de trap naar mijn kamer opgevlogen, zulk een tederen en toch vorschenden blik op mij wierp, — nauwelijks dorst ik hem voor den zelfde met het

tengere knaapjen houden, dat ons schreyend verlaten had. Zijn gelaat was door de gewoonte der groote, eenzame wandelingen, die hem altoos een ode of ballade voor mij in de pen gaven, hoog van tint — toen hij mijn kamer binnenvloog, zag hij, in den oogwenk van aarzeling die onze ontmoeting voorafging, echter bleek, zeer bleek; doch, met onbeschrijfelijke teêrheid, riep hij op eens: „Clémence!” — ik fluisterde bevend zijn naam, . . de tranen in de oogen, . . en hij omhelsde mij hartstochtelijk. „*Ma Clémence,*” sprak hij zacht, mij lieflijk aanzierende... „Ik ben u nog waard,” vervolgde hij: „de adem der stad is verpestend, doet alle rozen verwelken, ontbladert alle iluzies — maar ik ben u nog waard. . . en hierbuiten, hier op het land, zullen wij gelukkig zijn.” Nooit had François mij eene eigenlijke liefdesverklaring gedaan; thands zeide hij, toen ik blozend het hoofd boog, en zweeg: „het blijft immers bij ons oude vooruitzicht? . .” Groote tranen rolden langs mijn wangen. „Bemint ge mij dan altoos?” zeide ik. „Clémence! hebt gij een oogenblik getwijfeld?” vroeg hij; „*ma Clémence,* mijn geleidende Engel! Hier, op mijn hart, bewaar ik uw schrift;” en hij ontknoopte zijn frak, „en nog iets. . .” ging hij met drift voort, en hij haalde zijn *portefeuille* uit, en hij zat neder bij de tafel, en kreeg uit zijn brievenstasch een portrètjen in miniatuur, dat hem sprekend geleeke. Mijn gelaat gloeide: „Is dat voor mij?” vroeg ik. „Voor wie, ter waereld, zoû het zijn?” sprak hij zacht. „O! hoe bemin ik u! — hoe gelukkig ben ik!” zeide hij, mijne hand hartstochtelijk aan zijn borst drukkende. „Zóo heeft niemand ooit bemind!” — „En ik dan?” zei ik. „Is het wel waarheid!” sprak hij teder, en zonder te twijfelen aan mijn bekentenis. „En toch is het ondeugend, dat ge mij dat lieve portret niet eerder gezonden hebt!” verweet ik. „Ik wilde zien, of mijn engel mij herkennen zoû,” hernam hij.

„Inmiddels hechtte ik het medalion aan de gouden ketting, die ik om den hals had.

„Wij hoorden iemand aan de trap. Het was mijn Goevernante. Zij zag mij zeer stug aan. Zij begreep, dat ik haar welhaast niet meer behoeven zoû.

„Ook mijn vader kwam dien middag uit Parijs op het kasteel aan. Zijn gelaat stond somber. Hij groette mijn vriend ter naauwer nood — maar had toch niets tegen hém.

„Wat wij gelukkig waren ! Wij zagen niemand dan elkander. Wij waren te huis of op de wandeling — naar het ons goeddacht. Mijne Goevernante vond het in haar belang mij zoo min mogelijk tegen te werken. Mijns vaders tegenwoordigheid was steeds zeldzamer en drukkender. Wij werden er elkaâr te meer onmisbaar om. Wij koesterden ons in de morgenstralen van een dag, die glansrijk en gelukkig beloofde te zijn. Op zekeren avond (het is nu reeds negentien jaar geleden) vroeg François mijn vader formeel om mijne hand — wij waren verpletterd bij zijn antwoord.

„Hij weigerde met stroefheid — zonder het aangeven van eenig motief.

„Intusschen achtervolgden wij den goeden man zoo van nabij, dat hij eindelijk genoodzaakt was te bekennen, geen reden voor zijn verzet te kunnen bijbrengen en in verwarring zijn toestemming gaf. Onze vurigste wenschen werden vervuld : het huwelijk ging door.

't Was op een somberen dag dat de Dorpspastoor onze handen in elkaâr legde en vereenigde wat gescheiden niet had kunnen leven. Maar de derde dag daaraan was nog somberder dan die van ons huwelijk. Vader verscheen niet aan het ontbijt ; en toen wij hem zochten, werd hij in zijn ledekánt gevonden . . . hij was dood. . .” Clémence ijsde bij het verhaal, en bedekte het gelaat met beide handen. De Pastoor zag met eene uitdrukking van bewogenheid voor zich ; de chokolade bleef ongebruikt — maar hij snoof uit eene groote schildpadden doos. Clémence scheen niet zoo wél meer te zijn. Dit ziende rees de Pastoor haastig op. „Wil ik schellen ?” vroeg hij zacht. „Als ik u verzoeken mocht. . . een glas water. . .” en de pastoor was, in een oogenblik, aan het buffet, gaf het gevraagde water, en herhaalde zijn vraag van zoo even.

„Vergun mij voort te gaan,” zeide Clémence ; „'t is nu weêr goed.

„Nog den eigen dag van vaders dood, dienden er eenige onheilspellende vreemdelingen zich op het kasteel aan, die lieden van het Gerecht bleken te zijn. Zij kwamen, zeiden zij, den inboedel opschrijven — alles was gekonfiskeerd! . . . . . Mijn vader had zich in roekeloze spekulaties gewaagd bij een handelshuis in Parijs. Geen steen van het slot, geen bunder gronds hoorde ons meer toe, en zelfs het huisraad was verpand. . . . Drie dagen gehuwd — en doodarm!

„François verloor zijn geestkracht echter niet. „Zijn wij niet álles voor elkánder?“ riep hij uit; „wij zullen nu alleen aan ons-zelfen ons geluk te danken hebben.”

„Wij zeiden het oord vaarwel, dat ons had zien geboren worden, en dat getuige van onze jonge en vurige liefde geweest was. Wij trokken, met den broeder en het zusjen van François, naar Parijs. Den eersten hadden wij het geluk in het *comptoir* van een voornaam galonwerker te plaatsen. Onze zuster nam een weinig later den sluyer aan: ook zij bezaten niets meer. . . . hun vaderlijk erfgoed was mede verslonden.

„François had moed, had talent. Hij wenschte zich bijna geluk, dat stoffelijke nood hem prikkelde, om, geheel aan de verlokkende rust van het landleven ontrukkt, zich in de literatuur de plaats te bevechten, die hij gevoelde, dat hij er vervullen kon. Hij beminde mij vurig — maar dit verminderde de krachten zijner ziel niet voor de beoefening der kunst. Ik had het geluk zijn streven te begrijpen, en was mij creatie ontzegd — mij was het gegeven hem aan te kunnen moedigen. Mijn dierbare man had echter het ongeluk, om, sterk in het bewustzijn der reinheid en vastheid van zijne overtuiging, in de waereld der kunst met ongebogen hoofde zijn robbelig pad te bestijgen: of een man van eer, een edele en *énergique* geest daar het recht toe had, als hij onbemiddeld is! De onnatuurlijkheid, het gebrek aan warmte in de poëzie van den dag, stond hem tegen. Hij eerbiedigde regels — maar slechts de regels van zijn bruisend gevoel en eigen geoeffende smaak. Menige nachtwaak werd besteed aan de bewerking van eenig nieuw ontwerp in nieuwe gedaante; het hand-

schrift zwierf van boekwinkel tot boekwinkel; de uitgevers weigerden er hun hooge goedkeuring aan. Wat nog erger was — François viel steeds uit tegen de verwaande dwingelandij der akademische vooroordeelen, en in plaats van nederige vizites aan de *académiciens* van toenmaals te brengen, sifleerde en beschaamde hij hunne onkunde en lafheid in een *journaal*, door eenige jonge vrienden opgericht, en in vlugschriften, die eerder uitgevers vonden, dan de vaerzen. De grootste materiële moeilijkheden werden intusschen overwonnen; wij waren in een nederig appartement gevestigd, waar François voor zijne „goede zaak” vaerzen en kritiek schreef, die geen geld opleverden, doch ook in ons levensonderhoud en zelfs wat *aisance* wist te voorzien, met het nazien der komedies en romans van hooge personaadjes, sinds de Koning-zelf de poëzie was gaan beoefenen, en eenige groote Heeren François begonnen te vreezen. Wij verloren beide menige iluzie van vroeger dagen — en des-niet-te-min, we waren gelukkig — we waren naamloos gelukkig! . . . Maar door den overmatigen arbeid, dien François op zich had genomen, om mij eenige meerdere gerieflijkheden te kunnen verschaffen, werd mijn arme man ongesteld — en de minste inspanning zoü doodelijk voor hem geweest zijn.

„Ons laatste geld was welhaast verteerd, ofschoon ik den aangebeden kranke trachtte te bewijzen, dat de nood nog in lang zoo hoog niet gestegen was.

„Wrange tranen weende ik in eenzaamheid: ik was zonder raad; zonder troost. Daar krijg ik een ingeving. Van vrouwelijke handwerken was voor mij nooit veel werk gemaakt; van wetenschap even min; het klavier speelde ik slechts middelmatig; mijn zang steeg niet boven het gezelschapslied: maar . . . ik danste zoo graciëus. Een koude rilling liep mij over het lijf. Echter nam ik een kort besluit, en vloog ik, terwijl François sluimerde, naar den Directeur van het ballet des Konings . . . Het afleggen eener proeve werd mij vergund. Ik kwam door het vreeslijk examen heen. Ik debuteerde — ik had een onvoorzien succes. Nu stroomde ons méer geld in handen, dan wij behoefden. Maar de zaak kon niet verborgen blijven voor

François. Een vriend, even arm als wij, dien wij in Parijs gemaakt hadden, was in mijn geheim ; hij hield mijn man gezelschap, terwijl ik, zoo het heette, bij de zuster van dien vriend was, om mij den geest wat te verzetten. Langen tijd vroeg François geen rekenschap van het geld, dat wij hadden. Maar op eens viel zijn armoede hem in. Hij onder-vraagt den vriend ; in de pijnlijkste *trances* bezweert hij dezen de waarheid te zeggen. Reeds had François de vrees-lijkste vermoedens geuit ; reeds had hij zich opgewonden in die mate, dat de vriend het ergste duchtte. Daar was geen keus — slechts de mededeeling der eenvoudige waarheid kon François tot kalmte brengen ; wij konden bij die mededeeling niet dan winnen.

„Schreyend en snikkend, door allerlei aandoeningen overstelpt, ontving hij mij in zijne armen, toen ik op het gewone uur uit den schouwburg keerde.

„Hij bad mij echter, hij beval mijn engagement te ver-breken. Voor 's hands beloofde ik het hem. „Hij zoû nu wel spoedig weêr aan 't werk kunnen gaan,” zeide hij.

„Ik had inderdaad zes weken vakantie. De tijd naderde, waarin ik moeder zoû worden ; en, Goddank, dat wij thands in het bezit van eenig geld waren. Onder de gelukkigste omstandigheden mochten we nu nog getuigen, dat ik het licht had gegeven aan een allerliefst kindtjen, dat wij Françoise noemden. Met mijn herstel ging het zoo voor-spoedig mogelijk. Mijn lieve gade beterde slechts langzaam. Het engelachtig meisjes, dat wij hadden, deed ons op nieuw onze armoede vergeten. De zes weken waren voorbij.

„De dokter had François nog strengelijk het werken verboden, en echter noodzaakte de staat van onze beurs mij op nieuwe middelen bedacht te zijn. Ik besloot, ten laatste, tot het tooneel te-rug te keeren, daar ik, buiten deze toevlucht, de diepste ellende vóór ons zag. Bij den minsten regel, dien François las of schreef, dwarrelde hem alles nog voor het oog. Hij had anders moed genoeg ; maar het ongeluk had ook mijne gewone blijgeestigheid, mijne koele veêrkracht, als er eene partij moest gekozen worden, niet kunnen verdooven. Ik had wel een sterken, maar geen geheel onoverwinnelijken afkeer van het tooneel.

Zelfs — al dorst ik het naauw bekennen — was de toejuicing der geëmpresseerde, . . . smachtende, . . . verrukte schouwburgmenigte mij niet geheel onwelkom geweest. Ik besloot mijn engagement gestand te doen : en trad op in een nieuwe mimische rol. Hoe weinig dacht ik, terwijl ik daar, gekostumeerd als een toovernymf, optrad en danste, en alles voor de minste mijner gebaarden zag zwichten — terwijl ik daar heerschte op het tooneel en in de zaal, dat zich te midden van het begeesterd publiek een afgrond bereidde, die, voor goed, mijn heil en vrede verzwellen zou! Ik had wel eenig vreemd gedruisch in den schouwburg vernomen maar hieruit voor mij geen kwaad voorspeld.

„Doch toen ik 's avonds te-huis-kwam — hoe veranderd vond ik François ! Hij was veel zieker dan ik hem verlaten had, en daarbij ontstemd, koud zelfs, bij mijn ontvangst. Later werd mij dit verklaard. Hij had begrepen dat ik niet de voorgewende wandeling deed, maar dat de nood mij mijn belofte had doen verbreken ; hij was in agitatie naar den schouwburg geloopt, had een billet genomen, mij gezien, . . . en bij den eersten blik maakte de hevigste opwekking van *jalousie* zich meester van zijn hart. Dit zeide mij de vriend, die hem vergezeld had. Langzamerhand echter bedaarde hij, begon mijn spel en dans te bewonderen ; hij zag de gouden ketting, waar zijn beeld aan hing, om mijn hals, en weende van verrukking. Doch daar hoort hij, in een der sterkste passadjes, een ongepaste scherts, betreffende mij, op een bank achter zich . . . hij volgt den spreker weinig later in de koffiekamer, en sprak hem driftig aan ; een hevige twist was er het gevolg van, en slechts met moeite werden zij gescheiden.

„Toen ik, des volgenden morgens, naar hem ging zien, had hij het bed . . . en het huis verlaten. Hij was het slachtoffer van een tweegevecht geworden . . .”

Clémence barstte in snikken uit, en was verscheidene minuten eer zij het glas water aan den mond kon brengen, haar door den goeden Pastoor aangeboden. Daar verliep een quartier van stilte.

„Zoudt gij het overige niet bij later gelegenheid . . .”

stelde de geestelijke voor. „Och, wat ik u bidden mag,” viel Clémence in, „laat ik nu maar in eens mijn hart uitstorten.... Ik zal niet kinderachtig meer zijn.... God zal mij kracht geven....”

— „Zonder twijfel,” zeide de Priester met vreugde, en vouwde de handen.

„Ik heb het wel noodig,” vervolgde Clémence, „en vooral wel noodig gehad. Door hoogere Genade slechts heb ik mij over alles heen kunnen zetten, toen ik nog niet om die Genade bidden kon.... Sinds ik dit echter geleerd heb,....” en zij zag den Pastoor met dankbaarheid aan, „en het nog beter leeren zal — mag ik getroost zijn. Nu dan! Daar zat ik, met mijn kind. Aan het tooneel had het nooit bekend mogen zijn, dat ik gehuwd was.... Dit werd voor eene danseres niet geprefereerd.... Ik behoefde brood voor mijne Françoise en mijzelve — maar de parijsche lucht werd mij ondraaglijk.... Dat tooneel, bij welks aanschouwing mijn lieve weêrhelft door zoo vreeslijke indrukken was geteisterd geworden, werd mij een afschuw.... Daar werd mij uit een ander land, van wege de Rezidentietroep, een voordeelige aanbieding gedaan, en ik aanvaardde ze met gretigheid.

„Ik maakte mij tot de afreize gereed; haakte 't portrettjen van François van mijne ketting af, en hing het mijn dochtertjen om den hals. Ik beklom met mijn dierbaar kind en mijn bagaadje den postwagen, en zei Parijs vaarwel, weinig gedachtig, dat ik het reeds binnen het jaar zou te-rug-zien — nog armer dan te voren.

„De *details* kan ik niet verhalen....thands niet.....

„De postwagen is des nachts overvallen geworden door een bende dieven.... In verwarring zijn de reizigers uitgestegen.... Ik klemde mijn kind aan mijne borst.... Wat er verder met mij gebeurd is, weet ik niet. — Ik moet meer dan een uur in zwijm hebben gelegen. Ik kwam niet tot mij-zelve weêr, dan in de herberg waar de postwagen aankwam. Van mijne medereizigers vernam ik alleen, dat wij door eene *patrouille* ontzet waren, men mij in het rijtuig gedragen had,.... en te zeer geschrikt was geweest - om te bemerken, dat mijn kind wech was!

„Ik ijde in een forgon met twee paarden naar de plaats van het ongeluk.... Niemand — om slechts bericht te geven!... Duizend onderzoekingen. Alles vergeefs! Vijftien jaar is dat nu reeds geleden.

„En sedert... een arme danseres. Zonder familie, zonder vrienden, zonder vaderland. Bewierookt en versmaad! — Benijd — en dieper ongelukkig, dan iemand!

„En nog kwam mijn opgeruimde geest het weer te boven. Na een langen tweestrijd, waarin mijn thands onverzetbare afschuw van het tooneel triomfeerde over mijne kieschheid, betrok ik het landgoed, dat op zoo stuitende wijze in mijn bezit was gekomen. Het gerucht zal u gemeld hebben, door wien het mij was vermaakt, maar het heeft wellicht verzuimd u te zeggen, dat ik dezen slechtaart zoo min heb geandwoord als eenen uit alle, die mij den walgenden geur hunner schendige of lichtzinnige hulde hebben aangeboden. Op het oogenblik, dat mij zijne beschikking ter hand kwam, is *hij* door een hersenberoerte getroffen geworden.

„En toch hinderde mij soms mijn positie hier op *Jachtlust*. Ik leefde op een zekeren voet, zag veel menschen, trachtte in de vermaken der waereld rust te vinden; wilde bevrediging in hetgeen men *weldoen* genoemd heeft; liet veel werken.... En wat is er van geworden?

„Toen ik de vrede niet vond, ook niet in het verkeer van den zachtaardigen jonkman, dien ik eene moederlijke vriendin getracht heb te zijn — toen ik mij (telkens te-leurgesteld) de indrukken mijner vroegste kindsheid heb herinnerd, en, ook dank zij u, waardige vriend! mijne toevlucht weêr tot den Godsdienst heb genomen — toen hebben de vrienden, die ik heuschheid bewezen had, mij niet verdedigd tegen den schendigsten laster.... Ik heb Rose genoodzaakt mij alles te verhalen wat er aan de *Blaauwe Trappen* is voorgevallen.... Ik ben ziek geworden van verdriet.... En Friedrich met zijne Maria hebben geen woord van troost voor mij.... Hij dwingt mij aan bedrog te denken....”

— „Maar Bergmann” — pleitte de Pastoor.

„Bergmann? — ik zoû bijna zeggen,.... als ze te zamen

mij bedrogen hebben, kón hij wel niet anders doen dan zijn *complice* verdedigen....”

— „Dat is te sterk,” zeide de Pastoor, „die Bergmann kan geen schurk zijn.... Vertrouw op God, lieve kind! Hij heeft u zwaar beproefd — maar die beproeving is dikwijls een teeken van genade, van bestemming voor de hoogste zaligheid. God beware mij, dat ik mij waardig zoû rekenen u eene rustige toekomst, ook op aarde nog, te *profeteeren*.... Maar daar ligt mij iets op de leden — of er nog een tijdperk van geluk voor u zal aanbreken. Bid maar braaf en vertrouwend op Zijne vaderliefde. Ik zal met en voor u bidden. Hij is Goedheid — al kastijdt Zijn hand: Hij heeft balsam, die álle leed kan heelen — en als gij dien in Jezus' naam van Hem vraagt — zúlt gij u dien toe zien vloeien. „Al wat ge den Vader in Mijnen naam zult vragen, zal Hij u geven.” En als ge dan móogt — laat Jufvrouw Rose” (het trouwe meisje kwam juist de kamer in) „u dan wat uit het een of ander troostrijk boek voorlezen.... Bij voorbeeld, als ik u raden mocht, uit de *Navolging*....” en de goede Pastoor haalde het werk uit zijn rokzak.

Clémence nam het dankbaar aan, en verzocht den Pastoor, die haar aanried nu wat te gaan rusten, toch spoedig weêr te komen.

VI.

Het breed bordès aan den achtergevel van den huize *Jachtlust*, geflankeerd door een paar enorme vazen, waar eene krachtige plant in prijkte, had het uitzicht en gaf toegang in een ruim, cirkelvormig partaere van bloem- en grasperken, door kunstig geslingerde paden verdeeld en van afstand tot afstand met geschoren taxispyramiden bezet. Een berijdbaar pad liep, rechts en links, van het Huis naar het paviljoen daartegenover, langs de haag, die het partaere omringde, terwijl de eentonige deftigheid van déze schilderachtig verbroken werd door nissen en arkaden in het lover, borstbeelden *en terme*, en priëelen.

In het priëel, ter rechter zijde, is, behalve Clémence,

ook Mej. Rose gezeten, en, aan den buitenkant der tafel, onze oude vriend Carl Bergmann.

Daar schijnt een warm gesprek gevoerd te zijn. Bergmann heeft, met zijn fier opgericht hoofd, waar de hoed een breede slagschaduw op werpt, met zijn vuist op den rechtstandigen knuppel gestrekt, het uiterlijk van iemand, die een kloek besluit heeft genomen — maar zijn gelaat duidt veel meer den te-leur-gestelde aan, die met droefgeestigheid in eenige gedragslijn berust, hem door de nood voorgeschreven.

„De tijd der tranen is voorbij,” zegt hij: „’t Is God bekend, hoe ik er gestort heb! Geen recht zal mij meer baten — maar ik ken mijn plicht. Heeft zij - van onschuld en oneer - de oneer verkozen — was het lot der vergeten deugd haar minder aantreklijk, dan... het woelige leven van een vagebond — laat zij den eerlijken huisvader achterstaan, doodelijk verdriet ten prooi, voor een jongen losbol, een *schwärmenden* schilder, die de bloem heeft afgerukt, om ze te vertreden... in Gods naam!... Maar spréken wil ik haar,... moet ik haar,.. zoû zij ook gekerkerd zitten op den hoogsten cetischen bergtop of in de nacht eener poolsche zoutmijn.... Ik ken mijn plicht....”

— „Maar zijt ge wel naauwkeurig ingelicht, wegens de omstandigheden?” vroeg Clémence. „Uw dochter leeft — en wien zoû het bericht niet doen schreyen van blijdschap!... Gij hebt er dezen dag voor mij tot den schoonsten door gemaakt, die mij in lange jaren te beurt viel....”

— „Of ik juist onderricht ben?” zeide Bergmann op ironischen toon. „Ja, waarlijk! Al te naauwkeurig! Al te zeker ben ik van de zaak!... De hospes, waar de lichtmis weken lang vertoefd heeft — Steven Krantz, welbekend — hij is de man niet om te getuigen, zonder gezien te hebben.... Alle morgen ging hij met zijn potlooden en prullen het bosch in... en éens heeft hij ze samen gezien,... hoe zij hem een rotspunt hielp bestijgen — de laffert!... En dán — op den dag van mijn ramp — ziet hij haar vroolijk en wel voorbijkomen. Hij denkt: waar huppelt gij zoo heen door dien onstuimigen wind? — En wat later — daar trappelt en vliegt het zijn huis

voorbij. Hij — aan de deur!... O, dat *ik* het geweest waar!" en Bergmann hief eene gebalde vuist op, en toen hij ze weêr dadelijk vallen liet, sprak hij somber. „Eerst zijn ze oostwaards getrokken, dat ik het spoor schier bijster werd — maar Carl is voor niet geen speurhond; hij heeft een fijne lucht, God zij gedankt!... Al meenen ze, dat hij geen hart heeft. Maar ik zál geen hart meer hebben — dat zwee...”

— „Vader, vader!" riep Clémence luid en ontroerd, en maakte eene beweging met beide handen, sterk genoeg, om Bergmann zijn woord niet te doen voleinden. Hij knikte met het hoofd, en zeide zacht: „Alles — zijn tijd!”

„Ik meende 't toch wel!" sprak hij, en weêrhield vergeefs een zucht, die zijn borst ontsnapte. „Maria!" zal ik haar zeggen, „ik had het zoo goed met u voor... Ten loon van liefde, geeft gij afkeer, slaat gij met de felste droefheid, verscheurt gij ons hart — en waartoe? om aan de hand van een laaghartige, ver van uw ouderlijk dak, in de diepste ellende binnen te gaan. Nu nog niet — nu wellicht nog niet. Gij zijt nog schoon — hij heeft nog wat goud... (en God weet, hoe smartelijk zij al uit hare begoocheling ontwaakt is); eenmaal zal het zéker anders zijn... Dan zijt gij gánts verloren; verlaten van allen: alleen — met oneer en ellende! Uw ziel zal hongeren, en uw lichaam beide!.. Maria!... Maria!...” Bergmann snikte bij 't herhalen van den naam; zacht vervolgde hij, zijn hand strekkende: „Kom dán weêr tot ons; tot mij, uw ouden vader — die het wel met u voorhad — al is hij maar een boer... Lief,..aangeboden,..arm,.. onschuldig kind!.. O Moeder Gods! moest dat zoo zijn!... Het witte kleed, bevekt,..gesleurd door het straatslijk der weelde; ontbladerde roos — wechgeworpen met een glimlach... En hij! — God vergeve mij de wraak!.. want...”

— „Carl, Carl! goede, oude vriend!" riep Clémence, ontsteld door de vreeslijke woorden die hij sprak: „Om Gods wil, bezit u... Wellicht zijn beiden minder schuldig, dan gij meent...wellicht zijn er omstandigheden...”

— „Ik zál mij bezitten,” viel Carl in. „Ik heb mij al zoo lang bezeten. Heb ik ze niet met voorbeeldige bedaarheid van stad tot stad nagetrokken?.. Al kent men den valschen naam niet, waaronder ze reizen.... *zij* was genoeg uit te duiden — wáar is haars gelijke? — Hoe schoon! hoe betooverend!.. Och! dat zij het niet ware geweest! — We zouden ons niet in heur hart hebben bedrogen! Wat valsheid! — Maar 't is wel! De teerling is geworpen. Zij heeft haar keus.... Ik ken mijn plicht.”

Bergmann stond eenigszins driftig op. Clémence vroeg hem met onrust, of hij het tegenwoordige verblijf wist van zijne dochter. Hij antwoordde, dat hij in Amsterdam het spoor was kwijtgeraakt., maar dat zeker stalhouder hem aanwijzingen gedaan had, die hem morgen reeds het plichtvergeten paar zouden te gemoet voeren.

Met een half onderdrukt afscheidswoord verliet de eerlijke vogelkramer de beide vrouwen, en nam, op het pad nabij de huizinge, den hoed eerbiedig af, voor iemant, die hem vriendelijk te-rug-groette, en met een blijden lach op het gul gelaat naar het priëel ging.

Pas had Carl haar verlaten, of half angstig, half verheugd, met de tranen in de oogen, en bevend van aandoening, viel Clémence hare vriendin om den hals en riep uit: „Daar is geen twijfel aan, Rose!.... Nu kan ik het niet langer versmooren!.... Het engelachtig Mariechen van den goeden Carl is de gelukkige bruid van Debocz!” En Rose, die zeer onvolledig bekend was met de lotgevallen van Friedrich, was gereed nadere toelichtingen te vragen, toen de Pastoor van Overveen, met de blijmoedigste stemming over zijn gantschen persoon verspreid, de Dames hartelijk begroette, en de hand in den zak stekende uitriep: „Goede tijding, Mejufvrouw!”

— „Wat mag dat wel zijn, Mijnheer Pastoor!” zeide Clémence, zich herstellende van hare aandoening.

„Ik was daar te gelijk aan 't hek met den looper van Bloemendaal,” antwoordde de geestelijke, „en heb mij belast met een brief aan uw adres....”

„Waar van daan?” riep Clémence, en hare oogen schoten stralen....

„De plaats zal mogelijk uit de hand vallen,” zeide de Pastoor — „maar als ik mij niet bedrieg, dan is toch de hand...” Ongeduldig sprong Clémence op, en een blik op den te voorschijn gekomen brief deed haar blozen van verrukking, en uitroepen: „Goddank! wij kunnen ze redden!”

Haastig brak zij het zegel open, en las hardop voor:

„*Mejufvrouw, hooggeschatte vriendin!*

„Ik ben ten top van het geluk! Indien deze brief niet te laat bezorgd is, ontvangt gij hem nog heden avond. Hij dient alleen om u te melden, dat er, met Gods hulp, morgen een der heerlijkste dagen van ons leven voor ons aanlichten zal. Morgenmiddag reeds hopen wij op *Jachtlust* aan de voeten der edelmoedige vrouw, der teêrgeliefde vriendin te zijn, wier hand door God verkoren werd, om de kroon op de weldaden te zetten, ons uit Zijn mildheid toebedeeld. Thands geen woord van dank, dat slechts het gevoel zoû lasteren, door Maria en mij in het binnenste onzes harten gekweekt.

„Waarom ik niet eerder iets van ons heb doen hooren? Ach, niemand heeft onder dien schijn eener onmogelijke koelheid zoo veel geleden als ik. Maar ik ben schier den gantschen tijd bezig geweest met het ten einde brengen van onderhandelingen, het maken van schikkingen, het wechruijen van hinderpalen — aan het Kasteel, dat zoo goed als aan de Heidenen overgeleverd was. UE. moet weten, dat ik niet slechts mijn vader overleden vond, bij mijn komst — maar mijn oudsten broeder door de zelfde ziekte aangetast; welke met zoo veel snelheid toenam, dat hij, tien dagen na mij aan zijn ziekbed ontvangen te hebben, bezweek. Daar viel onbegrijpelijk veel te werken, om de zaken op een goeden voet te regelen, en de bezwaren daaraan verbonden, schenen voor mij zoo onoverkomelijk, dat ik ook Maria en mij-zelfen eerst weinige dagen voor mijne afreis naar Würtzburg eene spoedige ontmoeting en gezamenlijk vertrek naar elders beloven dorst.

„Morgen, als ik zeide, hopen we bij u te zijn.

„Nog is er iets, en iets vrij gewichtigs, dat mij op het hart drukt, en wel anders dan in dezen vluchtigen brief u meêgedeeld had mogen worden. Maar is u de oprechtheid en warmte mijns harten (zoo ik hoop!) bekend — ook de zwakke plaats en in mijn karakter zijn uw doordringend oog niet verborgen gebleven.

„Ik weet — ik wist bijna zeker, toen ik u in de koepel mijne geschiedenis verhaalde — dat de „stugge, schoon brave boer”, die Maria tot vader heeft, de zelfde man is met uwen en . . . mijnen vriend — Carl Bergmann. Echter is zijn naam van Bergmann onder het hongaarsche landvolk weinig bekend — zijn vader was een Duitscher. Ik wist, toen ik ten uwent was, dat Carl zijn dochter verloren had, ofschoon hij in de twee reizen, dat wij elkander nog bij u gesproken hebben, het mij niet gezegd had. Ik voelde, dat de man leed — en ik schrikte voor het oogenblik, waarin het mij volkomen zekerheid ging worden, dat ik de bewerker was van zijn ongeluk. Ik kende zijn karakter en denkwijze, en het zij aan den arbeider Sander, 't zij aan den Baron Deboz, hij zoû zijne dochter niet *vrijwillig* geven aan dien hij haar schaker noemen moet. Ik duchtte, in ieder geval, de losbarsting der verontwaardiging van dien rechtschapene — daarom had ik besloten eerst mijn positie als eerlijk man en erve van den onbevleeten naam mijns vaders te staven, en onze handen voor het altaar Gods in elkander te leggen, gelijk onze harten zoo lang reeds vereenigd zijn — alvorens Carl te ontmoeten: dan was het de gade van den Edelman, die ik Carl te gemoet zoû voeren, en met gedekten hoofde zoû mijne fierheid, ter verdediging van mijne rechten, tegen de zijne kunnen overstaan — zoo hij, wat God verhoeden mocht! ons den vaderlijken zegen bleef weigeren! Ik verneem nu echter, dat Carl, gehoord hebbende, dat zijne dierbare dochter leeft, ons nareist: ik ducht eene vreeselijke ontmoeting — God sta ons bij!

„Dit moest ik UÊ. schrijven, opdat gij door en door van zoudt kennen het zwak, maar eeuwig u erkentelijk, gemoed van

„Uwen gehoorzamen dienaar,
FRIEDRICH ALEXANDER DEBOZ.

„PS. Mijn lieve bruid komt daar juist uit hare kamer, en herinnert mij, dat ik U. de reden moet melden, waarom we niet nog heden naar *Jachtlust* vliegen, gelijk ons hart het ons ingeeft. Het is, dat wij hier nog eene Fransche Dame moeten trachten uit te vinden, die Mariaas vader te Parijs eens van de dood heeft gered, en die steeds, door bemiddeling van den braven Bergmann, vele blijken van belangstelling aan Maria gegeven heeft. Wij kennen alleen haar goede hart en hare vroegere woonplaats in Amsterdam. Van haar naam is tusschen Bergmann en Maria nooit spraak geweest. De goede God zij met u en met ons !”

— „Die brief is van gisteren,” zeide Clémence, geslingerd tusschen onrust en vreugde: „Dan komen zij van daag nog,” konkludeerde de Pastoor; en terwijl zij naar het Huis wandelden, verklaarde Clémence aan den Pastoor en Mejufvrouw Rose, wat hun in de geschiedenis van Friedrich en Bergmann nog duister of onbekend was.

„Zoudt ge nu het oogenblik, waarin zij bij u zullen zijn niet maar waarnemen,” vroeg de Pastoor, „om de ontmoeting van den vader met de kinderen te doen plaats hebben, als het mogelijk was?”

— „Een heerlijk idee!” riep Clémence. „Dan is U toch ook van de onzen, niet waar, Mijnheer Pastoor? . . . Dat zal met-een nog een goeden invloed op Bergmanns drift kunnen hebben, die anders wellicht, waar men een vreugdetoonnel wachten mocht, grievende en ongeneeslijke wonden zou slaan.”

De Pastoor gaf gaarne zijn woord.

„Maar hoe Bergmann te vinden,” zeide Clémence. „Rose! of hij mogelijk nog in huis is, en zeg hem, dat ik verlang, dat ik sterk, en om een gewichtige reden verlang, dat hij hier heden blijf’ eten. Is hij al vertrokken — laat dan Hendrik dadelijk de *chais* nemen en naar Bloemendaal rijden, zoo hard hij kan. Daar of verderop zal hij Carl wel vinden. Maar hij *moet* komen. . . . Hendrik *moet* mij Bergmann leveren, hoor je Rose!” riep Mejufvrouw Leclerc hare ijverige *adjointe* na, die zich het Huis reeds inspoedde.

Het middagmaal was afgelopen. Bij herhaling had men reeds uitgezien — nog kwamen de verwachte vrienden niet. De Pastoor, die een zeer spraakzaam man was, trachtte te vergeefs door de mededeeling van reisanekdoten, en ernstige of boertige opmerkingen, die met de zaak in eenig of in geenerlei verband stonden, zijne beide hoorderessen bezig te houden — hoe aardig hij ook wist te vertellen, Clémences aandacht had hij niet.

Eindelijk — het nagerecht zoû juist afgenomen worden — daar draayen aan het eind der statige beukenlaan, die op het Huis toeliep, een paar paarden het hek in, een tweede span er achter — en voerden, in den draf, terwijl de Postillon zijn zweep zegevierend klappen deed, een zwaar beladen reiskoets in een oogenblik voor de hoófdingang van het Huis.

De honden, de dienstboden, de tuinlieden alles schoot toe op het vrolijk gedruisch; behalve wie in de stemming van Bergmann verkeerde, en na den eten in diepe mijmering zijn pijpjen was gaan zitten rooken bij de *volière*.

Rose Hendrik, kamenier, dienstmaagd, alles was aan de deur, en de Pastoor had moeite Clémence te bewegen, in naam harer gezondheid, en in naam der kieschheid van de zaak, die men tot een gelukkig einde hoopte te brengen, binnen te blijven. Zij zag over de hooge schuifgordijntjens heen, en herkende met hartkloppen Friedrich, die uit de koets steeg. Zij blikte met een vochtig oog ten Hemel, en vouwde de handen samen. Toen zett'e de bevalligste vrouwenfiguur, wier gelaat met een dichten sluyer omhuld was, het voetjen op de trede van het rijtuig — de deur der zijkamer opende zich, en Friedrich, zijne bruid bij de hand houdende, stormde binnen, ontroering en blijdschap op het gelaat: „O mijne weldoenster!” riep hij uit, en stortte zich op de kniën voor Clémence, wier handen hij in geestdrift kuste.

Maria had haren sluyer naar achteren geslagen en knielde naast Friedrich neêr. Haar leest had iets zoo beweeglijks bij haar fijnheid, als ging de gloed van het edelst leven zichtbaar van de schoone vormen uit, terwijl het bezielde gelaat, met het kapsel van blonde haren, zoo ongewoon

in eene dochter van het Zuiden, een licht om zich heen spreidde, waarvan de helderste stralen zich uit haar zacht bruin oog naar Clémence richtten. Clémence kon geen woord uiten. Zij sloot de beide jonge menschen in hare armen, en kuste Maria bij herhaling. Clémences ketting was even tusschen het kleed van Maria zichtbaar, en nieuwe tranen vloeiden, bij de herkenning, over het gelaat der edelmoedige gastvrouw.

Clémence zat neder.

Friedrich en Maria beide op een taboerèt voor haar.

„En ook dát nog !” riep Friedrich, Clémences blik naar de ketting onderschept hebbende.

Maria begreep hem, en met een gevoel, dat half vereering, half liefde was, heur handtjens samenvouwende, zeide zij met neêrgeslagen oog : „Mag ik u altoos, altoos blijven liefhebben ?” Clémence drukte het lieve meisje aan haar borst, en den voet een weinig vooruitstreckende, zeide zij : „Ik reken er vast op ; gij hebt mij immers een pand van uwe vriendschap gegeven....”

Maria herkende met kloppend hart de geborduurde laarsjens, die zij voor Clémence gemaakt had.

„Aan uwe voormalige woonplaats,” zeide Friedrich, „vernamen we, dat de Fransche Dame, die wij zochten, niemand anders was dan onze dierbaarste vriendin....”

Clémence kon zich niet verzadigen in de beschouwing van Maria : zóo veel eenvoudigheid, zoo delikaat schoone vormen, zoo veel geest in dat oog, in de beweging van dien wenkbraauw, in dat fijne mondtjen, en zoo veel goedheid tevens ! Geen meisje, dat in de waereld was opgevoed, had vrijer, levendiger en graciëuzer in hare bewegingen kunnen zijn, geen, die beschroomd van nature geweest waar, had door meer betooverende zedigheit kunnen schitteren. Clémence hield heur hand in de hare, na dat zij een wenk aan Rose gegeven had ; deze verliet de kamer, om na een oogenblik te-rug te komen, gevolgd door Bergmann.

De vogelverkooper wist van niets ; alleen, dat hij goede vrienden vinden zou.

Op twee schreden afstands van de deur bleef hij als

aan den grond genageld staan. Hij stond vlak tegenover ons drietal.

„Maria! — Friedrich!” riep hij binnensmonds, maar met hevigheid. Een oogenblik wist hij niet, of hij zijne oogen gelooven mocht. Toen wierp hij een blik ten Hemel, en begon zoo luide te snikken, dat men voor eenige ongesteldheid vreesde.

„Houd maar goeden moed,” fluisterde Clémence tot Maria, die bleek werd als eene doode. Friedrich, hoe onverwachts hem deze verschijning ook te voren kwam, verloor zijn tegenwoordigheid van geest geen oogenblik; hij rees op, en wierp zich neder voor de voeten van Carl. „Vader van Maria!” riep hij uit: „vergeef mij, . . . om harentwille!” Ook Maria wilde Friedrichs voorbeeld volgen, en reeds had zij een blik op hem geslagen, die hem verweet zonder háar dezen stap gedaan te hebben: maar plotseling richtte Carl den jongen Edelman op, en zeide, met eene stem die de diepste ontroering uitdrukte: „Heer Baron! *ik* heb u geene vergiffenis te schenken! Op bloote kniën zal Carl God en de Heiligen danken, den korten tijd, dien hij nog te leven heeft, dat Maria, dat dierbaar, dierbaar kind (och! laat hem nog eenmaal dien naam aldus uitspreken), dat zij de liefde heeft van wie niet anders dan eerlijk beminnen kan, dat zij de weêrhelft zal worden van wie haar waard is. God, mijn God! ik dank U!” riep Carl. „En,” vervolgde hij, „Maria, die uwe gelijke is naar de ziel, is wellicht ook uwe gelijke naar de geboorte. Ik ben haar vader niet!..”

Carl barstte uit in tranen, keerde zich af, en verborg het gelaat in zijne handen.

Alle aanwezigen zaten als versteend van ontroering. Friedrich nam Carl onder den arm en zag hem vorschend tevens en dankbaar aan: reeds was Carl zich meester.

„Deze snelle omkeering verwondere niemant!” zeide Carl, en zijne stem klonk luid en plechtig door de kamer. „Men staat eene dochter als Maria niet gaarne af. . . . Maar God heeft mij willen straffen, en de zekerheid, dat zij thands beter geleider heeft dan den armen jager, ver-

haast eene bekentenis, die ik, in eenig ander geval, wellicht meê in het graf had genomen."

Maria was Carl genaderd, en wilde hem omhelzen. Met zachtheid wees hij haar af. Zij weende.

„Nee! ik ben Mariaas vader niet. Voor zestien jaar geleden kom ik van de jacht. Het was in het Weener Woud. 't Is vijf uur in den morgen; de schemer brak aan. Ik verkeerde, in die tijd, niet altijd met brave menschen — zoo als nu! . . . Mijn beroep bracht mij soms met personen in aanraking, die bekend stonden voor het oefenen van het bedrijf der sluikerij op de grenzen van Oostenrijk en Hongarije. Ook als er wat te stelen of te rooven was — lieten zij zich somtijds vinden. Ik kom aan den zoom van het bosch een paar van die knapen tegen: beide beladen met roofgoed; maar bovendien droeg de éene iets op den arm, dat in doeken gewonden was, en een kind bleek te zijn. „Staat, gij schurken!" riep ik. „Kom, Carl!" antwoordde de gene, die het kindtjen droeg, „kennen wij elkander niet? — hebben wij elkaâr niet noodig? Wij rooven — gij stroopt. Als gij een van ons neêrschiet, verklapt u de andere bij het Gerecht." „Als of gij geloofd zoudt worden, deugnieten!" riep ik; „maar kom aan — ik zal u laten gaan — doch dan geeft ge mij wat ge daar op den arm draagt. . . ." „Dat kind?" vroeg hij, „ik heb het genomen om de snuisterij met diamantjens, die het om den hals heeft. — Laat ik het even. . . ." — „Roer het niet aan!" riep ik, en het zoetste gevoel doorstroomde mijn gemoed, toen het wichtjen in mijn armen lag en mij vriendelijk tegenlachte. De dieven pakten zich voort. . . . Wij hadden geen kinderen. . . . altijd er naar verlangd. . . . Voor den Hemel zullen wij 't groot brengen, zei moeder de vrouw. . . . En thands heeft het kind een lot — als wij niet durfden hopen. . . . God-dank! God-dank! al verlies ik mijn kind. . . ."

„Nee, vader! dat doet gij niet!" riepen Maria en Friedrich om strijd: „gij zult altijd onze goede vader zijn!" en zij drukten den grijzaart in hunne armen.

Thands zag men om naar Clémence. Zij lag wezenloos op haar stoel. Slechts langzaam kwam zij bij.

„Het eenige, wat Maria herkenbaars bij zich had,"

vervolgde Carl, „was het medalion met diamanten, dat ze nu nog aan de ketting draagt, die ze van de beste vrouw gekregen heeft...”

Deze woorden drongen weder tot Clémence door. In een stomme geestvervoering, die zich in hare strakke oogen uitsprak, en terwijl ze bij zich-zelve met snelle woorden, doch afgebroken, zeide: „is het een droom, o God!” nam zij Maria de ketting, die deze afgedaan had, uit de hand, en één blik op het medalion geworpen hebbende, greep zij zich het hoofd met beide handen, en riep: „Goede God, sta mij bij... Mijn dochter, mijn Françoise!..” en zij knelde Maria aan hare borst, en weende heete tranen op het kind, dat haar zoo wonderdadiglijk was weêrgegeven.

Men weet, hoe zulke oogenblikken zijn. De tijd heeft geen duur genoeg, om maar één woord, één gebaar, één zucht, te kunnen vergunnen aan de duizend gemoedsbewegingen, die elkaâr doorkruisen.

Clémence, Marie-Françoise, Friedrich — wat hadden zij elkander niet mede te deelen, dat slechts de blikken der sprakeloze liefde als tolk kon vinden.

Clémence, Marie Françoise, Friedrich — zij omringden den ouden jager, en dwongen hem te glimlachen door zijn tranen heen, de droefheid af te zweeren, en te gelooven aan hunne voortdurende liefde.

Thands — verklaringen van alle kanten. 't Was geen menschelijk opzet geweest — de stormvlaag, die bij den snellen rid naar het kasteel, Mariaas stroohoed had wechgevoerd, om als een vreeslijk doodbericht bij Carl in huis te worden gebracht.

Clémence was verloren in de aanschouwing van haar kind. Het kwam haar goed, in het ongeluk, het zoet verkeer met den Hemel te hebben aangeleerd — waar anders nu heen met den vloed harer vreugdetranen!

De Pastoor kalmeerde de te veel geschokten. 's Anderendaags woonden allen de Mis bij in zijn kerkjen, en daar werd dien dag vrij wat tusschen die gelukkigen en den goeden, goeden God afgedaan.

Het huwelijk werd te Overveen voltrokken.

De trouwgebleven vrienden vergaderden op *Jachtlust* ter bruiloft. De jonge Baron verlangde zélf nog eens den bengel te luiden, toen het uur der maaltijd daar was, gelijk hij 't placht te doen, tijdens zijn dienstbaarheid. Al zijne voormalige kameraden, met Gerrit ten Pierk aan 't hoofd, namen deel aan den disch.

De dames Muscatout hebben een uitmuntenden *trousseau* geleverd; en de jonge Poëet Corleva had goed fraaye vaerzen maken — geen gedicht schetste naar waarde de lieftalligheid van Marie-Françoise en het onmetelijk geluk van den gewezenen vogelverzorger op *Jachtlust* — Friedrich Alexander Baron Debocz.

1849.

HET AMSTERDAMSCHÉ KUIPERSGILD.

„Waar wierd ooyt eêler const gevonden
Als hout met hout te saam gebonden !”

Onschrift van een snuifdoosschilder-
stukjen van Frederik Alberdingk.

HET AMSTERDAMSCH E KUIPERSGILD.

De Nederlandsche Republiek der XVIIe en XVIIIe Eeuw, die geene vrijheid met angstiger zorg en strenger plakkaten handhaafde dan de vrijheid om de Gereformeerde Religie aan te kleven en om de dissenters — dat zijn de Roomsche- en Luthersche-, Remonstrantsche- en Doopsgezinden — te weeren uit staats- en stadsbestuur, kon toch hare voorzorgen zóo niet nemen, of daar vormde zich, onder de Katholieken althands, een soort van patriciaat, dat te krachtiger opwies om ter zijner tijd zich duchtig te doen gelden, wíj het wortelde in de Liefdadigheid en in den Arbeid. Vond het Gereformeerde Patriciaat, een volledig tal van onbetwiste zetels in Burgemeesters-, Vroedschaps-, en Regentenkamers: minder rustig, maar met een gelijk, misschien hooger gevoel van zijn recht en zijn invloed, vond het Katholieke Patriciaat zijne vertegenwoordigers in de Comptoiren der Roomsche Godshuizen en der algemeene Gilden. Ook het leger en de Balie waren den Katholieken niet ontzegd — maar het uitzicht op bevordering was gering. De kern der Katholieke bevolking gaf zich dan ook aan den Koophandel en de Ambachten over: gene leverde veeltijds den Godshuizen hunne Regenten; uit deze werden ook Katholieken niet zelden tot Overlieden gekozen, en de invloed der in de plakkaten met galg en rad bedreigde papisten werd zoo groot, dat zonder hen onze Liberalen hunne omwenteling van 1795 en onze Oranje-mannen hunne feesten van 1813 en -14 niet zouden gevierd hebben.

Om iets van dat gildeleven te verhalen, waarmee het verleden mijner familie mij nader dan vele anderen heeft bekend gemaakt, nam ik in der tijd het woord in eenige

onzer vaderlandsche genootschappen in de hoop dat ik weldoe, wil ik hier herzeggen wat ik daar heb gesproken.

Houdt het, Mijne Heeren! een kuiperszoon ten goede (zei ik) dat hij in deze oogenblikken uwe aandacht wenscht te vestigen op het bedrijf zijner vaderen, en wel in het bijzonder op dien levensvorm der „cuperie”, welke men te Amsterdam „het Kuypers- en Wijnverlaters-gilde” noemde — een kollegie, waarin de forsche hand van Hendrik Alberding de fijne blanke van zijn medepoorter en gildegezel Rodrigo Braamcamp broederlijk omsloot, toen ze nog weinig vermoedden, dat meer dan honderd jaar later een naneef van beiden de eer zou hebben in deze Vereeniging op eenige belangstelling te mogen rekenen voor het oud-hollandsche Gildewezen.

Wanneer wij, ook in deze stoffe, met het ei, gelijk men zegt, zullen aanvangen, dan valt ons in de eerste plaats te onderzoeken, wat men door het woord *gild*, *gilde*, *gulde* te verstaan heeft. Mr Cornelius Josinus Fortuyn handelt daarover in het eerste hoofdstuk van zijne doktrale dissertatie *). Het lijdt geen twijfel, dat *gilda* of *gildonia* in frankische tijden eene *vergadering* en bij latere toepassing eene *vereeniging* †) beteekende. Maar dat ook het woord *gildum* of *geldum* van de opbrengst gebruikt werd, waartoe de deelnemers aan volksvergaderingen in de vroegere middeleeuwen, zoowel als de onderhoorigen der *villae* en heerlijkheden wat later gehouden waren, is geen op zichzelf staand verschijnsel. In den „Sprachschatz” van Graff, in de „Rechtsalterthümer” van Grimm, in het A.-S. Woordenboek van Bosworth, vindt ge duidelijk aangewezen, dat de verwantschap van het woord met ons *geld*, *vergelden*, *ontgelden* op de oorspronkelijke beteekenis wijst, en dat het *alleen bij toepassing* in den zin van een, door gelijke *kontributiën* en andere plichten verbonden, *gezelschap* gebruikt werd.

*) De gildarum historia, forma et auctoritate politica, medio inprimis aevo”. 1836.

†) Zie Jules Huyttens „(Recherches sur les corporations gantoises” blz. 148) en verder Raepsaet, *OEuvres*, V, bl. 337.

Bilderdijk zegt, in het derde deel zijner „Geschiedenis des Vaderlands”, en de geleerde Raepsaet wijst het in bijzonderheden aan, dat het de soevereine Landsheeren, — in Vlaanderen en Holland de Graven, — waren, die (in de XIIe, XIIIe en XIVe Eeuw), door den handwerkers vrijheid van schot, van hof- en heerendiensten voor te spiegelen, de ambachten, fabrieken en trafieken van het platte land naar de steden overbrachten *), waar de oefenaars van het zelfde bedrijf, niet zelden reeds vroeger onder het rechtsbewind van den zelfden Leenheer in één gilde vereenigd, de overleveringen, wetten en gewoonten van hun ambacht of hunne neering onderhielden, en den grond legden tot de gemeenten of poorterijen.

Raepsaet verklaart, namelijk, uit de noodzakelijkheid om verband en eenheid tusschen de verschillende gilden te brengen, de inrichting der wethouderschap in de nederlandsche steden, en, daarentegen, tevens de nog in België voorkomende parochiekermissen, als getuigen van den oorsprong der gilden uit verschillende streken. „Een schout”, zegt Bilderdijk, „werd door den Graaf aan het hoofd der ingezetenen gezet, die in zijnen naam recht deed, even als ten platten lande. . . . Tot zijn bijzitters in zaken van Justitie, koos de Graaf, of maakte, of stelde (*schief*, naar de taal van dien tijd) eenige lieden uit hun, die daarvan *schepenen* (*geschapen* lieden) genaamd werden, . . . en die 's Graven bevelen door de *gilden* tot de ingezetenen overbrachten en de begeerte of bezwaren van dezen tot den Graaf.”

Wij vinden in Raepsaets belangrijke „Analyse de l'origine et des progrès des droits des Belges et Gaulois” eenige voorbeelden aangewezen (in Brabant, Vlaanderen, en Zeeland) van de oplossing der verschillende gilden in één gild, het gild der *comannen* of poorters, en zelfs van de afschaffing hunner bijzondere banieren †).

De opmerking van dezen geleerden Oudenaerder, dat in die tijd (de XIIIe Eeuw) de handwerkersgilden nog wel geene banier zullen gevoerd hebben, zooals *les gildes par-*

*) Gesch. d. Vad.” III, bl. 97 en volg. Raepsaet, t. a. p. bl. 339.

†) T. a. p. bl. 350.

ticulières, geeft mij aanleiding, om in herinnering te brengen, dat het woord *gilde*, de middeleeuwen door, niet slechts op de genootschappen van handwerkers en handelaars werd toegepast: maar dat de voet- en handboogschutterijen der steden, de rederijkers-gezelschappen, ja, velerlei broederschappen die zich aan het plegen van devotie- en liefdewerken wijdden, met den zelfden naam werden aangeduid.

Wij willen hier echter op de kuipers- en wijnverlaters nederkomen; wij beginnen dus met zoowel de schuttersgilden, de rederijkers en kamerspelers als de H. Geestgilden, de Lieve-Vrouwegilden, en dergelijken, van ons onderwerp af te snijden.

Niet-te-min, en zonder verband met den *oorsprong* onzer handwerks- en neeringsgilden die (vooral ten gevolge van het henegouwsch bestuur) in den loop der XIIIe Eeuw de kern onzer steden begonnen uit te maken *), kan men in hun algemeen *character* het diep geworteld godsdienstig beginsel, zoo min als den zelfbewusten burgermoed en den zin voor plechtigheden en kunstvormen miskennen.

Het is dan ook niet slechts bij toeval, dat, in een op ons Amst. Archief berustend register, de „Incoemste ende belastinge van alle godtshuysen ende gilden met haer ornamenten”, bij elkander gesteld en vermeld worden.

In de eerste plaats wordt in de oudste keur, men zou wel mogen zeggen de „constitutie” van het Kuipersgild, als het doel der vereeniging aangegeven: „den dienst Gods te onderhouden ende te vermeerderen †)”; in de tweede plaats, 't voorzeide ambacht in goede „geregheltheit” te bewaren. Tot die *geregeldheid* behoorde niet slechts het handhaven der voorrechten van de gildebroeders, de *gezworen* (anders gezegd, *vrije*) kuipers (wier *vrijheid* om goed werk te leveren, namelijk, niet verstoord werd door de konkurrentie van knoeyers) — niet slechts het zorgen dat de meesterproef behoorlijk werd afgenomen — dat er geen vreemd vaatwerk (vaatwerk buiten het Gilde gemaakt) in de stad verkocht werd — noch kuiperswerk

*) Bild. t. a. p. bl. 100.

†) Keurboek C, f. 82, v^o: 16 Dec. 1542.

door onbevoegde personen verricht, — maar ook het vruchtbaar maken van de „Bosse”, tot „sustentatie ende onderhout” van de arme gildebroeders en weduwen. Tot verzekering van dit belang der liefde strekken de ordonnantien der Heeren van den Gerechte van 12 Mt. 1532, 21 Juni 1578 *), 29 Mt. 1601 †), 29 Oct. 1624 §), 28 Jan. 1641 §) enz.

Wat ik, boven, de oudste keur van het Gild noemde, moet in dien zin verstaan worden, dat vóór haar dagteekening, 16 Dec. 1542, het „ambocht” der kuipers met dat der smits, onder het patronaat van St. Eloy, dat is van den H. Eligius, goudsmit, Bisschop en een der Apostelen dezer landen vereenigd was, maar op dien dag „mit vrede ende vruntscappe gescheyden” werd **)

Het was niets vreemds, dat de *fabri* in het ijzer met de kuipers, eene zoo belangrijke afdeeling der *fabri lignarii* of *houtwerkers*, vereenigd waren. Elders had men oorspronkelijk, even zoo, het vereenigd gilde der ambachtslieden *qui ouvraient du tranchant en merrien, die met den scherpe wrochten in het timmerhout* ††), doch die al spoedig zich in de bizondere genootschappen van timmerlieden, koffermakers, kuipers, wagenmakers, enz. verdeelden §§).

Als tegenvoeters der in Vlaanderen zoo beruchte wevers en volders, die in 1281 reeds als *procaces et superbi* ***) worden aangeduid, en die hun landgenoot Raepsaet niet aarzelt *des brouillons* (woelgeesten) te noemen, kan men de gildebroeders van St Eloy of St Eligius wel aanmerken, waartoe op vele plaatsen ook de goud- en zilversmits behoorden. Al heeft toch te Parijs *la confrèrie de St Eloy* in het laatst der XIVe Eeuw zich te diep in de staatswoelingen verward en wellicht beoogd de omwenteling van den overman der kooplieden, den diktator Etienne Marcel †††) voort te zetten — het arbeidzaam en kunstrijke

*) Handv." bl. 1179 (St. III). †) Ald. bl. 1337.

§) „Ordonn. v. 't Kuyp. en wijnv. gild", 4°, bl. 3—5.

***) Keurb. C, t. a. p. ††) Nu *merrain*.

§§) Reeds op 't einde der XIIe E. volg. P. Lacroix, Em. Bégin en Ferd. Seré, *Hist. d. l. Charpenterie*", bl. 13, 14.

***) Raepsaet t. a. p. V, bl. 443. Verg. J. Huyttens, t. a. p.

†††) Aug. Thierry, „*Hist. du tiers état*", Hst. II.

fransche gilde genoot tot in de XVe Eeuw uitsluitend het voorrecht, bij de intocht des Konings, hem den baldakijn (le *poil du roy*) boven het hoofd te mogen houden *). Men vindt afbeeldingen, waarop de Overlieden in den stoet kransen van (gouden ?) rozen op het hoofd en scepters in de hand dragen †). Dit geschiedt zelfs nog ten tijde van Lodewijk den XIIIe, hoewel, vooral onder het borgrondische Vorstenhuis, de kinderen van St Eloy in Vlaanderen reeds met de Fransche goudsmits wedijverden en de school van Michiel Blondus en der Vianens inmiddels den roem der hollandsche goudsmits door Europa verbreidde §).

Als een welsprekend bewijs, hoe afkeerig de gildebroeders van St Eloy van de wevers waren, kan eene bizonderheid strekken, die ik uit de certifikaten of paspoorten ontleen, waarmeê de Regeeringen van Groningen, Utrecht, Leyden en Antwerpen, in de XVe en XVIe Eeuw, jonggezellen voorzien hebben, die te Keulen in het goudsmits- en goudslagers-„ampte” wenschten opgeleid en opgenomen te worden :

den 18de Februari, 1419, verklaren, namelijk,
Schout, Schepenen en Raad van *Leyden*,
Saturdaags na St Lebuïnusdag van 't jaar 1426, Burge-
meesteren, Schepenen en Raad van *Utrecht*,
den laatsten October, 1427, Burgemeesteren en Raad van
Groningen,

en

den 10de October 1501, Burgemeesteren, Schepenen en
Raad van *Antwerpen*,

dat de personen van

Dirc Poes Vranckensz.,
Johan van Brandenbergh,
Bertelmeeus Kempe,

en

Herman van Monster

geen bastaarts, noch iemants *eigen* en zijn, noch baard-
scheerders, noch „pipers” of speelmans, noch *linnenwevers*

*) P. Lacroix, etc. „Hist. de l'orfèvrerie”, bl. 74.

†) T. a. p. bl. 70, 72.

§) T. a. p. bl. 125.

kinderen en zijn. Met andere woorden : dat er voor de volgelingen van St Eloi te Keulen geen reden bestond deze leergraâge Leydenaars, Antwerpenaars, Stichtenaars en Groningers af te wijzen.

Ik weet niet, of men bij 't Amsterdamsche St-Eloyengild zoo kiesch was. Wat de kuipers betreft, na dat ze St Matthijs tot hun patroon hadden aangenomen — werd er, behalve de proeven van bekwaamheid en den inleg, die men tot „giltsgherechtig(t)heyd" moest leveren, alleen maar geëischt, dat men *der Stede poorter* ware ; trouwens dit poorterschap bood al eenige waarborgen aan.

Wij zien, in de XVIe Eeuw, dat ook hier, in de Noordelijke Provinciën, de Gildehoofden in zekeren zin tot de Magistraat werden gerekend. In eenige Steden van België werden, in den aanhef van brieven of publicatiën der Magistraat, de Gildehoofden geregeld vermeld ; doch ook de Prins van Oranje, uit Dillenburg, de Stad Thiel in 1572*) toesprekende, met oogmerk om deze belangrijke plaats in de Neder-Betuwe voor den opstand te winnen, richt zich niet slechts tot „Burgemeesteren, Schepenen, Raet en Edelluyden", maar ook uitdrukkelijk tot de Dekens (der gilden). Men leest, in den Gróninger Alg. Gildebrief van 1436, dat, zoo er eenige tweedracht oprijst in de stad, de Gildebroeders beloven den Raad „ghemeenlike te stercken met lyve ende met guede" †) ; het mennergilde moest, bij veldtochten, wagen diensten doen §) ; in 1499 waren het de „gemeene gilden, die de hoofdluiden" benoemden, welke de tocht naar Appingadam zouden kommandeeren ; ja, uit een vonnis van het jaar 1513, te Groningen gewezen, en uit de gilderol van het St-Nicolaasgilde te Nijmegen, van 1576, blijkt, dat de wapening van alle gildebreeders tot de zorge der regeering behoorde.

Het lijdt dan ook geen twijfel, of bij het sterk ontwikkeld gemeentelieven van de late Middeleeuwen, hebben de hollandsche gilden, in zonderheid zij, wier gereedschap lichtelijk als een wápen viel aan te wenden, bij de ver-

*) 20 Mei. Nyhoff, „Bijdr." IV, bl. 275—280.

†) Nyhoff, t. a. p. V, bl. 136.

§) Ald. bl. 141.

dediging der vesten, de schermutselingen met burgers van andere steden, en overal waar de sterke arm invloed kon oefenen, in de voorste rangen gestaan. Wagenaar zegt, dat de amst. kuipers de Hervorming der XVIe Eeuw in Kerk en Staat hebben bevorderd : maar hij vergeet er een enkel bewijs voor aan te voeren *) (dat zekere „Jan met-de-Wijven” zijn gildebreders in de nieuwe richting bewerkte, zegt niets) ; de Staten van Holland hebben, in tegendeel, in 1581 het raadplegen met de Gilden, zonder speciale machtiging, bepaald verboden, en de Prins bewilligde er geenszins in, dat Amsterdam, alvorens hem voor Hooge Overheid te erkennen, de Hoofden der Gilden hooren zoude †). Wat hunne godsdienstige en staatkundige meeningen aangaat — zoo veel is zéker, dat het personeel onzer kuipers in de XVIIe en XVIIIe Eeuw steeds het tafreel van een zeer *gemengd* gezelschap aanbiedt, ofschoon de verdraagzaamheid nimmer zoo ver is gegaan van ook Joden en Heidenen in het Gilde op te nemen. Het bestond uit Gereformeerden, Katholieken, en Lutheranen.

Indien onze hollandsche gilden in 't algemeen verre zijn van een zoo krijgsvchtig voorkomen te hebben, als de vlaamsche bakkers, brouwers en vischkoopers, met hun helmen en malienkolders §) — zij maakten zich hier te Amsterdam ten gemeenen beste niet zelden onontbeerlijk. Zie de Generale Brandkeur **) maar na ; en gij zult zien, dat er, tot blussching vooral op den moed en het beleid der broeders van het waagdragers-, bierdragers-, turfdragers- en korenetersgilde wordt gerekend. Ook na de invoering der slangbrandspuiten, moesten vele fabrieken en ambachten nog hun getal brandëmmers gereed houden. Mijn overgrootvader Joan-Baptist en grootvader Lambertus Thijm hadden er 18 hangen in hunne brouwerij („'t Rood' Hart”) ; de Alberdingen, als kuipers, konden, op de Weesper Bier-cay, met een 4-tal

*) „Amst.”, I, bl. 319 ; II, 468.

†) „Vad. hist.”, VII, 432.

§) Zie De Vigne, „Recherches hist.”, pl. 5 en 6, en Jules Huyttens Recherches sur les corp. gant.” bl. 117.

**) Van 6 Apr. 1685. „Handv.” bl. 843.

volstaan, mids ze met hun kuipersmerk en het nommer der wijk geteekend waren.

Dat *merk* is gelijk te stellen met een wapenzegel; en de Meester, die het op zijn vaten ritste, had geen minder bewustzijn van zijn verandwoordelijkheid, en geen minder zorg voor zijn eer, dan de Ridder of Magistraatspersoon, die zijn stempel op het was der open-brieven drukte. Dat merk was ook bij de Overheid bekend. De Stadsbrander hield er een register van *), en kuipers, die haring verpakten (dat een ding van groot belang voor de Stad was) moesten, buitendien, „hare mercken” leveren in handen van de Keur-meesters. Dat merk moesten zij „stellen op één van de duygen binnen de tonne”, op boete van in een jaar niet te mogen pakken, of „6 Car. guldens voor elcke reyse”. Was het fust gereed, dan onderging het de eerste stads-branding; vervolgens werd het gepakt, en die begeerden „deser Stede brant gepackt” te hebben, namen geen haring dan die na St-Bartholomaeusdag gevangen was. Uitvoerig wordt in de keuren omschreven, hoe die pakking behoort te geschieden, en bij verwaarlozing waarvan „t brant-teycken van deser Stede Wapen” geenszins bij de Keur-meesters op den haring gesteld zoude worden.

Voor 't kuipen, binden (met 14 hoepen), pluggen, spijlen, en dicht maken der vaten genoten de Meester-kuipers 24 stuivers p. last: de pakker, van elke ton, ander halve stuiver. Zoo was het in de XVIe Eeuw. De gewoonte drong zich echter allengskens in, dat de pakkende knechts en de Meester, die toe moet „sien, dat des Coopmans goet” wel „gepakt”, „gelaeght” en „dicht gemaectt werd”, dagelijks de „onbescheydenheyd gebruykten” „eenighe haringhen” meê „thuys te draghen”, weshalve „Mijne Heeren vanden Gerechte”, bij publikatie van 14 Okt. 1649, ernstelijk „gestatueert” hebben, dat „geene kuypers, na 't oude gebruyck méer als drie haringen daegs sullen vermogen met haer te nemen: op een pene van ses gulden”. †)

*) Handv. Gr. ord. v. 't Kuipers-gild, art. XIII.

*) 4to Ord. bl. 28.

Dit zijn een paar trekkens uit de *haringpakkerye* der kuipers, waartoe ik mij, sprekende van geritste en gebrande merken, door het eigenaardig belangrijke van dezen vaderlandschen nijverheidstak heb laten verlokken: ik zal niet stilstaan bij al hetgeen omtrent ander fust, als daar zijn wijnamen, vleesch- of zeepvaten, oliepijpen, biertonnen (en hare verhouding tot den Dortschen *legger* of *slaper*), kalktonnen, botervaten, tabaksvaten, het kippen van stokvisch, het „castgens”-hoepelen enz. in 't bizonder zoû op te merken zijn. Nog veel minder wil ik u bij den arbeid der makers van buitengewoon groot of klein *werk* ophouden: als daar zijn brouwers- of verwerskuipen, groote pakvaten, driakel-tonnekens, emmers, kinnetjens, tobben, en wat dies meer zij, Liever wil ik bij de inrichting van het Gilde-zelf, zoo als ze, in andere form, „by clocke-geslach” van Overheidswege „gewillecoert en gecundicht” was, bij hetgeen er voor de Groote en Kleine Meester-Proef gevergd werd, en bij de „costuymen en ceremoniën” onzer kuipers, nog weinige oogenblikken stilstaan.

Het Gild bestond uit gildebroeders: Meester-kuipers, die aan gelijke plichten gebonden waren en gelijke rechten genoten, behoudends de bizondere bediening of betrekking, waarmee eenige hunner in het Gilde bekleed waren. Gildezusters waren weduwen van kuipers, die het ambacht met een zoogenaamden *vrijen*, of in het Gildeboek bekenden, knecht voortzett'en *). Ik heb althands geen voorbeeld gevonden van eene gildezuster, die op andere wijze tot het Gilde gekomen was, dan gelijk de Monarchie, naar salische ordening, heure Koningin schept en gelijk de vrouw des Ambassadeurs Ambassadrice wordt. De gildezusters namen aan de vergaderingen geen deel; gingen bijv. niet, als de gildebroeders, te begraven.

Aan het hoofd van het Gild stonden, hier, vier „overluyden” en aanvankelijk ook vier „prouffmeesters”, gekozen „vanden reckelicxsten †) en bequaemsten uyten voorseyden gilde” en dat „by advijs en goedkeuren vanden burghermeesteren”. Telken jare werd de helft van het

*) Gr. Ord. Artt. XXXIX, met de ampl. van 28 Jan. 1641.

†) Geschiksten.

Kollegie der Overlieden vernieuwd. In andere gilden (6) had men boven de Overlieden nog een Deken, en te Gouda, werden de (vier ?) Dekens van het „kuypersgilde” geprae-zideerd door eenen Overman *).

Onzen Overlieden ontbrak het niet aan het zelfbewust-zijn, dat mogelijk wel een vereischte was tot het behoorlijk kwijten hunner taak. En ofschoon men, volgens de keur van 12 Mt 1532, geene „willekeuren oft settinghen” maken mocht buiten het Gerecht, op verbeurte van xl schellingen holl., spreken de „Vier *Regerende* Overluyden” toch, in hunne „deliberatiën” en „resolutiën”, niet zelden met al den nadruk en in de deftige formen eener Wethouderschap of openbare Regentuur (7).

Ter XVIIIe Eeuw vergaderden de Overlieden eens in de week, en wel Maandagsmiddags van 5 tot 7 uur op de Gilde-Kamer in de Barndesteeg. Daar werden onder het genot van een kop thee, een pijp tabak, en een glas wijn †), de belangen van het Gild besproken, de inschrijvingen gedaan van leerlingen, knechts of nieuwe Meesters.

Voor elken leerling betaalde men, in de XVIe Eeuw, 10 stuivers aan het Gild §) ; in de XVIIe betaalde de leerling 36 stuivers en de Meester voor 't aantekenen (waarbij de voorwaarden van dienstdijd, loon, enz. vermeld werden) 12 stuivers ; in de XVIIIe betaalde men voor een leerling, wegens inschrijving, zoo veel als voor een knecht — namelijk 36 + 12 st. d. i. f 2:8, maar voor de weeskinderen werd maar een recht van 12 stuivers geheven. Van ouds mocht ieder Meester, zoo hier als in andere landen, maar één leerling te gelijk hebben. Verzuim van inschrijving kwam den Meester op f 10 boete te staan. Het loon van een leerling was, omtrent de helft der vorige Eeuw, van 6 tot 24 stuivers per week, naar gelang van dienstdijd ; met opklimming van het eerste tot het vierde jaar. Daar waren echter ook leerlingen, die geld *toe-gaven*. Zoo nam, den

---

*) Gildebrieven van alle de gildens binnen de Stad Gouda." 1713, bl. 153 (A^o 1686).

†) Een en ander in de rekeningen.

§) Keur v. 16 Dec. 1542. Verg. Art. XVII der Grootte Ord.

23^a Mei 1737, Godefrit Bisschop een leerling aan, met name Jan de Vliger, „voor de tijt van twee jaare” en die zou toegeven „vijf-en-twintig gulden en een silverde lepel voor de vrouw” *). Hendrik ten Sande wordt den 19^a Sept. 1723 leerling bij Lucas Boschemaker, en zijn vader Gerrit ten Sande stemt in een toelage van 35 gulden †). De „knechts” verdienden 3, 4 of 5 gulden.

Die zijn meesterproef begeerde te doen, moest, ten eerste, Poorter wezen dezer stad. In de oudste keuren wordt, zoo als ik zeide, gevergd, dat hij 2 jaren den zelfden Meester gediend hebbe; in 1627 wordt dit tot één jaar beperkt §). Langen tijd gold daarbij nog de bepaling, dat hij ten minste 4 jaar *hier ter stede* zou hebben gearbeid **).

Wanneer zich dan een knecht bij de Overlieden had aangegeven tot het doen van zijn proef, werd hij, na overlegging van doopceel, leerbrief en poortersceel, met een briefjen van dezen of dergelijken inhoud tot de beëdigde proefmeesters gezonden: „De Heeren proefmeesters Gelieven te Permiteeren de Persoon.... tot het doen van zyn Kuipersproef, also hij Ons Gebleken is daartoe Geregigt te zijn. Adolph Cuper, *Overman*. Amsterdam, 10 Feb. 1783.” Vervolgens werd hem door den fungeerenden proefmeester eene plaats aangewezen, waar hij zijn hout te bereiden had. Dit hout moest hij met *f* 50.— aan de „Overluyden” betalen. Volgens hun statuut van 18 Aug. 1685, hadden zij in hun partikulier de vrije beschikking over 25 van deze *f* 50. Met de andere 25 werden het hout, de hoepen, teenen roeyen, houten pennen, klampen en onkosten betaald; maar ook hiervan bleef doorgaands nog een sommetjen over, dat de vier Overlieden en de proefmeesters veeltijds samen deelden ††). Op meer dan *f* 150 — in het jaar kon elke Overman echter niet rekenen. Later kreeg hun Kollegie een vast „vacatie”-geld van *f* 100 — in de 3 m.

*) Aanteken-boek, No. 2, beg. m. 1722.

†) Ald. bl. 23.

§) 12 Oct. Ord. in 4°, bl. 9.

**) MS. Prouf-boeck, Art. 2.

††) MS. Hout-Casboek, van 1685—1718.

De proefmeester dan, in den winkel of op het erf van een der proefmeesters post gevat hebbende, vond hier het gereedschap van dezen tot zijn gebruik, waarvoor hij hem, vóór 1682 *), 5, later 9 stuivers te goed moest doen, terwijl hij den proefmeesteren, voor het opnemen van zijn volwrochte proef, 2, later †) f 4:— voor vacatie moest betalen.

Daar bestaan, omtrent de *proefstukken* der *Meesters* van voorheen onder het volk onzer Eeuw (hetwelk zoo zelden meesterwerk aflevert), velerlei dichterlijke overleveringen. Van de kuipers zegt men, dat zij, als hun proefstuk een *boei* of drijvend ankertonnetjen moesten maken; de sterke buiging toch, die de duigen van zoo'n dubbelen kegel moesten ondergaan, maakte de vervaardiging zeer moeilijk. Maar uit de keuren en reglementen der amst. kuipers blijkt nergends dat zulk proefstuk van hen gevergd werd.

De Kleine Proef bestond dood-eenvoudig in het maken van een wit besloten vleeschvat, met 14 hoepen, een harington en een wijn-half-aam, dicht en wel gewrocht op zijn maat, om gebrand te worden met dezer Stede brand eer de proef zal opgenomen worden, en dat ál van droog hout. Voor de proef van het Groote Werk had men te maken een oliepijp, een oliequardeel en een oliesester, met twee ooren; „aan beide zijden stortende”, door den gezworen brander te ijken, als voren §).

De proefdoender moest de duigen tot zijn vaatwerk en de rijels (de maan- en middenstukken) tot zijn boöms zelf bereiden; de maten zijn naauwkeurig bepaald; en bij ieder des betreffend artikel wordt gezegd, dat alles „vierkant schoon gewrocht” moet zijn **) en wel *met der baarse*. De baars, namelijk, is de kuipersbijl, zijn edelst werktuig, en van welks hanteering de gedaante van het vat en zijn dichtheid grootendeels afhangt. Als het hout „uit de ruwe spaanders gehakt” was, betaalde de proefdoender (althands in de XVIIIe E.) 12 dukatons.

*) Keur v. 26 May, 4° Ord. bl. 11.

†) Na 30 Aug. 1630, Ald. bl. 12.

§) Ord. in 4°, blad. 9 en 10.   **) Bl. 10 en 11.

Terwijl hij zijne proef bewerkte, mocht geen Meester of knecht zich verstouten bij hem te gaan; veel minder hem te onderwijzen, en dat wel op verbeurte van een daalder, ten profijte van den Proefmeester (II).

Was de proef door dezen opgenomen en *onvoldoende* bevonden, dan had de aspirant, mids nogmaals de kosten betalende, het recht, zoo spoedig hij verkoos, een nieuwe proef af te leggen. Meesttijds ging hij éerst nog een jaar in de leer *).

Kwam de proefdoender er dóor — had de proefmeester een gewensch't verslag voor de Overlieden uitgebracht, dan meldde de nieuwe Meester zich, om de toekenning van zijn graad, bij de „Heeren” aan. Met eene mengeling van ontzag en blijdschap, trad hij, op eenigen Maandag-avond, onder het borstbeeld van St Matthijs, in de Barndsteeg het beneden-„Voorhuys” binnen; aan het einde van de gang vond hij eene kleine kamer, in wier deurfronton op nieuw het geschilderde beeld van den Apostel prijkte. Maar dit vertrek is te gering voor hem. Hij wordt de trap opgewezen. Bovengekomen, treedt hij de Gildkamer binnen: een vrij groote, hooge zaal. Den man van 1700 tréft wel niet, als ons, armen misdeelden, de fraaye bruine zoldering met kinderbalkjens, het keurig beslag der deur, de kruiskozijnen der vensters, wier net geloode ruitjens over dag met de schitterende metaalkleuren van eenige wapenschilden prijkten, — dat is alles dagelijksch werk voor hem, — maar de ontstoken „camer-croon” †), de groene tafel, waaraan de Overlieden en proefmeesters met hunne breedgerande hoeden zijn gezeten — die zelfde of dergelijke Overlieden, nóg eens *in effigie* tegen den muur, op de levensgroote regenten-stukken van Arnold Boonen en Jan Maurits Quinckhard, of ouder kunstenaars — die Overlieden, en hunne voorgangers, op zwarte borden, door hunne namen of blazoenen vertegenwoordigd, en dus ten derden male, in de „Camer” praezent — de stapel groote in hoorn gebonden „Aenteken boeken”, boeken der „Binnen Beurse”, der „Bosse”, der „Hout-

*) 4° Ord. artt. XXV, XXX. bl. 10.

§) Boeck v. Ontf. en Uytg.” beg. 1704: 7 Juni, 1706.

casse'' enz. De burgemeesterlijke Keure hunner instelling, met hare ampliatiën, in plano gedrukt, en in „eene leyste'' achter glas aan den muur gesteld *) — de zilveren begrafenischilden, bokalen, bodebus, en wat dies meer zij in de glazen kast, — dit alles maakt een diepen indruk, en hij behoeft den monstreuzen, levensgrooten St Matthijs niet, met de baars in de hand, welke de „Heeren'', bij de modernizeering hunner Kamer, in het laatst der vorige Eeuw, boven den schoorsteen in bâreliëf hebben doen uitbeitelen, — om dit oogenblik als het belangrijkste van zijn leven te beschouwen.

Voor den praezideerenden Overman ligt des nieuwelings leerbrief, behoorlijk door zijn gewezen Meester afgeteekend, zijn poorterscedul en het rapport van den Proefmeester. Met een kloppend hart ontvangt hij den gildepenny, met zijn gegraveerden naam, het eigenlijk meestersdiploma, en met groote vreugde betaalt hij, voor gildsgerechtigheid, de sedert 20 Juli 1644 daartoe staande f 15 — of, zoo hij het voorrecht heeft een kuiperszoon te zijn, de helft ; onverminderd de som van f 1:— (later tot een halven zeeuw verhoogd) voor het *Keurboekjen*, of den zoogen. *gildebriëf*.

En nog heeft het genoegen niet voor hem uit. Op de overdekte binnenplaats, die tot keuken is ingericht, heeft hij een stapel welgevulde oesterborden zien staan, of misschien zelfs het aangenaam stoven van een heerlijken kabeljaauw-staart vernomen : Confrater Joost Stevensen van Thoor heeft hem tot zijn gast genoodigd en 12 st. daartoe in de binnenbeurs gestort †).

Uit het kasboek dier binnenbeurs is mij inderdaad gebleken, dat de „Confraters'' het aangename, bij het noodige, niet ontbeerden. Kabeljaauw, heilbot, zalm, oesters, kreeften spelen , naar het seizoen, een gewichtige rol. De visch, de wijn, de thee en de olie werd doorgaands door een der konfraters bezorgd en waarschijnlijk *gekeurd*. Daar komen verder rekeningen van den boterkooper, hoenderkooper en banketbakker voor.

*) Verg. Res. v. 28 Jan. 1771.

†) Zie bijv. MS. Binnenb. Casb. 1778, 31 Mei, 7, 21 en 28 Sept.

Den 24ⁿ September 1697 gunnen zich de „regeerende Overluyden”, wellicht vergezeld van den proefmeester en zijn „duebelt-man”, een vrolijken dag „An 't Diemer bruegh” en verteeren / 40 en een schelling *).

8 Aug. 1704 zijn deze „Confraters met malcander uyt-geweest na 's Gravelande ende hebben betaelt, voor verteerde cost” / 64:3 †). Hadden ze te veel geld verteerd, dat ze, in 1705, vijf loten in de „Alckmaersche Loterye” namen? — In het laatst der Eeuw vinden wij ze op Zeeburgh en bedraagt het verschot aldaar en de „koetze” / 21:16 §) Met Juni of Juli, als de boeken werden afgesloten en goedgekeurd door den Stads-sekretaris, en de nieuwe Overlieden en proefmeesters werden gekozen en geïnstalleerd, dan werd er voor Gildsrekening een proefmeestersmaal en buitendien nog een groot feestbanket gegeven, waarbij de bokaal, in mijn klein familie-archief voorhanden **), zal dienst gedaan hebben.

Dit was de vrolijke kant van het leventjen der Overlieden, maar daarentegen indien ze zich verschoonden van het *mee te begraven gaan* van Meester-kuiper of kuipersvrouw — dan betaalden zij ook dubbele boete.

In 1570 telde het Gilde ongeveer 150 Meesters ††). In die tijd waren al de gildebreders gehouden meê te begraven te gaan, en werden daartoe door den Gildeknaap *aangesproken*, die ook den Pastoor van het gilde-outaar in de Oude kerk te waarschuwen had §§). Als dragers werden 24 Gildebreders van de Oude, 24 van de Nieuwe Zijde, in het werk gesteld. Bij het *aanspreken* werd de genummerde „dootpenning” uitgereikt, welke de broeders, bij het inkomen van kerk of kerkhof, in een bus hadden te steken. Zoo wist men altoos wie de boete had verbeurd.

Boete werd ook belopen door de erfgenamen van den overleden gildebreders of -zuster, als ze de hulp van het Gilde ter uitvaart afwezen. Het betalen van die twee

*) MS. Hout-Casb. †) MS. Hout-Casb.

§) MS. Binnenb. Casb. 25 Juni, 1787.

***) In bruikleen bij 't Koninklijk Oudheidkundig Genootschap.

††) MS. Reg. vander Inc en Bel van alle godtsh. en gilden”, Bl. 40 v°.

§§) 4° Ord. art. xl, xLi (bl. 13), en de Keur van 16 Dec. 42, Keurb. C, 82 v°.

drie-guldens werd, bij de deftigste kuipers, op het laatst *regel* — althands bij de wijnkuipers; trouwens deze waren bij resolutie van 15 Jan. 1772, mids in eens af *f* 200 aan 't Gild en *f* 100.— aan de Overluy betalende, van het afleggen eener praktische proeve verschoond. Dat waren de rechte kuipers niet.

Beter voorzien dan de schilders en metselaars, die te zamen maar éene „dootpelle” of lijkkleed bezaten, hadden de kuipers reeds ten jare 1543 er een van laken *), en in 1570 bezitten zij er twee: een van fluweel en een „bastert fluwelen”. Misschien waren die, als in België, met het gildewapen bestikt. Onze kuipers vergenoegden zich, in later tijd, met vier gedreven zilveren platen op de lijk-kist te hangen, welke platen den dissel, den passer, de strijkbank en de baarse voorstelden (17).

Passer en dissel vindt men o.a. op een gildepenny van 1782 afgebeeld. Mij zijn er nog bekend van Barent de Harder, met het jaarmerk 1673, de lauweren zijn daarop gestrikt; deze is veel beter gegraveerd. Nog ken ik er een van Mr Adrianus Dees, van 11 Nov. 1710, waar de dissel gekróond is.

Die krooning van koopwaar of gereedschap, bij ambachten en neeringen, is eene eigenaardige uiting van het gildeleven en komt veel voor. Zij zinspeelt natuurlijk op het loon van den arbeid, op de vruchten, die men er van plukt, op de macht en het gezach, die er uit voortkomen. De schoenmakers van Gent beweeren, dat hunne elst haar kroon dankt aan Graaf Hendrik of Liederik van Normandië, die ten jare 1103, in zekeren bij de geschiedschrijvers onbekenden slag tegen den Koning van Frankrijk, den schoenmakers, wegens het redden van den standaard, deze kroon zoú verleend hebben:

Haerlieder croone, die sy boven d'else draeghen,
Dats de weerdicheyt die hem de Graeve gaf †).

Men herinnert zich ook wellicht, uit de „Heerelijcke en vrolijcke daden van Keyser Carel”, de aanleiding wel tot

*) Inventaris oft specificatie” enz. Keurb. C. fol. 82 en volg.

†) Belg. Museum”, X bl. 48.

het kroonen der laars in het blazoen van het Brusselsche schoenlappersambacht *), — maar de meeste gilden zullen hun kroon wel evenzeer aan het soeverein bewust-zijn van eigen kracht dankweten, als zij zichzelf banier en wapenschild verleenen. Er is mij ten minste niets bekend van eenige heldendaad, verricht, of Vorstengerecht, opgeschaft, door de schoenmakers hier te Amsterdam, en nochtans was hunne elst even zeer gekroond als die hunner gildebroeders van Gent (18).

Het zij mij vergund hier nog een oogenblik bij stil te staan. Heraldiek, caeremoniaal en symbolografie, die er op het innigst aan verwant zijn, — behooren tot die verschijnsels, waarin het *feit*, vooral wanneer het door de jaren bevestigd wordt, een *recht* doet vermoeden en niet zelden een recht meëbrengt. De adel stelde steeds den grootsten prijs op eenige Vorstengunst, waarbij hun bijv. het recht werd gegeven hun blazoen met een halven adelaar of een geléied kanton te vermeerderen ; maar in het zelfde oogenblik drukte de zilversmit of tinnegieter niet zelden zijn „pinsoen” op de nieuw gegoten kan, en de adelaar in het schildvormig merk bewees, wat „meester het stuk gewrocht” †) had en er voor de waardijns de eer of verandwoording van droeg: t.w. „Jacob uten Arent”. Jacob zegelde dus rustig en onverlet, zonder ander gezach dan zijn eigen keus, met het zelfde teeken, dat den Ridder als een koninklijke gunst en dienstbelooning werd toegerekend.

De praezident Fauchet zegt §): „Pour ce que les bourgeois avoient aussi des marques familières, communément il ne leur est pas permis d'en porter en leurs écus de pareilles aux nobles: ainsi il y en avoit qui remarquoient leur estat comme *une hache pour un charpentier* (19).” Men ziet, dat de volstreckte onderscheiding moeilijk is vol te houden. Daar zijn althands wel nakomelingen van Overlieden der „cuperie”, die de *doloire* of barse met een niet minder gerust geweten in hun zegel

*) Brussel, 1675, bl. 93 en volg.

†) Keurb. A. f 60 v°.

§) In zijne „Originae des Armoires”, hst. II.

voeren, dan de Graven van Ostorrog en de Ridders de Renty (20). Trouwens een der aanzienlijkste geslachten van Frankrijk voert: *de gueules, à deux épées d'argent en sautoir*, en daarnevens *une hache tombant de taillant sur une barre de bois échiquetée*, met het devies: SINE LABOR NIHIL *) De degens zinspelen op het kruisvaartbedrijf, de bijl op het beroep des moederlijken grootvaders, een *ouvrier à grande coignée* †). Een ander voorbeeld, uit België! De gentsche familie Montanus voert hare drie rozen gequartileerd met den gekroonden hamer van St Eloy en de egge van het landbouwers-gilde §). De Edelman had de proef afgelegd — wijl dit de beste steun voor zijn aanzien was (21).

Wat het uiterlijk onderscheid der stukken in een adelijk wapenschild en der kruisen, haken en lettertrekken aangaat, waarmee de steenhouwer, de glasschilder, de papierfabrikant, de boekdrukker, de kuiper, de waagdrager, pakker of kruyer, ja de vee- en houtkooper, *in of buiten* een schild of cirkel of kartel, hun werk, hun koopwaar of werktuig merken — dit onderscheid, voor zoo ver het valt aan te nemen, is, naar mijne meening, in de eerste plaats te verklaren uit het schrijfmiddel, 't zij beitel, rits-tang, krijt- koolpunt, of ganzepen, waarmee elke gildebroeder, op zijne wijze, zegelt. Meer wezentlijk is, dunkt me, dit onderscheid niet. Ja, is het kruis, dat den kwalijk onderwezene tot handteekening dient, niet tevens een der meest voorkomende blazoen-stukken? (22).

Onze poorters en gildebroeders, in de XVIe, XVIIe en XVIIIe Eeuw, dachten volstrekt aan geen usurpatie, als ze zich, bij hun leven, van een letter- of beeldvormig merk bedienden, om te kennen te geven: „zie mij hier”; en het was regel, voor de goeode burgers, het op hun graf te plaatsen.

---

*) „Twee zilveren gekruiste degens in een rood veld; een bijl met het scherp vallend op een gedamborden schuinbalk: NIETS ZONDER ARBEID”.

†) „Werkman met den grooten bijl”.

§) Zie F. de Vigne, „Moeurs et usages des corporations de métiers”, pl. 22.

Zie bijv. de grafblazoenen van een kuiper en van een smit, uit de eerste helft der XVIIe Eeuw, in de oude St Laurenskerk te Alkmaar. De zerk van den eerste ligt voor 't orgel, van den andere in het noordpand van den choortrans. Elders vindt men, in de zelfde kerk, nog een nijptang, een leerlooyers- of kuipersbijl, verschillende haken, driehoeken, kruisen, lettercijfers en ook een groot getal steenhouwersteekens.

Het is hier mijn voornemen niet, nu ik eenige oogeblikken mij bezig heb gehouden met het bedrijf mijner vaderen in de speciale levensform van het Gild, — te treden in eene waardeering van de voor- en nadeelen, die uit zulke broederschappen voortvloeiden. Ik heb vooral over de schilderachtige zijde willen spreken. Ik kan echter van het onderwerp niet scheiden, zonder, met een woord, de ontbinding van het Gilde te gedenken. Het is de fransche staatsman Turgot (de Jongere) geweest, die, een denkbeeld opvattende, reeds 100 jaar vroeger door onzen Jan de Wit en den leydschen lakenfabrikant Vande Spieghel aangegeven, den eersten afdoenden slag aan de korporaties heeft toegebracht.

Bij onze staatsregeling van het jaar 1798, werd den 5n Oktober gekonstateerd *), dat de gilden, sedert de afschaffing van alle privilegiën, als opgeheven waren te beschouwen. In d^o 10 Oct. daaraanvolgende werd door het *Committé van Alg. Welzijn dezer stad* aan het „Kuypers- & Wijnverlaters-Gild” beteekend, dat „alle de Gildens, Corporatiën of Broederschappen van neeringen, ambachten of fabrieken” ontbonden waren en alle de tot hiertoe gefungeerd hebbende Overlieden of Bewindvoerende Personen van hunne posten ontslagen, „behoudens derzelve verantwoordelijkheid”. Ofschoon een dekreet, dat zoo diep in het kloppend harteven der maatschappij ingrijpen wilde, niet dadelijk werd ten uitvoer gelegd, bracht het toch eene soort van schrik te weeg, die zich hierin openbaarde, dat er van 1798 tot 1800 geen enkele Meester werd aangenomen. In 1570 telde het gild 150 broeders, die elk tot jaargang of jaarlijksche inlage betaalden 8

*) Art. 53 der Alg. beginselen.

stuivers. In de bloeitijd omtrent 1700, werden er, door elkander, 15 broeders p. jaar aangenomen. Dit zal op een cijfer wijzen van ongeveer 250 broeders. Toen was het jaargeld een daalder, in driën te betalen. Den 15ⁿ Jan. 1772 onderging, gelijk ik boven reeds vermeldde, dat Gilde de vernedering, dat de wijnkuipers zich het gilderecht *kochten*, zonder proef af te leggen.

De Katholieken, men weet het genoeg, hadden meer reden dan eenige andere afdeeling der natie, om meê te werken tot de omwenteling van 1795; meer reden, en ook meer recht. Hun stilzwijgend protest tegen dat gedeelte van het vredesverdrag van 1648, dat hunne godsdienstvrijheid ongewaarborgd liet, werd door de Regeering der Geuniëerde Provinciën, evenzeer stilzwijgend, maar ten allerduidelijkste erkend; er werd op gerekend: men begreep, dat de Katholieken, behoudends rede en belang, moesten protesteeren: daarom beschuldigde of wantrouwde men hen in 1672, in 1748: daarom sloot men hen van alle regeeringsposten uit. Indien men aannam, dat de Katholieken vrede hadden met den toestand sedert 1648 — waarom hen dan als pariaas in hun Vaderland behandeld? Zij konden met dien toestand geen vrede hebben. Wel liet men hen toe Advokaat, zelfs Prokureur te worden; wel veroorloofde men hun den staat te water of te land als krijgsman te dienen. Gebonden door den militairen eed, vertrouwde men hen. Nu, in 't algemeen, schoof die vervolgde, vaak verdrukte, altoos bedreigde katholieke bevolking zich ook nimmer op den voorgrond; zij wilde haar bestaan zoo veel haar plicht dit toeliet, doen vergeten doen vergeven. Maar zij leefde toch, en zij leefde gezond en krachtig; en toen het oogenblik daar was om haar protest uit te spreken, in de dagen der Patriotten, deed zij het *) — ofschoon steeds op burgerlijke schaal, en zonder zich in de eerste rangen te durven of eigenlijk te willen dringen. De patriotsche geest vervulde ook het zoogenaamd „Alberdingsbuurtje” — dat is, de „oude Weesper Biercay” — Nieuwezijds Voorburgwal met de Kolk en Dirk van Hasselt- of van Assensteeg. Daar woonden, in deze

*) Zie mijn Almanak, 1855, bl. 172.

steeg, voor een kleine honderd jaar, bijna niets dan dissenters (vergelijk het puibook van de XVIIIe Eeuw) en meer gegoede burgerlui dan later : distillateurs, komenijhouders, bakkers, slaggers, timmerlieden, vele gildebazen. De kuiper „op de gracht” was van zelf de primus, en Frederik Alberdingk, die een wakker hart aan meer dan gewone lichaamskracht paarde, blonk, tot zijne eigene verwondering, als volksredenaar uit in „burger sociëteiten” en „grondvergaderingen”. Weinig dacht hij echter, dat de beginselen, die hij in het leven hielp, eerlang met den moker der vernietiging op het Gildewezen en op de broederschap der Kuipers-Wijnverlaters zouden inhakken. De Katholieken wilden bevrijding van druk, burgerlijke gelijkstelling ; het Orangisme was hun in die tijd, het zinnebeeld van een onverdraagzaam protestantisme en van de onrechtvaardigste kasteverdeeling. Maar dit voorzagen velen hunner niet, dat de omwenteling op eene helling zoû staan en veel wat hun lief was met zich voort en wech zoû sleepen (23).

Waarschijnlijk is het aan den ongewonen gang der politieke gebeurtenissen, in het najaar van 1795, toe te schrijven, dat het Kollegie van Overlieden der kuipers niet voor de helft, zoo als het gebruik was, ververscht is geworden. Den 7ⁿ Juli 1794 waren Jan Hend^k Stulen en Hendrik Tieleman het 2e jaar hunner bediening ingegaan, en zagen zich Matthijs van Woensel en Lucas de Haas als nieuwe Overlieden toegevoegd. Eerstgenoemden hadden dus in den zomer van -95 moeten aftreden. Maar daar gebeurde niets van, zij bleven aan, en met Nieuwejaardag van 1796 besloot het Gild, ter voorziening in de gildenood, waarvan men het voorgevoel had, den deftigen Jan Hendrik Stulen, een bemiddeld wijnkuiper („Binnkant tussen de Craan-sluis en Buytebantemerstraat”) wel te behouden, maar drie nieuwe mannen (*homines novi*) daar bij te voegen, en wel in de eerste plaats, uit de blokkuiipers, Frederik Alberdingk.

Den 4ⁿ Januari hield het nieuwe Kollegie (waarin ook de wijnkuiper Frederik Voest en de blokkuiper Lambertus Sandman opgenomen waren) zijn „Eerste Camerdag”.

't Is te denken, dat men daar reeds veelzijdig de waarschijnlijkheid, edoch tevens de niet-wenschelijkheid der slooping van het Gild besproken heeft. Men riep de gildebroeders tot drie verschillende „comparisies in de herberg „'t Valkje", door middel van „advertisementen in de Courant" bijeen. Men gelastte den Notaris Wagner een „Request op te maaken" — om te trachten te weeg te brengen, dat het muisjen geen staartjen hebben zou, dat de oorzaken geene gevolgen zouden baren, dat de gelijkheidsrevolutie den doodslag aan het kuipersgild niet geven zou. Maar, helaas, men kon daarvoor wel f 17: 18 st. uit de gildekas lichten — het doel werd niet bereikt. Men zond eene Kommissie naar de vergadering der „Generale Gildens" te Leyden (24). De f 7: 10 st. reisgeld, die vergoed werden, hadden veilig het dubbele mogen bedragen — de uitwerking was nul.

Intusschen waren ook de geldmiddelen van het gild te-ruggelooopen. Dat mijn grootvader, „de Cas niet toereykende synde tot voldoening van 1/4 jaar weduwen-geldt", zoowel als zijn konfraters, tot viermaal toe, een voorschot deed (2 Mey 1796, 6 Feb. -97, 1 Mey -97 en 3 Feb. 1806), breng ik niet in rekening — de „Cas" kan slecht voorzien zijn, al is er een groot „Capitaal" — maar dat den 15ⁿ Mei 1797 de Wed. van Joh. Meylink eene schepenkennis van f 1600: — op het „Gildenhuis" nemen kan — dat is erger, en inderdaad een „mislijck teeken".

Toch wanhoopte men, wat den staat der geldmiddelen betref, nog niet aan het behoud van het Gild. Het kapitaal bedroeg den 30 Sept. 1796, toen de balans door de Overlieden was opgemaakt, nog f 40084: 15: 12. Frederik Voest en Lambs Sandman mochten zich dan al onttrekken — men wist ook voor het nieuwe Gildejaar niets beters te doen dan Frederik Alberdingk en Jan Hend^k Stulen in hun ambt te „continueeren" en hun Dirk van Eyck en Jan Koene toe te voegen, die echter pas den 10ⁿ Okt. hun „eersten Kamerdag" hielden.

Inmiddels werd de horizon al somberder: menigmaal, als Fred. Alberdingk in het Gildenhuis der Barndesteege de eerste ter vergadering was, zat hij den levensgrooten

St Matthijs boven den schoorsteen aan te staren, en dacht, had ik je baars' *) maar in mijn hand (25), om een gat te slaan in het netwerk van al die geleerde Constituties, waarmee men, onder de leus van vrijheid, ons Gild toch eigenlijk gevangen-man maakt! IJzer was echter niet met handen te breken, en de baars' van St Matthijs scheen haar dienst te weigeren. Den 8ⁿ Maart was Jan Mulder de laatstvermelde kuiper, die een meesterproef af mocht leggen. Met U^o Aug. 1797 gaven Frederik Alberdingk en Jan Hend^k Stullen dan ook hunne demissie: de middel-eeuwsche *broederschap* was afgeschaft en had plaats gemaakt voor het moderne *genootschap*. De oude maatschappij *groeide* samen uit verwante leden, de moderne werd uiterlijk samengesteld door de keus en luim der burgers.

Wij zagen boven, dat den 5ⁿ Oktober van 't jaar -98 het lot der Gilden onherroepelijk geworpen was, en dit ondanks een nieuw adres door onze kuipers in vereeniging met het St-Josephsgild, ingediend. Men nam de afschaffing echter nog niet te ernstig op, en eene renovatie werd door het „intermediair uitvoerend Bewind des Vertegenwoordigenden Lighaams” den 24 Dec. noodig gerekend **); 23 en 28 M^t van 't volgende jaar herinnerde men, hoe reeds volgens art. 53 der Staatsregeling van 6 Mei 1798 alle gilden afgeschaft zijn, en ieder burger het regt heeft om zoodanige fabryk of trafyk op te rigten of zoodanig eerlijk bedrijf aan te vangen als hij verkiezen zal.”

Het Gild begon dan ook allengs te verloopen. Bij de „Publicatie van 5 Oct.” waren door het gantsche land de „overlieden” reeds aan de deur gezet en werden door „provisioneele Commissarissen” vervangen; want wel uitdrukkelijk herinnerde de regeering, bij eene publikatie van 28 Okt. 1799, dat met de rechten der Gilden, de plichten der Commissarissen niet vervallen waren. Deze „publicatie” tot „explicatie der publicatie” van 5 Oct., werd den 15ⁿ Juni 1801 „gerenoveerd.”

Men hield, hopende tegen alle hoop in, de zaak hier ter stede nog vrij wel aan. In 1800 ontvangt het Gild weêr nieuwe bazen, ja, neemt ze zelfs weêr proef af en laat o.a.

*) Bijl. **) Mr J. van de Poll, Verz. v. Vad. Wetten en besluiten, bl. 419.

den 9ⁿ Juni den wijnkuiper J. H. Smaale / 200 :— betalen, om, naar veertigjarige usantie, vrij van de proef te zijn. Op dezen voet gaat men voort tot den 9ⁿ Mei 1803. Inmiddels had men den bekenden advokaat Ondaatje in den arm genomen, op hoop, door dezen patriot, iets ten voordeele van het Gild uit te werken. Dit kostte het Gild / 51 : 12, maar iets uitwerken deed het niet. En toch schreef nog den 11ⁿ M^t 1802 het *Commissie van Algemeen Welzijn der Stad* aan het *Intermediair Gemeentebestuur*, dat het afleggen der gildeprouven „als noodzakelyk en nuttig zoude moeten worden beschouwt, vermits daar door alle onbekwamen genoodzaakt zouden worden zich door oefening bekwaam te maaken”: maar dit was een partikulier gevoelen en werd door de Constitutie te niet gedaan. Onderwierpen zich blok- en wijnkuipers, ter liefde der broederschap, tot dus verre aan de vroeger bestaande bepalingen, Pieter van Beyerens had den moed een vonnis van Heeren Wethouders uit te lokken, waarbij het Gild gelast werd hem „zonder proef” aan te nemen, tegen betaling van het gewone recht van / 15 — en / 1:6 voor het Keurboekjen.

In de jaren 1803, 4 en 5 gaan de wijnkuipers steeds voort met het betalen van hunne hooge kontributie en de anderen met het afleggen hunner prouven. Den 31ⁿ Dec. 1805 condemneeren Heeren Wethouders Pieter Kuyper tot betaling van „sijn agterstallige jaaren, om als Mr Kuyper weder te mogen fungeeren.”

Nu de gelijkheidskoorts allengs begon af te nemen (helaas, om plaats te maken voor het napoleontiesch bestuur), werd inderdaad de hoop en kans op eene herstelling der gilden weder levendig.

Onder de voorspiegeling van dat verschijnsel gaven Frederik Alberdingk en Jan Hend^k Stulen weêr verlof aan de oude broeders, om hen, op nieuw, tot „Overlieden of nu Commissarissen van het Kuiper- en Wijnverlaters Gilde binnen deeze Stad” voor te dragen, en „Wethouders” verklaarden, van hunnen kant, „uit de nominatie als Commissarissen van het voormalig Kuipers- en Wynverlaters gilde de Persoonen van Jacob (lees : Jan) Hendrik Stulen en Frederik Alberdingk gekozen te hebben. 8 Jan.

1805. Ter ordonn. v. Wethouders voorn. H. Huyghens." Men merke wel het onderscheid der bewoordingen op.

Ondertusschen werden in 1807 bij het Gouvernement stappen gedaan „tot instandhouding der Gilden". Het boterkoopersgild stond hier te Amsterdam aan het hoofd dezer beweging en onze kuipers droegen /45 9: 8 in de „kosten van diverse Requesten en onkosten".

„Bij de wet van den 30ⁿ Jan. 1808 werden inderdaad de bepalingen vastgesteld welke voortaan in acht genomen moesten worden bij de inrigting van corporatiën tot het uitoefenen van neringen, ambachten en bedrijven. Deze Wet," zegt Mr J. van de Poll, „was een proeve om de oude gilden te herstellen, voor zoo verre die eene voordeelige zijde hadden.... Volgens haar was de deelneming aan de corporatiën voor alle neringdoende lieden verplicht; edoch alleen werden tot die deelneming toegelaten, welke volgens 's Lands Wetten gerechtigd waren om een patent te bekomen; het afnemen van proeven, als voorwaarde van admissie, was in het algemeen verboden enz. *)

Den 15ⁿ Aug. 1808 werd dan ook Bernardus Alberdingk Frederikszoon, met Frans van den Brand en Hend. Dijkmeyer Jr, meester zonder proef te doen, en betaalden als kuiperszoons /20:— met /5:— voor „declaratoor en penning". De Heeren S. Rendorp en F. Binkhorst daarentegen (geen kuiperszoons) betaalden (29 Mei en 30 Okt. 1809) /40:—. De wijnkuipers stonden nu met de blokkuiipers weêr op één voet. Het gildeleven intusschen bleef steeds kwijnen. Welsprekend is de post van 17 April 1811: „Aan H. van der Sloot verkogt 16 zilv. lepels en 15 do vorken, saamen 123 lood 9 engels, 28 st. p. lood /173.10". De feestdisch lag omgeworpen. 't Was uit met de trakteeing zoowel als met de diplomeering der nieuwe Meesters. De laatst benoemde „Baas", die van 2 Dec. 1811, was de Heer Willem Methorst.

In 1812 vielen alle gilden voor goed onder de hand van Napoleon. De koninklijke besluiten van 14 April 1815, 26 Juli 1820, en 18 Mei 1827 zongen verder het requiem over het korporatiewezen. Bij het tweede dezer besluiten

*) „Verzameling van vadl. wetten en besluiten", bl. 419.

werden de boeken en papieren verklaard het eigendom van den Staat te zijn (!), last gegeven tot den verkoop van roerende en onroerende goederen, en tot inschrijving van het kapitaal op het Grootboek, ten vruchtgebruike van weduwen en invaliden.

In Oktober 1821 werden, ten gevolge van dit despotiek besluit, de meubelen enz. (daaronder ook de regentenstukken van Boonen en Quinckhard ?), „na 't O.Z. Heerenlogement” getransporteerd en brengen gezamenlijk op, na aftrek der onkosten, f 423:10. Het gildehuis, dat eenmaal 16 a 18.000 gulden gewaardeerd werd, wordt verkocht en in Jan. 1822 betaald met f 2741:— waarvan f 170:11, voor kosten, in de handen van notaris en makelaars kwam. Nog werd in de zelfde maand 8 stuivers „vragt” betaald van 2 kisten met boeken en papieren. Wáar is men daarmee heengegaan? — Enkele rekeningenboeken enz. berusten ten archieve dezer stad; maar al waren de boeken van het Gilde ook in hunne volledige tijdsorde voorhanden en niet, zoo als te vreezen staat, reeds vóór meer dan 40 jaren gedeeltelijk tot scheurpapier veroordeeld, — al doen nog heden de „gecontinueerde provisioneele Commissarissen van het selve gewezen gild” getrouw verslag van de inning van renten en betaling van onderstand, — het Gilde-zelf is dood en begraven. Niet echter alzoo de Kuiperij, en nog wordt in mijne familie aan het axioma gehecht, dat op Grootvaders snuifdoos, onder de afbeelding van zijn bedrijf, geschilderd stond :

Waar wierd ooyt eêler Const gevonden
Als hout met hout te gaêr gebonden !

1863.

AANTEKENINGEN.

---

(1) Niet af te leiden van *coopman*, zegt Raepsaet, t. a. p. bl. 348. De geleerde man zoekt er ites in als *common-man* — de burgers in 't algemeen staande even zeer tegenover de regenten als tegenover het lagere volk. Maar hoe zou, bij ons, het romaansche *co* van *communis* aan *man* gekoppeld komen? Mij dunkt *coman* (het zelfde als *comen*, kramer) is *coopman*, *coopman* is neeringdoende, en zoo kunnen de gezamenlijke neeringen" („ambachten", „natiën", „gilden") zeer wel het gilde der *co-manen* genoemd zijn.

(2) Ik neem hier *neering* in holl. zin, als afzet van koopwaren. In Zuid-Nederland duidde men er op vele plaats en de ambachtsgilden in 't geheel mede aan.

(3) Ik ben de aanwijzing van dit hoogst belangrijk MS. aan de heuschheid van mijn geleerden vriend, den Archivaris Dr P. Scheltema, verschuldigd.

(4) Deze getuigschriften zijn op pergament geschreven en van de stedezegels voorzien.

(5) Niet duidelijk is mij ondertusschen de verhouding tusschen het Kuipersgild en de amsterdamsche „Ruyterwaght", waarvan de ondervolgende MS.-Notitie getuigt :

„Notitie van de Placcaten overgelevert door de Ruyterwagt aen alle de brouwers (In de maant Febr. 1706) :

„De heeren Overmanne gelieven te zien. Aen wien dat ik de bilietten hebbe over geleevert :

Aen de brouwers selfs (in) de hooijbergh
de schulp
de iii sluijtel
de Roskam
den Engel
het witte hart

twapen an de kantoormeijt
de swaan an de kantoorknecht
't Rood hart an de Juffr.
de Leijlij an de Juffr.
den Aaren an de Juffr.
de weerelt an de Juffr.
t scheepie an de Juffr

de haan an de kantoorknecht
t Vortuyn an de Juffr.
de star an de soon int kantoor

U. E. D: W dienaer Frans Crueger
Ruitewaght."

(6) Bijv. bij het Amst. metselaars-, steenhouwers-, leidekkers- en pompemakers-gild : 30 Nov. 1720 was „afg. Deken" Hendr. Dekker, aenc. Deken" Pieter Cock ; afg. overlieden waren Willem Cortenhoef en Pieter Hesseling, aankom. Hercules Bouman en Christoffel Munster ; aanblijvende : Jacob Cramer en Arent Bout. MS.-attest van den Stads-Sekret. J. Trip Jansz. Bij de amst. chirurgijns was, in 1752 (Aug. Deken J. Lakeman ; overmannen waren : N. vander Meulen, J. van Doorum, Pieter Jas, en Loth Lothz. Zie MS. leerbrief van Jan Linkenburgh.

(7) Aldus bijv. Evert Smits, Joannes Elberts van Duyns, Joost Steuensen van Thoor en Evert Arentsz in hun *arrest* van Aug. 1685. Zie de *Consideratie*, voorafgaande aan zeker MS. Hout-Casboek, L. A. De schrijfhanden dezer kuipers zouden geen kantoorheer onzer dagen oneer aandoen.

(8) Wagenaar, *Amst.* II, bl. Met het begin dezer eeuw begonnen zij Dingsdaags te vergaderen : A°. 1800, 20 Jan., 3 M^t, 17 M^t, 21 Apr, 5 Mei enz.

(9) Die deze inschrijving verwaarloosde kreeg de volgende „Waar-schouwinge" thuis : D'Overlyuden van 't Kuypers- en Wynverlaters Gild, verzoeken UE. de H^r Barent Ottens aanstaande Maandag 's avonds ten 5 uren te komen op desselfs Gilde Kamer, in de Barnde Steeg, omme UE. Knechts en Leerlingen te laten Inschrijven, volgens Ordonnantie, en wagt UE. voor schade. Amsteldam den 15 Jan. A°. 1770. A. W. Ver-luijs, *Overman*.

(10) Boven en behalven het geen de Overlieden bij keure in d°. 27 Jan. 1757 is toegelegd, zullen zij, voor alle hunne moeyten vacatien en verteeringen hoe genaamt, daaronder meede begreepen vuur ligt en comptoir behoefkens, uit de Gilde Casse 's jaarlijks mogen trekken en genieten de Somma van f 400:—." Besoignes v. Burgem. & Sch. v. 28 Jan. 1771.

(11) Ziehier het proces-verbaal eener ter dier zake door Overlieden en Gildeknaap verrichte bekeuring :

Mathijs Sluys. Volg zyn segge *knecht* van Claas Thomasz Bekeurt Den 4d Sept. 1775 zynde Maandag Tussen 1 & 2 ure hebbende alleen gevonden werkende Met *afsteken & Toeleggen* van boomstukken. Gereetschap : *Vougbank of strykbank, dissel, kloofmes, Houte kloofhamer, blok, vlakmes, nieuw houd & grauwe kettenband.* — Aan hem Math^s Sluys gevraagd of hy de *knecht* vande ge^m Thomasz niet was, heeft gezegt „Ja".

Daarop by C. Thomasz aan huys bekeurt en aan hem gevraagd of die *knecht* en die *houdwaaren*, *hoepels etc.* het zyne niet was, heeft geantwoort Ja". Waar op hy begon *Te brutalizeeren*, hebben Overlieden

ende gildknecht zig van hem geabsenteert, nadat de bekeuring aan hem gedaan was in de boete van *f* 25:— volgens keure in dato 28 Jan. 1757.

Door Fredrik Bouwman *verklaard, onder Eede*, dat hy Ten tyde *der bekeuring* door overlieden in de kelder *Present* is geweest den ganschen dag vanden 4ⁿ Sept. en dus door overlieden *niemand* anders dan ge^m *M. Sluys* gezien is in de voorgemelde kelder."

De hier genoemde "gildeknaap" of "gildeknecht" genoot, by besluit v. Burg. en Sch. vrywooning in een gedeelte van het gildehuys en boovendien (uit de Gildekasse) jaarlijks *f* 20:— voor deszelfs diensten, en het schoonhouden van het Comptoir." 28 Jan. 1771.

(12) Het eenige, voor 20 jaar nog overig, en zeer beschadigd, is een gedeeld schild: I van zilver, met 3 sinopelen hulstbladen; II van goud, met een klimmenden sabelen leeuw; de leeuw, herhaald als helmkam; helmdek, goud en sabel.

(13) Zie Van Gool, bl. 301 en II, bl. 132: Quinckhard, geb. te Rees, 28 Jan. 1682, was een leerling van Boonen en schildert de overlieden 2 maal, in het tijdvak 1710—1750. Het schijnt dat Arnold Boonen zijn stuk schilderde in 1710. Dan was het viertal waarschijnlijk: Joost Stevensen van Thoor, Evert Smit, Joannes Elberts van Duyns en Jacob Scholten.

(14) In de XVIe E. betaalden zij maar *f* 3:— (Reg. vander Inc." bovenaang.); van 1601—1624 *f* 6:— van 29 Okt. -24 tot 25 Juni -25, *f* 8:— van 1625—20 Juli 1644 *f* 10:— en daarna *f* 15:—.

(15) Die maaltijden kostten, in 1706, *f* 50:— en *f* 100:— zie „Boeck v. Ontf. en Uytg." op het Sted. Arch. Zij hadden o.a. deze nuttige zijde, dat men, met het oog op hun gezelligen aard, niet zelden besloot alle geschillen „in het vuur der liefde te begraven en den anderen met een extra-ordinaris glas wijn te begroeten". Slotbepaling van de 4^e resolutie der Gilde-vergadering van de lakenbereyders van 15 Juli 1671. MS. notulen; kopie authent. onder mijne berusting.

(16) „Het Register vander Inc." boveng. ald. Onder het „Silver ende ornamente" van het cuypers ghilde komen nog voor:

„It. die kelck, is getaxert van een goudt smidt voor vijf gul.

It. een goude carsoffel met sijn toe behoert.

It. een wit damasten carsoffel met syn toe behoert.

It. een blaeu lakens carsoffel, een paers lakens carsoffel en tanayt (?) carsoffel al met syn toebehoeren.

It. noch een fluwelen ende lakens antipendium.

It. noch vijf candelaeers opt outaer noch twee pair gardinen ende ander misgewaet van lynde ende anders.

Op den inventaris „van tgeene de cupers byden altaer vanden soete naeme Jhesus hebben ontf." MS. keurb. C, f. 82 etc. dd xviiij Jan. 1543 wordt genoemd de „silveren kelck en pateen, mit sijn gout vergult en is de kelck van cooper gemaict, tot anden cop toe, wegende te samen xviiij loet."

Voords „een groete Jhesus" (*corpus*)? weg. xxxiiij loet en een vieren-deel; een cleyne Jhesus die geordineert es tot tbeste paesbort (voor

den vredekus) wegende xxviii loet"; „twee zilveren pullen, wegende xxvi loet"; „drie koraelen vijftichghen met den teycken steenen, wegende vij loet"; „6 dwaelen goet en quaet als zy zyn"; „een roet fluweelen kasuffel en een wit damast kasuffel, mitsgaders 2 lakens kasuffelen mit 4 alften"; „2 dienrocken mit 2 alften"; „1 flueelen kussen mit 2 lakens kussenen"; „5 cooperen kandelaers staende opt altaer en een starre mit xij koperen candelaers"; „2 koperen pijpen staende voor 2 beelden"; „een flueveelen boort (galon) voort altaer, mit een pelle van laecken gemaict."

(17) Toen zij, in Juni 1795, werden opgeroepen, om volgens de publikatie van 26 M^t hun ongemunt zilver te fourneren, verklaarden zij aan de „Provis. Representanten", dat die schilden golden f 187 : 17 :— en het fatsoen" f 120:— De overlieden Lucas de Haas, Jan Hend. Stulen, Henn. Tieleman en Matthys van Woensel hadden de voldoening, dat de „Provis. Repr." hun, in d^o 16 Juni de gevraagde auctorisatie weigerden, om dit zilver van het gild op het altaer des lands te offeren.

(18) Onze schoenmakers voerden een schild, verdeeld in 3 palen : de middelste beladen met — een schoen, die ter rechter zijde met een krom mes, ter linker met de gezegde bekroonde elst vergezeld was. Zie Van der Kellen, „Nederlands Oudheden", pl. XVI. c.

(19) Hoewel de *burgers* ook familiemerken gebruikten, was het hun gewoonlijk niet geoorloofd er in hunne schilden te voeren gelijk aan die der edelen : maar zij hadden er, die hun beroep uitdrukten, zoo als *een bijl voor een timmerman*".

(20) Nog voeren de baarse, de Beyersche Bartemeks, Cammerbergen, Cammers, Messenhausens en Hilgartshausens ; in Silezië het huis Fröbelwitz in Frankl. von Steten, in Rhijnl. von Frankenstein, in Hessen Winolt en Rückershausen.

(21) Men heeft veel gesproken van *confrères agrégés*", die van de proef ontheven zouden zijn. 't Blijkt niet, dat zij ooit bestaan hebben. Zie J. Huyttens, „Recherches sur les corporations gantoises".

(22) Ik heb, in de Amst. puiboecken, bevonden, dat de Israëlieten (die over het algemeen in de vorige eeuw ruim zoo goed schreven als de Christenen), zoo ze niet schrijven konden, liever met een cirkeltjen of ceetjen dan met een kruisjen teekenden. In de XVIIe E. *teekende* men menig maal met het zelfde ankertjen, het kruisjen, gekrukt of door andere balkjens gewijzigd, dat ook ten zegelmerk van den gebruiker diende. Men vindt daarvan in de registers van ondertrouw vele voorbeelden.

(23) 't Is, opmerkelijk, dat men vóór -95 juist *vrije* neeringen en bedrijven, die neeringen en bedrijven noemde, waarin den uitoevenaars door het Gild eene gewenschte vrijheid gewaarborgd werd — eene vrijheid namelijk, die veilig was voor de konkurrentie van oneerlijkheid en onbekwaamheid. Na -95 is men *vrijheid* gaan noemen, een staat van zaken, waarin men ieder oogenblik door anderen gestoord kan worden, en waarin ons als eenig troostmiddel het bewustzijn wordt opgedischt, dat we op gelijke wijze ook op anderer vrijheid van werking inbreuk

kunnen maken. „*Vrij Wijn*” stond te Amsterdam, weinige jaren geleden nog voor sommige tapperijen, als een overblijfsel der vrijheid van het Gild. Hier mocht men *vrij* en gerust wijn tappen — want de waarborgen, dat men niet knoeide, waren geleverd; hier mocht men *vrij* en gerust zich te drinken zetten — want men liep geen gevaar slecht goed in zijn maag te krijgen. Onze moderne staatkunde houdt het daarentegen met de vrijheid om ieder te vergeven, die zich wil laten vergeven — al maakt de staat zich aan de gelukkige inkonsequentie schuldig zijn strafwetboek en zijne policieverordeningen op die leest nog niet te schoeyen.

(24) Misschien ging dit wel uit van het algemeen „lakenbereydersgild” van Holland en W.-Vriesland, dat zijn hoofdzetel te Leiden had, hoewel beurtelings in 8 andere steden zijne tweejaarlijksche vergaderingen houdende: Dordrecht, Haerlem, Delft, Leyden, Amsterdam, Gouda, Rotterdam, Hoorn, Enchuysen. (Uit Alckmaer beklagden ze zich, 1 Juni 1671, dat ze geen gilde van de Regeering hunner stad hadden kunnen bekomen — Ms-notulen der leidsche verg. van 15 Juli 1671, copie authent. v. 16 Jul. 1877.

(25) Ik heb mij-zelfven afgevraagd, wat de kuipers tot de keuze van des H. Matthias' patronaat gebracht mag hebben. Daar moet een reden voor bestaan. Zoo we niet weten, waarom de wakkere jager Hubrecht patroon der bakkers en de krijgsman Victor in sommige streken die der molenaars is, ligt het aan ons, niet aan de onmogelijke redenloosheid zulker keuze. De uitlezing eens aanroepers, eens beschermers, door een korporatie, is geen aardigheidtjen, geen luim, geen *luxe*, het is een daad van devotie en liefde, een daad van geloof, niet zelden enthousiasme — altijd van konviktie; deze konviktie, dit enthousiasme, die liefde en dat vertrouwen, moet een grond hebben, e e n e R e d e n, die ze genereert. Ik dacht over het verband tusschen het kuipersambacht en den laatst gekozen Apostel na, toen ik, in Lelongs „Reformatie” bladerende, een oogenblik stilstond bij den XVe-eeuwschen Almanak, daarin voorkomende. Op eens trok mijn aandacht de daarin voorkomende afbeelding van een kuipersbaarse — in een der vormen, waaronder ik ze meer-malen aantrof. Ik zie den datum waaraan zij, als attriboot van den dien dag gevierden Heilige was toegevoegd, verder na, — 't was de 24^e Februari, de dag van St' Mattheijs. De XVe eeuwsche maker van dezen Almanak beoogde geenszins vooruit te loopen op de patroonkeuze der amsterdamsche kuipers van ruim eene eeuw later. Het blijkt niet, dat St' Mattheijs, in zijne dagen, reeds als patroon der kuipers vereerd werd. In België en Frankrijk vereerde men, als zoodanig, St' Maarten, in Rijnland St' Goar, in andere duitsche streken, naar 't schijnt, St' Joannes Nepomucenus *). De kuipers van Brussel behoorden tot het gild van St' Jacobus †). De maker van dien Almanak heeft den Apostel-martelaar St' Matthias willen aanduiden, in dit werktuig, waarmee hij is ter

*) Deze onderstelling berust op de afbeelding van dezen boheemschen Heilige op zekeren wijnvatsboôm, waarvan de wedergade het bárelief van den God Bacchus vertoont.

†) De Vigne, Rech. hist." b. 59

dood gebracht. Zoo vertegenwoordigt hij Ste Apollonia door eene nijptang, St Catharina door een rad, St Laurens door een rooster. Het zijn de kuipers, die, getroffen door de over-een-komst van den martelbijl met hunne baarse, en vereerd door de wijding, die dit hun geliefdste wapen ondergaan heeft, gemeend hebben niet beter te kunnen doen dan St Matthijs voor hun patroon te nemen; zoo is de H. Catharina met *het rad* patrones der gentsche wagenmakers en van de luiksche molenaren, de H. Barbara met *den toren* (haren kerker) van de luiksche metselaars, St Jan in *de olie* van de olieslagers.

EINDE VAN HET VIERDE EN LAATSTE DEEL.

